

Revija SRP

junij 2014 shtevilka 117/118

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 22, junij 2014
shtevilka 117 – 118

Izdajatelj revije	Revija SRP, zavod za založništvo, Ljubljana m.sh.1339427, d.sh.71461965 e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Irena Majcen: <i>Vprasanje</i> , 2012
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Tisk	NTD, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniški odbor	Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjizhnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana

Vsebina

<i>Milenko Strasbek</i>	Maestro sem	4
<i>Sara Remžhgar</i>	Let nad sovjim gnezdrom	10
<i>Matej Krens</i>	Matejev pasijon /Krizhpotni venec/	17
<i>Lev Detela</i>	Poletje in zima v pesmi	25
<i>Milena Susbnik Falle</i>	Vsekrog	33
<i>Milenko Strasbek</i>	Haiku in tanka	36
<i>Ivo Antich</i>	Zhledolom 2014 /epigramizmi/	40
<i>Ivo Antich</i>	Mor(d)ana /Trije »zenovsko-sokratski« dvogovori/	45
<i>Lev Detela</i>	Heroin v srcu	49
Prevalnica		
<i>John Donne</i>	Svoji vladarki	55
<i>Milosh Crnjanski</i>	Lirika Itake	59
<i>Milosh Crnjanski</i>	Moji angleshki pesniki: John Donne /Iz eseja/	65
<i>Alessio Brandolini</i>	Ponochi ima zhivljenje drobce lepote	68
<i>Helmuth A. Niederle</i>	Parodija najine ljubezni	77
Likovna priloga		
<i>Marusba Argushtin</i>	Skica za portret Irene Majcen	83
<i>Irena Majcen</i>	Likovna dela /ilustracije/	84
<i>Damir Globochnik</i>	Ilustrator Jozhe Beránek	93
<i>Ciril Gale</i>	»Prezrti« Muster	97

Esejnica

<i>Ivo Antich</i>	V znamenju shtirinajstice (1914 – 2014) /Kolazh citatov/	101
<i>Damir Globočnik</i>	Fotografije slovenskih taborov	132
<i>Lev Detela</i>	Pesniski svet Vladimirja Kosa	136
<i>Jolka Milich</i>	Smejo prevajalci kaj vprashati? /O zadnjih Zbranih pesmi Srechka Kosovela/ Razlichna mnenja o Srechkovi knjigi z napakami Rokopisi in prepisi, nakar she antologija	142

Za zgodovinski spomin

<i>Branko J. Hribovšek</i>	»Najbolj nevarna knjiga« (Tacitova <i>Germanija</i> od Rimskega imperija do Tretjega rajha) II Rossove splošne razlage Poggio in Aenea Prezrti, <i>die totgeschwiegenen</i> , revizionisti ... O slavi, Poggiu in Einsteinu Zaključek	147 152 159 166 168
----------------------------	---	---------------------------------

Iz zgodovinskega spomina

<i>Simon Rutar</i>	Trst in Istra /Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra – Prirodnoznanstveni, statistični, kulturni in zgodovinski opis/	171
--------------------	---	-----

Vprashalnica

<i>Branko J. Hribovšek</i>	»Tacit in njegovi rokopisi« ?/Pripombe k pripombam/	183
----------------------------	--	-----

Dokumenti

Dokument 1 <i>Rajko Šuštaršič</i>	Uredniške zadeve 2013 (II) »Kdo bo koga?«	190
Dokument 2 <i>Jolka Milich</i>	Odperto pismo pisateljici Bredi Smolnikar	196

Milenko Strashke

MAESTRO SEM

Chrtico vrezhe staruh na rovash

Na grbastem grichu,
ob praznem polichu,
naravnost k hudichu

poslal
je stari Zherjav,
ne betezhen ne zdrav

ta sprijeni svet.
V tesnobo ujet,
je zdrsnil v klet.

»Zgreshili so me,
le kam vse to gre,
ne da me ne butne bozhje ...«

Chrtico vrezhe staruh na rovash,
zlo raja, vrag mu pajdash,
kar v brazde sejal si, obilo imash.

Pri njih

Ob vashki poti zlomljen plot,
na betezhni starki strgan klot,
na sodchku preperel obod,
nad kaluzho pach nebishki svod.

Skorajshnja brezmejnost
zadrta do pekla hropi,
v shtaluncu kravce, zajchkov ni,
okoli bajte srna travo muli.

Simon zhe lep chas za zidom trohni:
svojevoljno odshel je na pota skrivnostna.
Z njim je med hojke zashla dobrota.
Stara krmezhljavo v mache rezhi.

Nad bajto v gozdu na robu, ob ajdovskem grobu,
na snežni zaplati soncu se teloh smeji,
dobrika se leska, dren se v popke odpira,
Mica si s pletom brishe strplene oči.

Grmovje leze, sili v dol,
pod listjem trava izginja,
pokrajino bozha prvi mrak
in vrag za lazom lizhe Mickin prag.

Bajta se vase seseda,
ljudje so med ozarami zhe davno odshli,
odnesli blato so tezhko s seboj,
odnesli v mesto skrbi so in znoj.

»Morash se spoprijeti s protislovjem,
da dobrega je le malo,
da skoraj nich ni slabo,
da narobe ni, che se skrijesh med grmovjem!«

Svechan dvanajstega

Vse vech je cvetnega prahu

vse vech je cvetnega prahu
mráz odhaja snega vech ni
zemlja chrni
iz nje se kadi
iz krhke koprene kapelica vstaja
in jaz prihajam da grem
na veji kos vrabcu nagaja
odpotoval sem v misel zagatno
njen sem
njen cvet
njen amulet
smisel trpim
chez polje prhne fazan
malo sem vzel
malo pustil
da je potratno
so oponesli

Maestro sem

Maestro sem.
 Duha razvadam vdan.
 Palichico vihtim,
 zadihan ves v hrib zoran,
 v vinograd spremenjen,
 po poteh zarastlih namenjen sem.
 Globoko spodaj naglushno zhive
 iz mojih ljubih zgodb ljudje
 in v sozhitju z njimi ptice,
 ki odletele niso chez gore.

Maestro sem
 in palichico razgret vihtim.
 V vetru slutim milo melodijo.
 V travinju kobilico mirim,
 v kroshnjah starih hrastov
 tenko zaznavam voljo korenin,
 ko se krik dotakne grude vlazhne, pajchevin.
 Pesem tipajoche bozha breg polozhni,
 narave dih in upanje zhareche
 polasti se mojih sanj.

Maestro sem – odvratno –
 palichico so mi strgali iz rok,
 na kolenu prelomili,
 veter pregnali iz dezhele,
 obtozhili pevce so prevare
 in poskrili note,
 skrbno zbrane,
 na smetishchu odlozhili violinski kljuch,
 napevi chez noch postali so sirote.
 Na vejevju tankem zibajo se vrane.

Maestro sem in pesem me boli.
 Vejico sem od leske si odlomil,
 krog besnech zarisal z njo po zraku.
 Kar bilo je v meni, sem zapel
 iz grla, dushe,
 iz gozdov naproti se prikazal je orkester,
 zboristi poiskali pot so za menojs,
 ni izgubljenih korakov,
 namenilo pomeni isto smer.
 Lachno ljubim vecherne rose, vresja harmonijo.

Minljivost opominja

Minljivost opominja, rojstvo v prihodnost nitke snuje,
Ishche chlovek se, nad novim, boljshim, se raduje,
Jemlje dih nam srecha, za popotnico na rob sveta nas pelje
Igra neminljivega, otroshkega veselja, neskonchne zhelje.

Konec zime

Zaplate snega, utrujene poti,
vsakdanjost trpezhne zmuzljivosti,
in glej: pretrgani mozhje na planem, flagelanti ...
Obrijem se, oblechem in hitro vstanem,
razburjeno, rdeche je nebo
in mrzle solze se cmetijo od sveche.

Fen nanaglo pozhrl je snezhake,
zgnilo je nos-korenje, kdovekam izginil pust.
Sonce v vinogradih bozha zhe mozhake,
koga briga skoraj zhe muzhevni post,
koga zapoved: zategni pas, odtrgaj si od ust ...?
Shparovna kost, v zameno dekalog.

Sneg izgineva, na drobno rosi,
joche nebo, pozno popoldan grmi,
shitblc ubog, na steni razpelo, utrujeni bog,
v breg se odpravlja mocherad,
mladice lachno smuka pretegnjena srnjad.
V sonchno veselje so izginili snezheni mozhje.

Februar dvanajst

V ozkih ulichicah

Chakam poljub tvoj slan, ocean,
chakam, razocharan bom
z galebi, krichechimi nad plivkanjem
v mandrachu, zarjavelo pesmijo
iz tesne, zatohle ulice,
z ribichem, ki dom zapushcha she zaspan,
z ograjo visoko, ki kot sulice ostre

se pne v svetlo, ljubo, modro nebo,
 mi brani, da k tebi pridem, sonce moje
 v plavem krilu, z mandolino v roki,
 s pismom v drugi, z lasmi do tal ...
 da bi se vrnil, chakam,
 vracham se ...
 da bi te chakal,
 pobožhal,
 objel, poljubil,
 saj vesh, vsem na okeh,
 in pomislil:
 moj bog, da le mine ta maestral ...

Chakam tvoje ravnice,
 slutim bozhanske plavice,
 lepo je: kot da sem kralj ...
 potlej zaobidem stezice!

Oche nash

Oche nash,
 nekaj trpkih izrekel bi na tvoj rovash,
 kleti nochem, naj tako ostane.
 Naj pobožnim razvname domishljijo;

kateri si v nebesih,
 dobro je, da ostanesh tam,
 da oni na kolenih ne vpijejo zaman,
 chakajo na poslednji dan in se te bojijo;

posveчено bodi tvoje ime:
 ne bosh edini, v dolini solzni jih mrgoli,
 pishejo si magistrale, betezhne hvale se vrste,
 obstreti, ode in hagiografije, zasluge v svet krichijo;

pridi tvoje kraljestvo,
 a kaj bi z njim: z zemeljskimi je težko,
 preveč je ljudi, glej, ki v blatu globokem tichijo ...
 pehajo in brcajo se, naj she bozhjega redijo?

Zgodi se tvoja volja,
vedno je shlo po tvoje,
stolkla nas je tocha, zalile poplave,
cunami prihaja, ljudje se sushe bojijo;

kakor v nebesih tako na zemlji ...
mlachen obet, izenachen nikoli,
grabi oni, daje ta, brat brata ne pozna,
za spotike se drug drugemu rezhijo.

Daj nam danes nash vsakdanji kruh:
tezhka bo, delo daj, denarce,
sprava pride, zgnali skupaj bomo jarce,
che pomagalo ne bo, na pomoeh she poshlji coprnijo;

in odpusti nam nashe dolge:
pochakaj, nich ti nismo dolzhni, prej narobe.
Kje si bil, ko so fabrike nashe, vinogradi, bajte shle po gobe,
ko ostali smo she brez vzroka, zroeh v brezduhshno zoprniyo?

kakor smo tudi mi odpustili svojim dolzhnikom ...
Ne, v dezheli tej nihche nikomur ne odpushcha,
nihche nikogar ne poslusha, le to, kar se ti zareche,
vredno je, dolgovi v sefih oblezhijo, trohniyo ...

in ne vpelji nas v skushnjavo:
da bila bi, bi stekli vanjo, v to planjavo sonchno,
v paradizh, na nebeshke trate, na sebe pozabili in – konchno:
grla namochili, omastili prste, naj drugi se borijo!

temvech reshi nas hudegal!
Pomagaj si sam in bog ti bo pomagal,
je njega dni drobnela farovshka Mica.
Drobno napotilo. Volkovi renche, groze, norijo ...

Amen

/nisem anonimen,
nehvalezhnezh sem,
za delo she kar poprimem,
mance se ne grem/

mb, v zachusetku grudna

Sara Remžhgar

LET NAD SOVJIM GNEZDOM

NAJINO. ZHIVLJENJE.

Ustvarila sva se
iz pisem, iz večera v avgustu, zadnjega,
z izbrisljivim svinčnikom prezharjenega.

Takrat. Iz dveh pogledov
je sestradan lok pozhiral
hrepenenje ptic selivk,
pozhiral vse pretekle rushevine
in pozhrl zbledele, zaledenele zhelje v meni,
da bi v tebi nashle svojo moch in se izsijale.

Sedaj. Tlachita me kazalca v uri,
neusmiljena prijatelja chasa,
ki ne odpushcha, ne poslusha, se smeji nasmehu smrti.
Dvigujejo se strune obnemele violine
in z zobmi jih trzhem v zraku,
spushcham se na dno in dlje nazaj.

Naprej? Naprej? Naj grem naprej?
Odgovora ni. Odgovor noche.

Ostane le stvarjenje
in tiha svecha, ki v pomladi
nerazumno pojenjuje. Izseva najino zhivljenje.

PEPEL

Z besedami si me ovil
v vijugast pas tesno chez ledja.
Visokozveneche, objemajoche, upajoche
so me nosile od vrha na vrh,
ne dotikajoch se puste zemlje,
v odklop sivine preteklih
in prihodnjih dni. Prihodnjih dni.

Besede so moj krvnik. Sedaj v prihodnjih dneh.
Trepechem in sem chista vsa pred njimi in se jih na smrt bojim.
Besede so me zmlele v prah, v srzh ljubezni.

Meljejo me she naprej, chutim vsak poljub
njihovih vdanih, nabreklih usten
in zharenje odrezanih misli,
stavkov, ki polzijo navznoter. Navznoter.
Dokler jih ne vzame vrag
in se polasti she neizzhivetega, obnemelega klavirja.

Ozheti plamen in dihanje v prisilnem jopichu.
Kapsula, v njej pepel,
izpisan v moje ime. In tvoje besede.

PREVECH OCHI Z DLANMI POKRITIH

Postavili bodo morishche
na sosednji ulici. Jutri.

Pribili bodo glave ob tnalo
tistim, ki so jih z obsodbo naivnosti
pregnali v srd danashnjih dni.

Chakala me bo tvoja, z rumenim soncem
ozharjena glava, v oklepu, v potu
zgodnjih dni septembra.
Zgodnjih dni odnosa po Odnosu,
se she spomnish mojih nog?
Vodile so v nove razprshene kaplje
s skalovja v paradizh.
In jaz sem ti pustila,
se obsodila na tvoj prepad,
na tvoj nikoli, nikoli, nikoli.
Zaupaj mi. Prekleteo. Nikoli.

Ko mi bo kri iz razcapanih zmot
zhivljenja
primezela in okrushila poglede zadnjih sap,
prosim, pridi. Vse je pozabljeno, vse oproshчено.
Pokrij oči mi s tvojimi dlanmi,
prichakaj me s poljubom na zatilju.

V MODREM

Vesh, ko si mi prvich položil
roko na koleno, je bil
torek. Bila sva v modrem.

V modrem si me zapeljal
na visoko,
nad sanje,
nad nepredstavljivo,
da bi pričakal jutro v meni.
Sporochila prepričajo spomine, naj živijo.
She vedno živijo.

In vedo, da
prvich si mi položil
roko na koleno
in potem
ne vech.
Niti v modrem.
Niti zadnjokrat v modrem.
Se spomnish?

LET NAD SOVJIM GNEZDOM

Pogorishche prejšnjih rushevin
se dviguje s tal proti posmehljivi luni.
Izdan napev obnemi nad sliko
skalovja, porajajočega se iznad
materinskih prsi,
ki si jih ljubil,
ljubil in se jim odpovedal.

V prepadu, ki se pogloblja nad rožnato
odejo najinih prepletenih teles, od prvich do zadnjih,
se rojevam in umiram vsak dan znova.
Sova.
Prebadam te z vejevjem ozhganega trupla,
ti pa naprej živish na nebu.
Trzhem si vlakna prevlek nasmeha in pulim chrno grivo
strasti,
da te ukrotim in pričakam pripravljena.

Namrech, srce se ne ukloni niti pepelu;
v enakomernih sunkih skovikanja
se dviguje nad gnezdo sovje družine,
brni chez osiveli okolish omame,
v osamo, v strup biblijske kache.

DECEMBER

Prezhiveti mesec. In izpiti zadnji kelih.

Odshel si v razmetanosti jutra,
ko sem vedela, da je zadnjih
chuk letel nad bledichnost neprespance nochi,
nad hlad ohlapnih, skoraj prelomljenih
kljuchavnic.

Najin stik, tresk elektrichnega svoda.

Dnevi so se krajshali,
besede so polzele navznoter,
v skrite jarke najinih prepadov,
in nisem razumela, sprva.

V prelomljena okovja bi vpletla
najina otroka.

A ti si mi rekel,
da drevo pozhene korenine
chez chas, chez mesec.
She dlje. She dlje?

TVOJE IME

Svetnishki si ... septembra.

V lovilca sanj sem vpletla
svoje presushene nohte in
se oprijela rubinaste oteklina
tvojega orodja, sebe,
da bi me raznashal,
da bi ti pustila. Prostovoljno.

Tvoji dve hrapavi
deski barve zemlje
umirata, a prebujata v jeseni,
chesar ne poznam, chesar nimam.

Ime, izvor, pomen,
zadnje besede in
krik, ki zapishe vse mavrichne barve
nedokonchane bolechine
in zhelje po zadnjem udarcu. Zadnjem udarcu.

Svetnishki, vzvishen, cesarski ... zadnje besede.

IZGORELA

Zjutraj sem se umila v pepelu,
umila sem ostalo seme,
nepognano, zaman zhivo
zaradi sile mojih naglih oči,
zaradi druzhine, otroka, ki prihaja.

In chez dva dni ... ne
prichakuj
nich vech. Nich vech
ne moresh izgoreti
v posusheni slami smrti,
v sili, v stilu, omamljen
od modro-belega prahu.

Tresem se kot presushena trska,
koljem ljubega v sebi,
v mezinec sem ga skrila
in noga mi drsi nad sklopko.
Homecoming.

Ustvarila sem negativ
v praznini lastnih zmognosti.
Votla praznina, praznina, druzhina.
Otrok moj,
otrok.

PUSTILA SEM BALKON ODPRT

in smrt je zopet zadishala po pomaranchah.

Vprashali so me, zakaj
vrat ne zapiram
in pushcham luch prizhgano ponoči,
da najde pot bedecha ptica
k oknu, tik ob steklo.

Pustila sem balkon odprt
in ni me sram,
che pushchash ti priprta vrata
drugam, v smer snezhnih ptic,
ki me prebadajo navzven
in zobajo obkoljene punchice
dvoje rjavih perl,
ko chakam pismo
od nikoder v vechnost,
v trdo zemljo, kjer te bom
od rtega zasula.

Pustila sem balkon odprt,
med nama tanek sukanec zhivljenja.

PRIHAJAM DOMOV

Zasuti pot, ki sva jo skupaj
zapisala,
podati se naprej,
nazaj k tebi.
Domov.

Pustila sem balkon odprt
in luch prizhgano.
V predor ji bom sledila,
ob blatnih shkoljkah, naplavinah
prejshnjega zrcala,
ki pochaka na jutri.
Vedno na jutri.

Večer bo zadishal po nafti
in utrujenem orodju
tvojega prijema, v katerem
sem vpeta kot mrtvec,
ki ne spi in ne ve
za prstan.

Vzemi me izgorelih las,
upepeljenih od svetlobe
najinega egiptovskega suzhenjstva.

Vzemi me she enkrat
in vso, ki je she ostala
od nekega prejšnjega tebe.

Izrisala bom z neizbrisljivo pesmijo
tvoje ime
in pochakala na jutri.
Vedno na jutri.

Matej Krevs

MATEJEV PASIJON (Krizhpotni venec)

I.

Martra Kristusova

se je prichela.

Zrechena je obsodba
nevesela.

Ven bo treba stopiti, na pot,
brez apostolov in uchencev,
na rame si zadati hlod,
tezhak sto centov.

Na to strmo goro
se povzpeti
v shtirinajstih slikah.

In tam, za pokoro
vseh, trpeti in umreti.

Ah, ti bridkust velika!

II.

Ah, ti bridkust velika,

glej, zhe nosi Kristus
sam svoj krizh, brez pomochnikov,
iz ust

nobena mu beseda
zhala ne privre,
le zhalost, beda
zastruplja mu srce.

In z vsakim je korakom
bolj tezhak ta les,
kot da vsa zemlja stala
bi mu na ramah, res
trda je ta krvava tlaka
tega nashiga kerala.

III.

*Tega nashiga krala,
ki zdajci se pod krizhem
prvich zgrudi, ki zhe
utrujen od kravala,
na ustnicah okusha
svoj krvavi pot,
nihche od judov ne poskusha
odreshiti spon;
vsak le krichi nanj in ga psuje,
pljuva ga in zasmehuje;
a med to mnozhico
je nekaj teh, ki vedo resnico,
da zdaj se kri preлива
edinega bozhiga sina.*

IV.

*Edinega bozhiga sina
na poti srecha bleđa mati.
Neznosna je tishina,
ki sili jo molchati,
ker rada zakrichala bi,
a ve, da sin njen zlati
se mora darovati
za vse ljudi.
Da ji usoda dana
je: prestati toliko gorja,
ker Bog jo je izbral
izmed vseh zhena,
in da je sina daroval,
je narvechja bozhja gnada.*

V.
Je narvechja Bozhja gnada
tudi ta nemilost,
to trpljenje, ta nasilnost,
ti udarci, kri in rana?
Je. Blagor njemu,
ki se muchi
kakor Simon iz Cirene
z njim pod krizhem, ko vsi upi
zdiyo se brez veze,
ko zhivljenja gnus prevlada
in razpase se bridkost,
saj po smrti kot nagrada
mu zasije zarje vechne
ena neizgruntana milost.

VI.
Ena neizgruntana milost
je ta bridki krizhev pot,
je preizkushnja, boj je, most,
ki, ves svetel, vodi tja v svod
neba, chez brezna
brezdanja,
kjer sije pekla
bolechina trajna.
Na poti tej, kakor skrivnost,
stoji Veronika
in beli potni prt poda
mu za oblichje, polno ran.
Z bolestjo nemo gleda vanj,
v kateri kazhe se ponizhnost.

VII.

*V katerih kazbe se ponižnost,
tiste bo Gospod povishal.
Le navidezna brezbrizhnost
seva zdaj z neba vishav
nanj, ki je zhe v drugo pal
pod krizhem,
ki, ves zverizhen,
lezhi na tleh, umazan in krvav.
Tako kdaj chlovek oblezhi;
od udarcev podlih strt
in slep si na tihem zazheli,
da prishla bi ponj zhe Smrt,
a nad njim je luch, je gnada,
*pa lubezen, vera, nada.**

VIII.

*»Pa lubezen, vera, nada,
ni to troje, kar ostane?«
vprasha Jezus zhene zbrane
okrog njega, ki od jada
solze jim teko po licih.
»In od teh treh she najvechja
je Ljubezen,« reche stezhka,
ker ga krizh zachne tezhiti.
»Zato se mora izpolniti
to, kar je zapisano,
da bo namrech bozhji sin
moral svojo kri preliti,
z njo Ljubezen v srca vliti,
*a tudi trosbt, de smrti ni.«**

IX.

A tudi trosbt, de bomo vsi
odresheni od spon trpljenja
in v luchi vechnega zhivljenja
deležni rajske radosti, –
che vsak zadal si bo svoj krizh,
kakor Krist, na svoje rame
in shel skoz stiske in tezhave
po strmi poti v Paradizh.
O chlovek, kadar oblezhish
od viharjev zlih spodrezan,
spomni se takrat, da tudi
On je trikrat pal pod krizh,
da bi s tem bil ti odvezan
sojih grehov budih.

X.

Sojih grehov budih
bo odreshen vsak kristjan,
saj se Kristus tretji dan
je od mrtvih zbudil.
A she prej je bil izdan,
muchen od vojschakov krutih,
slechen in zasramovan
od ljudi brezchutnih.
Zato slecimo tudi mi
nashih grehov cunje stare,
da ne pademo v skushnjave.
Saj che bomo chistih misli,
bomo s tem pri Bogu v chislih
ino smrti resheni.

XI.

Ino smrti resbeni
bodo narodi Evrope,
Azije, Amerike,
Afrishke celine vroche;
kar nas dush po svetu blodi,
je obsojeno na vechnost,
a le kdor za Kristom hodi,
upati sme v rajsko srecho.
To besede so resnice
evangelija,
ki drzhijo, kot pribit je
z zheblji bil zvelichar sam;
a dojeti nam jih mozhno
je le skozi martra bozhjo.

XII.

Jeno skus ta martra Bozhja
smejo dushe v rajski vrt,
kar sam Bog je skusil smrt.
Tistikrat se je stemnilo,
kakor da je sonchni mrk,
zemljo streslo je z vso silo,
grob premnog je bil odprt.
In pretrgalo na dvoje
se je v templju zagrinjalo,
vse, kar tam ljudi bilo je,
se je v hipu razbezhalo;
le Marija, mati uboga,
s svojim sinom je ostala,
odreshena vechniga ognja.

XIII.

Odresbeni vechniga ognja
ti pach ne bodo, ki so stali
krizhem rok in se smejali,
ko se je vrshila groza
Kristusovega trpljenja,
cheprav usmiljenost Njegova
je brezmejna.

A nek zhid, bogat ostudno,
Jozhef iz Arimateje,
ki zaprosil je pogumno,
da se sname truplo s krizha
in Mariji izrochi ga,
bo kljub bogatiji hudi
najdel v raji platz per Bugi.

XIV.

Najdli v raji platz per Bugi
bodo nekoch ob koncu dni
vsi, kar jih dobrih je ljudi,
a najtezhje bogatuni.
Tako vsaj pishe v Svetem pismu,
pa tudi
to, da je Jezus Kristus
pokopan bil v tuji
grob, vsekan v skalo,
kamor je Pilat postavil strazho.
S tem se je konchala zgodba
o trpljenju nashega Gospoda,
ta prebridka, kruta in surova
martra Kristusova.

MAGISTRALE

Martra Kristusova,
Ah, ti bridkust velika
Tega nashiga krala,
Edinega bozhiga sina,
Je narvechja bozhja gnada,
Ena neizgruntana milost,
V kateri kazhe se ponizhnost,
Pa lubezen, vera, nada,
A tudi trosht, de bomo vsi
Sojih grehov hudih
Ino smrti resheni
Jeno skuz ta martra Bozhja
Odresheni vechniga ognja
Najdli v raji platz per Bugi.

POLETJE IN ZIMA V PESMI

POLETJE NA MADEIRI

Ob treh popoldne

trio glato petje
z rumenimi metulji
in nemogochimi vprashanji
v strminah avgusta

glasno petje
ob treh popoldne
med sončnimi barvami
in širokoglavim cvetjem

petje v vrochem zraku
ob zvokih zakrite prihodnosti
ko veter z iskrechimi zamahi
preizkusha dusho otoka

nekaj buchi nad razburjenim morjem
in zanasha med rdeche pike
med barve
med te zelene pike
med te barve
chudotvorno melodijo

nekaj me muchi
in povzrocha nemir

nekaj me zelo muchi

Funchal, avgust 2012

Zlati hroshch

ne vprashaj
zakaj je priletel zlati hroshch
na cvet in sad
pod teraso pri vrtu

na vprashaj
zakaj igra nori hroshch
na krilato harfo
prevech vroche in zanosno

ne vprashaj
zakaj mu ves chas
prelestno utripajo
zharecha krila

ne vprashaj
zakaj tako vneto
mezhika z mrezhastimi ochmi
samovoljne otoshke zhuzhelke

cheprav igra na harfo
nekateri menijo
da na citricah
moli za boljsho prihodnost

povem vam
ta dan je prevech nenavaden

Funchal, avgust 2012

Zvecher

vodne lilije na vrtu
in madeira na mizici pri pletenem stolu

v quinti Sao Joao
sanja dona constanca
skupaj s tulpami
in ovenelo svetlobo
srecho v tihih recheh

na obzorju nad morjem
se za veliko ladjo
svetlika obris nechesa
popolnoma nerazumljivega

Funchal, avgust 2012

Noch na oceanu

chakash
na vesoljni potop

stvarnost zamolklo dishi
po ribah

ishchesh panoramski motiv
v temi

noch je brez meseca
in zvezd

pod chrnim nebom
odpira ocean
brezbrezhno zhrelo

Noch na ladji Lobo Marinho med otokoma Porto Santo in Madeira
22. avgusta 2012

Bom dia

jasno belo in modro
med ptichjim petjem

vzpodbudno hitro
po vijugasti stezi
naravnost navzdol
do prve jutranje svetlobe

zdaj ko so ugasnile zadnje cestne svetilke
je morje za trenutek mirno

med cvetochimi lilijami
in rebusi sveta
hitro pod lovorjevo drevo

kako poln je vonj
tega poletja

Funchal, avgust 2012

Portugalska balada

zaman je chakal frederico magalhaes
med belim cvetjem na mlado nevesto
zapushcheni berach pri samovoljni katedrali
brez upanja na dvajset centov miloshchine

z napol zaprtimi ochmi se je utapljal
v kolobarjih usode med hrupom ulice
in trdimi vijugami razocharanja
temni ogenj v dushi mu je narashchal v pozhar

kot prevarani felismini tu na otoku pred sto leti
ki je chudoviti joao na vsem lepem ni vech imel za mar
se mu je od zhalosti razlomila dusha
ljubezen je utonila v temnorumeni barvi vechera

med starimi melodijami iz solz in bridkosti
je obupanec zbezhahal daleh proti razpenjenemu morju
in se kot porocha *diario de noticias*
z bledim nasmehom vrgel s skale v globine

med sštevilnimi prijatelji in sorodniki
je preplah rodil nerazumevanje
vsekakor je samomor sramotno dejanje
trdi pater vicente vaz ki je pesnik

Funchal, avgust 2012

Codes

to srechanje se zachenja
z magichnim imperativom

mrtvi se vrachajo na ladjo
in spomin boli

tisti ki vech ne zhivi sredi novega ljubljenja
vznemirja srca zhivih

valovi neugodno bezhijo
v vechnost

chutish kako se zapirajo vrata
v neznano prihodnost

stroji v podpalubju nespodobno razsajajo
ko valovi uzhivashko udarjajo ob krn

verjetno je na delu nekakshen posel
ki zhrtvam krade tezhko prislužheno miloshchino
s tekohega rachuna

kazen za elizabeto in johna
ker se v kajuti predajata uzhitkom
pozhelenja mesa

ocean ne pozna milosti
chustvom ta nova erotichna sharlatanija
ne prinasha dobichka

Porto Santo, 22. avgust 2012

Slavilna pesem

cesarjev kip pred cerkvijo*
sredi belega cvetja
bi rad odshel z angleškimi turisti
v koshu za prevoz strmo
navzdol

morda bi se dalo
premakniti zgodovino
viribus unitis za 360 stopinj
navzkrižno navzven

toda kako nazaj
che ne gre naprej?

34 stopinj v vlazhni senci utruja
brezzobi svet stoji na eni nogi
nori predsednik chepi v invalidskem vozichku
vojna se nadaljuje z uporabo strupenega plina
zadnji cesar pa nemirno
blazhen pochiva v zakletem pregnanstvu

Monte, 18. avgust 2012

* Zadnji avstrijski cesar Karel I. Habsburški (1887 – 1922), ki ga je papezh Janez Pavel II. proglasil za blazhenega (*Beatus Carolus e domo Austriae*), je umrl v pregnanstvu na portugalskem atlantskem otoku Madeira. Pokopan je v bozhjepotni Marijini cerkvi v Monteju visoko nad Funchalom.

ZIMA OB VLTAVI

Zimske pesmi 2013

1.
nazdraviva z roko v roki vrabcu
na poledeneli veji
in noremu slikarju*
v trdi avstroogrski zimi
in polni luni nad zvonikom
in sanjajva v pozni uri o angelih in svetnikih
v temni stari krchmi**
zapredeni v zimske koprene

v zametih iz belih sanj
pada sneg svetá
tam dalech vzunaj
globoko v dushe
in tiho shelesti v toploto ob stari pechi
in chashi z dobrim vinom
saj vesh snezhinke imajo svojo usodo
ko blizha noch se s tezhkimi zamahi

Cheské Budejovice / Český Krumlov, 17. januar 2013

* noremu slikarju: avstrijski slikar Egon Schiele (1890 – 1918).

V Cheskem Krumlovu, na obisku pri sorodnikih, se je velikokrat »nespodobno« obnashal. Baje je med drugim zbijal iz protesta proti nazadnjakom klobuke z glav konservativnih malomeshchanov.

** v temni stari krchmi: zgodovinska pivnica Stari chasi v Cheskih Budejovicah.

2.
dve zvezdi na zvoniku radozhivi
nad cerkvijo golobi belosivi
in trdozobi mraz zakleti
ko spushcha noch se k ribi v tihi reki

Český Krumlov, 17. januar 2013

3.
veter stremuh
s snegom na rami
me brezglavo odnasha
po cheshki planjavi

veter veteran
 v bojni opravi
 brije chez plan
 iz skritih gozdov

veter vihar
 gre v napad
 se podi za slovo
 kruto za mano

Nové Hrady, 13. januar 2013 - 20. januar 2013

4.
 snezhimo z odpeto srajco
 zasnezheno
 navdusheno navpik navzdol
 zameteni v pramenasto snezhnino
 pogumno snegorochno v snegolom
 naslonjeni na zrchasto poledenilo
 ko pada sneg
 snezhinkasto poledenelo
 v tishino snezhnato
 navdusheno navzdol
 in mesto zacveti v zharechem snegu
 pobeljeno navpik
 navzdol

Nové Hrady, 13. januar 2013 - 20. januar 2013

5.
 pochakaj she malo
 samo she malo

pochakaj she malo
 samo she malo

pochakaj she malo
 samo she malo

pochakaj she malo
 samo she malo

kmalu pride pomlad

Nové Hrady, 13. januar 2013 - 20. januar 2013

VSEKROG

OBRAZI

Nauchish se
svoj svet
neopazno izdvojiti
v dve polovici;
stopiti v videnje sebe –
se ne videti,
skrčiti spontane ovire
na prepihu dneva,
raskavem brez sanj,
igrano prijazno
zasenčiti grenilo obraznih potez,
v slepote drugih poteshiti
skrivnostne ostrine.

Nauchish se
motriti ljudi – zoreti s chasom,
navidezno pregnati temo svojih dni ...
biti chlovek –
z jokom v krvi,
z nasmehom v znamenitem prostoru,
ki se drugim poda;
nauchish se
odtekati kot voda,
poglobiti – zajeziti
struge veselja ali zhalosti,
izzharevati chustven sijaj,
nekomu blizu – drugemu odtujeno,
prikrito prstenega obraza orati ledine.

Nauchish se
jasnovidne mimike
obraznih potez –
brati svetovljanstvo

gubnih znamenj samoljubja
nich manj temeljito kot svoje;
nauchish se
odeti v lastno podobo sveta,
svoje sence odmakniti za ogledalo dushe;
obrazi – motrechi odrazi,
vsakomur dana usoda
na obraze sipa chustven prah,
obarvan brezbrizhno ali s sojem miline.

VSEKROG

Obseg chloveshkega napuha
mnogokrat presezhje daljavo
luchaja kamna,
ker nikoli nismo tisto,
kar mislimo, da smo
v nihanju samega sebe –
namesto strpnosti trosimo
slamnato samovshechnost
po dnu ali vrhu vsakdana,
bredemo v plesni in mahu
utripajochega pulza nechimrnosti –
za rahlochutnost
prostora ni.

Toliko votlo lepega
zaobjema spravljivost,
krepki kremen primika v dalj,
z drobcu kreshe iskre slepila;
lastne sence tepta,
oddaljuje sochutne korake,
trga verizhice toplih besed,
katerih izpraznjeni zvok
zapoveduje molk,
ki ognjeno prasketa,
z zharechim ogljem tishine;
ne, to ni zaznava vetra –
veter hladi.

Vsekrog obledelih smeri,
nepresojna lupina,
iz katere se ne vidi sveta
preprostega zadovoljstva;
marsikdo od nas
se ne zna prepoznati
v bližnjem cvetu
ali v podobnem ogledalu;
treba je razumeti,
da končna višina ne obstaja –
ni druge možnosti
za doseganje neba,
razen osebne rasti.

Milenko Straszek

HAIKU IN TANKA

HAIKU – MOCH

Nekaj odstotkov sanj,
shchepec prsti
svet vrti,
z njim stari panj.

Praproti spomin
na razvejanih poteh
sega do globin.

Duhovi nashi,
le črna masha,
v živih mejah strashijo.

Obstanem molche:
bozhje drevce na samem
vijolico chuva.

Oranzhno nebo,
zagonetna mavrica,
modra pravljica.

Izza hishe lajezh.
Nekdo hodi za menojo.
Psov se ne bojim.

Dopadljivi cvet.
Razbrazdano sivo nebo.
Sklenjen obred.

Pustite mi,
da sem včasih malo nor.
Odpochiti se je treba.

Bistrina vishav
ne prezhene samosti
in samost ne jasnine.
Jastrebu se ne mudi
in togost mine.
/tanka/

Neskaljena vest?
Obed za jutrishnji dan.
Kot postana jed.
Kdo le mi bo stopil v bran?
Nerazumljena zavest.
/tanka/

Nobenega pisha.
Nobenega glasu.
Mrtvi mir ledu.

Brbotajoche misli
in nich vech kot to:
ta gejzir pravir.

Strmoglavcu se chudim:
volja do mochi,
gola sposhtljivost!

Zmedenec molchi,
premetenec govori,
se v breg ozira.

HAIKU SHTOKOVSKI

Vneto spoštovanje
ptichje srenje
in za pesmice hvala.

Ko me vech ne bo,
ostalo bo melishche
z mlechnicami.

Umetelna sončna ura
na južni kapeli
nemi.

Fantonijeve podobe
bradatih mozh,
polne tesnobe.

Na ozarah par volov,
na vratah jezljivi ptich,
na debelo poka bich,
sonce zahaja,
odhajam domov.
/tanka/

Med koljem ozka gaz.
Vincek trsje rezhe.
Mráz stiska dol in vas.

Globoka pobitost pod velbi
se spushcha na hrbte volov.

Materina slika.
Blagoslova svet
se skriva v ocheh.

Svilene trave
na starem kozolcu
davnih dni
prhnijo.

Sijocha trda mehkost
blagega obraza
skrivnostnih gub.

Ne odpushchash,
ko bi moral,
in bridkost ostaja za teboj.

Resnobna svechanost
poznate pšenice
mehča zhanjice.

Mlado brstje
med potocki blatne vode:
pesem svobode.

Maloshtevilna gnezda
v ločku ob cesti
v strahu drhte.

Sprava?
Z njimi, z zlobo?
S svojo podobo?
S seboj?
Spi narava ...

Vonjiva slama
ravnokar poznate rzhi
me spravlja ob um.

Dotaknilo se me je
zhametno blato
mochvirnega dna.

Tik nad kalno vodo
tezhek let gosi
razbil je pushke grom.

ZHLEDOLOM 2014

(epigramizmi)

ZHLEDOLOM

(feb. 2014)

Tako so se tod gozdovi
v zhledolomu vase vdrlí,
kot da so se dreves duhovi
zoper ta gnili chas uprli.

ZHLED V ZHLEBU

Ne tajkunski veljaki,
pod stolpom Shentflorjana
v podalpskem zhlebu Balkana
so gasilci res junaki.

V KOZJEM RORU

Biti evropski dezhelan
ali evropski drzhavljan?
Vloga balkanskega rora
je zgolj obrobna folklorá.

MENZURA

(O menzuri v klavzuri)

Merilo vseh mer
je za vsak primer
odmerjen okvir
klavzurnih razmer.

ZAKON NUJE

Ko se kaj zgodi,
nakljuchja vech ni.
V minulo vpogled
je nuje razgled.

JARA GOSPODA

(»od zahoda do izhoda« – F. P.)

Nekoch je bilo charshijsko,
nato je bilo partijsko,
zdaj elitno zholtokljunstvo
je menezhersko tajkunstvo.

POLITEKONOMIJA

Kako strokovno natanko
reshevati slabe banke?
Ustanoviti »Slabo banko«
ali nove (she slabshe) stranke?

POSTAVNA POSTAVA

(neoliberalizma)

Matkurja, ki jo kriza davi,
se pred svetom najbolje postavi,
che se tedaj, ko se predstavi,
zateche k Alenkini postavi.

3 X R (+ R)

Reformacija, romantika,
revolucija – tri besede tuje:
z luchjo razsvetljenstva zachete
prelomnice domache shizonuje.

SARAJEVO 1914 – 2014

Nadangelski princip zgodovine:
zločin kot odgovor na zločine.
Kaj je ob tem olimpijsko slavlje?
Sarajevo-Sochi: perje pavje.

ATENSKI ATENTAT

(Harmodij in Aristogiton, 514 pr. n. sht.)

Grška demokracija
se s smrtjo tirana zachne:
ubijalska dvojica
z nozhem luch svobode prizhge.

T(R)AJNA

(korupcija)

Res pod soncem novosti ni.
Zhe Harpal z drzhavno blagajno
zbezhi; v Atenah z ugledniki
splete korupcijo tajno ...

CIVILIZACIJA

Civilizacija
kot degeneracija:
k zvezdam napreduje,
iz korenin se ruje.

MONOMANIJA

Oblast Enega je slepilo,
klikoklanovsko mashilo,
v kaosu nujno lepilo
za vse, kar se je zadaj skrilo.

LEVOSUCHNO, DESNOSUCHNO

Da delitev ni naravna,
se zdi misel nenaravna.
She molekule se stresno
sucejo levo in desno.

APASHKA DOLINA

Nashi ali vashi –
vsi pach apashi,
balkanski pajdashi
v mitropski kashi.

DEVIZE (VECHNE) KRIZE

Nekoch se je reklo:
»Nazaj v evropski raj!«
Zdaj pa vabi peklo:
»Nazaj v rodopski gaj!«

ALPENTRAUM(A)

Nad vsako dolino,
ki kazhe milino,
stoji kot mora
gora umora.

ZNANE BANANE

Problem: Slovenija ali Slovashka –
katera je bolj slavna, junashka?
Dominika ali Dominikana –
katera je bolj znana banana?

GLOBALNEWS

V Aziji morje odplakne
na tisoče ljudi.
Evrope se vest dotakne,
ko skozi te-ve zdrvi.

(NE)SPROSHCHENOST

Severnjashka zapetost
in južnjashka razpetost.
Severna mrka efektnost
in južna vedra defektnost.

SPIDERWEB

CIA nit teroristichni
strup zasleduje;
pajkov splet globalistichni
precizno snuje.

USA (TELE)VISION

Chech? Czech? Chechenija, Cheshka?
V chem pa je sploh razlika?
Te luknje so nechloveshka,
svetu nevarna klika.

DVAJSET LET POZNEJE

Po kolapsu socializma
she kolaps (neo)liberalizma:
tako se dvajset let pozneje
le she Kitajec skrivnostno smeje ...

Ivo Antich

MOR(D)ANA

(Trije »zenovsko-sokratski« dvogovori)

IZVOR

- Kaj je gora?
- Gora je môra.
- Kot »der Alp«, izkushnja Alp?
- Alpenalp, Alpenplan ... Plane plan ... Pla-nina, kup skal, kjer zgubish »sk-alp«.
- Je s tem v zvezi Albanija?
- Je. Alpska konfederacija (po zgledu Shvice) bi lahko bila Alpanija ...
- Albinizem, alpinizem. Chulah, bela kapica vrh lobanje, vrh gore sneg?
- V Indiji »gora« pomeni – belec. Angleshko »skull« je lobanja. Albion, beli skalni breg.
- Je zveza tudi z albizhanstvom?
- Tudi. Prav tako s sorodno albansko sekto albanenzov. In s slovanstvom.
- Manihejstvo? Poganstvo?
- In (po Montanusu) montanstvo.
- Hereza kot »manichna bolezen« ali kot »nochna poshast«?
- Oboje. Gora pri balkanskih Slovanih pomeni tudi bozhjast.
- Ker te kot gora treshchi ob tla?
- Padavica. Morbus sacer. Eklampsija ... Smrtna sla.
- Mora je tudi oblika obsedenosti, norosti, mar ne?
- Mora, Morana, tudi Morava, je praslovansko boshtvo zime in smrti, beline in temè.
- Morda je to le slikovita prispodoba – der Mord, Mordana?
- Latinsko »morio« pomeni umreti, »moror« pa noreti ... Morasta rana.
- Ali je torej mogoče reči, da je gora nora?
- Kolikor je nor, kdor gre gor.
- Ker gre v samomor?
- Latinsko »mons« je gora, »mors« pa smrt ... Gora je izziv v norost.
- Kaj pa tisti, ki prezhivi vzpon?
- Misli, da se osvobaja pritlehnih spon.
- Ali ni v tem tudi modrost?
- Brez norosti ni modrosti, med njima je (v mozhganih) tanek most.
- Pons Varolii?
- V kranio-klastični Carnioliji ...
- Mozhganski zavoji – splet norosti in modrosti?
- V lobanjski gori (»gora« v pomenu gozd). Kalvarija (skullcap), gora lobanj v gluhi hosti ...

- Kdor se pri vzponu na goro ubije, dobi jamo. Kaj se to pravi?
- Montanistika ... Rudokopni obrat v naravi.
- Bi razložil malo bolj?
- Jama je gora, obrnjena navzdol.
- Ali zato japonska beseda »yama« pomeni gora?
- Tako je. Slovanska beseda »jama« je pomensko obrnjena navzgor.
- Ali je podoben obrat tudi med latinsko besedo »planum«, ravnina, in slovansko planina?
- Seveda. Gre za premet glasov v (pred)indoevropskem korenu »alb/alp« – belina, vzpetina.
- Latinsko »albus« je bel ... Mogoče takole: alb-bal ... Je od tod pridevnik »bel«?
- Prav si dojel.
- Ali ni to malce nor izvor?
- Vsak izvor je nor.

FATALKA

- Kaj je ljubezen?
- Bolezen.
- Kakšna bolezen?
- Vrochinska. Zhar dvorezen.
- Kako dvorezen?
- Kot drugo ime za sovrashtvo.
- Kaj pa je potem sovrashtvo?
- Drugo ime za ljubezen.
- Tudi za ljubezen, o kateri govorijo vse vere?
- Ni hujshega sovrashtva od verske zamere.
- Ali ni tako gledanje le shizoidno nergashtvo?
- Ne. Je bitnovidno volkodlashtvo.
- Torej je zadaj zmeraj ista premaknjenost, vsiljivost, inflamacija, chutno vnetje, strast?
- Ista past. Pijanost. Padec v bozhjast.
- Mar ni zhar ali strast tudi uzhitek?
- Vsak uzhitek je smrtni dobitek.
- Zakaj pa to?
- Placha se s krvjo.
- Ali uzhitek ni spodbuda, pozhivilo?
- Mamilo, slepilo.
- Ali torej uzhitka sploh ni?
- Je le nagon zveri, ki plodi in mori.
- Rojeva in ubija?

- Zaskok, zakol. Bodalo v salo, rezilo v ilo. Mamilo kot krvavo lepilo, ki zver lepi na zver, ju skupaj privija.
- Kaj pa spolna enakopravnost?
- Afektirana zabavnost.
- Okrasek evropske (starogrshke suzhnjelastnishke) demokracije?
- V nasprotju z islamom, ki poročene zhenske (kot v stari Grchiji) zakrije ...
- Zgolj retorika, kajne?
- Leporechno izmikanje pred golo resnico. Zhenska ima maternico, gnezdo za zvezdo, gaster for aster. Dejstvo, ki pove vse.
- In kaj je pri vsem tem varovalka?
- Opreznost.
- Kaj pa je opreznost?
- Treznost.
- In kaj je treznost?
- Vbrizgalka.
- Le kaj bi to bilo?
- Drogirana fatalka.
- Kdo pa je to?
- Lepotica s katafalka.
- Brez imena? Je morda – Morana?
- Lahko je tudi Morga (la morgue) ... Fatum ... Fatima ... Fata Morgana ...
- S chim pa se drogira?
- Z nichem shmira.
- Nirvana?
- Vinarna.

MODRANA

- Kaj je medchloveshka blizhina?
- Nechloveshka tujina.
- Mar tisto, kar zblizhuje, tudi odtujuje?
- In zlochinsko snuje.
- Je izhod samota?
- Samota je brezizhodna praznosta.
- Torej zastranitev, blodnja, narcisizem, samoslepilna pohota?
- V vsaki skupnosti prva sramota.
- Ali ni taka sodba preostra?
- Samota je samostra.
- Past za polhe? Samostrel? Sam vase strel – kot grozhnja za zdravo druzhbo?
- Druzhba v individualistu vidi razlikovalno okuzhbo.
- Kaj pa je za individualista druzhba?

- Izenachevalna okuzhba.
- Ali samota kot individualizem vodi v solipsizem in avtizem?
- Kakor kolektivizem vodi v totalitarizem in avtokratizem.
- Končni rezultat je obakrat »avto-izem«?
- Vsaka avtarkija je le lupina. Jedro je veriga nuje kot tu-bit. To je dialektični avtomatizem.
- Ali samota ni pot modrosti?
- Je pot modrosti in norosti.
- Najbrž zato, ker se skupnostna in osebna subjektiviteta medsebojno izključujeta?
- Se shizo-harmonično dopolnjujeta.
- Kako pa se sredi hrupa množice ohrani modrost?
- Kot norost.
- Ali ni to nesmisel?
- Z ozadjem dobi smisel.
- Če prav razumem: nič brez drugih?
- Vse od drugih, vse za druge. Samosvoj ni sam svoj. Vsakdo ima zhivljenje po tuji zaslugi.
- Ali je to humanizem?
- Muhanizem.
- Humanizem muh?
- Mushji mehanizem: duh je roj muh, boj vsake muhe za svoj kruh.
- Skupnost kot obupnost, enost kot zgubljenost? Je iz tega kroga sploh možno uiti?
- Poskus odmika je nujen, a eno so sanje, drugo pa dejanje ... Niti muhe ne smesh ubiti.
- Če pa grem iz samote med ljudi, kako naj ravnam?
- Pobij vse in vrni se sam.
- Pobiti ljudi? Kot muhe?
- Sitne, kuhne muhe ... Uboj kot pozhirek juhe.
- Samotna jed?
- Shamanstvo plemena Samojed.
- Kaj pa če se mi kdo skusha priblizhati?
- Treba se ga je odkrizhati.
- Kako to storiti?
- Tistega, ki se ti priblizha od zunaj, odrini, tistega, ki se ti priblizha od znotraj, ubij.
- Je to reshilni sij?
- Reshilni kij.
- Ali ni ta modrost nekoliko pregnana?
- Modra rana.

Lev Detela

HEROIN V SRCU

Ne vem, kdo sem. Ne vem, kje sem. Bajе mi je ime Sara. Shtiri dolgočasne chrke. Vzunaj verjetno dezhuje. She eno nepomembno, utrujajoche jutro, cheprav se dan sploh she ni zares zachel.

Hladna predpomlad, mrka kot pozna jesen.

Sara lezhi negibno na kavchu, iz televizorja migotajo kichaste slike. Dva zaljubljenca, tesno objeta pod palmami, v ozadju rahlo valovanje temnomodrega morja. Zamolkli odsevi zahajajochega sonca se utaplajo v medeni melodiji. Ochitno raj nekje na Maledivih.

Sarini dolgi svetlorjavi lasje padajo navzdol chez kavch, prelivajo se v polsvetlobo pred oknom, po katerem utrujajoche shkrbotajo drobne dezhevne kaplje. Vzunaj utripa veliko mesto v ustaljenem ritmu.

Baje ji je ime Sara. Le zakaj se je spet morala pripraviti z Robertom? Kar tako. Za prazen nich. Kot ponavadi. Ampak proti svoji navadi je tokrat pograbil kovček in zaloputnil vrata in zdaj je ostala sama.

Iz televizorja butajo mavrichne slike. Tuja telesa v srechi in pozhelenju. Tam za visokimi palmami se neznanci predajajo drug drugemu, medtem ko se iz televizorja siplje v sobo opojna melodija in na belem pesku daljne obale shepeche mehki tuji glas: »Imej me rad! Vedno me imej rad!«

Toda to so tuja telesa. To so tuji glasovi iz dezhele sonca, medtem ko je njeno telo tako samo. Popolnoma samo.

Sara, po volji starshev izvrzhena v svet. Ustvarjena kot figura iz filma. Nesrečna lezhi na kavchu in chaka na junaka, ki bo skochil iz televizijskega sanjskega slikometa v njen bedni osamljeni svet. Chaka, da jo bo poljubil kot ta igralec pod palmami, ki pravkar poljublja sladki obraz in voljno telo brezlichne filmske igralke.

Sara ve, da so palme le fasada. Ve tudi, da ni toliko dni v letu, kolikor je ran v njenem srcu. Vendar chaka in upa, da se ji konchno priblizha srecha.

Medtem ko morje na eksotichnem otoku skrivnostno shumi in se pripravlja chudovit poletni vecher, lezhi Sara v hladnem dezhevнем jutru neke puste dezhele na starem kavchu in joka. Njen jok je brez solz, ker joka od vznotraj.

Lepotica na ekranu, ki se razgaljeno predaja ljubimcu, je kot izziv, ki stopnjuje nesrecho. Sara vidi, kako roke mochnega moshkega na televizijskem ekranu bozhajo razkrite prsi te tuje zhenske in pohotno ljubkujejo bujne sadezhe njenega telesa. Medtem ko igralka v televiziji razkazuje svoje chare in jo ljubimec osvaja s tezhkimi poljubi, prebada Sarino dusho nozh z najostrejšim rezilom.

»Ljubi me! Ljubi me!« shepeche glas iz televizorja, ko ostri nozh rezhe globoko v Sarino dushevno tkivo in jo neskončno muchi.

Sara. Shtiri nepomembne chrke!

Zdi se mi, da izginjam. Razpadam v prazen temen prostor. Ne chutim vech nog. Ali jih nimam?

Zdi se mi, da ne vem, kje sem.

Razpad mi sili v glavo. Trga me neznanska noch. Sovrazhim zunanji svet. Ne. Ne zmorem. Che bom nadaljevala, me bo ubilo.

Jaz sem Sara. Jaz sem razkroj osebnosti.

Toda nekoch sem bila srechna. Dokler me niso ubili.

Se spomnish, Robert, kako sva lezhala v travi, dishalo je po poletju, zazhelela sem si tvojega poljuba? Tisti julij je bil najlepsha melodija. Blizhal se je vecher. Zhelela sem se te. Veter naju je bozhal s tisochimi poljubi. Zvezde na nebu so zharele kot pravo zlato.

Ali vesh, da sva se takrat znashla v pravi ljubezni, ki je nash chas sploh vech ne pozna? Bilo je, kot da sva v drugem chasu in prostoru. Veter je bil posebna glasba. Radost naju je zanashala med visoka zelena drevesa, nekam dalech med rozhe, ogenj, vroche besede. Ja, Robert, zazhelela sem si tvojega poljuba. Poljuba kot nozh, zakaj, to je bila krvavordecha ljubezen.

Robert, jaz sem nora. Prevech ljubim in hochem, da si vedno ob meni. Hochem, da me ljubish vedno in za vse chase. Hochem, da si kralj najine rdeche ljubezni. Zakaj si zdaj odshel? Kje si, Robert? Kaj ne vidish, da te ishchem? Ne vidish, da te ishchem in razpadam, ker te ni. Zakaj si se mi tako odtujil?

Izgini! Ne zaupam ti vech!

Sara lezhi na kavchu ob prizhganem televizorju in joche. Lezhi v samotni sobi. Dezh shkropota po oknu. Kako pusto je to popolnoma nepomembno jutro!

»Zakaj me tako mochno boli glava?«, se muchi Sara. Ta dezh! Zdi se ji, da ji bo dezh raznesel dusho in telo.

Takrat v Parizu she ni chutila teh neznosnih bolechin, ki jo prebadajo na dvoje. Ko se je z Robertom sprehajala ob Seini, je bilo vse drugache. Ustavljala sta se ob stojnicah v univerzitetni chetrti in brskala po starih knjigah in tiskih. Rozhe, ljubezen, nezhne besede, zvecher glasba v predmestni restavraciji. Bilo je kot v raj. Chudovito.

Robert! Kje si? Njegovo lepo ime pochiva na Sarinih stisnjenih ustnicah.

Zaradi takega vremena chlovek znori! Krize, ki unichijo chloveka, spoznamo prepozno, kot zachnemo prepozno razreshevati krize, ki pogubijo narode in drzhave.

Nekaj chasa si je pomagala z branjem romantichnih povesti in ljubezenskih zgodb, za katerimi je norela tudi njena pokojna stara mama, vneta bralka sentimentalnih nemshkih zdravnishkih romanov. Tudi listanje po modnih revijah jo samo she dolgochasi.

Svet postaja vedno manjsi in ozhji, toda tudi v nebesa bo treba oditi skozi luknjo na shivanki.

Sara gleda na okensko shipo, po kateri polzijo dezhevne kaplje. V glavi zachuti mochan udarec. Zdi se ji, da vzunaj grmi. Tezhko zlo prihaja očitno od vzunaj zaradi dezhja in se kot grom in blisk zasaja v njeno razdraženo telo.

Ta sedanji chas ne vodi nikamor. To je chas dezhja in letnih chasov brez pravega smisla in pomena. Povsod goljufija in prevara.

Robertovo ime pochiva na Sarinih rdechih ustnicah. Na nashminkanih ustnicah. MOUVE AMOUR. She pred meseci je dosegla vse, kar je hotela. Zakaj torej zdaj to?

Robertovo ime bo vechno bozhalo njene ustnice. Toda she bolj si zheli bozhati njegovo lepo telo, katerega ne bi rada nikoli v zhivljenju izgubila.

Kam je odshel? Kdo bo zdaj delil z mano posteljo? Zakaj me je usoda tako kaznovala in me hoche zapustiti in zavrechi? Ali res hoche prevech? Si ga res prilashcha? Ga hoche posedovati? Ali je res zastrupljena z ljubeznijo, ker zheli, da ostane Robert za vedno pri njej?

Sara vstane s kavcha, krozhi po sobi. Dezh shkropota po oknu, kichasta eksotika brezdušno ropota iz televizorja.

Strup ljubosumja na ustnicah peche, da boli. Strup na Sarinih prevrochih ustnicah je grozen. In vzunaj pada dezh.

Krvavordecha ljubezen; Robert! Sem samo za tebe! Kje si? Pogresham te.

Zdaj je zlomljena. Vedno pridejo druge, ki nadomestijo prejšnje. Vse je le hinavsko sprenevedanje. Varanje. Zhenske so lutke. Morda je nashel kako novo sleparsko lutko. Neumno pupico. Prerachunljivo lepotico.

Za Roberta je ljubezen samo fasada. Vedno pridejo nove. Pridejo nove lutke.

Zanj sem očitno bila samo »neumna princeska«. Vedno so me vsi dajali v nich. Pusti me pri miru! Saj imash druge. Izgini! Prevech si me ponizhal. Hinavshchine ne prenasham. Izgini iz mojega zhivljenja! Najdi si novo idiotinjo! Ali pa umri! Crkni! Takrat v Parizu sem bila najbolj srečna, zdaj sem najbolj nesrečna. To zhivljenje je brez smisla. Druge zhenske vedno zmagajo, jaz pa obtichim v blatu.

Ne maram te vech. Che bi me zares ljubil, ne bi odshel. Bi mi pomagal. Bi me pomiril. Zate sem bila samo obchasna prilazhnica. Zdaj si me izgubil. Konec.

Ampak hvala za vse, kar si mi dal. Cheprav si me samo izkorishchal in izkoristil. Pojdi se solit. Umri. Nikoli vech nochem gledati tvojih velikih sanjavih oči. Tvojih skrivnostno temnih romantichnih oči. Le zakaj sem mislila, da me imash rad? Zakaj mi povzrochash toliko gorja?

Ampak zhelim si ljubezni. Neskonchno velike ljubezni...

Nesrecha z vso silo pritiska na Sarino izchrpano dusho. Zakaj je mislila, da je Robert njen zdravnik, ki jo bo odreshil?

Ne, nocte umreti. Njen zdravnik jo mora vzeti k sebi in odreshiti.

Ampak ostri nozh je mochnejshi. Njegovo kruto rezilo jo trikrat prebode.

Ljubezen je droga. Heroin. Plazi se skozi mojo dusho. Me hoche, nichvrednico, preslepiti s tisocherimi sladkostmi.

Topa bolečina v glavi jo popolnoma omami.

Jaz sem Sara. Razkroj osebnosti.

Zhelim si moshkih. Zhelim si vroche ljubezni, ki dishi po vrtnicah in krvi.

Boli me telo. Kakshna ljubezen je to?

Obsesija. Pozhelenje. Jaz sem prostitutka ljubezni. Zasvojena z ljubeznijo in tabletami.

Ampak nihche me ne mara. Nihche me zares ne ljubi.

Dezh she vedno pada. V televizorju migotajo nekakshne slike. Sara negibno lezhi na kavchu. Njeno telo je pokrito s temnomodrim kocom.

In dezh pada. Neprestano pada.

Sara se zavija v nekakshno odejo. Noche vech gledati tega sveta. Prevech je ljubila. Ljubezen je bolj kruta kot heroin.

Dezh pritiska na mesto. Unichuje pot v svobodo.

Zaboli jo v srcu. Zdi se ji, da si je kupila enosmerno vozovnico in ni vech poti nazaj.

IZGINJATI.

RAZPADATI.

NE CHUTITI NOG / JIH NIMAM!

Trga me po telesu. Hochem se pogledati v ogledalu.

To ni moj obraz. Kdo je to?

SPAKA V OGLEDALU SADISTICHTNO IZZIVA.

Satansko se mi posmehuje z umazanega stekla.

HUDICH JE VEDNO IN POVSOD!

Robert, imej me rad!

Cheprav dezhuje, se svet prebija v sivkasti dan. Tudi Sara bi se rada premaknila, stopila na ulico, shla med ljudi, vendar jo zadrzuje topa bolečina v dushi. Zdi se ji, da jo je zhivljenje obremenilo s pretezhkimi utezhmi.

Nenadoma spet zagleda modro nochno nebo na obrobju Pariza. Zdaj bi hotela, da bi jo Robert objel in poljubil tako kot v tisti nochi, ko se jima je zazdelo, da se na parobku gozda neskonchno zaljubljena dvingata med mehкими meglicami proti zvezdam in angelom na nebu.

Ja, ljubezen je droga, hujsha od heroina, ki ji ga je Robert znal vedno znova priskrbeti. Popolnoma jo je zasvojil s svojim tezhkim sladkim strupom, ki unichi telo in dusho.

Sara je bolna, Sara je ranjena in nora. Ubijajo jo misli, da se sprehajata po parishkem gozdu, cheprav dezhuje in v njeni sobi brni nesrechni televizor z neumnimi melodijami in ni Roberta od nikjer..

Sara, uboga zasvojenka, lezhi nemirno na kavchu. Prevech je ljubila Roberta, ki jo je zdaj očitno zapustil.

Njuna ljubezen je imela poseben vonj, ki je nima nobena druga ljubezen na svetu. To je bila in je mochna krvavecha ljubezen. Taka ljubezen nikoli ne umre. Che bi

jo lahko ubila, bi se reshila, toda ne more je ubiti, ne more ji ubezhati, preveč močna in krvava je.

Lezhi na kavču in se ne more umiriti. S kom bom delila posteljo, ko me je zapustil tisti, v katerega sem brezpogojno verovala? Zastrupljena je z Robertom. Njegov strup lebdi na njenih ustnicah, polzi kot mamilo proti srcu in glavi, preseka ji vse občutke in misli na dvojce. Lezhi na kavču, sama in samotna. Njeno telo drhti od nore in nevarne bolečine, ki se mesha s pozheljenjem po njem, ki ga več ni. Pokrita je s temno modro odejo. Globoko modro kot noch, ki jo ima tako rada. Nočna Sara zelo trpi. Kaj je naredila narobe, da jo je zapustil? Kaj je bila njena usodna napaka? Chudne misli vrtajo po njeni glavi.

Jaz sem Sara. Superlepa Sara. Ampak heroinski razkroj osebnosti. Od vzadaj in od spredaj same sence, sence, sence. Temne in srhljive. Roberta hočem, drugih moshkih ne maram. Samo njega hočem, njegove dotike in objeme in poljube na francoski nachin. Hočem chustveno in mentalno zlitje samega sebe z mojim super XXX dechkom. Zlati dechko Robert XXX in Sara = XXX LJUBEZEN, ki se nikoli ne postara. Ljubi seks, divji, nenavaden, trd, ampak samo s svojim moshkim. Sara sovrazhi vse druge moshke.

Sara, tabletomanka, grozna heroinska devica, joj, morda tudi PLAYMATE, ampak zakaj? Zakaj se mi je vse sfizhilo?

Zhelim se ljubiti, ljubiti, Robert, za vsako ceno ljubiti! Kje si?

Izkoristil si me, Robert! Jaz sem tvoja zhrtev. Zajebaval si se z mano, ker sem sexy. Navaden prasec si. Sovrazhim te.

Boli me glava. Vse je narobe. Sovrazhim se.

Prizadel si me. In zdaj se bom jaz prizadela. Heroin. Zadnja ljubezen. LSD. Samo to si she zhelim. In potem nich. Konec.

Ampak takrat v Parizu je bilo vse drugache. V najini sobici, kjer sva se ljubila, sva prizhgala dehteche sveche. Kot ljubezen zhive in goreche. Dishalo je po vosku in parfumu. V vazi so zharele rdeche cvetlice, poslushala sva nezhno glasbo, ljubezen je bila pozhelenje, rdeche kot kri. Priljubljene popevke so napolnile prostor s prijetno toploto in polzele v zaljubljeno telo. Po ljubljenju sva se sprehajala po buchnih ulicah in zashla v super veleblagovnico. Saro je ob pogledu na dragoce predmete in ekstravagantne obleke kot vedno prevzela nenavadna strast po nakupovanju. Imenitno razstavljeni predmeti so bozhali dusho, mehki, sladki kot chokolada. Navdajali so jo z erotichno strastjo, kot sladkor. In tudi Robert je tam, ob nakupovanju chudovitih stvari, dishal kot chokolada. Bil je kot slashchica. Pravzaprav si ni znala razlozhiti, zakaj se ji je moshki, v katerega se je zaljubila, zdel kot chokolada. Morda je bila to shifra za prepovedano ljubezen, saj so jo starshi, ko je bila she otrok, vedno kregali, da poje prevech chokolade, kar je shkodljivo.

Sara, lepotica kot iz Playboya, drzhi na veliki barvni sliki veliko chokolado. Smeje se, ko gre proti Robertu, ki jo pravkar fotografira. Chudovito dekcle s chokolado, lepa kot slika, ampak negotova in raztrgana nekje globoko v notranjosti. Nikoli

vech ne bo zagrabila chokolade, zdaj bo zagrabila za nozh, vroch kot prepovedana ljubezen, rdech kot kri.

Zadnji shtos v meso, prelepi sunek v smrt.

Sara lezhi na kavchu. Po okenskih shipah polzijo dezhevne kaplje. Mrzlo je. Zavija se v modro odejo in hrepeni po nekom, ki bi jo naj odreshil.

Ljubim te, Robert. Rada bi se reshila, a ne vem, kako. Ne maram dvojnih oblik in blaznih trikotnikov, ki se zabadajo v mojo razbolelo dusho. Hochem samo enega in nich drugega. Hochem samo tebe, Robert. Morava se imeti rada. Ne smeva se sovrazhiti.

Ljubim te XXX!

Dezhuje. Treba bi bilo iti ven. Nekaj kupiti. Zhe teden dni nisem nich jedla. Ampak kaj! Sovrazhim to prekleto hrano, s katero se bashejo vsi ti pijani prasci, ki ne znajo niti prav fukati. Do onemoglosti se bashejo, ampak jaz *bi se bash nochas ljubila sa tobom, Robert, sa tobom, na tako dobar dnji nachin!*

Sara je pornografka, ampak tudi lepota. *Bash nochas bi se ljubila, pa mislim da ne bi bilo problema s tvoje strani?*

Ah, ta dez! Ta prekleta poscana srednja Evropa! To bedno ljudstvece domache, pokvarjeno, leseno, izprijeno kot nobeno!

Manjvrednostni kompleks. Anorexia nervosa. Agoraphobia.

Sara na kavchu. Bolna tabletomanka. Ne, ne more iti ven. V ta dez. V bedasto trgovino. Hrane sploh vech ne rabi. Naj se nabashejo vsi drugi do onemoglosti in razpochijo.

Sara ne mara nikogar. *Dodje mi da razbijem sve, dodje mi da poludim zbog tebe...*

Kaj ne vidish, da tvoja zasvojenka s heroinom umira?

Vse to zaradi tebe, prasec. Zaradi te ljubezni, rdeche kot kri, ostre kot nozh, ki prerezhe vse zhile.

Sve dok me bude, volit chu te slepo.

Ta grozovita ljubezen do moshkega je kot nozh. Kot veliki grozni nozh bridke ljubezni. Kot Robert, ki jo vara.

Sara se plazi s postelje. Shari po miznem predalu. Ishche nozh, oster kot ljubezen, krut kot smrt.

Ishche in razpada, toda mislila je, da jo ima resnichno rad.

Krvavordecha ljubezen. Robert, objemi me! Sara drzhi v rokah nozh, rdech kot kri. Se vech ne pozna. Vedno pridejo nove. Druge, lepshe.

Vse je v megli in dezhu. Sara misli, da hiti po cesti. Nori. Dezh ji pada chez goste lase, shkropi ji po jopi, pod katero je skrila nozh. Zhiveti, ljubiti, ubiti. Dezh neizpolnjene ljubezni jo mochi po kozhi, bozha kot droga.

S tem nozhem ga bo zabodla v srce. Samo njen je.

Zabodla ga bo globoko do dna, v njegovo srce in v svoje srce. Za vedno in konec.

In dezh pada, neprestano pada, dezh vechno pada.

Prevajalnica

John Donne

SVOJI VLADARKI

V POSTELJO GREDOCH

(Elegija, XIX)

Le sem, Gospa, pridi, moje mochi
upró se snu, pri delu moch mi spi.
Sovrazhnik s sovrazhnikom pred ochmi
neredko truden brez boja stoji.
Le proch ta pas, kot rajski Krog sijoch,
a dalech lepshi svet obsegajoch.
Odpni ta bleshchechi prsni okras,
da norcev vid lahko tja vstopi v vas.
Razvezhi se, ker ta ubrani glas
pove mi, da je postelje zdaj chas.
Naj proch ta stezник gre, od sreche chist,
njegov stik s tabo vzbuja mi zavist.
Razkrije tvoja halja, ko gre proch,
kot senca hribov s trat lepoto rozh.
Naj proch gre ta Diadem in razkrij
vso Krono las, ki bujne je rasti.
Zdaj proch ti chevli, da bo tvoj korak
v to postelj, v hram ljubezni, res mehak.
Prav v takih belih haljah Angeli
ljudem se kazhejo; Ti Angel si,
Raj Mohamedov nam nesoch; cheprav
so v belem zli duhovi, pa je nprav
obojih, Angelov in shkratov zlih,
razvidna: prvi las, zlo dviga kri.

Le pusti mojim blodechim rokam,
naj spredaj, zadaj, vmes, gor, dol jih dam.
O moja Amerika! svet odkrit
kraljevski, z enim moshkim varen zid;
moj Rudnik dragotin, Imperij Moj,
kako sem blazhen kot odkritelj tvoj!
Vstopiti v te vezi je biti prost;
kjer roko polozhim, moj zhig bo gost.

Vsa nagost! Srecha je le tebi dolg,
 kot dushe s teles se sleche telo,
 da radost vso zazna. Dragulji ti,
 ta zhensk okras se lishp Atlante zdi,
 da norec, ko Dragulj mu spne pogled,
 po zhenskah ne hlepi, po njem pach le.
 Kot slike ali knjige zhenske vse
 za laike so v blichch opremljene;
 so knjige mistichne, katerih char
 opisni, le za nas opazen dar,
 imamo chast odkriti. Torej mi
 sproshcheno kot pred Babico razkrij
 vso sebe: stran vse to, ta beli sij,
 tu Kèsa ni, she manj Nedolzhnosti.

V poduk se prvi slechem: to je znak,
 naj se razkrijesh kakor zhe mozhak.

SMRT, NICH SE NE KOSHATI (Sveti soneti, X)

Smrt, nich se ne koshati, pa cheprav
 se nekaterim silna, grozna zdish;
 nihche ne mre, ko mislish, da morish,
 uboga Smrt, she jaz bom zhiv ostal.
 Pochitek in Sen tvoj videz naj bo,
 prijeten bolj, kot zdaj se kazhesh ti,
 in brzh najboljshi bodo s tabo shli,
 teles odresheni, dushe v nebo.
 Si suzhnja Usode, kraljev, vseh muh,
 in tam si, kjer je vojna, strup in bol,
 in opij ali char omami bolj
 kot tvoj udar; chemu potlej napuh?
 Po bezhnem snu vstajenju konca ni,
 in Smrti vech ne bo; Smrt, mresh le ti.

JOHN DONNE (London, 1572 ali 1573 – ibid. 1631); angleški pesnik, pravnik, duhovnik (Shakespeareov sodobnik – visoka renesansa, barok, zacetki klasicizma), eden najbolj nenavadnih fenomenov v angleški in svetovni literaturi; iz katoliške družine (valizhanskega porekla, potomstvo Thomasa Mora) v času, ko je v Angliji prevladal protestantizem in so za katolichane tedaj veljale ostre omejitve (npr. nemozhnost diplome). Po sholi pri jezuitih je shtudiral pravo in bil na diplomatskih misijah za svoje plemishke mecene (potoval po Evropi, se udeležil nekaj bitk); s hčerjo enega od njih se je skrivaj poročil (star 28 let, ona 17 ali 14), po razkritju krajshi zapor in umik v provinco. Zhena (Anne More) pri dvanajstem porodu umre, stara ok. 30 let; odraslo je sedem otrok, Donne kot podezhelski odvetnik vechkrat brez denarja za pogreb. Po prestopu v anglikanstvo je postal she duhovnik, doktor teologije; zadnja leta je bil dobro plachan dekan londonske katedrale sv. Pavla in znamenit pridigar (mojstrska proza; mnogi citati so ponarodeli, zlasti »Ne sprashuj, komu zvonik« kot moto Hemingwayevega romana). Za zhivljenja je bil kot pesnik znan le v ozhjih krogih po rokopisih pesmi (t. i. »rokopisna kultura«), natisnjene so bile shele posmrtno; pozneje je tonil v pozabo, zaznamovan kot chudashki stihoklepec. Spet so ga zacheli odkrivati v 19. stoletju, v zacetku 20. pa so ga modernisti z Eliotom na chelu »prerodili« kot velikana angleshke poezije; danes je kultni avtor, njegov pomen »kafkovsko« raste, mestoma zveni osupljivo sodobno, za nekatere je sploh najvechji pesnik v angleshkem jeziku (v ZDA John Donne Society prireja letne simpozije o njem; Josif Brodski mu je posvetil elegijo), ostajajo pa tudi kritichni pridrzhki (zapleten stil, sholastichni intelektualizem, aroganca, machizem, cinizem, karikirano trubadurstvo ipd.).

Vsekakor je Donnova poezija »tezhko branje«; njen idiom je kompleksen, skoraj hermetichen, cheprav tudi realistichen, baročna »vechstopenjska« metafora je nabita s predirno lucidnostjo, s polihistoriskim znanjem v kozmichni perspektivi, vendar je sintaksa kljub vibasti strukturi logichno pregledna, besedni tok pa poganja dramatichnost silovitih, ambivalentno in mestoma igrivo, paradoksalno-humorno izostrenih opozicij med fizis in gnozis (neka »metafizichni naturalizem«). Pogosta je invokacija: govorechi subjekt nagovarja dolochen fenomen, ki izziva njegovo retorichno ekspresijo; predvsem gre za tri esencialne pojme Ljubezen-Smrt-Bog, ki jih kakor tudi druge abstrakcije v stilu t. i. »metafizichne pesnishke shole« pishe za veliko zacetnico in jim s tem daje posebno alegorichno razsezhnost, zmeraj s prizvokom subtilno vserezjedajoche ironije in (samo)kritichne dvoumnosti (npr. pesmi *Loves War*, *Negative Love*, *Self Love*).

Seveda tak pesnishki izraz pomeni posebno trd problem za prevajanje; k temu she prispevajo okolishchine chasa in nastajanja Donnovih pesmi. V podrobnostih variirajo zhe naslovi, v tekstih pa je nemalo zapletov z arhaichnim jezikom in pravopisom, zaporedjem besed in celo verzov tako v rokopisih kot v prvih natisih in vseh poznejshih knjizhnih objavah. Tukaj sta predstavljeni Donnovi najbolj znani pesmi kot zastopnici zanj osrednjih oblik: elegije in soneta (poleg satir, epigramov, prilozhnostnih »letters« uglednikom itd.). Elegija XIX, variante naslova: *Going to bed* (najvechkrat), *To his Mrs.*, *A Lover to his Mistris*, *To his mistress going to bed*, *On his mistress* ...); to je Donnov najbolj »zloglasen« in problematichen tekst, s prizvokom pornografije, cheprav se v njem nich ne zgodi, kot da je zadaj avtorjeva zavest o bistveni razliki med (zapisano) retoriko in realnim dejanjem. Ta pesem ni bila sprejeta v prvo tiskano zbirko njegovih pesmi (1633), vech let je krozhila le v prepisih (ok. 70 rkp., nobeden Donnov), polnih razlik. Ob manjshih razlichicah (velike/male zacetnice posameznih besed, interpunkcija itd.) sta znatnejsha problema v prvem verzu (*Come mistress; all rest* ...; danes sploshno uveljavljeno: *Come, Madame, come, all rest* ...) in v desetem (*that now 'tis your Bed-time / that now it is bed time* – prim. bed / bad); osmi verz od zacetka in tretji od konca pa vsak s po dvema variantama dajeta celotni pesmi she dodatno dvoumnost, ki izziva polemike specialistov (v osmem verzu

primera, ki tukaj ni upoštevana: govorec v prsih nagovorjene vidi svoj »lepo sijochi grob«. Ključni sta rokopisni varianti 46. verza (vseh je 48): *There is no pennance due to innocence* (Tam kesa ni v dolgu nedolžnosti); *Here is no pennance, much less innocence* (Tu kesa ni, she manj nedolžnosti); slednja je upoštevana tukaj, ker se zdi bolj »donnovska« (to velja tudi za veliki zacetnici obeh pojmov). Nekdo je zhe s spremembo nagovorjene – Madame/Gospa nakazuje zakonski epitalam – skushal dati pesmi tedaj družbeno sprejemljivejši okvir, saj ima Mistress shirshi, provokativnejši pomenski obseg (gospodarica, gospa, vladarka, ljubica, metresa – iz franc. *maitresse*). Nekateri v tej pesmi vidijo totalno ponizhanje zhenske v »gol objekt«, drugi pa briljantno zakrinkano, kruto ironično subverzijo katoliškega muchenca zoper kraljico Elizabeto (protestantka, morilka katoliške tekmice, deklarirana devica, osvajalka novega sveta; pesem naj bi nastala she v chasu njene vladavine, v 90-ih 16. st.). Tudi sonet X (angleški »zgoschcheni« sonet s poanto v sklepnem dvostishnem kupletu) je za nekatere perfidna blasfemija.

Za Donna, ki je »elusive poet«, je namrech znachilno drzno »metafizichno« prepletanje vsakrshnih protislovij na arhetipski sledi iz pradavnih kultur (prim. »sveta prostitucija«, zlasti v templjih na Orientu; Donne omenja »ljubezni posveчени tempelj« in »Mohamedov Raj«, v krshchanskem kontekstu provokativno, saj je islamski raj znan po t. i. huriskah; prim. tudi bujna erotichna metaforika v t. i. *Visoki pesmi* kot enem temeljnih religioznih tekstov itd.). Prichujochi prevod obeh pesmi skusha biti chim zvestejshi izvirniku tako vsebinsko-pomensko kot formalno; verz je desetzlozhni jambski pentameter z moshkimi zaporednimi rimami. Ochitek kritike, da je bil Donne nemaren glede metricnih poudarkov, je preciozen; v angleshchini je mozšno enozlozhno ali dvozlozhno branje iste besede (npr. *called / callèd* – gl. prvi verz v izvirniku soneta X., brez naglasa verzu manjka zlog; *ibid.* zacetni vokativ obichajno brez vejice, da »izgubi« samostojni naglas: *Death be not proud, ...*). Ob uposhtevanju teh in podobnih potez angleshchine se Donne tudi v formalnem pogledu kazhe kot trden klasik, slovenshchina pa pri tovrstnih prevodnih nalogah dokazuje visoko stopnjo prilagodljivosti.

Izbor, prevod in opomba o avtorju Ivo Antich

LIRIKA ITAKE

PROLOG

Videl sem Trojo, in videl sem vse.
Morje, in obale, kjer lotos cvete,
in vrnil sem se, bled, in sam.
Na Itaki zheljo po ubijanju imam
tudi jaz, a se ne sme,
pa naj si vsaj dushka dam
s petjem nove pesmi te.

V domu razvrat izprazni vsak sod,
in zhivljenje je zhalost, na svetu povsod –
razen za optimiste!
Jaz nisem pevec prodanih pravic
ne laskavec imenitnih telic.
Jaz pojem otozhnim:
da zhalost vsega osvobodi.

Nisem patriotska tribuna.
Pozhvizhgam se na slavnih Poetik oblast.
Zame Krlezha in Churchin nista nevredna pisuna,
in nochem biti narodna chast.
Moja usoda je stara,
verzi pa malo novi.

Toda: ali nashe zhivljenje kaj novega prinese
in nasha dusha za stopnjo vishe shtrli
k nebu, ki visoko, polno zvezd, dehti,
ali pa naj nas, in pesmi, in Itako, in vse,
hudich odnese.

(Prolog za zbirko *Lirika Itake*, 1919)

SLAVA

Kadar oblaki shumijo
in listje pada, z vej ovelih,
in vse bolechine, v jeseni, molché,
tja, kamor oblak ne najde vech
zasute stezé,
moje ochi letijo.

ZDRAVICA

Zdravo, svet, ki bled si kot zimski dan
v strahu.

She je vesel narod poteptan
v krvi, pepelu in prahu.

Zvihraj oblake pomladne, rdeche,
vprashaj jih, kje so nebesa.
Ne rabimo zhenske, ki se razcveta, ne veneche.
Noben v praznino zvezd otrók ne stresa.

Nashim srcem je vse premalo.
Nashim srcem ni vech nich ostalo.
Dokler vsaj eden od nas na zemlji zhivi,
naj vrt noben ne zadehti.

Naj zhivé grobovi!
Edina lepota, chista in zvesta.
Zhivi naj kamen in rushevine!
Prekleta, kar cvete v vishine.

Mi smo za smrt!

BOLNI PESNIK

Nisem chlovek, kri moja mlachna
je samo rosa
daljnih rdechih oblakov.

Razvraten kolobar pod ochmi mojimi
pechat je gozdov,
z bolechinami svojimi.

Zvezd in popkov polno drevje
namesto mene zhivi.
Vse, kar sem rekel nekoch,
spet vam povejo shepetajoch
daljave nochi.

One vas vodijo v moje
nasmeh in grehe,
za mano v daljno noch.

SKALOVJE

Danes sem bil tako vesel!
In zdaj? Glej, komaj she diham,
z nasmehom motnim, trudno.

DaIech, nekje, za obalami Shkotske,
se dviga, iz morja, modro skalovje,
tako silno, tako pusto, turobno.

Spomnil sem se nanj! Vidim ga!
Njegova modrina bega mi dusho,
in objema me strashen srh,
in neka, neskonchna, zhalost.

(Zasluteno v Beogradu, 1920)

SUMATRA

Zdaj smo brezbrizhni, lahki in nezhni.
Pomislimo: kako so tihi, snezhni
vrhovi Urala.

Che razzhalosti nas kakshna podoba bleđa,
ki smo jo izgubili zvecher nekoch,
vemo, da nekje je neki potok,
namesto nje, rdeche tekoch!

Neka ljubezen, jutro, v tujini,
 dusho nam ovija, vse tesneje,
 z neskončnim mirom sinjega morjá,
 ki iz njega rdeche zharijo zrna koral,
 kot cheshnje, v rojstnem kraju, z veje.

Ponochi se zbudimo in se smehljamo, ljubó,
 Mesecu, ki napet ima lok.
 In bozhamo daljne hribe
 in ledene gore, blágo, s prsti rok.

(Beograd, Brache Nedicha 29. 1920)

KOMENTAR K PESMI O PRINCIPU

(K pesmi »V spomin Principu«)

(...)

Vest, da je v Sarajevu ubit avstrijski prestolonaslednik, je prishla do nas, tega sonchnega dne na Dunaju – ki se je zbudil brez enega samega oblachka – po kosilu. Prispela je v nasho kavarno (Caffé »Meink«), v blizhini stolpa Sv. Shtefana, v chasu partije biljarda.

Zanimivo je, da nam je bila vest sporočena, sprva, tako, kakor da so v Sarajevu ubili *srbskega* prestolonaslednika. Natakariji so jo takshno dobili. Tako jim je rekel nash prota, po telefonu. Nasprotno mnenju, ki velja danes, ta vest ni izzvala nikakršne konsternacije, ne med nami ne med Dunajchani, in glasba je na Dunaju igrala do vechera. Shele pozno se je nekdo spomnil, da jo je ustavil. Doba valchkov se je konчала.

Konsternacijo sta, med Dunajchani, izzvali shele krsti prestolonaslednika in njegove zhene, grofice Kotek (ki jo je Princip ubil nehote, streljaje na guvernerja Bosne, generala Potioreka).

Vsa postaja je bila zavita v chrnino.

Lokomotiva pa je prispela z rdechimi ochmi.

Krsta Nadvojvode je bila mnogo vechja in z mnogo vech venci kot krsta njegove zhene, ki je bila *samo* navadna grofica. V Avstriji ni bilo enakosti ne na dvorih ne med mrtvimi, vse pa je bilo, tudi krste, umerjeno po shpanskem ceremonialu Habsburga. V ushesih, vchasih, v snu, she zdaj slishim shum korakov avstrijskih generalov, na tem pogrebu. Stopali so s korakom lutk, zibajoch se po ritmu Chopinovega pogrebnege marsha, s svojimi dvorogimi klobuki na glavah, klobuki

pa so bili okrašeni z zelenim perjem iz petelinjih repov. Slisal se je topot konj. Taka tishina je bila nastala.

Krsta Franca Ferdinanda je bila pokrita z zastavo Habsburga, rumeno, z dvoglavim črnim orlom, starim okoli tisoč let.

Sin nekega revezha, proletarca, poljedelca, Hercegovca, she nepolnoleten, ga je bil snel z neba, z revolverskimi streli.

Atentator je imel čudno ime.

Sestavljeno iz imena princa in nadangela.

Evropa she danes slavi dva ubijalca atenskega tirana Pizistrata, Harmodija in Aristogejtona, v svojih sholskih udzhbenikih (ad usum delphini). Slavi tudi senatorje Rima, ki so ubili Julija Cezarja. Toda za atentatorje iz Sarajeva ni imela lepe besede, nikoli. Pa tudi Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev ni bila ocharana s temi svojimi podaniki. Dolgo ni hotela dovoliti niti prenosa kosti teh atentatorjev.

Poleg tega so, celo pri nas, nekateri iz Principa naredili Srba – provincialca, fanatika, shovinista, ki je bil, menda, zgolj igrachka v rokah shefa Obveshchevalnega oddelka srbskega generalshtaba, polkovnika Dragutina Dimitrijevicha Apisa.

Toda, atentator nam je govoril, razločno, tudi z druge strani groba.

Kot je znano, je bil atentator zaprt v temnici v Theresienstatdu in tam mu je bila, menda zaradi kostne tuberkuloze, amputirana desna roka.

Vmes, med temi groznimi trenutki, so ga zaslislevali o *motivih* njegovega atentata. O tem obstaja dnevnik nekega zdravnika.

Princip je, seveda, priznaval, da je zhelel združhitev Bosne in Srbije, odkrito pa je priznaval tudi to, da je to bil le korak do naslednjega cilja atentatorja in njegovih tovarishev.

Ta cilj je bila revolucija.

»*Mi vsi smo bili bakuninovci,*« so bile besede Principa.

Niti po vojni Princip, pri nas, ni bil priljubljena tema.

Njegovo dejanje so odobravali le nashi revezhi in mladina. Burzhoazija ni odobravala dejanja Principa. Ob koncu vojne so pri nas vsi govorili le o potrebi, da se postavi prekrasen Kosovski hram po nachrtu Meshtrovicha.

Nash veliki pesnik Duchich je, tedaj, v Srbiji videl imperatorja. Vzklikal ji je: »Ave Serbia!« (Morituri te salutant). Jaz sem napisal to pesem v slavo uboja in Principa.

(1959)

IZ STARE KITAJSKE LIRIKE

Li Taipo
(698-763)

Pomladni dan

Che je zhivljenje kot sen, zakaj bi trpel v resničnosti. – Opijam se, dokler se mi ne zaprejo oči, pa padem in zaspiam.
Prebudim se zmeden, v travi pred hisho, med cvetjem. Slišim nad sabo petje ptic.
Vidim, da je
pomlad.
To me gane do solz. Znova napolnim chasho z vinom in prepevam, dokler se na nebu ne pojavi Mesec.
Tedaj, kakor v snu, spet izgine vse.

Tu Fu
(715-774)

Stišanje

Vonji pomladi in poshevni sončni zharki se prebijajo skoz moje zavese.
To je trenutek, ko brodniki zachnejo kuhati rizh za večerjo. Vrabcí cvrčijo, neko kolo shkripa.
Pijem in pazim, da ne bi poshkropil mushic, ki brenchijo v rdechem prahu vrta.

IZ STARE JAPONSKE LIRIKE

Hitomaro
(VII. stoletje)

To dolgo noch,
dolgo kot dolgi rep
zlatega fazana,
ki se vleče po hribu,
naj prezhivim sam?

Basho
(1644-1694)

Na goli veji,
neka vrana.
Konec jeseni.

Milosh Crnjanski

MOJI ANGLESHKI PESNIKI: JOHN DONNE

(Iz eseja)

Sir Walter Raleigh je bil zadnji, elizabetinski, renesansni, Anglezh. John Donne, pesnik, in pridigar v cerkvi Sv. Pavla (St. Paul's), pripada sedemnajstemu stoletju, angleshkemu baroku. To je chas Jamesa I., ki je snel glavo Raleighu, in kralja Charlesa I., ki mu je glavo snela revolucija. Charles I. je prihajal v omenjeno cerkev poslušat pridige Johna Donna, ki je – osem dni pred svojo smrtjo – govoril o smrti.

(...)

Cheprav je pisal pisma prijateljem, v verzih, je Donne vse, kar je napisal, napisal in zabeležil, pravzaprav, samemu sebi.

Angleshki esejisti, v nashih dneh, menijo, da je pri Johnu Donnu najbolj vazhno to, da je pretrgal zvezo s petrarkististichno poezijo, tako po obliki kot po vsebini – s poezijo, kakrshno so pisali elizabetinci. Mislim, da je najbolj vazhno opaziti tisto, kar je, pri Johnu Donnu, poudarila Univerza v Cambridgeu. Njegovo neodvisnost. Jaz bi rekel – originalnost. Ni velikega pesnika brez originalnosti. Marlowe je sanjal, da bi bil lahko v nekem drugem svetu Tamerlan, Faust, pa tudi kralj Edvard II. Donne je zmeraj le Donne. Tudi kadar govori o chloveku in zhenski in ljubezni. In kadar pishe meditacije, ki so se imenovali, v tisti dobi, po latinsko, »meditatio mortis«. Originalen je Donne tudi po tej svoji prepolovljenosti zhivljenja. Prva polovica mu je minila v ljubezenskih avanturah, v mladosti, v uporuh proti svetu, kakrshen je bil njegov. V drugi polovici je postal pridigar o chloveshki smrti. Tisto, kar je fantastichno pri Johnu Donnu, je njegovo znanje, zveza z znanostjo njegovega stoletja, ko so ljudje zvedeli, da se zemlja obracha okoli sonca, ne pa sonce okoli zemlje. Fantastichno zato, ker se on temu zhalostno in grenko smeje, kajti to ni spremenilo chloveshke smrti. Niti zhivljenja, in tudi ne ljubezni. Tisto, kar je demonsko v tem pesniku, je to, da tidve obe polovici zhivljenja, kljub vsemu, sestavljata celoto v njegovi poeziji. Globoko sta preprichljivi, ob vsej njegovi paradoksalni verzifikaciji. Donne ima o ljubezni neki strashen stih, ki pravi Amorju: »Pusti mi, da ne ljubim nikogar, ne, samo shport.« – Naj takoj dodam, da Donne pod besedo »shport« razume seksualni akt. Tako se temu reche, med snobi, v Angliji, tudi danes. »Let me love none, no, but the sport.« – Pa vendar, tudi s tem cinizmom, je ta chlovek napisal najnezhnejshe verze, o ljubezni, za svojo zhenoh Anne More. Pesem se imenuje: »Obletnica«. »The Anniversarie«.

Toda, zhe tedaj, v mladosti, in norosti, je neka morbidna zhalost v tem chloveku, ki se je, pozneje, spremenila v verski mysticizem, da ne rechem prismojenost in bedo. Takole je Donne govoril zheni ob prvi obletnici zakona:

Vsi kralji, in vsi njihovi favoriti, vsa slava in vse chasti, lepote, duhovitosti, in celo samo Sonce, ki nam meri chas, v minljivosti, so starejsi, sedaj, za eno leto, kakor so bili, ko sva se midva, prvokrat, zagledala. Vse druge stvari gredo v rushevino, le najina ljubezen ni upadla. Zanj ni ne »jutri« ne »vcheraj«, in cheprav bezhi, ne bezhi od naju, temvech je obdrzhala tisti prvi zadnji neminljivi dan.

(...)

Na svoj nachin je tudi Donne individualist, kot je bil Marlowe, le da gre zdaj za sina trgovca in družhino katolichanov, ki se je umaknila, kot pajek, v mrežno znanstvenih besed. Prezir do vsega drugega, razen do znanosti in znanja, je prepojil te izredne, povsem nove Donnove verze, z mislimi o ljubezni in z besedami o ljubezni, ki so podobne pogovoru, na univerzi, o geometriji in geologiji in astronomiji. Kolikshna je ljubezen, to je mogoche izmeriti, pravi, ob navzočnosti, toda koliko bo trajala, shele tedaj, ko sta zaljubljenca lochena drug od drugega.

(...)

(1966)

MILOSH CRNJANSKI (1893, Csongrád, A-O, zdaj Madzharska – 1977, Beograd, SFRJ), srbski pisatelj, pesnik, esejist, publicist. Izvirna etnija: banatski Srbi. V tradicionalno multietničnem Banatu (bánat – madzh. zhalost) na SV robu Vojvodine, kamor so se Srbi vech stoletij umikali izpod turshke oblasti v »ozhji Srbiji«, je bilo *srbstvo* v tuji sluzhbi, pod vrhovnim patronatom Habsburga, predvsem intimno-privatni patriarhalni mit, osenchen z nostalgijo po daljni »stari slavi« na jugu (Rashka, Kosovo, Zeta) in na panslovanskem severu (Rusija) ter z resignacijo ob dejstvu, da so Srbi v tem prostoru le ena od manjšhin (v konglomeratu avstrijske fevdalne »folklore«); ta izhodishčni etnokontekst je kot specifichna »usoda« zaznamoval celotno zhivljenje in pisanje Crnjanskega (mimo vseh teorij o »neodvisnosti literature« ipd.). Podatki, zlasti iz mlajshih let, niso vsi zanesljivi, tukaj le groba biografska skica. Tri leta po njegovem rojstvu se družhina preseli v Temishvar (»Mali Dunaj«), osnovna shola v Ilandzhi (tu zdaj shola M. C.) in Panchevu, gimnazija v Temishvaru, leta 1912 Eksportna akademija na Reki, naslednje leto univerza na Dunaju (FF), ob sarajevskem atentatu kot »sumljiv Srb« aretiran, mobiliziran, kot oficir poslan v Galicijo na fronto proti Rusom, kjer je ranjen (1915), nato v vojni bolnici na Dunaju, tik pred koncem vojne na italijanski fronti, po vojni koncha shtudij primerjalne lit. v Beogradu, izdaja prve knjige, se porochi (1921), vech let gimnazijski profesor in chasnikar, kot monarhist in nasprotnik shpanske revolucije simpatizira z nacifashizmom, vstopi v diplomatsko sluzhbo (Berlin, Rim), od zachetka vojne v Londonu, diplomira tudi tu (brit. drzhavljan 1951), po mnogih vabilih se vrne z zheno v Beograd shele po osebnem zagotovilu shefa UDB A. Rankovicha (1965/1966; najprej v hotelu, nato dobi stanovanje). Do Titove Jugoslavije je bil skrajno nezaupljiv, a je bil v njej zadnja leta cenjen kot eden od »treh najvechjih«, poleg Krlezhe in Andricha (nobeden od treh vrstnikov o tej drzhavi ni napisal praktichno nichesar; poleg Cankarja so edini iz juzhnoslov. literatur v Ocvirkovi

zbirki 100 romanov); izpolnila se je tudi »usodna vizija« iz njegove prve objavljene pesmi *Sudba* (1908): kot ladja v njej je tudi Jugoslavija končala v brodolomu.

Literarna zgodovina zacetke Crnjanskega (menda z vplivi iz Maeterlincka in Rostanda) shteje k ekspresionizmu, ki je kot »lokalna veja« modernizma vodilen v srbski knjizhevnosti v desetletju po prvi svetovni vojni. Cheprav od mladega pishe tudi dramatik in prozo, je izhodishche njegovega opusa poezija, zbrana v prvi in tudi edini zbirki pesmi *Lirika Itake* (1919; poznejshche izdaje so razshirjene z nekaj pesmimi in s proznimi komentarji), ki je daljnosezhno znamenje prostorchasa in avtorske individualnosti v njem predvsem kot tekstualno-naslovna celota in manj po posameznih pesemskih dosezhkih. Simptomalnost te zbirke je v sozvochju z depresivno-apokaliptichnim razpolozhenjem, ki ga izprichujejo opusi shtevilnih tedanjih sodobnikov v razlichnih literaturah (v slovenski Kosovel ali Jarc), pri tem pa je posebej presenetljiva dolochena koincidenca z bolj oddaljenimi anglo-amerishkimi fenomeni, kot so Joyce, Eliot in Pound, cheprav je seveda vprashanje, koliko je to trojico, sicer shiroko razgledani in poliglotski Crnjanski, takrat sploh poznal (Joyceov roman *Odisej* in Eliotova poema *Pusta dezabela*, oboje 1922, reflektirata odisejski mit in povojno depresijo, Pound kot »vechni emigrant« chasti Italijo, fashizem, staro kitajsko in japonsko poezijo). Che se opus Crnjanskega zdi zelo heterogen, razpet med »chisto« literaturo in zhurnalistiko, globlji uvid pokazhe tolikshno notranjo koherenco, da bi za vse skupaj ustrezala metaforichna oznaka »lirika Itake«: lirichnost je »rdechana nit« njegove markantne proze, stilistichno prepoznavne tudi po sinkopirani sintaksi z gosto interpunkcijo (vrh z romanoma *Selivne* in *Roman o Londonu*), Itaka pa je »metonimija« za Srbijo z evokacijo »odisejstva« kot razmerja do doma/domovine/etnoidentitete; »izven« ali »tujstvo« je znachilnost tudi drugih velikarov srbske literature od Branka Radichevicha in Njegosha prek Andricha, Duchicha, Rastka Petrovicha do Vaska Pope, Branka Miljkovicha ... Simptomalnost je tudi v naslovu prve knjige Crnjanskega, »poetichne komedije v verzih« *Maska* (1918): njegov obrat od defetistichne anarhoidnosti in skoraj avantgardnosti v desni modernizem in voluntaristichni monarhizem je svojevrstna, nezhenirana elitistichno-individualistichna »zamenjava maske« zhe v prvem povojnem desetletju (odisejstvo poleg popotnishstva in nostalgije pach asociira tudi zvijachnost, po grshki etimologiji pa she slabo voljo, jezo, nasprotovanje itd.).

Crnjanski je tukaj predstavljen z nekaj zgodnjimi pesmimi, ki imajo danes, enako kot njegove, za nekatere sicer »kultne« pesnitve *Strazbilovo*, *Serbia* in *Lament nad Beogradom*, predvsem dokumentarno vrednost. Vsa ta verzifikacija je kljub formalni kultiviranosti polna patetichnih »defetistichnih parok« in vsiljivega »slovanskega« sentimenta, ki she zlasti v luchi avtorjevih poznejshih idejnih obratov zveni bolj ali manj votlo, skoraj pazersko. Znachilen primer je pesem *V spomin Principu*, pri kateri je pozneje dodani prozni komentar edina zanimivost. Miodrag Pavlovich je v svoji izvrstni, a ostro reduktivni *Antologiji srbskega pesnistva* (1978) uvrstil le dve krajshi pesmi Crnjanskega (*Na ulici*, *Prividi*). Antologijska se zdi le *Sumatra* (prim. shr. *smotra*, rus. *smotryá*) kot povsem unikatna slutenjska vizija evrazijskih razsezhnosti slovanstva, segajochega do kitajsko-japonskega vzhoda. Antologiji kitajskega in japonskega pesnistva, ki ju je Crnjanski izdal v letih 1924 in 1928, uvrshchajo v njegova zbrana dela; tukaj sta nakazani s po dvema glavnima pesnikoma iz vsake. Kitajske pesmi, izvorno skrajno kitichno-metrichno stroge, je Crnjanski predstavil v prosti prozni priredbi, pionirsko vrednost za juzhnoslovanski prostor pa ima njegova predstavitev japonskih pesemskih oblik tanka in haiku. Med njegovo esejistiko je posebne pozornosti vreden obsezhen spis *Moji angleshki pesniki*, zlasti inovativno poglavje o Donnu (z njim dolochena sorodnost »maskiranih protislovij«).

Alessio Brandolini

PONOCHI IMA ZHIVLJENJE DROBCE LEPOTE

*La poesia cruza la tierra sola,
apoya su voz en el dolor del mundo*

Eugenio Montejo*

*

Ponochi ima zhivljenje drobce lepote,
skrite v milih glasovih listov,
ko se odtrgajo z vej in pochasi
pristanejo na asfalt, na vreche z odpadki.

Od tod vidim naselje, nad menoj na desni
pa tistega, ki je sklesal to srce z gostimi
temnimi lisami in iz neobdelanega kamna,
ki odstopa prahu cvetne listiche svoje lenobe.

Zveneche piskanje trsja je pospesheno
od vetra, ki odnasha s seboj sledove
presahlih ali rek v plamenih,
zhejnih ali v teh dneh sesutih podrochij.

Zdaj se pustim razredchiti od trave,
z zaprtimi ochmi obrezujem cheshnje,
vendar pobeg od ran je sad, ki nas zagrabi
in podzhge voljo, da bi zacheli vse znova,
ker usta imajo ostre trne, ki naj
zapechatijo spomine, mesnato cvetje savane.

*

Hudo me ima, da ne pristanem
na gnitje zaradi obzhalovanja
in niti, da se ne zbojim zashitih ust,
ki krushijo temachnost besed
in v vodi posejane pozhare.

Naj me ne plashi pajčevina neba, ki ohranja grude prsti
z rumenimi vrtnicami in od mraza zlomljene veje,
zvezde, daljne nekaj svetlobnih let, ki umirajo od zavisti
za zhivljenjem na zemlji. Niti vashkega bronastega angela
pokonci na vodnjaku z dinamitom v stisnjeni pesti.

Se opogumiti in hoditi nagonsko za nosom, potihoma
po lavi, ki se mudi pod reko, in ono, ki so jo utrdila
zhe tisočletja in je zoblikovala Rimske gradove,*
pa griche, obrashchene z gozdovi in vinogradi,
in modrino, ki sta jo izdolbli jezeri Albano in Nemi.

* Castelli romani, ime pokrajine blizu Rima, ki svojo rodovitnost dolguje
prav izbruhu vulkana v nochi chasov oziroma lavi, ki je pregnila njena tla.

*

Bolj kot tako se ne
morem izogniti temi, morskim
globinam, zaprt v ogledalu, in
se bos podati naproti sinu,
z rokami, ki se oprijemajo jame.

Ko bi ti nekega dne lahko spregovoril,
bi ti povedal o shelestenju kril papagaja,
zaprtega v kletki na vidnem mestu
neke sprejemnice, zatrpane z zehanjem,
o bolechinah po zavrnjenem porodu,
o ostrih zvokih, ki prezhenejo svetlobo.

Ni shlo sploh za sanje,
marvech za resnichnost, razmazano v pogledu,
s prepoteno srajco in chevliji,
pogreznjenimi v blatu, s potolchenimi
petami na kamenju, okrushenem od hoje
in od njegovega enakega nasprotja.
Oblak, ki naglo leti nad dnevi, harpunira sanje
in milo odnasha kozho in jagode rozhnega venca.

Zazhge mesto in gozd. Glej:
zdaj je v plamenih celo Tibera!

*

Ponochi podložhim temo z gostimi snezhnimi plastmi
in negibno poslusham shkrzhade, ki od nekdej nam
dihajo tu zraven ali se poskrijejo v nashe zhile.

Tako kljubujem udarcem chasa, razzhaloshchen, a ne premagan,
obvezhem si chelo s trnjem, v zobe si vlijem pravi strup.
V vrvenju, ki ga sproshchajo sanje, vsepovsod teche kri
mater in ochetov, ki so v vojni izgubili sina.
Ob upochasnjevalcu podozhivljam potovanje negotovega,
pijanega norca, prebodenega od listov bananovca, platane
ali smokve.

Vchasih z zaprtimi ochmi oprezujem za svetom,
ki naj bi bil tak, kot bi bilo meni vshech,
in poslusham zhalostno prasketanje pechi,
duham in se s prsti dotikam belega kruha,
ki naravno vzhaja, zavem se zapravljenih desetletij
(zhe chisto izgubljenih), da se trpinchimo in obsuvamo
z besedami brezupja na bezhechih Odisejevih ladjah.

*

Pogovarjam se ves dan s tropskimi ribami elektrichnih barv
in poslusham zvezde, ki naj jih molche grizljam sredi
shkrzhadov, zaprtih v zrachnih mehurchkih, ki chloveka
raznezhijo.

Razshirjencee shkrge
tvojega blizhnjega,
osovrazhenega, kot si sama.
Vracham se navpichno,
oprimum se povrshine,
razpochim se med hlepenjem
po zraku, s teboj zaprto
med steklom in morjem,
z razpetim oblichjem
nemirne opazovalke.

Spotoma si podelim z morskimi psi
mehko sredico, zlato skorjo,
očetovo zrelo grozdje,
a samo tebi
sem odprl med trsjem prehod
v hrepenenju po globokih poljubih,
nato so me razkosali krokarjevi kriki.

Zdaj, če govorim, me nekdo poslusha.

(iz zbirke *Tibera v plamenih*, 2008)

S temi ustnicami

prebodenimi s trni
razmesarim razum
in preostanek zhivljenja.
Imam shkrlatno kozho
osamljene zveri
lachne in morilske.

Nekoliko dlje so cholni
z jadri ki jih je oplodil veter.

Z roko spokojno na ocheh
da podoji tishino.

*

Kasneje ko bo vse pogasheno
tja okrog poldneva se bova
midva vrnila po reki navzgor
pod pazduho in lahkega koraka.

Shele onstran izliva
bova nashla zachetek
in tudi razlog
najinega potovanja.

Na ramah bova nosila
mehki kanu
iz trsja in listja
in zlato vino mojega ocheta.

*

Tvoje oblichje je danes kot dobro uglaslena violina,
glasba pa nasprotno izgublja moč in ostrino
utruja celo dobre plavalce
ribe in tokove morskega sveta
na nebu pa voz ki pelje zvezde na sprehod.

Pretekla bodo desetletja
morda kar nekaj stoletij
vendar kosec za koscem
bova prilepila vse drobce
helenskih in rimskih vaz.

In v njih najina bolna srca
spolnost ki naju priganja.
Najina nemogocha ljubezen
in pojoča govorica najinih rok.

*

*Mrlichem v Mediteranu.
v iskanju doma.
v iskanju dela.*

Che se vznemirim mi je slabo
kar nekaj dni potem celo
diham s tezhavo.
Ob rojstvu sem prav gotovo
podedoval od svoje matere
to edino chloveshko okvaro.

Vsak mrlich na plazhi
mi privezhe na zapestje
razbeljeno bakreno zhico
tanek usnjen obroch
otroka, ki prosi na pomoch.
To stori da me ne pusti
v jarku s suhim grlom
zavoljo slane vode
ali iz obzhalovanja
da sem zanj storil bore malo
da ne bi bedno utonil.

*Prečkamo Mediteran v cholnu
 ki se komaj drzhi na povrshini
 in zachrta brazdo v nasha upanja.
 Nato ponochi, plavaje, proti Italiji
 che nas ne bo premagala trudnost,
 che nas valovi ne bodo potisnili
 na dno v globine, v vodeni grob.
 Resheni, che ni obala prevech oddaljena.*

*

Danes s tem davnim
 hrepenenjem se mi ne bi
 izmuznila niti ena sama jadrnica!

Trepechejo valovi cheri zvezde pesek
 le v belo mesechino lahko vtaknesh prst
 da vanjo napishesh z ogromnimi chrkami
*pred tisochletij je bilo tukaj morje
 in tema vse naokrog. Potaplja se
 vsepovsod nasha misel, nasha zgodovina.*

*

Dneve in dneve ovohavamo vonj
 ki ga zasledujemo zhe vech kot trideset let
 in tedaj nas obide zhelja
 da bi zaveslali sami
 proti toku
 jedli alge
 upochasnili ritem
 se umaknili nekam
 in s pljunkom pogasili plamene.

Nato mirno razkriti
 sirenam daljave
 narisane s krvjo
 v samotne zemljevide.

*

Morska voda spira cheri,
 brishe sledi, obraz, ustnice.
 Brez ploskanja siren,
 a zhivahnost valov spremeni
 tishino v rahlo peno
 osamljeni *jaž* in zdolgochaseni *mi*.
 Shtejem ure, ki nas ločujejo od maske, ki si
 jo bomo morali spet nadeti ob vrnitvi na delo.

Onstran shkoljev mezhika
 utripajoče oko svetilnika.
 Prej ko slej bomo priplavali do njega.

(iz zbirke *Reka v morju*, 2010)

Klichem z drugega planeta

Kot odsekano nas zora zbudi, ena od sester zahteva
 omaro za obleke. Potolazhim jo, rekoch, da
 kmalu (bil sem star deset let) bom pomagal
 njej in vsem drugim bratom. Mrlichi oprezujejo,
 nikoli ne zaprejo oči. Svetloba obstreljuje vas,
 dvigne podrti krizh med domachijami, prepozna
 sledove chrede: *tu se zhe zachenja pot, ki odrgne kozho*.
 Stopam pochasi in mislim na to, kar mi dolgujesh
 med ogledali z nerazreshljivimi zapleti, sredi ulichic
 prepredenih z rdechimi zhilicami, s preprostimi risbami.

Rumeno zhe zvito listje se trmasto drzhi veje,
 mraz mu godi in tishina. Imam pogosto
 porodne bolechine, rojeni sin pa se boji ocheta.
 Veter razkraplja dneve: usekam nekoga s pestjo,
 zaradi tega pa nisem zaprt doma, skozi streho
 stopim ven na dez, zaslishim grom, pozhigam sanje
 da sanjam lahko drugache. Lepo obrezana zhiva
 meja naju ločuje? Sorodna sva si, pa vendar
 daljna: za seboj prihodnja leta, to, kar nisem
 bil: *klichem z drugega planeta potuhnjeno chepe v jami*.

Neobdelano polje

Ne vem, ali je sploh primerno, da omenjam shepetanje: mar sedanost spremeni otroštvo? Vrh, ki ga ne znam doseči, kopljem in naletim na krta. Oddaljujem se od chloveka, ki ga ni bilo ali je le hlinil, da je bil, ampak tukaj imam prijatelje, na primer ptice, metulje, belega psa. Preteklost je ozemlje volkov, nimam vech chasa na razpolago in scenarij je pach to, kar je, che pa hochem, da so sanje resnichne, moram biti drugachen, ne tisti, ki polemizira in se prereka s temo. Visim na cheshnji, da treniram slabotne mishice in zagledam procesijo mravelj, martinchkov in zlasti pajkov, ki brez naglice pletejo svoje kot zhamet neslishne dni.

Nisem znal molchati in zdaj prislushkujem listju, prav sem storil, da nisem izginil, imam neobdelano zemljo, ki jo moram raziskovati, maki kar pokajo vzdolz prehojene poti. Preteklost je obmochje z na nebu obeshenim drevjem zastran vetra, ki popljuje ceste. Le tema te popelje v zhivljenje, upogne kosti v votlinah svetlobe. Ne vem, ali je primerno, kar sem storil, ne najdem vech in sonce se razmazhe v obratno smer. Pred poljem sem marsikaj razumel ali so mene razumele divje trave?

SENCA GOB

7

Pade list in streha se sesuje
 cvetni listichi se odtrzhejo s postelje.
 Tvoje oči se z mojimi ne pogovarjajo.
 Na dnu kot kamni? Plochevina
 prerezhe grlo slavchku
 in ljubezen tiho gnije.
 Kje naj se srechava? Skrivnost nama
 prozhi odrezano roko: nisva she pripravljena.

8

Popoldne naju napade z zamerami, ochitki
 zaradi pomanjkanja varne lupine, usmiljenja.
 Trepetanje jesenskega listja sprozhi
 razigranost in slepeche blesketanje.

Delal bom bolj zavzeto, če bosh govorila
o dobroti, in v tej predstavi bom imel
manjšo vlogo, pazil bom, da ne pokazhem
zob in ti ne ukradem denarnice.

9

Onkraj ograje konj, videl sem ga, kako
mi je eksplodiral v glavi. Z vso močjo
sem ga zagrabil za rep in se spustil v
dolino, proti mestu, razdeljenemu na
dvoje. Rad imam make, ker ne jokajo,
pa čeprav so vsepovsod s prelito krvjo
to cvetje plameni v svetlobi in nam
utira steze in poti daleč od vrtnic.

...

(iz zbirke *V volchjem pogledu*, 2013)

---

* *Poezija krizha samotno zemljo, / podpira njen glas v bolechini sveta.*
Eugenio Montejó, venezuelski pesnik (1938-2008)

Alessio Brandolini, italijanski pesnik in književnik, se je rodil v mestu Frascati (Castelli Romani) leta 1958, živi v Rimu. Leta 1991 je prejel nagrado Montale za knjižno she neobjavljeno pesniško zbirko *L'alba a piazza Navona* (Jutro na trgu Navona), ki je izšla nato pri milanskem založniku Scheiwillerju. Leta 2002 je objavil pri založbi Manni-Lecce knjigo *Divisori orientali* (Vzhodne pregrade) in zanj prejel nagrado Alfonso Gatto 2003. Leta 2004 je pri založbi LietoColle (Faloppio – Como) izšla njegova tretja zbirka *Poesie della terra* (Pesmi o zemlji), ki je bila prevedena tudi v shpanshchino in she prej revijalno tudi precej pesmi o slovenshchino v mojem prevodu. Pri trzhashki založbi Il Ramo d'Oro je izšla leta 2005 knjiga *Il male inconsapevole* (Nezavedno zlo), marca 2007 pa pri LietoColle zbirka *Mappe colombiane* (Kolumbijski zemljevidi). Leta 2008 je pri rimski založbi Azimut izdal *Tevere in fiamme* (Fibera v plamenih) in dve leti kasneje pri LietoColle *Il fiume nel mare* (Reka v morju). Tik pred izidom je zbirka *Nello sguardo del lupo* (V volchjem pogledu), z letnico 2013. Pri rimski založbi Empiria je leta 2013 objavil zbirko kratkih chrtic *Un bosco nel muro* (Gozd v zidu). Objavlja v shtevilnih italijanskih revijah in antologijah. Organizira readinge in literarna srechanja, zlasti s skupino *I libri in testa* (Knjige v glavi), ki je tudi na internetu (www.ilibrintesta.it). Ustanovitelj in urednik internetne revije podob, idej in Poezije www.filidaquilone.it (Niti papirnatega zmaja), kjer je bilo doslej predstavljenih s precejshnim izborom pesmi v izvorniku in prevodu tudi vech slovenskih pesnikov, med zadnjimi so Alesh Shteger, Alojz Ihan, Magdalena Svetina Terchom, Jozhe(k) Shtucin in Andrej Medved. Od leta 2011 se ukvarja tudi z založhnishtvom, saj je ustanovil v Rimu založbo *Edizioni Fili d'Aquilone* in v knjižhni zbirki *i fili* (nitke) izdal dvojezichno zhe pet zbirk. Je tudi zavzet prevajalec in divulgator.

Prevod in zapis o avtorju Jolka Milich

Helmut A. Niederle

PARODIJA NAJINE LJUBEZNI

Vsaka chrka

Vsaka chrka
ima svoj prostor
v abecedi.

Vsaka senca
svojo svetlobo.

Vsak kraj
svojo zgodbo.

Vsaka reka
svojo strugo.

Vsaka zvezda
svojo krožnico.

Vse ima
svoj prostor.

Edino sanje
so potepuhi
brez doma.

Dih v dihu

Dih v dihu
glas v glasu
zvok v zvoku
beseda v besedi

Vsi nejasni
samemu sebi
in med sabo

V smetnjakih
je še dovolj prostora.

Parodija najine ljubezni

Sedish
naga
na mojih kolenih,
se pustish voljno
bozhati.
Me poljubljash.
Dotikash se me
zdaj z nezhnostjo,
zdaj z ostrim pozhelenjem.

Za tabo je zrcalo,
v katerem neki par
– nama za las podobna prevara –
pochenja isto
kot midva.

V obnashanju
nas shtirih
je nekaj tujega
in absurdnega.

Odhod

I

Med
zhalovanjem
in
spomini:

Zadnja slika pokrajine.

Posamezne svetlobne točke
se zasvetijo

preden se
popolnoma
ne stemni.

III

Razbiti
obraz
se pogrezne
v pesek.

Spomin
hiti
nepazljivo mimo.

Tezhki
kamen se razpne in gre.

IV

Dnevi se spremenijo
v pepel.
Vchasih
iz njega
pozhenejo
rastline.

V

Roka
na prijateljevi
rami.
K tej
sliki
ni
mogoče
nichesar pripomniti.

VI

Med dnevnim sanjarjenjem
se obrazi
zamenjajo
v nove uganke.

Ni zacetka.

IX

Zvečer
shtevilni načrti
postlani
v zaspanosti.

Zjutraj
priteka
hrup
v sobo.
Riba
pogoltne
dan.

Zvečer:
načrti.

X

Iznajdba
sveta
iz plesa barv.

V soncu
obrisi
zhenskega obraza –
dolge trepalnice
razdelijo
rumeno ploščo
v odseke.

Temno rdeče
odtrga sonce
od modrega pasu
morja.

XVI

V daljavi
proga oblakov

–

nad gorami
nakopichene gmote kamenja

—

vmes
raztreseno zelenje:
premalo
za prezhivetje.

XVIII

Otroshki obraz
se upira
dolochitvi:
Pogled
in nenadoma
ti je
prijetno.
Tu je zhe
kozha,
ki shchiti kosti.

XVIII

She en odhod
v prihodnost,
spet eno
od sijajnih.

Sanje,
onesnazhene
z zemeljskim spancem.

XIX

Obraz se raztrga
slika postane motna
dezh zachne
pechi.

Vse se izgublja
v vetru.

Nejasen madezh
v spominu.

XX

Spet
je potonil vecher,

sedela sva
skupaj,

govorila o
raznih možnostih:
daljna upanja
v nebeshko oddaljenih vishavah.

Prihajajoche
jutro
naju bo nashlo siva:

Chas bo
za petje.

Nemshki izvorniki so izšli v publikaciji »Helmuth A. Niederle – Gedichte / PODIUM PORTRÄT 47«, Dunaj 2009.

Helmuth A. Niederle, avstrijski pisatelj, prevajalec in urednik, se je rodil leta 1949 na Dunaju, kjer je na univerzi študiral etnografijo, umetnostno zgodovino in sociologijo. Poleg dolgoletnega delovanja v dunajski Avstrijski družbi za literaturo (Österreichische Gesellschaft für Literatur) je kot novinar in publicist sodeloval pri različnih revijah in chasopisih in se udejstvoval kot urednik in izdajatelj sštevilnih antologij, zbornikov in priročnikov. Med drugim je uredil antologijo avstrijskih manjšin in priseljencev, ki je pod naslovom *Tujina v meni* (Die Fremde in mir) leta 1999 izšla pri celovški Mohorjevi založbi. Veliko zaslug si je pridobil tudi v okviru mednarodnega Penkluba z zavzemanjem za zapostavljene in preganjane pisatelje povsod po svetu. Niederle je ta chas predsednik avstrijskega Penkluba. Objavil je vech pesniskih in proznih zbirk; med drugim pesnishko-likovni mapi *Etüden* (Etude), 1973, in *Anfbruch* (Odhod), 1981, ter knjigo kratke proze *Nicht nach Itbaka* (Ne v Itako), 2003.

Prevod in zapis o avtorju Lev Detela

Likovna priloga

Marusha Avguštin

SKICA ZA PORTRET IRENE MAJCEN

Ilustratorski opus Irene Majcen lahko opredelimo kot slikarsko zajeto literarno pripoved za otroke, mladino in odrasle, ki se ji je avtorica posvetila zhe kmalu po diplomu. Kadar ji je uspelo izbrati snov za svojo likovno interpretacijo, so bile to pravljice in miti z arhetipskimi vsebinami, v katerih je s chopichem odkrivala in beležila chloveshke globine, ki privlačijo njeno umetnishko naravo.

Besedila, med njimi she posebej tista, ki so namenjena odraslim bralcem, v slikarki pobudijo kompleksno likovno interpretacijo, od nezhne senzibilnosti (*Slovenski pesniki o cvetju*, Mladinska knjiga, 1997) do dramatičnih, humornih in ironičnih pripovednih razsežnosti (*Zgodbe s panjskih končnic*, Mladinska knjiga, 1993), medtem ko je v pravljicah najmočnejša v ekspresivni poudarjenosti (*Beowulf*, DZS, 1996).

Slikarski izraz Irene Majcen je avtorsko jasno prepoznaven najprej v kompoziciji, s pogosto diagonalno grajenimi prizori, v katerih se velike figure in predmeti v ospredju konchujejo v majhnih v ozadju, s »praznim« osrednjim prizorom, ki sugestivno stopnjuje skrivnostnost in tesnobo, izjemno sočna in bogata barvitost, uglaslena na vsebinsko pogojen prevladujoči ton in sštevilne chloveshke in zhivalske figure v najrazličnejših položajih, lahko tudi strahljivih izrazov, umeshchene v krajinska in arhitekturna okolja.

S suverenim obvladanjem slikarske tehnike tempere izvablja avtorica najrazličnejše barvne odtenke, posebno naklonjenost pa se zdi, da ima do bele barve, s katero bogati in plemeniti slikarske prizore. Njena posebnost so bele linije, s katerimi pozhlvija celotne prizore in z njimi dosega posebno zhivost in ritmično razgibanost.

Prana tempera v *Zgodbah s panjskih končnic* Lojzeta Kovachicha razkriva umetnichino mojstrstvo tehnicne perfekcije z asociacijo na naslov vsebinsko rafiniranih pripovedi.

Kakor je slikarka v likovnih podobah suvereno in izvorno interpretirala Kovachichevo besedilo, tako verjamemo, da bi z bogato razvejano, kontrastno likovno izraznostjo mogla brez literarnih predlog polno upodobiti svoje poglobljeno intelektualno in emocionalno dozhivljanje sveta v abstraktnem slikarskem jeziku. Zato si zhelimo, da bi nadaljevala svoje delo tako v ilustriranju realistično spoznavnih zahtevnih besedil za odrasle, kakor z odstiranjem svoje notranjosti v likovni govorici.

Irena Majcen

LIKOVNA DELA / ILUSTRACIJE /

- 1 Vprashanje, 1999, ilustracija pravljice, tempera, 34 x 28
- 2 Sen kresne nochi, 1988, ilustracija zgodbe, tempera, 16 x 16
- 3 Pastoral, 2012, ilustracija pesmi, meshana tehnika, 30 x 28
- 4 Vetrnice, 1997, ilustracija pesmi, tempera, 15,5 x 10,5
- 5 Pastoral, 1993, ilustracija zgodbe, tempera, 28 x 41
- 6 Vida, 1993, ilustracija zgodbe, tempera, 28 x 41
- 7 Vida, 2013, meshana tehnika, 27 x 36
- 8 Pevcu, 2002, ilustracija pesmi, meshana tehnika, 27 x 38,5

Naslovnica

- 9 Vprashanje, 2012, ilustracija pesmi, meshana tehnika, 30 x 28

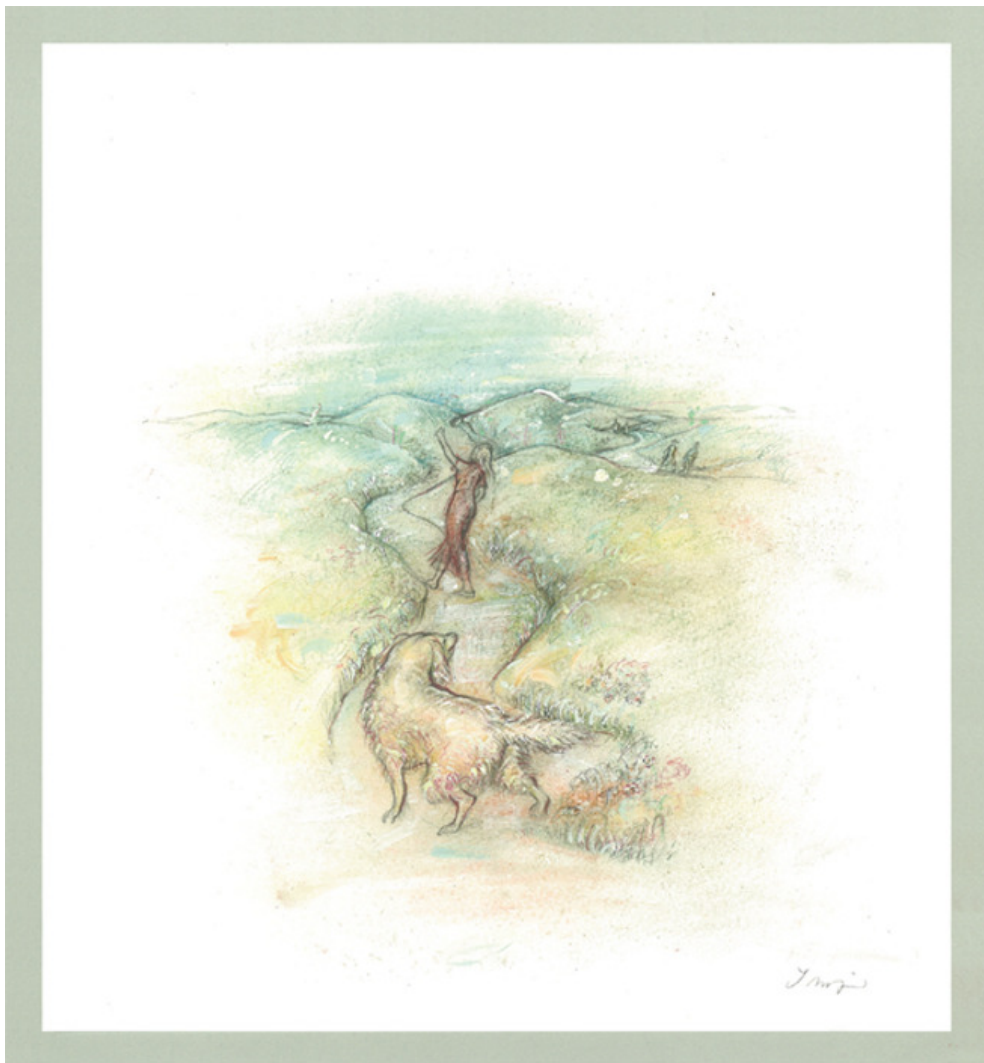
Irena Majcen je bila rojena leta 1948 v Mariboru. Leta 1972 je diplomirala na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani pri prof. Maksimu Sedeju.

Med letoma 1972 in 1977 je kot ilustratorica v Findhornu na Shkotskem skrbela za likovno opremo pri založbi Findhorn Publications. Od 1977 do 1982 je bila likovna pedagoginja na osnovni sholi Zvonka Prunka v Ljubljani. Od 1982 do 1996 je bila samostojna umetnica – ilustratorica. Od 1996 do upokojitve v letu 2012 je spet delovala kot likovna pedagoginja na Srednji poklicni in strokovni sholi Bezhigrad v Ljubljani.

Slikarka zhivi in dela v Ljubljani. Ilustrirala je 37 knjig za otroke, mladino in odrasle za shtevilne slovenske založbe. Imela je vech samostojnih razstav in sodelovala na shtevilnih skupinskih razstavah doma in v tujini, med njimi na Mednarodnem bienalu ilustracij v Bratislavi. Leta 1995 je prejela plaketo Hinka Smrekarja na Slovenskem bienalu ilustracij.

Damir Globočnik

ILUSTRATOR JOZHE BERÁNEK

Delovanje likovnih ustvarjalcev v partizanih in ilegali velja za pomembno in skrbno raziskano poglavje slovenske likovne umetnosti 20. stoletja. Partizanska grafika in risba sta bila eden izmed temeljev povojnega likovnega razvoja, ustanovitve Akademije upodablajočih umetnosti in mednarodnega grafichnega bienala v Ljubljani.

Likovno ambicioznejša dela s partizansko tematiko so nastala shele po koncu vojne. Dobrshen del likovne opreme ilegalnega in partizanskega tiska so predstavljala dela v risarskih tehnikah, med katerimi so bile tudi satirichne ilustracije in grafike, ki so imele agitacijski in propagandni namen. Sprostitev s pomočjo humorja naj bi pomagala dvigovati moralo. Satira v besedi ali risbi je služila kot propagandno orozhje v boju zoper okupatorje in njegove domače sodelavce.

Manj znano dejstvo pa je, da so tudi domobranci uporabljali karikaturu in satirichno ilustracijo v protipartizanskem boju.

Domobranci so se zavedali udarne mochi partizanske oziroma komunistichne propagande. V *Slovenchevi* recenziji bozhichne razstave v ljubljanski Galeriji Obersnel lahko preberemo: »Poglejmo nashnega sovraga komunista! So morda njegovo najhujshbe orozhje pushke? Nikakor ne! Mnogo vech ljudi je ubil nashemu rodu s potiskanim in poslikanim papirjem. Zlochinsko izrabljanje najplemenitejših chustev – to je najtezshje orozhje nashih komunistov. Usuzhnlili so si umetnost in v njeni plemeniti obleki so priblizhali svoje blodne ideale tudi poshtenim ljudem. Danes sicer tudi ti vedo, da nekaj ni v redu, a she vedno se jim v glavah vrtil od sladkega strupa.

Umetniki lika, ki, ki niste oskerunili svojega poslanstva s službbo velezlochinstvu, vi, ki ste ostali zvesti narodu, poslušajte proshjno svojih rojakov! Vashe dleto naj klesbe domovino — mater doloroso; vash chopich naj nam pričara zarjo vstajenja nashega rodu. Naj ob pogledih na vasha dela zarozhhlja meč v rokah borca, nuj se v svetem zanosu orosi oko matere.« (»Za domovino, za edino ... / Misli ob razstavi galerije Obersnel«, *Slovenec*, 1944, sht. 5)

Umetnik, ki je prevzel nalogo osrednjega domobranskega propagandnega risarja, je bil Jozhe Beránek. Od jeseni 1944 je deloval v propagandnem oddelku Slovenskega domobranstva. Opremljal je istoimensko revijo in risal propagandne domobranske plakate (npr. Tudi ti si odgovoren za usodo slovenskega naroda, Darujte za zimsko pomoč, Za blagor ochetnjave, V usodnem trenutku nozh v hrbet).

V reviji *Slovensko domobranstvo* lahko februarja 1945 preberemo: »Danes sedi Jozhe Beránek v sinji uniformi domobranskega chastnika v svojem ateljeju in rishe za 'Slovensko domobranstvo'. Ni se odtegnil klicu chasa, razumel ga je in mu sledil. Kot je pred to revolucijo navdusbeval preproste in izobrazhbene s svojimi virtuozno risanimi ilustracijami narodnega blaga, tako je sedaj eden izmed glavnih sodelavcev domobranske revije. Vsako shtevilklo polni z risbami

iz bojev protikomunističnih borcev, s šaljivimi stranmi in ilustracijami pesmi. Ne omejuje se na revijo, ampak tudi sicer posega v vrvežb revolucionarnega boja s svojimi plakati, slikarsko opremo brošur in letakov.» (Jozhe Dolenc, »Porochnik Jozhe Beránek«, *Slovensko domobranstvo*, 1945, sht. 14)

Shtirinajstdnevnik *Slovensko domobranstvo* je zachel izhajati 3. avgusta 1944. Revija je objavljala fotografije in ilustracije, med katerimi so bile tudi karikature. Beránek, ki je za revijo zachel risati v 2. shtevilki, je na satiricnih ilustracijah in karikaturah prikazoval partizane in njihove sodelavce kot razcapane, ushive razbojnik in morilce, ki ropajo podezhelsko prebivalstvo. V boju so strahopetci, njihovi voditelji komunisti pa so kriminalci. Na realističnih risbah je prikazoval partizansko nasilje, vojashke in druge prizore.*

V dinamični predstavitvi karikiranih protagonistov, na primer v rubriki »Humor za domobrance«, so vidni celo vplivi ameriškega stripa (Walt Disney) in risanege filma, ki so bile prisotni tudi pri nekaterih sočasnih Beránekovih ilustracijah del za otroke in mladino (npr. Janko Samotar, »Moj prvi in zadnji lov«, *Vrtec*, 1943/1944, sht. 6).

Biografski podatki in ilustrirana dela

Jozhe (Josip) Beránek je bil rojen 22. junija 1913 v vasi Piskova Lhota, okraj Poděbrady na Cheshkem.** Ko je bil star devet let, se je njegova družina preselila v Zagreb, leto zatem pa v Ljubljano. Njegov oče Jan je služboval kot vojashki godbenik v jugoslovanski vojski. Mati Vilemina Teplicky je bila gospodinja. Jozhe Beránek je leta 1930 konchal meshchansko sholo, pet let pozneje pa je diplomiral na oddelku za gradbeništvu in arhitekturo na tehnicni srednji sholi v Ljubljani (arhitektonsko gradbeni oddelek). Dobil je shtipendijo za nadaljevanje shtudija na visoki umetniskhi sholi v Pragi. Iz Prage se je vrnil po prvem letu shtudija zaradi materine smrti. Pomagal je skrbeti za brata in sestre. Zaposlil se je v ljubljanskem Saturnusu kot tehnicni risar in oblikovalec. V prostem chasu je risal. Jozhe Beránek je bil tudi dober shportnik. Metal je kopje in smuchal. Slovel je kot odličhen vratar pri rakovnishkem nogometnem klubu Korotan.

Leta 1940 se je porochil z Marijo Lupinc. Leta 1941 je bil izbran na razpisu *Slovenca* za pogodbenega risarja-ilustratorja. Leta 1943 se je v zakonu rodil sin Marko.

Januarja 1944 je vstopil v domobransko vojsko s chinom artilerijskega podporochnika, ki ga je pridobil v jugoslovanski vojski shtiri leta prej. Zaposlitev pri *Slovencu* je lahko obdržhal samo pod pogojem, da se avgusta 1944 pridruzhi domobrancem. Dva meseca je prezhivel na postojanki v Borovnici. Jeseni 1944 je bil porochnik Jozhe Beránek nastavljen v propagandni oddelek Slovenskega domobranstva, ki je bil neposredno pod poveljstvom generala Rupnika. V propagandnem oddelku domobranstva je bil kot risar aktiven do konca vojne.

Maja 1945 je Jozheta Beráneka partizanska oblast aretirala in odpeljala v zbirno delovno taborishche Shentvid, v katerem je za njim izginila vsaka sled. Vdova

Marija je shele leta 1969 dobila izpisek iz mrlishkega lista in potrdilo, da ga shtejejo za mrtvega od 1. 6. 1945.

Beránek je bil likovni samouk. Likovno znanje si je nabiral s pomočjo reprodukcij in slikanic ter prerisovanja različnih ilustracij. Po nasvete in korekture je občasno zahajal k Bozhidarju Jakcu. Leta 1944 je obiskoval privatno risarsko sholo Franceta Gorsheta. Izvrstno je obvladal različne nachine risbe od realizma do karikaturnega preoblikovanja anatomije chloveshkega in zhivalskega telesa. Ilustracije *Poborskih pravljic* so Tineta Debeljaka spominjale na ilustracije Vesnanov in nasploh na secesijsko risbo (po: td. (Tine Debeljak), »Jozhe Tomazhich: Pohorske legende«, *Slovenec*, 1942, sht. 279).

»Porochnik Jozhe Beranek je rojen ilustrator. Tri stvari, ki jih – poleg kopice manj vazhnih – zahteva vsaka ilustracija, ima v polni meri: točno, virtuožno risbo, ki ne delajo težhav she tako nenavadni in zaviti problemi svetlobe in sence, neobichajnih drzih teles, vedno z nove strani gledan prostor; razgibano, nikoli navelichano domishljijo, ki mu omogochi, da tudi v daljsbih slikanicah gledalca stalno privlachi in ga zadovolji; in she tretjo lastnost, ki je za ilustracijo, namenjeno preprostim in inteligentom, prav tako vazhna, namrech jasnost ideje, poenostavljenje vseh problemov, zagrabitve glavne, che tudi dostikrat le zunanje vsebine teksta, tako da podoba ne dela gledalcu nobenih težhav v razumevanju in podozhvljanju.« (Jozhe Dolenc, »Porochnik Jozhe Beranek«, *Slovensko domobranstvo*, 1944, sht. 14)

Vechina Beránekovih ilustracij je nastala od leta 1941, ko je pogodbeno zachel sodelovati s *Slovencem*. Z naslovniciami in ilustracijami je opremljal knjige Slovencheve knjizhnice (mdr. naslovnica za prvo knjigo v zbirki, povest Janeza Jalna *Trop brez zvoncev*, 1941). Ilustriral je vech pripovedk Jozheta Tomazhicha: *Poborske pravljice* (1942, 29. zvezek Slovencheve knjizhnice), *Poborske bajke* (1943, 66. zvezek Slovencheve knjizhnice), *Poborske legende* (1944, 84. zvezek Slovencheve knjizhnice), *Botra vila* (1944, samozalozhba), *Charovnichina hchi-Mrtvo srce* (1944, samozalozhba), knjigo Herya Ridera Haggarda *Rozha Sveta* (1943, Slovencheva knjizhnica, 35. zvezek), zbirko ljudskih pripovednih pesmi *Peli so jih mati moja* (1943, Slovencheva knjizhnica, 60. zvezek), drugi del romana Radivoja Reharja *Argonarti* (1943, Slovencheva knjizhnica, 67. zvezek), knjige Carla Vigliettija *Izgubljen poklic* (1943, Mladinska zalozhba), Kristine Hafner *Zmaj Mocheraj in druge legende in pravljice* (1943, Ljudska knjigarna), Stanka Lapuha *Chrni svatje* (1944, Slovencheva knjizhnica, 75. zvezek). Narisal je ilustracije za shaljivo povest Rada Murnika »Matajev Matija«, ki je izhajala kot podlistek v tedniku *Domoljub* (1941, sht. 43–52, 1942, sht. 1–17). Beránekove ilustracije so objavljene tudi v *Slovenchevem koledarju* za leto 1942 (Lea Fatur, »Che burja trese cvet ...«, str. 247–286) in za leto 1944 (France Kunstelj, »Na Stopah«, str. 154–169, Lea Fatur, »Kaj nam je pravil piskrovez ...«, str. 169–173).

Za najbolj znano Beránekovo delo velja »roman v slikah« *Quo vadis* (po Sienkiewiczovem romanu, priredil Edvard Traven). Beránek je slikanico, ki obsega 420 podob, delno narisal pod vplivom Harolda Fosterja (Princ Valiant, od 1937). Izhajala je leta 1943 v *Slovencu*. Ob ponatisu v samostojni publikaciji je urednistvo

Slovenskega doma oznachbo »roman v slikah« pojasnilo na naslednji način: »*To se pravi, da je vsa zgodba romana prikazana v slikah, ki so bistven del te nove knjige. Besedila, zvesto posnetega po besedilu izvirnega dela, je samo toliko, kolikor je za razumevanje podob in zaporedje dogajanja neogibno potrebno.*«

Kot slikanice so bile zasnovane tudi pravlјice in pripovedke Jozheta Tomazhicha *Drvarka Marija* (1943, pred samostojno izdajo je izhajala v *Slovenskem domu*, samozalozhba, 124 strani in ilustracij), *Pastirrhkova nebesa* (1943, prva objava prva tako v *Slovenskem domu*, Ljudska knjigarna, 50 str.), *Dravska rozha* (1943, samozalozhba, 126 str.) in *Oglarjev sin* (1944, samozalozhba, 132 str.). Tine Debeljak je v *Slovincu* zapisal, da sta Beránek in Tomazhich »ustvarila nov tip izvirne mladinske slikanice, ki se je nashi mladini zelo priljubila« (T. Debeljak, »Tomazhich: Pohorske legende«, *Slovenec*, 1944, sht. 104). Sodelovanje obeh avtorjev »vnasha v slovensko mladinsko slovstvo originalen tip domache slikanice, pri chemer si lep moralni uspeh druzhno delita pisatelj in ilustrator«. (»Tomazhichev 'Oglarjev sin'«, *Jutro*, 1944, sht. 61)

* Dokumentarno vlogo je imela v reviji *Slovensko domobranstvo* predvsem fotografija. Vechino fotografij in fotoreportazh je najbrzh posnel fotograf Ivan Pavlovchich, chlan Organizacijskega shtaba VI. oddelka Slovenskega domobranstva.

** Biografski podatki po: Marijan Trshar, »Ilustrator Jozhe Beránek ...«, v: Jozhe Tomazhich, *Dravska rozha*, Celje 1993, str.132.

Tolovaj Broz-Tito v »Rimu«.

Fotograf: »G-g-espud tovariš maršal, prijazno... še bolj prijazno...«
Zločinec zagrebskih zaporov št. 4873: »Da... da... Samo ti udiesi lepo, znaš družu. — A bedasti Kranjci neka vieruju, da niesam više razbojnik i komunista. Neka samo vieruju oni, da sam — veliki Jugoslaven...«

»Tolovaj Broz-Tito v 'Rimu'«, *Slovensko domobranstvo*, 28. 9. 1944, sht. 5

»PREZRTI« MUSTER

Najboljša dela »slovenskega Disneya« ostajajo v javnosti v glavnem neznana ... Morda se ta ugotovitev na prvi pogled zdi nenavadna, saj je bilo v zadnjih letih o Mikiju (Nikolaju) Mustru (Murska Sobota, 1925) in njegovem opusu v slovenskih medijih zhe razmeroma precej objavljeno, tako da bralec dobi vtis, da je o legendarnem umetniku vsaj v osnovnih potezah dovolj informiran.

V mislih nimamo vseh tistih »stripologov«, ki vztrajno zapisujejo, »da je strip o pustolovshčinah Zvitorepca, Trdonje in Lakotnika dve desetletji izhajal v **Slovenskem porochevalcu** ...« Ti pisci so se verjetno rodili po letu 1960, ko so se vplivneži v medijskih vodah odločili, da »združijo« dva tedaj osrednja slovenska dnevnik v enega. Shlo je za *Slovenski porochevalec* in *Ljudsko pravico*, ki so ju združili v dnevnik *Delo*. Znameniti stripi o treh junakih Mustrovih stripov pa so izhajali od leta 1952 do leta 1973 v takratnem tedniku **TT** (*Tedenska tribuna*), ki je bil znan tudi po tem, da so ga mnogi, zlasti mlajši ponavadi zacheli brati na zadnji strani, kjer je kot podlistek »kraljeval« Mustrov strip.

Kasnejshe povojne generacije seveda *Slovenskega porochevalca* bolj ali manj niso poznale, zato tudi niso poznale tistih Mustrovih stripov, ki so dobro desetletje izhajali v njem, imenovali pa so jih »slikanice«. V *Priročnem leksikonu* Slovenskega knjižnega zavoda najdemo naslednjo »klasično« definicijo stripa: »STRIP (angl.), publikacija s slikami, pod katerimi ali v katerih je besedilo ...« To pa pomeni, da so t. i. »časopisne slikanice« v bistvu prav tako »le« stripi. Vsaka omembe vredna svetovna teoretično-zgodovinska knjiga o deveti umetnosti vsebuje tudi dela, ki bi jih naši »stripologi« opredelili s pojmom »slikanica«, vendar pa nikjer ni zaslediti trditve, da gre pri stripih z besedilom pod slikami za nekaj drugega kot za strip.

In zakaj ima prichujochi zapis naslov »Prezrti« Muster? Iz preprostega razloga: nash mojster je v *Slovenskem porochevalcu* mnogo let risal »slikanishke« stripe, ki v nichemer ne zaostajajo za njegovimi pravimi stripi (z oblachki znotraj risb), ki jih je objavljaj v *Tedenski tribuni*. Nekateri od teh »slikanic«, kolikor je primerjava sploh ustrezna, sodijo med Mustrova najboljsha dela. Vechina teh stripov (s tiskanimi besedili pod risbami) je nastala po priredbi svetovno znanih književnih del Jamesa Oliverja Curwooda, Jamesa Fenimora Coopra, Rudyarda Kiplinga, Marjorie Kinnan Rawlingsove, Samuela Scowilla in Waldemarja Bonselsa, namenjenih predvsem otrokom in mladini. Besedila je najvechkrat prirejal novinar in urednik Tit Vidmar, nekatera pa so izvorno napisali slovenski avtorji: Vlado Firm, Janez Trnovc, Mimi Malenshek, Vera Albreht in tudi sam Muster. Med stripe, ki zasluhijo posebno pozornost, bi uvrstili naslednja dela (glede na

kvaliteto ilustratorskega prispevka Mikija Mustra): *Medvedek Neewa*, *Lupinica*, *Za očetom*, *Stežosledec*, *Ostrostrelec*, *Snežbek*, *Kazan*, *Baree*, *Džhungla*, *Tiki* in *Luchka na severu*. V drugo skupino stripov, nastalih po tujih literarnih predlogah, bi sodili: *Mali Jody*, *Poslednji Mobikanec*, *Velika stava*, *Pot v neznano* in *Chebelica Maja*.

Vsaka od obeh skupin ima svoje značilnosti, po katerih ta dela lahko razvrstimo. *Medvedek Neewa* je v risarskem pogledu Mustrovo najboljšo delo, kot je v različnih intervjujih tudi sam poudaril. Od prve do zadnje risbe so vse narisane v natančnem realističnem slogu in na povsem enakem nivoju ter nedvomno sodijo v svetovni vrh te zvrsti. Na podobnem nivoju in v enakem risarskem slogu so ilustrirani še naslednji stripi: *Za očetom*, *Ostrostrelec*, *Stežosledec*, *Kazan*, *Baree* in *Džhungla*.

Che je Muster pri omenjenih stripih sprva mojstrsko uporabljal tudi raster, ga je pri *Lupinici*, ki je nastala po istoimenskem delu Vere Albreht, povsem opustil, vendar kvaliteta risbe niti najmanj ne zaostaja za predhodnicami. Nekaj posebnega pa sta *Luchka na severu* in *Tiki*. Za oba stripa je besedilo napisala slovenska pisateljica in prevajalka Mimi Malenshek. Medtem ko bi lahko rekli, da je *Luchka na severu* risarsko zelo podobna na primer *Kazanu* ali *Džhungli*, pa je *Tiki* chisto drugačna posebnost. Muster je namreč *Tikija* ilustriral v zanj nenavadnem slogu. Zdi se, da je uporabil slikarsko tehniko, vse ilustracije so v sivih tonih brez izrazitih obrisnih črt, značilnih za njegove druge stripe. Če bi skusali primerjati omenjeno Mustrovo delo s sodobnimi ilustracijami na področju devete umetnosti, bi lahko rekli, da še najbolj spominja na 3D tehniko.

Oba stripa, tako *Luchka na severu* kot *Tiki*, sta postala med takratnimi bralci izredno priljubljena. Po Luchki, glavni junakinji, so celo poimenovali sladoleđ Ljubljanskih mlekar, ki je ravno zaradi mojstrske zgodbe in privlačnih reklamnih ilustracij postal pravi prodajni hit. Seveda pa avtorja stripa *Luchka na severu* nista prejela za to krajo avtorstva nobenega plachila. Še vech: nihče ju niti ni vprashal za dovoljenje.

Nekaj pozornosti je treba posvetiti še dvema stripoma: *Gozdnim prijateljem* in *Snežbku*. Prvo delo je nastalo po izvirnem besedilu slovenskega pisatelja Vlada Firma, dogaja se na nashih tleh in v njem nastopajo domachi – slovenski – »junaki«. To so antropomorfizirane zhivali, ki kot tipične zhivijo v nashih gozdovih, in prav škoda je, da ti junaki niso zazhiveli tudi v prvem slovenskem risanem celovechernem filmu, ki ga je sicer tedaj v sodelovanju z Viba filmom pripravljaj Klub devete umetnosti.

Snežbek je poglavje zase. Avtor besedila in risb je izjemoma isti: Miki Muster. Dogajanje je postavljeno v nashe kraje, risbe so v slogu, ki nekoliko spominja na tiste v *Lupinici*. Gre zgolj za chrtne risbe brez sivih vmesnih tonov. Junaki, ki nastopajo v *Snežbku*, so narisani v realističnem slogu z rahlim karikiranjem, zmeraj »obrtno« brezhibno. Glede samega besedila pa lahko omenimo le izjavo slovenskega knjizhevnika in prevajalca Branka Gradishnika, ki je zhe pred leti

dejal, da je prava sramota za podeljevalce Levstikove nagrade, da med nagrajenci (she) ni Mikija Mustra.

Pri poznejših Mustrovih stripih, ki so izhajali v *Slovenskem porochevalcu*, pa je opazen dolochen upad kvalitete ilustracij. Avtor se je v tistih letih zhe vzporedno zachel ukvarjati z animiranim filmom in kasneje she z risanjem reklamnih filmov. Verjetno je prav zato poenostavil svojo stripsko risbo, kot je to očitno tudi pri znamenitih stripih o pustolovshchinah Zvitorepca, Trdonje in Lakotnika. Zadevni mejnik v *Tedenski tribuni* je epizoda *Na olimpijado*, v *Slov. porochevalcu* pa *Velika stana*. Resnici na ljubo je sicer treba rechi, da so tudi ti poznejshi stripi zgledni dosezhki, le razlika v kakovosti in natanchnosti risbe je razmeroma znatna. Ponatis tukaj omenjenih Mustrovih »slikanic« v knjizhni obliki bi verjetno slovenski javnosti predstavil avtorja v novi, she lepshi luchi. Zhal pa ta dela, razen redkih izjem, ostajajo shirshi javnosti povsem neznana.

Seveda ni namen tega zapisa, cheprav omenja manj izstopajoche strani Mustrovega opusa, da bi omejil pomen najpopularnejšega slovenskega ilustratorja 20. stoletja. Ravno nasprotno! Namen je predvsem spodbuditi umetnostne kritike k razmisleku o dejanski vrednosti Mustrovih del. Posebno pozornost bi lahko namenili prav stripom iz *Slov. porochevalca* (dva od njih sta izshla zhe v dnevniku *Delo: Chebelica Maja* in *Pot v neznano*), ki zasluhijo poglobljeno obravnavo, tudi v obliki znanstvenih shtudij, da bi Muster konchno dobil tako mesto v slovenski likovni umetnosti, kot mu upravicheno pripada.

P. S.: Kako zanemarjeno je podrochje Mustrovih »stripskih slikanic«, kazhe npr. bibliografija Mustrovih del v katalogu k razstavi v Dolenjskem muzeju (Novo mesto, 1995); tu je podatek, da je avtor dveh besedil Lojze Kovachich: *Morski razbojnik* in *Prijatelja* (brez navedbe, da je oboje izshlo v reviji *Pionir*, letnika 1954-1955 in 1955-1956). V resnici sta Kovachich in Muster le avtorja *Morskega razbojnika*, medtem ko *Prijatelja* nima nobene zveze z njima (tekst Vojko Novak, risbe France Slana). V isti bibliografiji so she druge netochnosti (npr. da so Mustrove slikanice izhajale v *Slov. porochevalcu* »od leta 1955 dalje«, cheprav je *M. Neema* izhajal od novega leta do maja 1954).

1.

Konec marca je medvedek zagledal luč sveta (bolje temo sveta, ker se je rodil v brlogu). Njegova mati Noozak je bila že stara in mučila sta jo revmatizem in zaspanost. To zimo si je namesto običajnih treh mesecev privoščila skoraj štiri mesece spanja, tako da je Neewa prišel na svet, ko je mati trdno spala in je brlog zapustil šele z dvema mesecema, namesto s šestimi tedni.

2.

Brlóg je ležal pod grebenom gola grčevja. S te višine je Neewa prvič pogledal v svet, ki se je kopal v različni pomladni sončni luči. Zato je bil najprej kot oslepljen in je le čutil ter vohal. Noozak se je zelo čudila, ko je namesto mraza in snega našla toplo in svetlo pomlad, nato pa je poduhala v veter in se ozrla navzdol po svojem carstvu.

3.

Neewa je strigel z ušesi in lovil vesele zvoke. Začutil je, da je sonce toplo in prijetno, in življenje se mu je zazdelo čudovito. Tedaj pa je nad sabo zaslišal krik, da je ves vztrepetal in se zatekel k materi. Crna senca je svignila čezenj. Bil je veliki orol Upsik. Toda Noozak se je komaj ozrla, potem pa je spodbudno zabrundala in med skalami odpehtala Neewa v dolino.

Miki Muster: Medvedek Neewa (po J. O. Curwoodu priredil Tit Vidmar);

Slovenski porochevalec (zачetek izhajanja v novoletni shtevilki), 1., 2., 3. jan. 1954.

Isto ponatis: Delo, 13. feb. 1973. Prva knjižna izdaja: založba Nash tisk, Ljubljana 1954; tudi v srbohrv. z naslovom Medvedich Niva, 1955 (z novo Mustrovo naslovnico).

Esejnica

Ivo Antich

V ZNAMENJU SHTIRINAJSTICE (1914 – 2014)

(Kolazh citatov)

UVODNI ZAPIS

Stoletnica prve svetovne vojne je še posebno pomenljiva v balkanskem kontekstu, ki je tako ali drugače usoden tudi za Slovenijo, čeprav se je nedavno od njega »odcepila«; gre namreč za dejstvo, da je za usodo vsakršnih etnij primarno ključen bio-geografski dejavnik (germanski plaz v smeri Jadrana je Slovence zrinil do Karavank, ki so bile za ta prodor v habsburškem tisočletju predindustrijske, predzhelezniške tehnologije vseeno znatna ovira; osrednja slovenska »dolina« je nizhinsko odprta, in še to le deloma, zgolj proti panonskemu vzhodu, od koder so Ogrji v stiku z Germani odrezali južne Slovence od Čehov in Slovakov).

»Fascinantna« letnica 1914 (annus mundi) evocira začetek prve vojne svetovnih razsežnosti in sarajevski atentat kot njen sprožilec, obdan s simboliko: habsburškega prestolonaslednika je na dan sv. Vida ali praslovanskega Sventovida (istega dne v Rusiji atentat na Rasputina; sicer tudi dan legendarne kosovske bitke) ubil bosenski Srb Gavrilo Princip, čigar ime nekaterim pomeni principialno oznanilo »angela Gabrijele« za rojstvo nove epohe v evropski in svetovni zgodovini. Atentati na izstopajoče oblastniške subjekte so od pradavnine način ukrepanja zoper avtokracijo (Egipt, Asirija, Babilon, Perzija itd.), pri tem pa se »simptomalna shtirinajstica« pojavi kot začetek atenske in sploh evropske demokracije: leta 514 pred n. sht. Harmodij in Aristogejton v Atenah zabodeta tirana Hiparha, nakar ju slavijo kot heroja, saj je bil tiranicid za Grke chastno dejanje (po neki razlagi njun motiv ni bil politichen, shlo naj bi le za osebno rivalstvo med homoseksualci). Znamenit antični atentat je tudi umor Cezarja v luchi arhetipskega spopada med republiko in monarhijo (44 pr. n. sht.; v kit. in jap. mitologiji je shtirica neugodna, izgovarja se enako kot smrt); tudi drugod po svetu mnogi tovrstni napadi na vladarske osebe (npr. ubita dva japonska cesarja, čeprav je »ten-no« tretiran kot božhanstvo); prvi zapis rimske Emone leta 14 n. sht., leta 1144 prvich Laibach.

Prichujoči zapis je uvod v kompozicijo krajših proznih in pesemskih besedil, tudi odlomkov, ki v zgoščeni obliki znachilno osvetljujejo stoletje 14 – 14; vodilna nit tega niza je sled konstantne inherentne protislovnosti z elementi shizoidnosti v mitropsko-balkansko-slovanskem kontekstu, ki s tovrstnimi simptomi, po vsem sodech, izstopa vsaj v Evropi do te mere, da se ne zdi pretirana niti chnohumorna oznaka »chrna luknja« ali »anus mundi« (parafraza »romantichne« oznake za Balkan »catena mundi«, povzete po Strabonu). V jedru gre za določeno negotovost in zbežanost inhibiranih kolektivnih etnoidentitet, ki se skushajo umestiti tudi v medsebojno izrazito kontradiktorne geopolitichne koncepte in sisteme, kot je razvidno v vsem chasu zadevne stoletnice (Dunaj –

Beograd, Rim – Moskva, revolucija kot vodilna svetinja in njena problematizacija vse do /samo/zanikanja: tako rekoch je »skoraj ni bilo«; podobni razponi od evforije do vprashljivosti glede osamosvojitve, tranzicije, chlanstva v EU itd.).

Tekstu iz »rezhimske« broshure, izdane v Ljubljani ob atentatu na Ferdinanda, sledi enako uglashena pesem nedvomno iskreno prizadete slovenske pesnice-redovnice ob istem dogodku. Zoper oboje sta ostra idejna kontrapozicija chrtici Komanove (kot samouka pisateljica in kmechka delavka z ljudsko sholo tudi osebno »zhensko nasprotje« sodobnice, izobrazhene redovnice) in Koblarja z jugoslovansko-rusko bratsko navezo ter zatem avtorsko anonimna pesem in prozni tekst, ki razkrinkujeta pred vojno svetnishko chashchene Habsburgovce. Sledijo sholskopouchni teksti »Neosvobojenega brata« o Koroshki kot nepreboleli krivici z omembo letnice 1414 (zadnje »slovensko ustolichenje« koroshkega vojvoda). Komentar k dvajset let po Sarajevu ubitemu kralju Aleksandru (ta atentat je, poleg uboja kanclerja Dollfussa na Dunaju dva meseca prej, uvod – z odlogom – v drugo sv. vojno z njeno »obrnjeno« letnico 1941) sta anonimni zapis in Pregljeva ekspresivna zhalostinka. Govoriti o balkanskih atentatih brez omembe Bartolovega *Alamuta*, ki je romaneskna metafora tako za tigrovstvo kot deloma tudi za partizanstvo (kompartija teoretichno ni odobrvala atentatorstva, a je njena VOS leta 1942 likvidirala »slovenskega predsednika« Natlachena), ni mogoche, zato odlomek iz njegove spremne besede z omembo glavnih diktatorjev, ki so vsi bili organizatorji in tarche atentatov, in mnenja nekega profesorja, da fenomen Alamut v bistvu »zadeva vsakogar«. Partizanska priredba pesmi *Hej, Slovani* se navezuje na Komanovo in Koblarja z omembo Stalina in Tita ter asociira tedaj aktualno geslo in program KPJ »od Trsta do Vladivostoka«. Dalje Vladimir Dedijer o moskovskem »razocharanju« glede Koroshke (podobno je Moskva »zatajila« tudi glede Trsta), pa Lojze Ude in Pavle Apovnik o podobnih razmerah na Koroshkem tako po letu 1918 kot po letu 1945. Na koncu odprto pismo Vladimirovega brata Stevana Dedijera premieru Djindjichu, ki je bil kmalu po tem pismu ubit v atentatu, sklepa krog z zacetnim »atentatorskim« Sarajevom (brata Dedijer in Djindjich so bosenski Srbi).

Potemtakem se ponuja naslednja »hipotetichna« poanta: brez atentata ni pravega zgodovinskega rezultata.

(anonim)

ZLOCHIN V SARAJEVU

Trajichna smrt prestolonaslednika Fran Ferdinanda in njegove soproge vojvodinje Hohenberg

Franc Ferdinand – umorjen. Ta vest se je raznesla na kresno nedeljo bliskovito po svetu in je pretresla vse.

Velika zhalost je objela Avstrijo, najvechja zhalost pa nas Jugoslovane, Slovence in Hrvate.

Razmere v Avstriji so silno zhalostne. Politika, ki je raztrgala drzhavo v dve polovici, v tostransko in ogrsko, je rodila le grenke sadove. Povsod nezadovoljnost!

Nezadovoljni so Nemci in Madzhari, ki so si hoteli s tako politiko zavarovati gospodstvo nad drugimi narodi v drzhavi, a vidijo, da si ga kljub temu ne bodo mogli ohraniti, she bolj nezadovoljni so pa drugi narodi, ki bi jih Nemci in Madzhari radi imeli za pastorko in pepelchice, da bi po machehinsko zh njimi ravnali. Prestolonaslednik Franc Ferdinand je videl vse hudo, ki razriva osrchje Avstrije, in je tudi spoznal, odkod je. Za cilj svojega cesarovanja si je postavil prav veliki nachrt: preosnovati drzhavo, da bi bila spet mogochna, kakor nekdanje chase, obenem pa srechna mati srechnih narodov. Ta nachrt je strla sovrazhna krogla sovrazhnega Srba. Kdo ve, che vstane she tak mozh s tako jasnim pogledom in tako krepko voljo!

S Franc Ferdinandom so pa nesli v grob tudi mnogo upov nas Jugoslovanov. Franc Ferdinand je poznal nasho zvestobo, spoznal pa tudi, kako velik pomen imamo Jugoslovani, Slovenci in Hrvati, kot mochna strazha Adrije. Zato je imel resno voljo, dati nam tisto svobodo in tisto pomoch, ki jo zasluhzi tako zvest in tako pomemben narod. Nobenega dvoma ni, da bi se nam bila zhe v blizhnji prihodnosti, kakor je nekdej pel Presheren, »vremena zjasnila in milshe zvezde nam, kot zdaj, sijale«!

Za Franc Ferdinandom pa zhaluje she posebno k a t o l i s h k a Avstrija in zhalujemo k a t o l i s h k i S l o v e n c i in H r v a t i. Franc Ferdinand ni bil le sam mozh globoke vere in zhivega katolishkega preprihanja, ampak je hotel tudi narodom s cesarsko mochjo braniti njih vero. Zakaj spoznal je, da je vera najdrzhje, kar imajo narodi, in da so verni narodi tudi najmochnejsha obramba drzhave. Zhe se dviga svobodomiselstvo in se od veselja rezhi, da se je zgrudil v grob tak mozh katolishkih nachel.

In kdo je zakrivil vso to nesrecho? Srb. Srbija sovrazhi Avstrijo. Pozabila je, da bi se brez Avstrije ne bila nikdar osvobodila turshkega jarma. A sedaj, ko je svobodna in se je v zadnji vojski zavedela svoje mochi, bi rada odtrgala od Avstrije she tiste pokrajine, kjer je kaj Srbov, celo tiste, kamor so nekdej v turshkih chasih pribezhali v varno zavetje, in she vech. Rada bi dobila Dalmacijo, in zhe o Trstu sanjajo od zmag omamljeni Srbi. Da bi se jim te nakane lazhe posrechile, so zanesli Srbi med Jugoslovane takoimenovani »jugoslovanski nacionalizem«, to se pravi, mladini, ki se hitro razvname, oznanjajo veliko Jugoslavijo, v resnici pa mislijo le na veliko Srbijo. Zasejali bi radi med Jugoslovane sovrashstvo do Avstrije, Avstrijo tako oslabili, potem jo pa z vojsko naskochili in raztrgali. To sovrashstvo res gre zhe v klasje, kakor je pokazal strashni dogodek zadnjih dni. Srb iz Bosne, dijak, je, prevzet od tega sovrashstva, umoril Franca Ferdinanda, ker je dobro vedel, da zada s tem Avstriji najhujshi udarec.

Ob tem strashnem dogodku se moramo zlasti mi Slovenci le she bolj zavedati, kaj nam je Avstrija. Ni nam dobro, a povsod bi nam bilo slabshe, in pa upamo, da nam vendar pridejo lepshi in boljshi chasi, a pridejo nam ravno v Avstriji. Che bi se posrechile namere Srbije, da bi v prihodnji vojski raztrgala Avstrijo, tedaj je gotovo, da mi Slovenci pridemo le pod Prusa ali pa pod Laha. Ali naj se nashi otroci zato zavzemajo za veliko Srbijo, da bomo prishli pod Laha ali pod Prusa?

Slovinci! Nasha dolžnost, a tudi nasha pamet nam veleva, da ob grobu prestolonaslednika Franca Ferdinanda prisezhemo Avstriji iznova zvestobo. Nad šeststo let nam zhe vladajo katolishki Habsburzhani, v veselih in zhalostnih dneh, pod njih vlado smo se dvignili na to stopnjo napredka, da nas drugi Jugoslovani obchudujejo in zavidajo, Bog bo dal, da dobimo v Avstriji tudi she tega, po chemer hrepenimo, she vechje svobode in sreche!

Zato zaklichimo nasproti sovrazhnikom Avstrije: Bog obvaruj, Bog ohrani nam cesarja, Avstrijo!

Uvodni chlanek v publikaciji: *Zlochín v Sarajevu*, Ljubljana, s. n. 1914

Ivana Krenzhar

OB MUCHENISHKEM GROBU
(Franca Ferdinanda in Zofije)

Kaj jokate, julijske rozhe, po vrtih?
Kaj joka dolina in gora in log?
In Adrija joka in Kras in planine?
Kaj solze otira na tisoche rok?

Slovenski domovi, kaj tuzhno strmite,
zakaj ste nadeli si zhalni ornat?
Odkod to ihtenje, ki dusho pretresa –
in zdaj, ko poletje hiti mimo trat!?

In savski valovi vsi solza velika . . .
chemu jo izplakal slovenski je rod?
In nashi zvonovi so zhalost neskonchna,
kot stalo ob grobu bi tisoeh sirot.

Da, grob je pred nami! Vanj plakamo solze!
V njem oche in mati in tisochkraht vech . . .
V njem narodov nada, v njem upanje nashe,
katolishke Cerkve zashchita in mech.

V njem zvezdi sta zharni, ki roka brezstidna
pahnila zlochinsko ju je raz nebo,
v njem bisera nasha, dva stebra pravice,
ki vanja je upalo nashe oko.

V njem roka najboljsha, ki z zhezlom cesarskim
odvzela Slovincem bi trnje raz pot;
srce v njem blago, ki je obljubilo,
da s carskega trona osrechi nash rod.

Veliki Habsburzhan s preblago soprogo,
 na vajini krsti teko nam solze.
 O, chujta, muchenca katolishke misli:
 k prisegi se dvigajo nashe roke.

Katolishka misel – to misel je nasha,
 nachela katolishka – nasha zavest,
 katolishki veri v nesrechi in srechi
 Slovenec do zadnjega diha bo zvest.

Jokale so rozhe ... Shranili smo drage
 kot zveste znanilke srca bolechin;
 a globlje she hranimo Vajino sliko,
 in blazhen in svet nam bo Vajin spomin.

M. Elizabeta.

Ivana Kremzhar, redovno ime Mati Elizabeta (1878-1954), učiteljica, pesnica in pisateljica, predstojnica urshulink v Ljubljani; F. Koblar v SBL: »M. Elizabeta zavzema med maloshtevilnimi slov. pesnicami eno prvih mest.« Gornja pesem obj. v listu *Bogoljub*, 1914, sht. 9, str. 290, le pod redovnim imenom; *Bogoljub*, »cerkveni list za Slovence«, ust. duhovnik Janez Ev. Kalan, mesechnik oz. shtirinajstdnevnik, izd. *Katolishka bukvarna*, Ljubljana, od 1903 do 1944. (Op. I. A.)

Manica Komanova

»HEJ, SLOVANI ...!«

»Fantje, imate li vse urejeno? Ste li pripravljeni? Kakor se mi dozdeva, znamo jutri dozhiveti hud boj in morda she celo boj na nozh. Preskrbite se s streljivom, nabrusite si meche in opogumite si na novo svoja nevstrashena srca!«

Tako je govoril doli na srbskem bojishchu stotnik Jagodich svoji stotniji, brojechi kakih tristo krepkih mozih. Zajedno je pregledal enemu telechnjak, drugemu pushko, tretjemu zopet kaj druzega, da se na lastne oči prepriča, jeli vse v redu pri njegovih vojaki. Opaziti je bilo na prvi hip, da vlada med stotnikom in med njemu poverjenimi vojaki neka izredna zaupnost. Vojaki so gledali svojemu stotniku v obraz tako brez strahu in tako nekam vdano, kakor chesh: kaj bi se te bali, ko si pa tako dober z nami?

In res je bil gospod stotnik dober z vojaki, uprav ochetovsko dober. Vedel je, da je tudi navaden vojak chlovek, da se bije ravno tako, ali pa she bolj zvesto za svojega cesarja, kakor pa morda kak prevzeten, dobro plachan chastnik. Zato je mnogokrat, che je videl vojaka lachnega, posegel v svoj lastni zhep ter mu kupil kruha ali sadja. Vojaki so si to seveda dobro zapomnili ter bi – che bi bilo treba, shli za svojega poveljnika v ogenj ali v vodo.

Saj je bil pa tudi stotnik Jagodich zares redka, a zelo chastna izjema med chastniki preminule Avstrije. Pretezhna vecina chastnikov so bili puhloglavci, pravcati falotje, brez srca, zmozhni vsakorshne lumparije. S svojimi podrejenimi vojaki so ravnali hujshje ko z zhivino. Izmishljevali so si zanje vsakovrstne shikane in najhujshje kazni. Gorje vojaku, ki je bil pri svojem chastniku slabo zapisan. A pritozhiti se revezh ni mogel nikamor, kajti za avstrijskega chastnika ni bilo nobenih postav.

Zlasti so pa te »wishje zverine« nad ubogimi vojaki uprav nechloveshke nesramnosti vprizarjale v ravnokar preminuli evropski vojni. Lachnim in prezebajochim ubozhcem so odtrgavali njihove vsakdanje, postavno dolocene siromashne prejemke in she celo pakete z obleko in jedili, katere so poshiljali vojakom od doma, so si prilastili. Perilo so si razdelili med seboj, jed in pijacha je zdrknila v njihov, nikdar siti zhelodec. Che so vojaki potem kar v bojni vrsti cepali od mraza in lakote, kaj je bilo to mar nesramnim, po vechini germanskim propalicam.

V boju so se avstrijski chastniki posebno odlikovali s svojo naravnost obchudovanja vredno – strahopetnostjo. Kakor zajci za grmom, skrivali so se za hrbte navadnih vojakov, ter od strahu z zobmi shklepetali. Le v enem sluchaju so bili prvi, namrech, kadar je bilo treba bezhati.

A tudi glede te poslednje njihove »chastne« lastnosti je bil stotnik Jagodich svitla izjema. Kakor je bil dober in usmiljen z vojashtvom, prav tako je bil neizproslen in pogumen proti bojnemu nasprotniku. V boju je bil svoji stotniji vedno na chelu, vedno prvi. Che ga je kdo izmed prijateljev svaril, naj se vendar nekoliko pazi, je rekel smehljaje:

»Kako naj vendar jaz od vojakov zahtevam in prichakujem hrabrosti, ako sem pa jaz, njihov voditelj, podoben zajcu. Edino zato pa Avstrijci tako »slavno« bezhimo, ker so chastniki taki strahopezljivci. In kako se naj potem moshtvo pogumno bori, ako vidi pred seboj boječega poveljnika, pripravljenega vsak trenutek na beg? Vzglede poveljnika potegne nase sto drugih ...!«

Tisti vecher, ko se je stotnik Jagodich preprihal, da je pri njegovih »fantih« vse v redu, jim je velel, naj gredo pochivat ter se s prijaznim »lahko noch« poslovil od njih ...

Vojaki so se zhe davno zibali v sladkih sanjah, ko je njihov poveljnik she vedno hodil krog taborishcha pochasi – zamishljeno. Polna luna je obsevala njegovo junashko postavo ter mu svetila v ponosni, precej blede obraz, s katerega je bilo jasno brati, da stotnik ni vesel, ni srechen.

Da, da, stotniku Jagodichu se je stiskalo srce v neizmerni bolechini. Tu pa tam se je izvnil iz globochine junashkih prs globok, pritajen vzdih, ki je zhivo prichal, da mozh silno trpi. Kdor bi gledal stotnika Jagodicha v boju in kdor bi ga videl sedaj, vprashal bi z zachudenjem, je-li mogoche, da je to ena in ista oseba?

Njegov pogled je zbezhhal dalech tja chez reko Drino in nehote je zachel sam s seboj pritajeno shepetati:

»Bratje Srbi, bratje Srbi, ali mi morete odpustiti? Srce mi sili k vam, a roka je primorana drzhati za orožje ter ga vihteti proti vam, oj, proti mojim lastnim bratom. Bratje Srbi, Slovan sem, Slovan z dušo in telesom, Slovan z vsemi svojimi občutki. K vam bi rad, a ne morem. Tlachi me grozna mora – Avstrija. Slovan sem kakor ste vi, a zhalibog da sem tudi Avstrijec in kot tak se moram boriti proti vam, boriti se moram proti – samemu sebi. O kako grozno je stalishche moje. In moji vojaki, vsi junaki, ali ne mislijo oni ravno tako? Ali ne trpijo oni ravno tako kakor jaz? Gotovo! Saj tudi v njihovih prsih bije srce – slovansko.«

Stotnik Jagodich je trenutek umolknil, nato je skrčil svojo orjashko pest, zashkrtal z zobmi, ter siknil:

»Prokleti psi germanski. Lahko se smejete, ko vam mi, ваши hlapci pomagamo pobijati nashe lastne brate. A vedite, da so vam dnevi shteti! Strashna krivica kriči do neba in smrdi do pekla. Gorje ti, pes germanski! Blizha se chas, ko bosh poginil na lastnem gnoju!«

Minila je noč in nastopilo je krasno, solnčno jutro.

Stotnija Jagodicheva je zhe odkorakala na bojishche.

Danes je bil stotnik Jagodich zopet hrabri, nevstrashni poveljnik svojemu moshtvu. Ochi so se mu iskriale, ko je bodril svoje drage »fante« k hrabrosti in vstrajnosti. Mogočno je odmeval njegov glas, oznanjujoch povelja in navodila, kako se jim je ravnati proti nasprotniku ...

Mnogo krvi se je prelilo tisti dan na srbskem bojnem polju. Srbi so se odlikovali s svojo, zhe tisočkrat priznano hrabrostjo in Avstrijci so se morali s precejšnjimi izgubami moshtva tu in tam umikati.

Med vsemi je najbolj pogumno vstrajala Jagodicheva stotnija. Zhe ko so mnoge druge stotnije bezhale, se je stotnik Jagodich she vedno trdovratno boril na chelu svoje stotnije.

A pokazalo se je, da je bila Jagodicheva slutnja, katero je izrazil prejšnji dan svojim vojakom, upravichena.

Oddelek Srbov se je Jagodichevi stotniji toliko priblizhal, da je bilo le dvoje she mogoche, ali zbezhati, ali pricheti boj na nozh.

»Fantje, udarimo,« je zagrmel stotnik Jagodich. ki je v tistem hipu zhe visoko dvignil svojo sabljo.

Kakor bi trenil, prijeli so »fantje« krchevito za bodala.

V tistem trenutku pa zaigra v srbski bojni vrsti, ne dalech od Jagodicheve stotnije glasna, ubrana godba. Mogočno zadoni po bojni poljani slovenska bojna pesem:

»Naprej zastava Slave,
na boj junashka kri,
za blagor ochetnjave
naj pushka govori!«

Kaj se je zgodilo stotniku Jagodichu? Ga je li pichila v roko strupena kacha, ali ga je zadel mrtvoud? Roka, ki je pred trenutkom she tako krepko drzhala kvishku ostri mech, je ob zvokih godbe na mah omahnila in bridka sablja je zazhvenketala po trdih, kamenitih tleh.

In vojaki? Kakor na povelje, spustili so vsi naenkrat svoja bodala.

Srbi so naskochili, a le hipno. Mogochno je zagrmel glas srbskega poveljnika svojim vojakom:

»Stojte!«

Boj je bil za tisti dan konchan ...

Napochil je lep vecher in za njim krasna noh. Tisoche svetlih zvezdic je blishchalo na nebesnem oboku, ter se oziralo doli na zemljo, na bojno poljano, poshkropljeno in napojeno s slovansko krvjo.

Tam na obrezhju velichastne Drine, postavala je temna postava – stotnik Jagodich. Bil je razburjen in srce mu je udarjalo v prsiah kakor tezhko kladivo. Storil je par korakov sem in tja, potem pa zopet obstal.

»Hm, hm, radoveden sem, kaj mislijo z menoj ukreniti. Najbrzhe dobim krogldjo v srce. Nich ne de. Bo vsaj konec trpljenju. Jaz nisem mogel drugache. Jaz sem vojshchak, avstrijski vojshchak, a srce moje je in ostane slovansko. In kako naj udarim s smrtonosnim orozhjem na ljudi, ki igrajo in prepevajo nasho slovansko, bojno pesem? Naj li bom she nadalje bratomorilec? Ne! Rajshi stokrat smrt! Dovolj dolgo sem se zatajeval, dovolj dolgo trpel peklenske muke. In moji »fantje«? Ha, kako hitro so mi sledili. No da, tudi oni chutijo s svojimi brati. Tudi njim je tezhko pri srcu. A mojim »fantom« se ne zgodi nichesar. Sledili so vzgledu svojega poveljnika, kdo jim kaj more? Fantje me ne bodo zatozhili, to vem, da ne. Ali videlo me je lahko mnogo družih, ki komaj chakajo, da bi me ochrnili. Nich ne de. Hochem jim prihraniti delo, ter se jutri javiti sam ...

Od nasprotnega brega Drine prikazal se je majhen cholnich ter krozhlil po reki sem in tje. Po glasnem petju, ki je zachelo odmevati iz cholna, bilo je soditi, da sedijo v cholnu veseli srbski vojaki, zhelech se po bojevitem dnevu nekoliko pozabavati v krasni, zvezdnati nochi.

Stotnik Jagodich je poslushal in se zamislil. Njegov duh je vsplaval dalech nazaj, v srechna detinska leta, ko ga je preljuba mamica, ki zhe davno pochiva v hladni zemlji, uchila peti mile slovanske pesmi. Da, srechen je bil takrat!

Zdajci pa zadoni iz cholna ona, vechnolepa slovanska himna:

»Hej Slovani, nasha rech slovanska –
zhivo klije,
dokler verno nashe srce za nash
narod bije.
Zhivi, zhivi duh slovanski ...«

Stotnik se vzdrami in vztrepeta po vsem telesu. Srce se mu napolni s sladkimi, vzvišenimi, nedopovedljivimi chustvi. Ne menech se za nevarnost, da ga lahko kdo od Avstrijcev slishi in opazuje, poskochi kvishku in s polnih prsiah zapoje:

»Hej Slovani, nasha rech slovanska zhivo klije ...«

Veslachi so ga chuli in menda tudi umeli.

Cholnich se mu je zachel blizhati ...

»Bracho!«

Stotnik Jagodich ni mogel takoj odgovoriti.

»Bracho, chujesh bracho?«

»Bratje, tu sem,« jeknil je stotnik in pomolil obe roki proti cholnu.

Choln je priplul prav do kraja.

Shtiri mochne roke potegnile so brata k sebi.

Veslachi so po bliskovo zopet odjadrali na nasprotno stran, na bratska, srbska tla

...

Reka Drina pa je shumela tja v mirno noch in njeni valovi so peli visoko pesem – bratske ljubezni.

DOMOVINA (liberalni tednik; JDS – Jugosl. demokratska stranka), Ljubljana, 18. 4. 1919

Manica Koman (1880 – 1961), pesnica, pisateljica, pravljicharka, med 2. sv. vojno v taborishchu na Rabu. (Op. I. A.)

France Koblar

OD DOMA DO RUSIJE

(...)

Drugo jutro se je med avstrijskimi in ruskimi chetami prihela strashna bitka. Kroglje, shrapnelj in topovi, so zopet peli svojo smrtno pesem.

Tudi Jakob je stal na fronti, a je bil od sinochnega muchenja tako slab, da se je komaj drzhal pokoncu.

To je opazil njegov stotnik, oni trinog, ki ga je pustil ukovati v zhelezje.

Takoj je bil pri njem, ter mu dejal zlobno:

»Kaj se pa tako kish drzhish, mevzha? Jeli, komis krasti ti bolj dishi, kakor se pa vojskovati.«

Jakobu je zavrela kri.

Poln nenavadnega poguma, je rekel stotniku pikro:

»Gospod stotnik, kdo je vechji tat, ali jaz, ki sem pobral v prahu koshchek komisa, ali oni, ki se predrzne meni revezhu ukrasti kar cel zaboj jedila in perila?«

Stotnik je prebledel. Tako odločnega nastopa od njemu podrejenih »slovenskih psov« ni bil vaju. Po bliskovo je potegnil sablo iz nožnice, ter drzhech za njeno ostrino, tolkel z ročajem tako neusmiljeno po Jakobovi glavi, da je revezh omahnil, ter oblezhal nezavesten.

V tistem trenutku pa prifrchi kroglja – sam bogve odkod – ter se zarije stotniku v glavo.

Zvrnil se je po tleh kakor snop ter bil pri prichi mrtev ...

Bitka pa je trajala dalje ter se slednjih konchala tako, kakor navadno. Rusi so zmagali, vjeli mnogo avstrijskih vojakov, pobrali veliko shtevilo ranjencev in med njimi tudi nezavestnega Jakoba ...

Mesec dni pozneje, obhajala je Dragarjeva Jozhica velik praznik. Njen Jakob ji je pisal iz daljne Rusije. Porochal ji je, da se zelo dobro pochuti na bratski zemlji ruski, da so ga bratje Rusi ochedili ushi ter mu dali jesti kolikor je hotel.

»Bodi zmanoj vred hvalezhna Rusom« tako je konchal Jakob svoje pisanje, »ki so me reshili avstrijskega trinoshstva ter mi omogochili, vrniti se enkrat zopet v ljubo domovino!«

DOMOVINA, Ljubljana, 20. 6. 1919 (sklepni odlomek; izvorno podpisano le s K.)

France Koblar (1889 – 1975), slavist, lit. zgodovinar (op. I. A.)

(anonim)

HABSBURGOVCEM

Sedaj si shel od vseh prokleti rod,
odnesel te svetovni je vihar,
zdaj narod nash postal je svoj gospod,
in ti ne vrnesh se nikoli vech, nikdar.

Zalega shvabska, kdo te ni prokrel,
rod roparjev, morilcev in tatov,
dokler da zakon te Pravice v prah je zmllel,
tam sredi trdnih dunajskih zidov!

Kaj ti pretil na svetu si krvi,
ti krvoses, nasilnik in tiran –
sedaj, ko sveti nam Svobode dan!
o tem naj zgodovina govori.

Od Rudolfa do Karla – (Kdo jih shtej! –)
Kaj skusil groze je ubogi svet –
Zato doni sedaj od mej do mej –:
Habsburshki rod, proklet, proklet! Proklet.

Mi vedeli smo za vash stari greh –
v okovih stiskala se nam je pest
in zhar zharel je v suzhenjskih ocheh –
in v srcu je divjala nam bolest.

A mi smo bili slabi, brez mochi,
molchati moral je nash bedni rod
in klanjati se in slaviti vashe dni,
in cvetje vsipati na krvipolno pot.

Sedaj je konec! O mogochni Bog,
dovolj si videl ti trpljenja, muk,
bolesti smrti mozh in zhen, otrok,
ki pravil bo o njih she pozni vnuk.

Sedaj je konec! V prah je prestol strt,
kjer se shopiril je habsburshki rod,
in kjer prej vladala je muka, smrt,
zhivljenje novo zdaj – slavi svoj god.

Uvodna pesem v publikaciji: *Habsburgovci*; izdal in zalozhil konzorcij »Domovine«, Ljubljana 1919

(*anonim*)

HABSBURGOVCI

Zhalostne slike iz nashe preteklosti

Uvod.

Nikdar se ni smelo pri nas pisati resnice o Habsburgih. Bog obvari, to bi bilo takoj razzhaljenje velichanstva. Pa ne le resnice! Niti kot o ljudeh se ni smelo o njih govoriti. Neki Slovenec je rekel, da je cesar star – pa je bil obtozhen razzhaljenja. Edino, kar smo smeli o njih vedeti, so bile razne lazhi, ki so se shirile v raznih chlankih in knjigah. Posebno v sholi se je to gojilo. Neprestano je moral uchtitelj pripovedovati o »dobrotljivosti« »velikodushnosti«, »miroljubnosti« itd. Povdarjam, da so bili drugi narodi bolj pametni nego mi in niso nikjer gojili take neumne ponizhnosti, kakor pri nas. In mi smo skoraj vse verjeli. Saj so celo ob smrti Franca Jozhefa, ki je bil eden najvechjih morilcev chloveshtva, pisali nashi listi, da je bil to najmiroljubnejshi cesar. In mi smo skoraj verjeli. Kake slavospeve smo pisali o vsaki priliki tem ljudem, ki so vladali na Dunaju in unichevali podlozhne narode. Pa ne le chlanke, vse, kar smo sezidali s svojim denarjem, kar smo ustvarili z lastno pridnostjo, vse smo krstili po Franc Jozhefu: shola, bolnica, drushtven dom, vse je bilo: jubilejno in Franc Jozhefovo. Celo ustanove in podporni fondi. Seveda ni zato dal Franc Jozhef niti krajcarja. Za nemshko gledalishche v Ljubljani je dal 10.000 K iz svojega zhepa, za nashe stvari pa nikoli niti vinarja in vendar ga

je neki slavnostni govornik – Bog odpusti oslu ta greh – imenoval ocheta slovenskega naroda. Tako smo bili zaslepljeni. Drugi so se nam seveda smejali, marsikdo nas je pomiljeval. Z nashih shodov – celo s C. M. Druzhbe smo poshiljali udanostne brzovjavke na Dunaj. Seveda so prishle samo do pisarne in tam so odgovorili, da se zahvaljujejo: zraven pa so si mislili: ti ljudje so ali norci ali pa hinavci. Pa nash narod bi ne bil delal vsega tega, delali so njegovi »voditeljki«, ki so chakali za tako svoje delo zasluhnhnih krizhcev. Taki ljudje so bili zelo nevarni: narodu so govorili o boju – toda en sam krizhec – magari zhelezen – je bil dovolj, pa so bili kakor ovca, vpognili so se in – sluzhili so Habsburgovcem. Habsburgovci so vladali s pomocujo takih ljudi in so delali z narodi, kar so hoteli.

Zunaj po svetu krozhni mnogo zanimivih knjig, posebno v Ameriki, ki nam podajajo vso resnico o Habsburgovcih. Ko je konechno zadela ta od vsega sveta prokleti rod pravichna kazen bozhja – so tudi cheshki, nemshki in mazharski listi prinesli mnogo resnichnega o Habsburgih. Zato smo tudi mi prinesli »zgodovino« tega krvavega rodu, da bomo videli, kdo so bili oni, ki smo se pred njim klanjali.

Prvi Habsburgovci!

Rekli smo, da cela knjiga o Habsburgovcih she ni napisana, pa ne za to, ker bi morebiti manjkalo gradiva, ampak zato, ker ga je prevech; shele zdaj, ko bo mogoche vse po resnici povedati, se bo pisala prava zgodovina, ki bo pokazala narodom, v kakshni grozni zmoti so zhiveli.

Habsburgovski rod je izhajal iz Shvice. Kakor veste, je bil eden prvih bolj znanih »junakov« te rodbine Rudolf Habsburshki. Seveda so bili Habsburgovci zhe pred njim, pa takrat she niso bili po »bozhji milosti«. Ker nas sveto pismo uchi, da je Bog ustvaril prvotno samo dva chloveka – smo torej vsi ljudje enaki in tudi Habsburgovci niso prishli na kak drug nachin na svet. Ampak oni so si znali pomagati. V srednjem veku, ko ni bilo nikakega reda, so bili takozvani klativitezi, to so bili ljudje, ki jim ni bilo do dela – ampak so si z mechem delali pravico. Gotovo poznate zgodbe o »raubriterjih«, t. j. o razbojnihskih vitezih, ki so plenili in razbijali sosedne gradove. Iz takih vrst so izhajali Habsburgovci. Zachetniki takih rodbin so bili navadni obcestni roparji. Takrat namrech she ni bilo tako cest, kakor dandanes, vechinoma so shle ceste ob rekah. Tam so vozili vozniki in kupci blago iz kraja v kraj. Tak roparski vitez je torej zasedel kak kraj, kjer je bila dolina ozka, tako da se voznik ali kupec ni mogel umakniti, in tam je prezhal na potnike. Imel je navadno nekaj roparjev okoli sebe in se jim je tako brez dela dobro godilo. Prebivali so v skalah in pochasi so si utrdili svoja gnezda. Tako so ti roparji zachetniki vechine »plemenitih« družhin. Pozneje so namrech kupci in trgovci zhe vnaprej plachali roparju nekaj odshkodnine, da so imeli prosto pot. Ropar jim je za denar dal celo svojo strazho do prihodnje postaje, da je tako varoval svoj kredit in se ubranil konkurence. Na ta nachin so zacheli rasti gradovi, ker se je bivshi obcestni ropar nastanil na kraju, kjer mu je bilo najugodnejsh. Ker pa je imel ropar orozhje in svoje pomagache, je lahko strahoval celo okolico, podvrigel si je celo vasi in – kmetje so mu morali delati. Tako je rastla njegova moch, in je postal

»gospod« celega okraja. Iz roparja je postal grashchak in iz grashchaka plemich. Ker je namrech nemshki cesar potreboval ljudi za boj – je tem mogochnezhem delil razne naslove (grofi, baroni) in tako je rastlo – plemstvo.

Tako so nastali tudi Habsburgovci. V Shvici ob reki Aar, kjer je bilo prav ugodno za roparski posel, so se bili ugnezdili. Kdo je bil prvi Habsburgovec, se ne ve; vsled velikega kljukastega nosu, ki je bil pravi znak vsakega Habsburgovca, so bili nekateri mnenja, da je bil mogoche to tak Zhid, ki se je klatil po teh krajih in je zachel svoj »ksheft« s tem, da je drl kupce in popotnike. Ta prednik je torej postavil gradich »Habichtsburg«, to je po nashe »Kragulje gnezdo«, kar je zelo primerno ime za take zgradbe; kakor kragulj chaka na vrhu drevesa, kje se bo kaj pokazalo, da pojde krast. Tako je tudi prvi Habsburg chakal z malo obcestno roparsko tolpo na svojem gradu na priliko, da pride kdo mimo po cesti ali po reki. Ker je bilo to na vazhnem prometnem kraju, si je kmalu opomogel in rod »kraguljev« je narastel. Ubogi Shvicarji! Ker je bilo eno »kragulje gnezdo« premalo, so jih zacheli staviti she po drugih krajih. Tako so zavladali nad shvicarskimi pokrajinami. V svoji pozhreshnosti so se kmalu zacheli klati med seboj, brat proti bratu, pri chemer so rabili svoje oborozhene hlapce. Ljudstvo pa je moralo delati in trpeti. Razpasli so se »plemeniti« gospodje po gradovih in narod je izgubil svojo svobodo. Ampak Shvicarji so bili svobodoljubni ljudje in so se pochasi zacheli zdruzhevati, da bi se iznebili habsburgovske zalege.

(...)

KONEC. Krvava roka Habsburgovcev. Svetovna vojna. Nashe zhrtve.

Po dolgih letih svetovne vojne chlovek le polagoma prihaja zopet k sebi. Vse kar se je med tem chasom zgodilo in kar je bilo pokrito s tezhkim plashchem molchechnosti, se pochasi odkriva, ljudstvu se odirajo oči, ki jih je moralo stiskati skupaj in pochasi zachenjajo govoriti nema usta.

Chas strahovlade je bil za avstro-ogrske Jugoslovane chas svetovne vojne. Nemshka pikelhauba in policijska kapa slavnega Habsburzhana Franca Jozhefa I. je postala z izbruhom svetovne vojne v jugoslovanskih pokrajinah neomejen gospodar. Nashe jugoslovansko civilno prebivalstvo se sploh ni shtelo vech med ljudi. Prvo besedo v drzhavi so dobili ogleduhi in ovaduhi, za poshtene ljudi so pripravili taborishcha, jeche in morishcha. Na tisoche in tisoche Jugoslovanov so zaprli, na tisoche jih odgnali iz rodne grude, na tisoche in tisoche unichili na domachijah. V strasnih mukah so hirali nashi ljudje, umirali trpljenja in neshteto jih je znorelo vsled njega. Vislice so bile pripravljene za nashe ljudi vse povsod. Bile so za strah, postavljali so jih za kazen, a najvech jih je bilo zato tukaj, da so delale veselje Habsburgovcem. Rachuna se, da so **Habsburgovci unichili med vojno v avstro-ogrski monarhiji najmanj 250.000 Jugoslovanov** in to z ubojem, z umorom, s trpinchenjem, s pozhigi in z lakoto. Na drugi svet so spravili cele chete posameznikov, izruvali in pobili so cele rodbine, iztrebili kar cele vasi in pokrajine. Prizanesli niso ne mladim in ne starim, morili so nedolzhne otroke, matere in starchke.

Nich jim ni ostalo sveto. Posiljevali so zhenske, zhene, dekleta in otroke. Cerkve so izpremenili v chloveshke klavnice. Brez sodnika, brez zaslisanja so zapirali nedolzhne, jih konfinirali, metali v temne jeche, streljali, morili in vlachili na vislice. Jugoslovana je vsak smel na cesti pobiti, kakor steklega psa. Vlada in policija ni chovala nashih ljudi, marvech je she pomagala opravljati rabeljsko delo nemshke in madzharske soldateske. Veliko so zakrivile posamezne zverine. Nemogocha pa bi bila taka zverstva, ako bi se ne vrshila na ukaz vishjih. Nepobitne dokaze imamo v rokah, da so bili **poveljniki najhujshih zlochinov visoki avstro-ogrski generali**, ki so delali po navodilih tistih, ki so hodili vsak dan skozi vrata cesarske pisarne, v kateri je poveljeval zlobni Habsburzhan Franc Josip I. Opravichevati bi vtegnil kdo starega cesarja, chesh, da zhe v poznih letih ni vech vedel kaj da dela, a ta izgovor je prazen. Ako je cesar Franc Jozhef I. znal podpisati vojno napoved, s katero se je prichela svetovna vojna, je vendar moral imeti vsaj she toliko zavesti, da je znal lochiti vojsko od miru. Sicer pa trdijo ljudje, ki so ga dobro poznali, da je bil v dnu svoje dushe trd, neznansko hudoben in brezsrchen. Naj bo tako ali tako, ni nobenega dvoma, da je cesar Franc Jozhef I. s tem, da je sedel na cesarskem prestolu, prevzel nase vso odgovornost za vladanje pod njegovim zhezlom. Kakor bi mu zgodovina shtela v dobro vse, kar bi se v drzhavi za chas njegovega vladanja koristnega storilo, ravno tako mu bo zgodovina napisala posmrtnico, v kateri bo pravichno ocenila tudi vsa hudodelstva in grozodejstva, ki so jih izvrshili njegovi generali in drugi uslužbenci bodisi po njegovem ali pa brez njega.

Zhalostno so konchali cesarjevanje in kraljevanje Habsburzhani. Nad ogromnimi skladami nedolzhnih zhrtev stoje kot krvniki s krvavimi rokami. Te slike tudi zadnji Habsburzhan Franc Karol ne more zbrisati. Pod Habsburzhanom Francem Jozhefom I. so nas unichevali, ker so Habsburgovci bili she preprichani, da nas bodo Jugoslovane lahko popolnoma iztrebili in poteptali v prah. Zadnji Habsburzhan Franc Karol je uvidel to zmoto in je she skushal obrniti voz – ki je neusmiljeno drvel v pogubo – samo da bi reshil – **sebe in svojo rodbino**. Pa she na tem njegovem prizadevanju je bila brezmejna hinavshchina. Ako bi v svetovni vojni podlegla ententa in ako bi shli iz nje kot zmagovalci Nemci in Madzhari, bi danes na jugoslovanskem ozemlju bile brezdvomno ravno take razmere, kakor so bile po nashih pokrajinah v zacetku svetovne vojne, ali pa she hujshe. **Na morishchih bi zopet padali nashi najboljshi mozhje.** Habsburzhana Franca Karla bi bilo tega ravno tako malo sram, kakor malo se je sramoval grozodejstev Habsburzhan Franc Josip I.

Ker nam je dana svobodna beseda, da lahko neovirano spregovorimo resnico in ker se nam zdi neobhodno potrebno, da nash narod spozna Habsburgovce in njihov dejanja, prinashamo najbolj kricheche dogodke iz medvojne zgodovine nashega jugoslovanskega naroda, iz katerih bo lahko vsakdo posnel, da smo imeli prav, ako smo nadejali ime temu poglavju **»Krvava roka Habsburgovcev«**.

Uvodno in sklepno poglavje iz publikacije: *Habsburgovci*; izdal in zalozhil konzorcij »Domovine«, Ljubljana 1919

(anonim)

Neosvobojeni brat:

GOSPA SVETA

Vsakemu iskrenemu Slovenu bi moralo vzdrhteti srce, ko sliši besedo: Gospa Sveta! Mladina, ko se spomniš Gospe Svete, se mora tudi v tebi uzhgati chut radosti in ponosa ob spominu na sedanji položaj Gospe Svete in nashega naroda na nashi severni narodni meji.

Da, Gospa Sveta je simbol, je znamenje staroslavne slovenske svobode in narodne in drzhavne neodvisnosti. Na Gospospovetskem polju so ustolicevali Slovenci svoje vojvode v onih davnih chasih, ko o Nemcih na Koroshkem she ni bilo ne duha ne sluha. Tedaj je Gospospovetsko polje lezhalo v osrchju slovenske zemlje. Slovenska je bila tedaj she vsa sedanja Koroshka, vsa sedanja Shtajerska; slovenska je bila Pustrishka dolina na Tirolskem, slovenska je bila Solnograshka juzhno od Nizkih Tur (dolina Lungau), a na severu so mejili Slovenci ob Dunavu neposredno na brate Chehe.

Koliko slovenske zemlje so zhe ponemchili od tedaj! Danes lezhi Gospa Sveta na robu slovenskega ozemlja in, zhal, zunaj nashe narodne drzhave! In Gospa Sveta in njena okolica, pred sto leti she popolnoma slovenska, je danes zhe mochno ponemchena. Tu na Gospospovetskem polju v zadnjih desetletjih hitro in vedno hitreje izumira slovenski glas. Ni she izumrl, saj she govore slovensko okrog Gospe Svete, a mnogi – zlasti mladina – ne znajo vech slovenske govoricel!

Koliko romarjev Slovencev je zhe romalo tekom stoletij v Gospo Sveto, v mogochno Marijino svetishche! She pred veliko vojno so tu vsako nedeljo oznanjali besedo bozhjo v slovenskem jeziku, zdaj je v tej cerkvi vse nemshkol! Gospospovetska Mati bozhja, ali naj res popolnoma zamre slovenski glas na tej zemlji, kjer je toliko gorechih molitev kipelo k Tebi iz src slovenskih romarjev, kjer se glasi Tvoja slava v slovenskem jeziku zhe skoro dvanajst stoletij?

Dobro chetr t ure od Gospe Svete lezhi vas Krnski grad. Tu je pred davnimi stoletji ustoliceval slovenski kmet Plemichar kot zastopnik slovenskega ljudstva novega vojvodo v slovenskem jeziku. V slovenskem jeziku je ustoliceval tudi vojvode nemshkega rodu, potem ko so Slovenci zhe izgubili svojo neodvisnost. Neshtete mnozhice ljudstva so prisostvovalle ustolichenju.

Na dan ustolichenja je sedel Plemichar, imenovan tudi vojvodski kmet, na okrogli knezhji kamen in je prichakoval novega vojvodo. Vojvoda se je priblizhal, oblechen v kmetishko obleko. Kmet je zaklical: »Kdo je, ki se mi blizha?« – Ljudstvo je odgovorilo: »Dezhelni knez je.« – Kmet je vprashal vdruhich: »Ali je pravichen sodnik, skrben za blagor dezhele, svobodnega stanu in gorech za krshchansko vero?« – Odgovorili so mu: »Je in vedno bo.« – Ko se je kmet umaknil s sedezha, je kneza lahko udaril na lice in ga opomnil, naj bo dober sodnik. Knez je stopil na kamen, zavih tel goli mech proti vsem shtirim stranem sveta in izpil pozhired svezhe vode iz kmetovega klobuka.

Po ustolichenju je odshel novi vojvoda z vsem spremstvom v gosposvetsko cerkev. Shkof je opravil slovesno masho in je mazilil vojvodo. Sedaj shele se je vojvoda oblekel v vojvodsko obleko.

Po obedu so vsi skupaj odshli k chetrt ure oddaljenemu vojvodskemu prestolu na Gosposvetskem polju. Vojvoda je sedel na prestol in je prvich vrshil svojo vladarsko oblast.

Tako so z nebitvenimi izpremembami ustolicevali Slovenci svoje vojvode v dobi svoje drzhavne neodvisnosti do leta 750. Vechina slovenske zemlje je bila tedaj zdruzena v Gorotanski Sloveniji ali Gorotaniji ali – kakor so pach tujci pokvarili slovensko ime – v »Karantaniji«. Gorotanska Slovenija ali »Karantanija« je obsegala vso sedanjo Koroshko, Kranjsko, Shtajersko razen vzhodnega roba, Pustrishko dolino na Tirolskem, solnograshki Lungau in juzhni kos sedanje Spodnje Avstrije (Gruden, Zgodovina slov. naroda, str. 44). Vzhodno od Gorotanije se je razprostirala Panonska Slovenija ali Panonija, ki je obsegala she vzhodno Shtajersko in je segala tja do Blatnega jezera.

Tako so ustolicevali Slovenci vojvode svojega rodu, ko so bili zhe odvisni od nemshke milosti, od 1. 750. do 822., t. j. do velike, zhal, ponesrechene osvobodilne vojne Ljudevita Posavskega zoper nemshko nadoblast. Shtiri leta, od 819. - 822., so se bili zdruzheni Jugosloveni, Slovenci, Hrvatje in del Srbov zoper nemshko nadoblast. Deset vojská so poslali Nemci nadnje; naposled so Jugosloveni podlegli germanski premochi.

Nemci so jim zdaj vzeli njihove lastne kneze, a Slovenci so ustolicevali v svojem jeziku na Gosposvetskem polju tudi kneze tujega rodu tja do XV. stoletja, ko je bil kot zadnji ustolichen na Gosposvetskem polju Habsburzhan Ernest Zhelezni dne 16. marca 1. 1414. –

Dalech se nam je odmaknila Gospa Sveta, drzhavni mejniki so zabiti med nami in med Gosposvetskim poljem, toda Jugosloveni Gosposvete ne moremo pozabiti in je ne bomo pozabili!

ZVONCHEK (1926 – 1927, letnik 28, sht. 8)

(anonim)

Neosvobojeni brat:

MAGDALENSKA GORA NAD GOSPO SVETO

I.

Moji mladi prijatelji, kdo izmed vas she ni slishal ali chital o Gospé Sveti? Kdo izmed vas bi ne pohitel rad tja na slavno Gosposvetsko polje? Za meno, kdor ima pogum! Napravimo izlet v Korotan! Popeljem vas na slovecho Shenthelensko ali Magdalensko goro nad Gospo Sveto, od koder bomo pregledovali nash slovenski Korotan!

Shenthelenska gora stoji 4 ure severno od Celovca in je severni strazhar slovenske zemlje. Do vrha Magdalenske gore sega slovenska zemlja, do tu sem gori se torej razprostira nasha domovina.

Zato bi moral to goro poznati vsak domoljuben Jugosloven, in zato, dragi chitatelji »Zvonchka«, vas hochem v duhu povesti na vrh Shenthelenske gore! Zakaj ima gora dve imeni, vam zhe she razlozhim pozneje.

Sto misli in chuvstev mi sili pod pero. Katero naj prvo zapishem? Kar lepo po vrsti! Shenthelenska gora je danes v nemshki drzhavi, v Avstriji, a bil je chas, ko je cheta jugoslovenskih vojakov strazhila vrh Sv. Helene. To je bilo poleti 1. 1919. Zhal, je morala jugoslovenska vojna sila Sv. Heleno zopet zapustiti in se nanjo ni vech povrnila. Z bridkostjo v srcu je tedaj pisal slovenski vojak karto svojemu prijatelju, ko se je poslavljal od Shenthelenske gore. Z bridkostjo v srcu misli vsak zavedni Slovenec in Jugosloven na to, da smo morali zapustiti severno strazharico slovenske zemlje in se umakniti najprej nazaj do Gline in Krke, pozneje pa celo do vrh Karavank. Tukaj, vrhu Shenthelenske gore, bi morala iti prava, prirodna in pravichna meja med jugoslovensko in nemshko narodno drzhavo.

II.

Bil sem na Magdalenski gori. Visoka je 1056 m, vrhu gore stoji lepa gotska cerkvica sv. Helene kraljice. V velikem oltarju stoji lepa podoba te svetnice in po njej se tudi gora imenuje. Pravilno se torej gora imenuje Shenthelenska gora ali Sv. Helena. V novejšem chasu pa se gora splošno nazivlje Magdalenska gora in je bolj znana pod tem imenom. Cerkev sv. Helene stoji na razvalinah rimskega templja, ki je stal tukaj v paganski rimski dobi. Spodaj ob znozhju gore na Gosposvetskem polju je stalo keltsko in pozneje rimsko mesto Virunum. Mesto je bilo pokonchano v dobi preseljevanja narodov.

Ocharljiv je razgled z Magdalenske gore. Spomnil sem se na besede, ki sem jih chital v neki knjigi o krasoti korotanske zemlje: »Temne vishave se menjavajo s sochnatimi, blagoslovljenimi dolinami in v sanjavih alpskih jezerih se zrcalijo bezhechi oblaki. Kakor srebrne niti preko zelene obleke potekajo reke in nosijo pozdrave svoje ledenishke domovine v daljna morja. Ti svet krasan, moj Korotan!« Oziral sem se proti severu – ponemchena zemlja! Veljajo ji Gregorchichevi verzi:

Zatrt sedaj je tod nash glas
in tuji krog zvene glasovi,
tuj trg in grad, tuj ves je kras,
oh, nashi so samo – grobovi!

»Tuj ves je kras« – krasna zemlja, a potujchena! Dve uri v severozahodni smeri lezhi mesto Sht. Vid. Shteje nad 6000 prebivalcev, med njimi tudi dokaj priseljenih Slovencev, ki pa so vsi zapisani narodni smrti – ponemchenju. Njihovi otroci zhe ne znajo nobene besedice vech slovenski. Ravno severno od Sv. Helene lezhi Dolgo jezero, nemshko: Lang-See. Ime jezera in pa 1,5 km dolgo mochvirje

juzhno od jezera izprichujeta, da je nekdanj moralo biti jezero precej daljshe, nego je sedaj. Prav ob severnem znozhju Helenske gore stoji na strmem, 100 m visokem apnenishkem grichu mogochni, dobro ohranjeni, najslovitější koroshki grad Visoka Ostrovica. Grad v sedanji obliki je bil pozidan od 1. 1575 – 1582 in je bil pach nepremagljiv. Na grad drzhi krasna cesta skozi 14 stolpov, ki bi jih bil zmagalec gradu moral zaporedoma osvojiti. Na gradu je zbirka orozhja in viteshke oprave. Tudi okrog Ostrovice zhivi she nekaj Slovencev.

Bolj nego pogled proti severu nas zanima pogled proti jugu. Shtiri ure jugozahodno od Sv. Helene lezhi Celovec. Med Sht. Vidom in Celovcem pa se razprostira 4 ure dolgo Gosposvetsko polje. Nekako na tretjini pota od Celovca do Sht. Vida, 2 uri severno od Celovca pa lezhi nasha slavna, nasha ljubljena Gospa Sveta!

III.

Gospa Sveta! Tu z vrha Magdalenske gore sem gledal na mogochna stolpa gosposvetske cerkve in na um mi je prihajala slavna zgodovina Slovencev v oni dobi, ko so she svobodno umeshchali svoje vojvode na Gosposvetskem polju. Da, svobodno! Tedaj Slovenci na Koroshkem she niso jechali pod nemshkim jarmom, vsa Koroshka je bila slovenska, a o Nemcih na Koroshkem she ni bilo ne duha ne sluha! Nemci so prishli na Koroshko shele dobrih 150 let p o z n e j e nego Slovenci. A s prihodom Nemcev na Koroshko se zachenja ona zhalostna usoda ponemchevanja koroshkih Slovencev, ki se vleche vsa dolga stoletja do danashnjega dne.

Vso to dolgo dobo skoro dvanajstih stoletij (od 1. 750. do danes) bi lahko oznachili z nechloveshko besedo »exterminetur« – iztrebiti je treba korotanske Slovence! S to besedo je izrazhena vsa bedna zgodovina nashih koroshkih bratov! A nikdar she niso izvajali nashi narodni sovragi tega iztrebljevanja Slovencev na Koroshkem s tako prerachunano in brezobzirno krutostjo, s tako nechloveshko doslednostjo nego v danashnjih dneih! Z vsemi sredstvi so na delu, da chim prej iztrebijo Slovence iz Koroshke!

Pesnik Medved je pel o Vrbskem jezeru:

Jezero Vrbsko, kras Korotana,
biser prirodne lepote – znaj,
da krvavi mi, da peche me rana,
kadar se nate spominjam sedaj!

Toda ne samo Vrbsko jezero, vsa lepa koroshka zemlja, nekdanj vsa slovenska, zdaj zhe do trichetrtine ponemchena, zadaja nashemu srcu krvavecho in pekocho rano. A najbolj skelecho rano zadaja nashemu srcu, ker nam hochejo zdaj s kruto brezobzirnostjo v najkrajshem chasu ponemchiti se zadnjo chetrtino nashega Korotana! Zhe so navdali vechino nashih slovenskih bratov na Koroshkem z nam sovrazhnim duhom in v kratkem, tako upajo, bodo lahko rekli: Ni vech Slovencev na Koroshkem!

Te misli so mi rojile po glavi, ko sem sedel vrhu Magdalenske gore in se mi oko ni moglo nagledati ocharujoče krasote našega izgubljenega raja – izgubljenega po bridkem porazu dne 10. oktobra 1920. Zloch in nad celokupnim našim narodom je bilo to koroshko glasovanje dne 10. oktobra 1920! Potem, ko so nam ljudstvo odtujili, smo plebiscit morali izgubiti! Da, morali, a pravichno to ni bilo! In nash narod ima danes isto prirodno pravico do svojega slovenskega Korotana, kakor jo je imel pred 10. oktobrom 1. 1920!

IV.

Velichastna je staroslavna gosposvetska cerkev, a posebno imeniten je veliki gosposvetski zvon. V enem stolpu visi 5 zvonov, najvechji od teh tehta 22 metrska stota. Vlit je bil zhe po vojni. V drugem stolpu pa visi velikan, ki je she trikrat tezhji in tehta celih 66 metrskih stotov. Ljudstvo pravi, da bi trije chrevljarji lahko pod njim shivali, che bi ga poveznili na tla. Vojna mu je prizanesla. Vlit je bil v Celovcu l. 1687.

Che s Sv. Helene gledamo proti zahodu, se nam oko ustavi na Sht. Urshki gori. Visoka je 1015 m in stoji nasproti Magdalenski gori na zapadni strani Gosposvetskega polja. Sv. Urh in Sv. Helena strazhita Gosposvetsko polje. To bi bila prirodna strazharja nashe narodne jugoslovenske drzhave na severu.

Juzhno od Magdalenske gore se razprostira ravno in rodovitno Celovshko polje. Tu so slovenske zhupnije: Otmanje, Timenica, Sht. Tomazh, Pokrche, Zhrelec, Grabshtajn, Tinje. Otmanje lezhi prav ob juzhnem znozhju Sv. Helene. Otmanjska zhupnija ima lepo solnchno lego. Razprostira se po juzhnem pobochju Magdalenske gore. Zhal se Otmanje hitro ponemchuje. Mladina zhe ne zna vech slovenshchine. In vendar dobimo v zhupniji starejshe ljudi, ki niti nemshchine ne razumejo.

Chetr ure pod vrhom Sv. Helene je vas Gorje. Otroci hodijo v sholo pol ure dalech v Otmanje. Gorje je zhe jako ponemcheno. Spodaj lezheche vasi so she bolj slovenske. Vprashal sem zhensko srednjih let, kako da ljudje ne znajo vech vsi slovenshchine. Odgovorila je: »Pomrli so.« Slovenci tukaj dobesedno izumirajo. Stari umirajo, mladi pa ne znajo vech slovenshchine. Vprashal sem: »Zakaj pa otrok niste nauchili slovenshchine?« Dobil sem odgovor: »Niso se hoteli uchiti.« Vprashal sem, kaj je vzrok, da se kraj tako hitro ponemchuje. Preprosta kmetishka zhena mi je odgovorila: »Shola je nemshka.«

Sholo, drugod najvechjo dobrotnico chloveshko, steber omike in napredka naroda – na Koroshkem zlorablajo kot najuchinkovitejshe, smrtonosno napravo za pogin in pogubo nashega naroda! Ponemchevalna shola bo ubila nash narod na Koroshkem!

Jugoslovenska deca, eno je potrebno: Zavedaj se, da onstran Karavank tudi se zhivi nash narod, zavedaj se, da ne sega nasha zemlja in nasha domovina samo do drzhavne meje vrhu Karavank, marvech sega mnogo, mnogo dalje! *Zavedaj se, da sega nasha domovina do tja, do kamor sega slovenski glas, slovenska beseda*, to je tja na Gosposvetsko polje, tja na vrh Sht. Helenske gore!

Res zhe izumira slovenski glas tam na Gosposvetskem polju, tam pod Magdalensko goro, toda izumrl she ni, in nash narod ima prirodno pravico do te zemlje. Iztrgali so nam slovenski Korotan, a pravice do slovenskega Korotana nam niso iztrgali. Dokler she zhivijo Slovenci na Koroshkem, se nas narod ne more Koroshki odpovedati. Slovenci nismo tujci na Koroshkem. Slovenci smo bili prej na Koroshkem nego Nemci in she zdaj zhivi 100.000 nashih bratov na Koroshkem. Zato, deca jugoslovenska, le pogumno zapoj ono pesem:

Hej Slovani, kje so nashe meje?
Na gori Magdalenski – tam so nashe meje,
tam za Gospo Sveto – tam je nasha kri!

ZVONCHEK (list s podobami za slovensko mladino; izhajal med sholskim letom vsak mesec; zalozhba »Udruzenja jugoslovenskega uciteljstva« UJU – Poverjenishтво Ljubljana; gl. in odg. urednik Engelbert Gangl); 1927 – 1928, letnik 29, sht. 1, 2, 3, 4.

(anonim)

† VITESHKI KRALJ ALEKSANDER I. ZEDINITELJ

Padel je kakor pade junak na bojnem polju v sluzhbi svoje domovine in za svoj narod.

Niso ga zrushili napori trdega vojashkega zhivljenja v balkanskih vojnah, niti ni klonil v viharju svetovnega klanja; glad in mraz na potu preko albanskih gora, kjer je delil usodo z zadnjim prostakom, ga ni strl – ugonobile so ga zahrbtnne svinchenke brezvestnega zlochincea.

Njega ni vech, nashega kralja Matjazha, ki je v zmagovitem pohodu pomandral na chelu svoje armade vse dedne sovrazhnikne nashe domovine in nam prinesel svobodo, po kateri smo hrepeneli dolga stoletja.

Njega ni vech, ki je dvignil prapor miru in prehodil dezhele in drzhave, da bi pridobil she druge za ohranitev miru, ki ga je chloveshtvo tako zelo potrebno.

Glasnika miru ni vech!

Postal je zhrtev tistih, ki nochejo miru! Umrl je sredi dela za mir in tik ob cilju, ko so kali njegovega truda zhe zachele zeleneti in roditi plemeniti sad.

Njega ni vech, ki je bolj kot kdorkoli veroval v veliko bodochnost nashe domovine.

Nikoli vech ne bomo chuli iz njegovih ust besed, ki jih je naslovil na mladino:

»da smo eno in da smo odlocheni do kraja braniti edinstvo in svobodo nashega naroda. Zato naj se nihche ne prevari in ne dvomi v te moje besede! Pozabimo vse, kar nas je v proshlosti lochilo in postavimo se vsi v sluzhbo velike zaobljube: chuvati in jachiti veliko in milo domovino Jugoslavijo.«

Nash kralj Aleksander je mrtev, toda morilci niso dosegli svojega namena! Njegovo delo, njegovo zhiavljenje je zapustilo v srcih milijonov državljanov odmev, ki ga ne zruši nobena sila vech. Vsi ti milijoni vedo, da jim je poslednja volja mrtvega kralja zapustila nalogo, v katero vsi verujemo: ohraniti domovino in jo priversti tja, kamor jo je hotel priversti on, nash nesmrtni vodja: v veliko in srečno bodochnost.

Jugoslavija zhaluje za svojim velikim kraljem, toda v tej zhalosti ne bo klonila.

Globoko v srce nas je sovrazhnik zadel in prizadejal nam je neizmerno bolechino. Ali ta bolechina je kakor razodetje:

Gospod in berach, mozhje in zhene, otroci in starchki so na mah spoznali, da smo ena sama družina, ki je izgubila dobrega ocheta. Koprena je padla z nashih ochi in spoznali smo v teh težhkih dneih, kaj smo dolzhni držhavi, nashi ljubljene domovini, materi Jugoslaviji.

Skupna bolechina nas je združila. Zaradi tega Jugoslavija zhivi! Ne zhivi le v nashih src, zhivi zares in bo zhivela, dokler bo zhivel jugoslovanski rod.

Nash modri kralj Aleksander je umrl, ali na njegovo mesto je zhe stopil njegov sin kralj Peter II., da nadaljuje delo slavnega ocheta.

Zbrani okrog novega vladarja, prisegamo, da si hochemo zapisati neizbrisno v srce zadnje veliko sporochnilo mrtvega kralja:

Chuvajte Jugoslavijo!

NASH ROD, 1934 – 1935, letnik VI, sht. 1 (list za mladino, izhajal v Ljubljani osemkrat med sholskim letom; izdajatelj: Jugoslovansko učiteljsko udruženje – sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani; glavni in odgovorni urednik Josip Ribichich)

Ivan Pregelj

NARICALJKA NA GROB NJEGOVEMU VELICHANSTVU KRALJU ALEKSANDRU PRVEMU, VITESHKEMU ZEDINITELJU JUGOSLAVIJE.

Mrtvo Velichanstvo, visoki Gospod nash in Kralj,

junashki Vojvoda sebi vdanih rodov, Oche osirotele Jugoslavije, Vitez nash prvi!

Slava Ti! Slava Ti! Slava Ti!

Lastovke, te ptice nashe sreche, so odletele s Teboj. Ptice nashe sreche se bodo vrnille. Le Tebe, nash ljubljene kralj, ne bo nich vech nazaj. O!

Nashe rozhe se osipajo. Svojo zadnje lepoto trosijo na Tvoj krvavi grob. O!

Mrtvo Velichanstvo, visoki Gospod nash in Kralj,

junashki Vojvoda sebi vdanih rodov, Oche zapushchene Domovine, Vitez nash prvi!

Slava Ti! Slava Ti! Slava Ti!

Sonce, ki je shlo s Teboj v zaton, jutri bo vzshlo v novi zarji. Ti, sonce nashe, ne vzidesh nich vech. O!

Zelena zemlja odmira. Svoje zadnje bogastvo usipa na Tvoj krvavi grob. O!

Mrtvo Velichanstvo, visoki Gospod nash in Kralj,

junashki Vojvoda sebi vdanih rodov, Oche svoje Domovine, Vitez nash prvi!

Slava Ti! Slava Ti! Slava Ti!

Padel si, padel, Junak, zadet zahrbtno v vishini! Tvoj silni padec je po tresel v techaje in dushe ves svet. O!

Kaj res ni srdu meja in sovrashtvu skritemu konca? Ah, doklej naj chrti in nashe Najboljshe mori? O!

Mrtvo Velichanstvo, visoki Gospod nash in Kralj,

junashki Vojvoda sebi vdanih rodov, Oche velike Jugoslavije, Vitez nash prvi!

Slava Ti! Slava Ti! Slava Ti!

Strta je Tvojeгаа zhihljenja perot ... Tvoja ljubezen ni ubita! Tvoja ljubezen v vse veke zhivi! V nashih srcih zhivi! Tvoj svetli lik bo sijal nam, mlademu rodu. Tvoj zadnji opomin nam bo do zadnjega svet!

Bolj ko smo ljubili Te zhivega, Te ljubimo mrtvega:

Nash Veliki zhivi! Slava Ti! Slava Ti! Slava Ti!

NASH ROD, 1934 – 1935, letnik VI, sht. 1

Vladimir Bartol

PO DVAJSETIH LETIH

(Opombe k drugi izdaji *Alamuta*)

(...)

Ves chas pisanja romana se nisem niti za trenutek zavedal, da se mi je zachel vanj vlivati zhivi tok, zhivi »fluid« takratnega zgodovinskega dogajanja v svetu. Roman sem pisal povechini v Kamniku, 22 kilometrov od Ljubljane, deloma pa tudi v Ljubljani sami. S severa je pritiskal na nashe meje nacistichni diktator Hitler s svojimi fanaticnimi esesovci. Z zapada je grozil Sloveniji in vsem Jugoslovanom fashistichni vodja Mussolini, pod chigar jarmom je jechala tretjina Slovencev in velik del Hrvatov. Na vzhodu je prevzel nasledstvo odreshujoche Leninove revolucije zagonetni Stalin, ki je prav v tistih letih presenetil svet s svojimi poshastnimi »monstre« – procesi. Jugoslovanski kralj Aleksander je padel pod roko morilca, ki jo je podtalno vodil, tako so govorili, Mussolini.

(...)

Slovenski univerzitetni profesor in akademik, ena od najvechjih glav, kar smo jih imeli Slovenci, mi je nekoch na kratko dejal: »Vsak chlovek ima ali je imel kdaj svoj Alamut.«

(...)

Iz spremne besede: *Alamut*, Trst 1958

(anonim)

HEJ SLOVANI (Nova prireditev)

Hej Slovani, svet se trese z Volge do Triglava,
kakor Visla, kakor Jadran valovi nam Sava.
Zhivi, zhivi, duh slovanski, zhivel ti bosh večno!
Naj preti peklensko brezdno, ti nas vodish srečno!

Z ruskih step veliki Stalin kliche zmagovito,
z nashih se gora odziva mu tovarish Tito:
Mi stojimo neomajno kakor te planine.
Naj preklet bo izdajalec domovine.

Vечно narod nash z orožjem bo svobodo branil,
zanjo nas sovrag nikoli vech ne bo ukanil.
Pa cheprav bi nas napadle velike armade,
slozhni bomo zmagovito strli vse napade.

Iz publikacije: *Partizanska pesem – sbiriglasni moshki zbori*; izdal Propagandni oddelek Glavnega shtaba NOV in POS, februar 1945, str. 10 (Cyklotehnika Glavnega shtaba NOV in POS – partitura; glasbeni tisk z notnim gradivom)

Vladimir Dedijer

MOSKVA PRODA KOROSHKE SLOVENCE

Sam Stalin ni bil Rus, ampak Gruzinec, torej sin majhnega naroda. Kot revolucionar je Stalin proucheval nacionalno vprasanje in je celo napisal shtudijo o narodu, o koreninah njegovega zgodovinskega nastajanja m razvoja.

Carska Rusija je bila »jecha narodov«. Oktobrska revolucija je prinesla svobodo tudi vsem zatiranim narodom. Lenin je dosledno uresnichil nachelo samoodlochbe narodov s pravico do odcepitve. Vse nacije, narodi in etnichne skupine so dobile v Sovjetski zvezi možnosti za vsestranski razvoj. Ko pa je Stalin postal gospodar Sovjetske zveze, je zapihal drugachen veter. Chutiti je bilo ozhivljanje velikoruskega hegemonizma.

Lenin je opazil to potezo pri Stalinu in je ob neki prilozhnosti dejal, da Stalin v svojem velikoruskem chustvovanju, kakor vsi spreobrnjenci, rad malo pretirava. To Leninovo opazhanje o spreobrnjencih – konvertitih – o ljudeh, ki so spremenili svojo pripadnost narodu, veri, ideji ali skupini, je zanimivo. Jovan Cvijich je opisal pojav socialne mimikrije, to je pojav, da so posamezne balkanske etnichne skupine po prihodu Turkov na Balkan sprejemale nosho, jezik, obichaje in vero prishlekov, da bi si reshile golo zhivljenje pod strahovlado novih gospodarjev. Psihologija

pozna pojav *istovetenja* z *agresorjem*, ki pojasnjuje, da se prav iz vrst teh spreobrnjencev rekrutira najsurevejsha skupina svetnikov nove vere, ki si je zastavila nalogo, da z ognjem in mechem vsiljuje svojim vcherajsnjim bratom nazore gospodarjev. Ljudstvo je to oznachilo z besedami: »Nich ni hujshega od poturice«.

Tudi v nashi najnovejsi zgodovini lahko opazimo ta pojav *istovetenja* z *agresorjem*. Vech ali manj pri vseh juzhnoslovanskih narodih so najvechji nacionalisti, zadrtri ksenofobi, sovrazhniki tujcev, praviloma spreobrnjenci, konvertiti, ki so po rodu druge narodnosti ali pa so chlani drugih verskih ali kulturnih skupin.

Ker pa je imel Stalin popolno oblast, absolutno oblast, se je ta pojav *istovetenja* z *agresorjem*, z velikoruskim hegemonizmom, razvil do popolnosti. Vsaka oblast chloveka kvari, popolna oblast ga popolnoma pokvari.

To Stalinovo omalovazhevanje majhnih narodov smo občutili tudi mi, posebno kar zadeva njegovo stalishche do koroshkih Slovencev. Dozhiveli smo, kako je za kvartopirsko mizo velikih drzhavnikov konec vojne, za katero se je odlochala usoda posameznih narodov, predvsem majhnih, brezobzirno trgoval z usodo koroshkih Slovencev, da bi mu primaknili kakih 50 milijonov dolarjev v obliki nemshkega imetja v Avstriji.

Nekaj tragicnega je v polozhaju koroshkih Slovencev in Slovencev sploh. Najzahodnejsi juzhnoslovanski narod je pod pritiskom mochnih sosedov. Njegova etnichna chrta se pod pritiskom severnega ledenika, che vzamemo samo primer na severu, pod ponemchevalnim pritiskom polagoma, toda stalno pomika proti jugu. In to v tem stoletju, pred ochmi te generacije.

Podobna tragika je tudi v polozhaju Makedoncev. In kolikor bolj bomo mi, chlani nekoliko vechjih juzhnoslovanskih narodov, to globlje občutili, toliko bolje se bomo razumeli in sporazumeli. She kot majhen dechek sem bil takoj po koncu prve svetovne vojne z materjo v Ljubljani. Moj mladi stric Jovan je umiral v Leonishchu za tuberkulozo. Odkar smo prishli iz Bosne v ravnine, prishli v Beograd, je zachela tuberkuloza razsajati v nashi družini. Za to boleznijo je umrl v Ljubljani tudi stric Jovan. Neke temne nochi sem se vprashal z materjo iz Leonishcha, zatopljen v misli na drugega strica, ko je neke iz daljave priplavala pesem:

Hej Slovenci, kje so vashe meje?

Hej Slovenci, kje je vasha kri?

Tam za Gorico, tam so nashe meje!

Tam za Celovcem, tam je nasha kri!

Pozneje sem vprashal mater, kakshna je ta pesem in zakaj je tako zhalostna. Mati in njeni dve prijateljci, mislim, da sta bili Lojzka in Cirila Shtebi, so mi razlagale, kdo so Slovenci, kako so nekoch zhiveli dalech zunaj danasnjih meja proti severu in zahodu, a je njihova usoda bila, da se niso nikoli združili in da jih je ponemchevalni val na severu hitro prekrival.

Ko sem odrasel, sem pred drugo svetovno vojno prevajal »*Pozhganico*« *Prezhihovega Voranca*. Spremljal sem tudi porochila o tem, da se je ponemchevanje koroshkih Slovencev zelo okrepilo, odkar je Hitler okupiral Avstrijo, da vse slovenske razumnike prisilno izseljujejo, da je sleherna raba slovenshchine prepovedana, da

so prepovedane vse slovenske organizacije, kulturne in gospodarske, in da je njihovo imetje zaplenjeno.

Med narodnoosvobodilno vojno so v Vrhovnem shtabu z veliko radostjo sprejeli novice o prvih partizanskih bojih na Koroshkem. Koroshki Slovenci so bili edini narod v okviru predvojnih meja Hitlerjevega rajha, ki se je z orožjem v roki bojeval za svojo osvoboditev. Res je, razmere na Koroshkem so bile za partizane nadvse tezhavne. Vechkrat so jih razbili, toda vedno znova so se dvigali kakor preroreni iz pepela. Ko so sile Tretje armade in Chetrte operativne cone prodrle chez staro jugoslovansko-avstrijsko mejo na Koroshko, je koroshki partizanski odred zhe pochistil naciste po vsej Koroshki juzhno od Drave, 9. maja pa je hkrati z anglo-amerishkimi chetami vkorakal v Celovec.

Toda velesile so hotele drugache. V Potsdamu, kjer so krojili usodo sveta, je bilo sklenjeno, da bodo Avstrijo okupirale samo chete velesil, enotam Jugoslovanske armade pa je bilo ukazano, da se umaknejo. To so morale s tezhkim srcem storiti konec maja 1945.

Toda Stalin ni hotel javno prevzeti odgovornosti, da je prodal usodo koroshkih Slovencev za dolarje oziroma, kakor je pozneje zapisal Mosha Pijade, »da je zabarantal pravico koroshkih Slovencev do samoodlochbe za 50 milijonov dolarjev povrhu tistih 100 milijonov, kolikor so njegovi trije zahodni partnerji bili dotlej voljni priznati svojemu vzhodnemu partnerju«.

Januarja 1947 je Jugoslovanska vlada poslala spomenico ministrskemu svetu Francije, Velike Britanije, ZDA in Sovjetske zveze, v kateri je uradno zahtevala prikljuchitev ozemlja slovenske Koroshke k Jugoslaviji. Glavna argumenta sta bila dejansko etnichno stanje in dejstvo, da so koroshki Slovenci aktivno sodelovali v narodnoosvobodilni vojni.

(...)

Iz knjige: *Izguljeni boj J. V. Stalina 1948 – 1953*; ChGP Delo, Ljubljana 1969
(prevedla Bozhidar Pahor in Andrej Novak)

Lojze Ude

PO PLEBISCITU 10. OKTOBRA 1920 –

KÄRNTNER HEIMATDIENST, HEIMATBUND

(Poglavje iz zgodovine koroshkih Slovencev po prvi svetovni vojni)

»Nikarte! Ta burka je stara zhe tisoch let!«

(Ivan Cankar, *Kurent*)

Boj za drzhavno pripadnost slovenske Koroshke po prvi svetovni vojni je zapustil v koroshkem prebivalstvu ostra politichna in osebna nasprotja. Oborozhena borba je bila sicer le posledica razpada avstro-ogrske monarhije in dejstva, da veliki zmagovalci niso v pogojih premirja z dne 3. novembra 1918 dolochili na slovensko-nemshkem odseku nikake demarkacijske chrte. V plebiscitu 10. oktobra leta 1920 so Slovenci, ki so glasovali za Jugoslavijo, uporabili le svoje legalno, v

senzhermenski pogodbi z dne 10. septembra 1919 dano jim pravico. Chlen 92 senzhermenske pogodbe je dolochal, da noben prebivalec na ozemlju bivshe avstro-ogrske monarhije ne sme biti »*»znenmirjan ali nadlegovan«* (inquiété ou molesité) zaradi svojega politichnega obnashanja v chasu od 28. julija 1914 do konchnoveljavnega priznanja drzhavne oblasti na tem ozemlju ali ureditve drzhavljanstva prebivalstva tega ozemlja. V chlenih 62 do 69 citirane pogodbe je bila dolochena she posebna zashchita za avstrijske drzhavljanane nenemshkih narodnosti: popolna drzhavljanska enakopravnost z olajshano uporabo svojega jezika pred sodishchi (chl. 66), pravica do ustanavljanja privatnih shol (chl. 67), v krajih z razmeroma znatnim shtevilom nenemshkih otrok ljudskosholski pouk v narodnem jeziku (chl. 68), pod garancijo Drushtva narodov (chl. 69). Koroshki dezhelni zbor je 28. septembra leta 1920 dal slovesno izjavo, da bo bodocha dezhelna politika »*politika sprave in pravichnosti«*, »*da bo varovala jezikovno in nacionalno posebnost«* koroshkih Slovencev. Isto in she to, da bo Avstrija izpolnjevala svoje obveznosti iz senzhermenske pogodbe, je 18. novembra 1920 izjavil avstrijski zastopnik Peter Pirkham pred plebiscitno komisijo; koroshka dezhelna vlada je to obljubo v posebnem razglasu 19. novembra she ponovila. Vsenemshkih meshchanskih nacionalistov, ki so na avstrijski strani v glavnem vodili oborozheno in plebiscitno borbo, pa vsa ta zashchitna pravna dolochila in obljube niso prav nich ovirale, da ne bi nadaljevali in she zaostriili dosedanje germanizatorichne, zatiralne politike. Za duhovni ustroj koroshkih oblastnikov je znachilna izjava dezhelnega upravitelja (Landesverweser) dr. Arthurja Lemischa, ki jo je podal 25. novembra leta 1920 v dezhelnem zboru, chesh da imajo samo eno chloveshko dobo chasa, da zapeljance pripeljejo nazaj h Koroshki; v dobi ene generacije morajo dokonchati delo prevzgoje in *dovrshiti koroshko delo pomikanja jezikovne meje proti jugu*. To je govoril dva meseca po tem, ko je, 28. septembra, isti dezhelni zbor dal slovesno izjavo o narodni spravi in varovanju jezikovne in nacionalne posebnosti koroshkih Slovencev, teden dni nato, ko sta to obljubo ponovila avstrijski zastopnik pred plebiscitarno komisijo in dezhelna vlada v posebnem proglasu.

Meseci po plebiscitu, po zakljucheni predaji uprave v plebiscitni coni A Avstriji (18. novembra 1920) so bili za koroshke Slovence izmed hudega v prvi avstrijski republiki najhujshi. Koroshki Slovenci, ki so glasovali za Jugoslavijo, so se potrti in zbegani zaradi plebiscitnega poraza umaknili v svoje druzhinske domove ali v cerkev; pa tudi od zunanjih sil so bili pritisnjeni chisto ob tla. Zavladal je rezhim politichnega preganjanja in osebne mashchevanja.

Heimatdienst je izdal v prvih dneh po plebiscitu proglas, v katerem so tudi tile stavki: »*Vam, osvobojeni Koroshci! — Poslanica in program ... — Veliki dan Koroshke je mimo. — Koroshki vechji dan je napochil. — Oni je bil dolochen za obrachun, ta bo posvechen pomiritvi in sporazumevanju. — Preden pa zachnemo delo ljubezni, naj nam bo dopushcheno dokonchati najprvo delo povrachila. — Znebiti se hochemo vseh tistib, ki so skrunili sveti mir nashe domovine, ko so podzhigali nesrechno sovrashtvo in vas ogoljufali za mir in srecho mnogih mesecov. Z njimi se ne bomo nikdar pomirili, temvech bomo le obrochunali, gladko, chisto obrochunali in nato pretrgali z njimi vsako zvezu ...«*¹

Nadaljnji dogodki kazhejo, da so tisti, s katerimi je treba »obrachunati«, vsi, ki se priznavajo za Slovence.

Za kulturni, gospodarski in politični položaj in razvoj korosških Slovencev med obema svetovnjima vojnama je bilo dalekosežnega pomena, da Avstrija po plebiscitu ni razpustila bojne organizacije, v kateri so imeli vsenemshki nacionalisti močno skupno organizacijsko postojanko: Kärntner Heimatdienst (KHD) z njegovimi občinskimi zaupniki in domovinskimi sveti (Gemeindeheaimräte).

Zhe avgusta meseca leta 1919 je provizorični dezhelni zbor na predlog Hansa Steinacherja in po njegovem nachrtu ustanovil poseben urad – »Dezhelno agitacijsko vodstvo« (Landesagitationsleiturig – LAL), ki naj bi organiziral plebiscitno propagando in sestavil sezname glasovalnih upravichencev. Ta urad je bil oddelek nacionalnopolitičnega odbora provizoričnega korosškega dezhelnega zbora, sestavljen iz zastopnikov vseh nemshko-avstrijskih strank (tudi socialnih demokratov) iz glavnih dezhelnih oblastev. Za poslovodjo je bil imenovan Hans Steanacher, »ki je bil dusba in pravi organizator LAL ter pozneje Heimatdiensta«, kakor pravi Wutte². Steinacher je bil učenec Schönererja (kakor se Steinacher v svoji knjigi »Sieg in deutscher Nacht« sam imenuje), tega najbolj napadalnega pangermanskega, za združitev Avstrije z Nemchijo bojujočega se politika iz chasov avstrijske monarhije. Svoje najozhje sodelavce je izbral Steinacher med mladimi oficirji in drugimi vojaki iz chasa oborožene borbe na Koroshkem. Prvi krajevni zaupniki pa so bili izbrani she iz krajevnega in personalnega imenika Nemshkega narodnega sveta (Deutecher Volksrait), te izvenparlamentarne tvorbe nemshkoavstrijskih meshchanskih strank she izpred vojne.

(...)

¹ Kärntner Landsmannschaft z dne 20. oktobra 1920, shtev. 80.

² Dr. Martin Wutte, *Kärntens Freiheitskampf*, Weimar 1943, str. 331.

Iz knjige: *Zbornik Koroshke* (za 40. obletnico Zveze komunistov Jugoslavije); izdal Klub korosških shtudentov, Ljubljana 1959.

Pavle Apovnik

DINAMIT IN ZLOCHINSKI ATENTATI SO SREDSTVA POBESNELIH NACIONALISTOV NA KOROSHKEM

Ob novem napadu na sedezh slovenskih organizacij

V nochi od 14. na 15. avgust se je ponovil divjashki napad na sedezh osrednjih slovenskih organizacij in ustanov v Celovcu. Na hishi Gasometergasse 10 so bili spet zlochinsko odstranjeni oziroma razbiti dvojezichni napisi Zveze slovenskih organizacij na Koroshkem, Slovenske prosvetne zveze, Zalozhnishke in tiskarske družbe »Drava«, glasila korosških Slovencev »Slovenski vestnik« ter slovenske knjigarne »Nasha knjiga«. Omenjeni napisi so prvich postali zhrtev nacionalistichnih atentatorjev zhe meseca marca 1957 in policija vse do danes m izsledila krivcev niti nashla razbitih napisov, pach pa so jih po shtirinajstih mesecih nashli chistilci

cestnega kanala le nekaj korakov stran od mesta, kjer so bili nameshčeni. Ko so bili napisi pred meseci ponovno nabiti, je bilo to na vechkratno izrecno zahtevo javljeno policiji, kljub temu pa je prishlo prejšnji teden do ponovnega atentata. Razumljivo je bil tudi novi napad takoj prijavljen varnostnim organom, vendar nam ni znano che so le-ti uvedli postopek za izsleditev ponochnih zlochincev.

Ponovni atentat na sedezh osrednjih slovenskih organizacij v Celovcu spet v vsej jasnosti kazhe, kakshen je dejanski polozhaj slovenske narodnostne skupine na Koroshkem. Hkrati pa bibe v obraz vsem tistim, ki bi hoteli svetovno javnost preprihati, da je manjshinsko vprashanje v Avstriji resheno vzorno in shirokogrudno. Kako je namrech mogoche govoriti o vzorni reshitvi manjshinskega vprashanja, ko pa pripadniki manjshine ter njihove organizacije in ustanove niso vech varni pred zlochinskimi napadi podivjanih nacionalistov? In kako je mogoche govoriti o shirokogrudni enakopravnosti, ko pa so she zadnji dvojezichni oziroma slovenski napisi postali zhrtev nekulturnega shovinizma?

Ponochna odstranitev napisov na sedežu slovenskih organizacij pa ni le zgovorna pricha resnichnega polozhaja koroshkih Slovencev, marvech meche skrajno sumljivo luch tudi in she posebej na tiste drzhavne organe, katerih naloga je, da nepristransko skrbijo za mir in red v drzhavi, da jamchijo za varnost oseb in premozhenja posameznikov in skupin. Danes jim lahko javno in upravicheno oчитamo, da so to dolzhnost – vsaj v zvezi s shtevilnimi izpadi proti koroshkim Slovencem – neodgovorno zanemarjali, kajti niti v enem samem primeru niso izsledili krivcev, cheprav je vsej javnosti znano, kje in kdo so. Tako pa so vse do danes ostali v temi in nekaznovani »neznani storilci«:

- razstrelitve partizanskega spomenika v Sht. Rupertu pri Velikovcu leta 1953;
- napada na takrat 66-letnega Franca Prushnika iz Lobnika pri Zhelezni Kapli leta 1953;
- odstranitve slovenskega napisa z Breznikove gostilne v Pliberku leta 1955;
- napada na ljubljanskega kanonika dr. Arnejca ter s tem v zvezi na Krumplovo domachijo v Zhrelcu leta 1956;
- dvakratne odstranitve slovenskega napisa Hranilnice in posojilnice v Zhelezni Kapli leta 1956;
- skrunitve partizanskega grobishcha v Borovljah leta 1956;
- prve odstranitve slovenskih oziroma dvojezicnih napisov slovenskih organizacij in ustanov v Celovcu leta 1957;
- odstranitve dvojezicnega napisa Hranilnice in posojilnice v Velikovcu leta 1957;
- odstranitve slovenskega dela napisa na ljudski sholi v St. Janzhu v Rozhu leta 1958;
- poshkodbe in odstranitve slovenskega dela napisa na uradnih kazhipotih v obchini Blato pri Pliberku leta 1958;
- izzivalne in proti Slovencem naperjene hujskashke napisne akcije v St. Rupertu pri Velikovcu letos ter konchno zdaj she
- ponovnega atentata na sedež slovenskih organizacij v Celovcu.

Kljub obširnosti pa ta seznam sramotnih ter do danes nepojasnjenih in nekaznovanih protislovenskih napadov nikakor še ni popoln in bi ga bilo treba izpopolniti še s celo vrsto drugih izpadov proti slovenski narodnostni skupini na Koroshkem ter proti posameznim koroshkim Slovencem in njihovi imovini. Zlasti pa je treba v tej zvezi opozoriti na škodljivo delovanje raznih nacionalističnih organizacij in na zlochinsko pochetje tistega dela tiska, ki z načrtnim hujskanjem in netenjem narodnostne mrzhnje praktično shele ustvarja ozrachje za dejanske napade in atentate.

Vse to pa se dogaja pred ochmi oblasti in so varnostni organi, ki so se v drugih primerih izkazali za zelo sposobne, v tej zvezi pa pokazali tako mero nezmožnosti, da je možno samo eno: ali krivcev protislovenskih izpadov nochejo najti, ali pa jih ne smejo! Eno kot drugo pa je skrajno škodljivo za ugled drzhave, ki bi hotela veljati za pravno in kulturno, je pa v resnici, vsaj kar zadeva položaj in odnos do slovenske manjšine, zhe nevarno podobna tako imenovanemu Divjemu zahodu, ko se vechina v odnosu do manjšine nekaznovano in neovirano poslužuje dinamita, razbijanja imovine, hujskanja, grozhenj in fizicnih napadov.

In to se dogaja v chasu, ko zahteva drzhava jasno priznanje od iste manjšine, ki jo v vsakdanjem zhivljenju na milost in nemilost izpostavlja vsestranskemu pritisku in izsiljevanju ter dopushcha, da se nad njo nekaznovano izvajajo napadi in atentati. Kdo bo zameril tistemu koroshkemu Slovencu, ki se v takih razmerah ne bo upal svojega otroka prijaviti dvojezicnemu pouku iz strahu, da zgubi sluzhbo in kruh, ali pa postane zhrtev nahujskanih atentatorjev? Kakshen naj bi bil potem izid ugotavljanja manjšine, ko pa priznavanje k slovenski narodnosti shovinistichnim zlochincem očitno daje pravico do neoviranega divjanja in obrachunavanja? Dinamit in ponochni napadi pa niso sredstva miru in svobode, marvech le sredstva sile in nasilja. Zato »neznani« atentatorji na nashe ljudi in nashe organizacije nehote le she potrjujejo pravilnost nashega stalishcha, da nachelo pravice starshiev in posebno ugotavljanje manjšine po nachelu priznavanja v vladajocnih razmerah ne more sluzhiti pravichni reshitvi manjshinskega vprashanja, kajti v ozrachju zlochinskega hujskanja, nekulturnih napadov in dinamitskih atentatov ni mogoche govoriti o svobodni izjavi in demokraticni opredelitvi.

»Za ugled pravne in kulturne drzhave to ni najboljshe sprichevalo, za strpno in demokraticno sozhitje v nashi dezheli pa so lahko taka dejanja pogubonosna,« smo v nashem listu zapisali ob enem zadnjih napadov na dvojezicne napise. Tudi danes ponovno ugotavljamo, da drzhava mirne dushe gleda, kako neodgovorni elementi nekaznovano rushijo osnovna nachela demokracije in pravnosti, sama izpodkopava temelje, na katerih je zgrajena, hkrati pa tudi zapravlja ugled v svetovni javnosti. Posebej v koroshkih razmerah pa s tem dopushcha in je torej sokriva, da nacionalistichni hujskachi zastrupljajo odnose med narodi in tako podirajo mostove med drzhavami.

Odgovorna drzhavna politika si s tem sama izstavlja skrajno slabo sprichevalo in se bodo morale oblasti temeljito potruditi, da si bo Avstrija ponovno pridobila

zaupanje demokratičnih in miroljubnih množic in si tudi v svetovni javnosti zaslužila priznanje kot demokratična, pravna in kulturna država!

Slovenski vestnik, letnik XIV., shtev. 34 (901), Celovec, petek, 21. avgusta 1959.

Iz knjige: *Zbornik Korosške* (za 40. obletnico Zveze komunistov Jugoslavije); izdal Klub koroskih študentov, Ljubljana 1959.

Dr. Pavle Apovnik, strokovnjak za manjšinsko pravo – Korosška, Avstrija
(op. I. A.)

Stevan Dedijer

VELIKA SRBIJA IN MALI BEDASTI AKADEMIKI

Odprto pismo predsedniku Vlade Srbije g. Zoranu Djindjichu

(...)

Pet kardinalnih neumnosti SAN

Tukaj bom na kratko navedel pet kardinalnih neumnosti SAN.

I.

Kljub neshtetim dokumentom, od Garashaninovega *Nabertanija*, prek pisanja Jovana Cvijicha, ustave Chrne roke, S. Moljevicha kot ideologa Drazhe Mihaljevicha in vladavine vseh velikosrbskih vlad od 1918 do 1941 sedaj SAN zanika obstajanje ideje Velike Srbije.

II.

Srbski politik Svetozar Pribichevich na strani 163 svoje knjige *Diktatura Kralja Aleksandra* pravi naslednje: »Na svetu ni sile, ki bi mogla zlomiti hrvashko misel. Prej se bo Velebit zrushil v morje in bosta presushili Drava in Sava, kot pa bi se Hrvati odrekli svojih prizadevanj, ki vsebujejo ohranjanje in neoviran razvoj njihove individualnosti.« Temeljna neumnost vodstva SAN kot tudi Miloshevicha je bila, da ne razumejo, da to, kar je Pribichevich rekel za Hrvate, velja tudi za Slovence, Boshnjake, Makedonce, Albance in Chrnogorce.

III.

Srbija je v zgodovini zachela shtiri vojne, ki jih je napovedal Miloshevich v svojem govoru na Kosovu 28. junija 1989 proti Sloveniji, Hrvashki, Bosni in Hercegovini in Kosovu ter je vse shtiri izgubila. Ni primera v zgodovini, da bi kakshna država v petih letih izgubila shtiri vojne, SAN pa to zanika.

IV.

Glavna naloga vsakega znanstvenega centra je danes, da razume tokove v svetu, vključno tudi z deseto revolucijo inteligence v zgodovini chloveshtva, v kateri danes vsi zhivimo. Vodstvu SAN sploh ni prishlo na misel, ko je propagiralo Miloshevicha in njegovo Veliko Srbijo, da je mednarodna skupnost danes pripravljena, da zachne vojno proti določeni suvereni državi in da njenega shefa poshlje pred sodishche za vojne zlochine, kot se je to zgodilo prvich v zgodovini, in sicer s Srbijo.

V.

Glavna in najhujša neumnost vodilnih SAN je, da so se ukvarjali z vsem, le s tistim ne, s čimer se mora ukvarjati vsaka akademija: z razvojem ustvarjalne moči svojega naroda v znanosti, tehnologiji, pri izumih in inovacijah. Iz priloženega pisma Dobrice Chosicha, ki ga je pisal meni, lahko vidite, da sem jaz urgiral v tem smislu, in to ne prvih. V prvem članku prve številke *Nove misli*, ki jo je osnoval Črnogorec in član Politbiroja Komunistične partije Jugoslavije Milovan Djilas, boste našli moj zapis, v katerem obtožujem SAN, da sledi katastrofalni politiki Sovjetske zveze na tem področju.

Kaj pravi to meni poslano pismo Dobrice Chosicha z dne 25. junija 1984? Naj omenim, da z njegovo zamisljivo, da bi SAN priredila konferenco »Družba, znanost, prihodnost«, ni bilo nich. Ker so se začeli ukvarjati s svojim Memorandumom, da bi ozhivili idejo Velike Srbije. Drugič: »nash narod, ta ostaja v gorah Balkana«, ker se njegovi akademiki in bedasti politiki, kakršen je Koshtunica, še zmeraj igrajo z nazadnjashkimi idejami nacionalizma, shovinizma, sovrashtva in neumnosti. To njihov tridnevni simpozij o neobstajanju ideje Velike Srbije tudi dokazuje.

Sposhtovani g. Djindjich, upam, da boste v tem pismu našli dovolj argumentov, ki vam bodo v pomoč pri težki nalogi, ki vas čaka: postaviti Srbijo na pot dinamičnega razvoja.

S sposhtovanjem

Stevan Dedijer, kakor zmeraj, najpristnejši Srb

Stevan Dedijer (Sarajevo 1911 – Dubrovnik 2004), srbski nuklearni fizik, član KPJ od 1936 (po 1945 v krogu fizikov, ki naj bi pripravljali YU-atomske bombe), starejši brat zgodovinarja Vladimirja. Odrpito pismo, od katerega je tukaj le sklepni del, je bilo objavljeno v beograjski reviji *Republika* dec. 2002, št. 299, glasilo demokratičnih filozofov in sociologov; dobra dva meseca zatem je bil premier ustreljen v atentatu 12. 3. 2003. Avtor pisma uporablja kratico SAN (Srbska akademija nauka) namesto SANU (... i umetnosti); prvo poimenovanje je bilo uradno od 1947, drugo je sledilo pozneje; verjetno mu je ustrezala tudi asociacija s pojmom »san« (sen) za »politične fantazije« akademikov. Knjiga S. Pribichevicha, omenjena v pismu, je prvih izšla v francosščini: *La dictature du roi Alexandre: contribution à l'étude de la démocratie (Les problèmes yougoslave et balkanique)*, Pariz, 1933; avtor je bil kritičen do »usodne napake« lastnega prispevka k ustanovitvi unitaristične SHS. Na koncu odprtega pisma je v izvorniku: »Stevan Dedijer, kao i uvek, Srbin sa dna kace; gre za ljudsko frazo: na dnu chebra je najboljshe zelje, hkrati pa nakazuje tudi »biti na dnu, odrinjen«; oba brata sta bila mednarodno uveljavljena znanstvenika z »nestandardno« demokratičnimi političnimi pogledi, cheprav sta bila sinova (poleg brata Borivoja) Jevta Dedijera iz Hercegovine, profesorja geografije na beograjski univerzi, ideologa Velike Srbije, povezanega o organizacijo »Črna roka«, kot Stevan omenja v pismu; premieru je v pismu tudi predlagal razpustitev akademije in njeno popolno reorganizacijo.

(Prevod in opomba I. A.)

Damir Globočnik

FOTOGRAFIJE SLOVENSКИH TABOROV

V *Ilustriranem Slovencu* je bila leta 1926 (sht. 43) objavljena celostranska fotografija, ki je bila posneta na prvem slovenskem taboru v Ljutomeru. Podnapis pod fotografijo: »Iz bojev nashih ocbetov za zedinjeno in avtonomno Slovenijo / Slika prvega slovenskega tabora, ki se je vrshil dne 9. avgusta 1868 v ljutomerskem Srshenovem logu. Inicijativo za to prvo velichastno javno manifestacijo slovenskega naroda je dal ljutomerski zdravnik dr. Prelog, a vodil ga je tamkajshnji zhubnik in narodni buditelj dr. A. Klemenbich.« Desetletja po nastanku fotografije se je spomin na podrobnosti ljutomerskega tabora zabrisal. V resnici se je tabor odvijal v Huberjevem logu nad starim obchinskim mlinom. Knjigovez in hishni posestnik Ivan Dragotin (Karel) Huber (1816–1896) je na seji chitalnishkega odbora 4. maja obljubil prostor za tabor v svojem Hrastovchaku (s hrasti porashchenem logu).¹ *Triglav* je 25. julija napovedal, da se bo tabor odvijal na Huberjevem travniku ob Shchavnici.²

Srshenov log je bilo sosednje zemljishche, ki je bilo v lasti ljutomerskega Nemca Ign. Pöschla. Njegova vnukinja Marija se je leta 1886 omozhila s trgovskim poslovodjem Fr. Srshenom, ki je log dajal v uporabo narodnim veselicam.³

Avtor fotografije bi bil lahko Fr. Tömörý.⁴ Tabora se je udeležila tudi vechja skupina prekmurskih Slovencev. *Novice* porochajo, da je tajnik ljutomerske chitalnice dr. Valentin Zarnik junija 1868 poslal ljubljanski chitalnici dve fotografiji, na katerih sta bili skupini rojakov iz Beltincev v Zaladski zhupniji. Fotografije je posnel ogrski fotograf Fr. Tömörý.⁵

Na podlagi chasnikarskih porochil, spominov in s pomochjo fotografije sta A. Anoshek in S. Zacherlova leta 1940 rekonstruirala podobo taborskega prostora. Ob poti, ki je vodila od mostu preko Shchavnice do Huberjevega loga, je stala miza, na kateri so prodajali taborske svetinje, ki so veljale kot vstopnica (miza je na fotografiji skrajno desno). Tribuna je bila nasproti vhoda, obrnjena proti Shchavnici. Za govornishkim odrom je bil drevored.⁶ Dva odra sta bila postavljena za godbi.

Chasniki, ki so pri opisih narodnih slovesnosti marsikdaj pretiravali, so najvech pozornosti namenili govornikom in resolucijam, ki so jih sprejeli na taboru. Porochevalca *Slovenskega naroda* sta bila Josip Jurchich in Josip Voshnjak. Tochk resolucij niso navajali v enakem vrstnem redu.

Fotografija ni bila posneta na vrhuncu taborskega dogajanja. M. Karba se je spominjal, da naj bi fotografu, ki je prishel iz Ormozha, odpovedal fotoaparat. »Aparat je bil podoben zaprti kochiji. Ne spominjam se, da-li je voz vlekel jeden konj ali dva. Takshni so bili aparati pred sbestdesetimi leti. Nas dijake je zanimala velika komora obskura.

*Slike o zborovanju nismo pozneje videli nikjer. To bi se menda reklo: Fotografija se je ponesrechila.*⁷ Omenjena zaprta kochija je bila najbrzh potujoča temnica, v kateri je fotograf pred fotografiranjem pripravljala svetlobno občutljive ploshche.

Fotografa je bolj kot dogodek zanimalo njegovo prizorišče. Ni zhelel dokumentirati vrhunca dogodka, na katerem naj bi bilo prisotnih okrog 7000 ljudi. Otvoritev tabora je bila kmalu po tretji uri popoldne. Josip Voshnjak pishe, da so ljudje stali v veliki gnechi okrog odra.⁸ Navdusheno so ploskali govornikom, ki so utemeljevali posamezne točke. Govori so trajali približno dve uri. Ljudje se niso razshli. Okrog 4000 ljudi je ostalo na taborskem prostoru do nochi.

Fotografija v *Ilustriranem Slovencu* ni povsem verna dokumentarna reprodukcija dogodka, saj je bila retushirana. Z belo barvo je prekrito nebo, ki se ostro lochi od kroshenj hrastov.

Ob narodnem taboru v Zhalcu 6. septembra 1868 so bili prireditelji zhe bolje pripravljeni, kar zadeva fotografsko zabelezenje pomembnega javno-politichnega dogodka. Na spominski podobi so v medaljonih predstavili fotografije zhalskega trga, tabora, ljubljanskih Sokolov in osrednjih taborskih govornikov. *»To je prelepa fotografija, ali prav za prav umetna skupica fotografij srednje velikosti, kterih zgornja v veliki podlogovati kroglini kazhe tabor sam; dobro se razlochuje glavna taborska zastava, oder, drevje itd. Spodaj sta dva medaljona, kterih levi predstavlja 'Ljubljanskega Sokola' (v Zhavcu nazochega), desni 'Zhavski trg'. Okvirji vseh treh podob so narejeni prav okusno iz trt ali neobrezanih prekel. Umetnost skupka dopolnjuje she petero majhnih jajchastih kroglin, dve na vsakem koncu vechega okvirja, ki predstavlja tabor, ena pa na sredi med spodnjima manjšima medaljonoma. V teh kroglinicah pa zhive podobe teh-le mozhakov, ki si se na taborji odlikovali. /.../ Fotografija je chista, da ne more biti bolj.«*⁹

Avtor fotografij prizorišcha tabora je bil celjski fotograf Josef Martini (1837–1895). Fotografija tabora in trga je kombinacija, t. j. fotografija dopolnjena z Martinijevo risbo.¹⁰ Spominska fotografska podoba je bila kasneje pogosto ponatisnjena .

Na taboru v Shempasu 10. oktobra 1868 je bil na delu gorishki fotograf Michele Aschbenbrenner. Njegova fotografija shempaskega tabora je bila na ogled v izlozhbi knjigararja K. Soharja. kupcem pa je bila na voljo za goldinar in 20 krajcarjev.¹¹ Fotografiranje tabora se ni povsem posrechilo, saj je Aschbenbrenner fotografiral pozno popoldne in v oblachnem vremenu.¹²

Tabor v Vizhmarjih 17. maja 1869 je fotografiral ljubljanski fotograf Ernest Pogorelec (1838–1892). *Slovenski narod* je fotografsko podobo tabora predstavil z naslednjimi besedami: *»Izvrstni ljubljanski fotograf g. Ernest Pogorelec je te dni dovrshil podobo vizhmarskega tabora, in menda se bode skoraj prodajala. Nasredi je naobrazhen tabor: ob krajih se v mojsterskem fotografnem izdelku vrste govorniki gg. doktorji: Bleiweis, Kosta, Voshnjak, Tonkli, Zarnik, Razlag, Noli in Premerstein. Chelo ima pod cesarskim orlom besede: 'Ne udajmo se!' – 'Zedinimo se!' Spodaj je pisano: 'Zhivela Slovenija!' Nadejati se je, da se te podobe mnogo razpróda.«*¹³

Novice so zapisale, da bi bilo bolje, če bi fotograf »vjel tisti moment, ko ni deževalo, in da bi bil taboriščje s taboriti bilo posneto v veči sliki, podobe govornikov pa v manjših«. »Prav okusno izdelana slika se prodaja le po goldinarji; zato je gotovo, da bodo oni, ki so se udeležili tega veličastnega narodnega shoda, zbeljno segli po tem spominku.«¹⁴

Avtor fotografije osrednjega prizorišča tabora v Dolini pri Trstu, ki je potekal 27. oktobra 1878 v organizaciji političnega drushtva Edinost in domachega drushtva, je bil Christian Paier (1839–1895). Paier (tudi Kristijan Pajer) je zacetku šestdesetih obiskal Sveto dezhelo. Pred potovanjem se je za silo izuchil fotografiranja. Med prvimi fotografi je prinesel v Evropo fotografije iz Svete dezhele. Kasneje je bil popotni fotograf v razlicnih krajih Kranjske. Leta 1877 je dobil dovoljenje za opravljanje fotografske obrti v Ljubljani.

Avtorstvo fotografije je nesporno. Paier se je na fotografijo prizorišča Dolinskega tabora (slavnostno okrashen prostor v vasi blizu cerkve z odrom za govornike) namrech tudi podpisal. Zacetnico imena in priimek je vpraskal na negativ na stekleni ploshchi. Uporabljal je mokre kolodijske ploshche velikih dimenzij. Fotografije so bile enake velikosti kot ploshche.

Fotografija, ki jo hrani Slovensko kulturno drushtvo Valentin Vodnik iz Doline, je bila posneto pred zacetkom ali po zakljuchku taboru. *Edinost* namrech omenja, da je bil velik trg sredi vasi (Gorica) napolnjen s taboriti. Obchine in deputacije so se tabora udeležile z zastavami.¹⁵ *Slovenec* pishe o okrog deset tisoč udeležencih tabora.¹⁶

Domachini in gostje, ki so se razporedili na obeh straneh govornishkega odra, so se zavedali prisotnosti fotografa. Po njegovih navodilih so obmirovali med osvetlitvijo steklene ploshche. Tisti, ki niso mogli stati pri miru, so na fotografiji rahlo zabrisani. Med osebami na fotografiji so morda tudi govorniki na taboru (Viktor Dolenc, Ernest Klavzhar, vladni komisar v Kopru vitez Vilhelm Jetmar, dekan Jurij Jan, Anton Trobec, Peter Persich, Ljudevit Vulichevich).

Tabor v Ljutomeru (*Ilustrirani Slovenec*, 1926, sht. 43)

Christian Paier, Tabor v Dolini, 27. 10. 1878 (SKD Valentin Vodnik, Dolina)

Opombe:

¹ Po: Vasilij Melik, »Slovenski tabori«, *Kronika / Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1868, sht. 2, str. 67.

² Po: »Luttenberg, am 22. Juli (Erstes politisches Meeting unserer Nation)«, *Triglav*, 1868, sht. 32.

³ Po: Viktor Vrbnjak, »Prvi slovenski tabor v Ljutomeru«, *Svet med Muro in Dravo*, Maribor 1968, str. 454.

⁴ Po: Viktor Vrbnjak, »Prvi slovenski tabor v Ljutomeru«, *Svet med Muro in Dravo*, Maribor 1968, str. 454.

⁵ Po: »Sl. chitalnica Ljutomerska ...«, *Novice*, 1869, sht. 25.

⁶ Po: Viktor Vrbnjak, »Prvi slovenski tabor v Ljutomeru«, *Svet med Muro in Dravo*, Maribor 1968, str. 454–455.

⁷ Po: M. Karba, »O taboru v Ormozhju«, *Slovenski gospodar*, 1929, sht. 46.

⁸ Po: Josip Voshnjak, »Tabori«, *Spomini*, Ljubljana 1982, str. 243.

⁹ »Krasno novoletno darilo«, *Domovina*, 1869, sht. 3.

¹⁰ Po: Mirko Kambich, »Seznam fotografov«, *150 let fotografije na Slovenskem 1839–1919*, I. del, Mestna galerija v Ljubljani 1989, str. 154.

¹¹ Po: »Domachi novichar«, *Domovina*, 1868, sht. 44.

¹² Po: »Krasno novoletno darilo«, *Domovina*, 1869, sht. 3.

¹³ »Iz Ljubljane 25. juli. (Iz. dp.)«, *Slovenski narod*, 1869, sht. 87.

¹⁴ »Obraz Vizhmarskega tabora«, *Novice*, 1869, sht. 31.

¹⁵ Po: »Zastopi in deputacije na tabori«, *Edinost*, 1878, sht. 21.

¹⁶ Po: »Tabor v Dolini in Italija irridenta«, *Slovenec*, 1878, sht. 121.

Lev Detela

PESNISHKI SVET VLADIMIRJA KOSA

Vladimir Kos, dolgoletni profesor teologije in filozofije na jezuitski univerzi Sophia v Tokiu in tam misijonar v siromashni mestni četrti, a istočasno ob vsem tem samosvoj krshchanski pesnik in pisatelj, se zhe vech kot petdeset let z lepo, a velikokrat tudi kritichno besedo in mislijo oglasha s svojih daljnovzhodnih japonskih otokov. Slovenskim prijateljem in bralcem doma in po svetu poshilja svojevrstno oblikovane pesmi in pisma na primer iz »zelenkasto marchnega Tokia« in ve, da mu je treba pri teh geografskih daljavah za ljubljanske ali dunajske prijatelje odshteti osem ur, da bi se srečali v istočasju.

V Murski Soboti leta 1924 rojeni pesnik in pisatelj ima za sabo dolgo in razvejano pot, ki ga je po sholskih letih na klasicnih gimnazijah v Mariboru in Ljubljani in po internaciji v italijanskem taborishchu Gonars vodila skozi trpko preizkushnjo druge svetovne vojne in revolucije v domobranske vrste in v emigracijo. Na Gregoriani v Rimu je dosegel licenciat iz filozofije in doktorat iz teologije in bil leta 1950 posvečen v duhovnika. Tri leta za tem je vstopil v jezuitski red in se odločil za misijon na Japonskem, kamor je prishel leta 1956 po daljšem bivanju na Irskem.

Leta 1960 sem s pesnico in mojo bodocho zheni Mileno Merlak tudi sam zapustil takratno komunistichno Jugoslavijo in se tako rekoch chez noch znashel v emigraciji na Dunaju. Iz Trsta, Celovca in iz Argentine so mi takrat v Sloveniji prezrti in pod kaznijo za slovensko socialistichno obchinstvo prepovedani kulturni delavci in avtorji kmalu poslali debele svezhnje zdomske literature (kot smo jo takrat imenovali). Ta je pripovedovala o nekem drugachnem, idealistichnem, na krshchanskih vrednotah utemeljenem pogledu na svet, ki se je bistveno razlikoval od nazorov, ki so jih uradno razglashali v Jugoslaviji kot edino pravilne in zares napredne, tako da se bomo z njihovo pomocjo – che se zhe nismo – povzpeli na samo konico svetovnega razvoja.

Takrat sem se prvich srečal s poezijo Vladimirja Kosa. V roke mi je prishla za slovenske razmere in okus nenavadna knjizhica z naslovom *Dober vecher, Tokio: Pesmi zate in – zame* (1960). To je prva na Japonskem objavljena in natisnjena slovenska knjiga. Na njeno posebnost opozori bralca takoj tudi njena fizichna oblika oziroma podoba. Papir je iz razlicnih barv, zelene, rumene, vijolichaste, rdeche, kar uchinkuje, che hochemo knjigo prelistati, izrazito daljnovzhodno »pahljachasto«. Besedila so natisnjena korektno, s slovenskimi chrkami oziroma diakritichnimi znamenji za ch, sh, zh. V opombi je hudomushno zapisano, da »krivdo za takshno tehnicno opremo nosi pesnik sam«.

Svojevrstna knjiga me je nagovorila. Za slovenskega pesnika na Japonskem sem se začel živo zanimati. Ker so mi iz Buenos Airesa poslali posamezne letnike tamkaj izhajajoče literarne revije Meddobje in zajetne Zbornike – Koledarje Svobodne Slovenije, v katerih je Kos zhe pred odhodom na Japonsko kontinuirano sodeloval, sem lahko spoznal generalno linijo njegovega dotedanega literarnega doprinosa k slovenski literaturi. V Zborniku – Koledarju Svobodne Slovenije za leto 1950 je na primer priobčil dve pesmi, ki dobro ilustrirata način njegovega zacetnega ustvarjanja, ki mu je sledil zhe s prvimi poskusi pred drugo svetovno vojno kot gimnazijec z objavami pesmi in chrtic v mariborskem Vecherniku in v Mladem Prekmurcu.

V *Chisti Mariji*, natisnjeni v omenjenem Zborniku, oblikuje zanj tipichni motiv bega in izseljevanja. Spretno ga povezhe z religiozno, a tudi chustveno ponotranjeno oblikovano metaforo Marije, ki jo je kot zvesto spremljevalko trpechih beguncev predstavil zhe leta 1945 v svoji prvi taborishchni shapirografirani zbirki *Marija z nami je odsbla na tuje* v taborishchu v avstrijskem Lienzu. Marija postane v Kosovi poeziji vedno znova zashchitni simbol tezhke begunske usode:

*Videl sem tvoje devishke oči.
Na molu si stala, Marija.
Mornarji so vlekli zha dolge vrvi,
v vodi plesale so zlate luchi.
Bilo je opoldne, Marija.*

Kos se je v revijalnih in koledarskih objavah začel postopoma priblizhevati modernejshim literarnim nachinom. Nekdanja skladna klasichna oblika je nenadoma prelomljena z disonanchnimi akordi. Premik v razvezano obliko in v prost, svoboden ritem je na primer lepo viden v *Makovi simfoniji*, tem formalno iz heterogenih napetostnih jeder odlichno zgrajenem ciklu v shtririh delih, objavljenem leta 1954 v tretji shtevilki prvega letnika revije Meddobje.

Literarnozgodovinsko zanimivo pa je, da je Kos v zhe omenjeni pesnishki zbirki z japonskimi motivi *Dober vecher*, *Tokio* spretno tematiziral moderni disonanchni zhivljenski utrip in ga skushal adekvatno uveljaviti v primerni literarni obliki. Kombinacija zanimive in za evropskega chloveka velikokrat eksotichne vsebine s svobodno asociativno tehniko pisanja ustvari tisti Kosov poetichni model, ki ga je pozneje she dopolnil in izpopolnil v zbirki *Ljubezhen in smrt. In she nekaj. Drage kamelije. Pesmi z Daljnega Vzrhoda*, ki je izshla leta 1971 pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu.

Zadnja pesem iz zbirke *Dober vecher*, *Tokio* ima naslov *Labko noch*, *Tokio* in je znachilna vzporednica prve pesmi, po kateri je zbirka dobila ime, in istochasno pika na i povedanega. V njej uveljavi pesnik metaforo pozne nochne velikomestne

dvoreznosti. Kot velikokrat pri zgodnejši na Japonskem nastali Kosovi poeziji se nam zazdi, da smo sredi skorajda tihozhitsko podanih chustev, misli in občutij, ko ne bi pesnikove izpovedi prebadala nekakšna kakofonična dvoumnost.

V zbirki *Ljubezen in smrt* iz leta 1971 se she bolj razodeva spoj dveh strukturalnih principov. Osnovni pokrajinski motiv se družhi z aforističnim, včasih tudi feljtonističnim fragmentom. To je vidno tudi pri tako imenovanih odtujevalno – povezovalnih vložkih s predvsem japonskimi avtorji, ki jih pesnik s prevodi in s sštevilnimi opombami o japonski zgodovini in kulturi vgradi v zbirko.

Takoj na zacetku nas tudi preseneti vstopni moto v lepo knjigo, ki jo je ilustrirala akademska slikarka Bara Remec. Moto so verzi princesinje Shikishi:

*O duša moja: dragulji na nitki.
 Če se razsuti morate,
 razsujte se zdaj ...*

Take in podobne misli so v nekem smislu opora in miselni kazhipot pri oranju ledine za samosvojo Kosovo poetiko, ki jo pesnik zheli vedno znova na različne načine pojasniti in utemeljiti. V svoj svet vnasha evropske in slovenske, vedno bolj pa tudi japonske elemente.

Nekaj primerov. V knjigi *Dober večer, Tokio* citira Eliotovo misel, da so »besede najbrzh najtrsha snov umetnishkega oblikovanja« »Njih slovnično umljava izpoved mora imeti lepo obliko in lep zvok.«

Ne pozabi tudi omeniti P. S. Shelleya, ki je menil, da »pesem ustvari svet na novo«. Uposhteva pa tudi slovenske besedne ustvarjalce, na primer pesnika in duhovnika Rafka Vodeba, ko zapishe njegovo misel: »Vse je lahko umetnost. Edino merilo je pristnost...«

V zbirki *Ljubezen in smrt* je znachilno pesnikovo odkrivanje japonske dushe in japonskih skrivnosti ob reminiscencah na slovensko izvorno domovino. Zanimivi so obshirni vpleti japonskih kulturnozgodovinskih nadrobnosti in opozorila na japonske pesnike in mislece, kar se postopoma razrashcha v majhno kulturno zgodovino te za nas she vedno precej oddaljene dezhele.

Zanimiva je struktura tega za modernistično fazo Kosovega ustvarjanja posebno znachilnega dela. V shirshih povezovalnih sklopih in paralelnih variantah istega motiva v različnih perspektivah, z nizanjem zelo znachilnih lirichnih impresij in metafizichno ponotranjenih pokrajinskih vizij, ustvari pesnik novo strukturalno enoto.

Ob petindvajsetletnici Slovenske kulturne akcije v Buenos Airesu je decembra 1981 izshla shesta Kosova zbirka *Spev o nashi gori*. Pesnik, ki svoje verze zhe od prvih zacetkov pishe melodichno in ritmichno, jo je oblikoval kot »simfonično

pesnitev«, sestavljeno iz *Uverturnega stavka, Baleta o dogodku*, iz štirih simfončnih stavkov, ki imajo imena letnih časov *Pomlad, Poletje, Jesen in Zima*, in iz *Razpleta za zbor srečnih ljudi*.

Pesnitev, ki jo je mojstrsko ilustriral akademski kipar France Gorshe, je vsebinsko in oblikovno vechsmerna. Je slavospev pesnikovi novi oziroma drugi domovini, za Japonce sveti gori Fudzhi in seveda japonski pokrajini z za Kosa tako znachilnimi zdaj idilichnimi in zdaj nekonvencionalnimi opisi naravnih lepote. Pri tem je treba povedati, da se gora Fudzhi vedno znova pojavlja kot posebna metafora oziroma kot razpoznavni simbol v shtevilnih Kosovih zbirkah oziroma pesmih. Povezana je s pesnikovo bivanjsko usodo in v tem kontekstu zadobi slovenski pečat.

V opise naravnih lepote vnese slovenski pesnik epski motiv, zgodbo prijatelja Petra, ki se je navelichal triintridesetletnega begunstva v argentinski pampi, zapustil zheno, ki ni hotela z njim, in se odpravil iz silnega hrepenenja po rodni domovini preko ovinkov proti Sloveniji. Po na Japonskem prestani bolezn ga pesnik pelje na goro Fudzhi, na tem potovanju pa v gorskih kochah splete nov »ep za preizkusheno srce Slovencev«. Na koncu izvemo, da se bo ozdravljeni Peter vrnil k zheni v pampo. Ta motiv dopolni Kos s predstavivitvijo slovenske zgodovine od pokristjanjevanja dalje, ko so, kot goro Fudzhi, tudi slovenski narod pretresali viharji. Pesnitev se postopoma razraste v slavospev slovenskemu narodu in njegovi zgodovinski rasti, predvsem pa slovenskim izseljencem ob petindvajsetletnici Slovenske kulturne akcije z naročilom, naj vztrajajo v narodni in verski zvestobi ob spominu na v drugi svetovni vojni pobite Slovence.

Tudi pesnishka zbirka *Tisoch in dva verzja z japonskih otokov* iz leta 1991 se podobno kot *Spev o nashi gori* razvezhe v štiri vechsmerne, v japonski pokrajini praznichno utemeljene pesnishke poeme – kantilene, v katerih se pesnishki zagon Kosovih disonanchnih tihozhitij, ki vre iz japonske pokrajine in njenega chara, v pomenljivi asociaciji prevesi v hrepenenje po neodvisni Sloveniji. Iz razlichnih elementov oblikovana pesnitev v pretezhno odprtih verzih in svobodnih ritmih – vchasih celo v novodobnih odprtih sonetih – se shiri v chloveshko pristno dozhivljanje duhovnega in religioznih skrivnosti.

Kos je izredno produktiven pesnik. Pa tudi prozaist in esejist. Med drugim zhe od nekdanj objavljaja v shtevilnih revijah in chasopisih, v zamejstvu na primer v trzhashki Mladiki in gorishko – trzhashkem Novem glasu, kot je pred tem objavljjal v nekdanjen tamkajshnjem Katolishkem glasu. Rekli bi lahko, da je veliki trubadur lepote bozhjega stvarstva in poetichni izprichevalec krshchanskih resnic. In to ne le v klasicnih oblikah evropskega pesnishtva in v svobodnih oblikah evropsko – amerishkega modernizma, saj je oblikoval vrsto pesmi tudi v japonskem slogu tanka in haiku. Je chez ves svet razpeti univerzalist in duhovni kozmopolit v narochnju vsechloveshke stvarnosti, vendar je istochasno slovenski narodnjak, ki z dobrodushno zachudenostjo opazuje sedanjo slovensko krizno razlomljenost.

Saj so velike politične spremembe v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja in osamosvojitve Slovenije tudi Kosovi literaturi podarile nov zagon. Z veliko vnemo je začel objavljati tudi v Sloveniji, o čemer prihajajo številne zbirke in izbori njegove literature – naj navedem le nekatere naslove. Leta 1998 mu je mariborska založba Obzorja objavila izbor *Cvet, ki je rekel Nagasaki*. Pri isti nekoch uveljavljeni založbi so zhe eno leto prej izšli tudi Kosovi *Eseji z japonskih otokov*. V Sloveniji so med drugim poleg tega izdali še Kosove zbirke *O svetloba, voda, zrak* (založba Družina, 1999), *Med novim nebesom in staro zemljo* (2003) in leta 2004 *Lepa Ančka iz Prekmurja* (zadnji dve sta izšli pri založbi Stopinje v Murški Soboti). Leta 2004 je Kos pri celjski Mohorjevi družbi objavil zbirko *Cheshnje, kamelije, bori* in leta 2007 pri isti založbi zbirko *Temnogozdni akordi*, za katero sem napisal spremno besedo. Pri založbi Stopinje v Murški Soboti je jeseni 2006 izšla pod naslovom *O nebesih pel bom (Upam, da ne motim)* še ena knjizhica njegovih pesmi. V letu 2007 so mu pri ljubljanski Mladinski knjigi natisnili *Petindvajset krivulj japonske četrti*. To je neke vrste potopis po tokijski severovzhodni predmestni četrti Adachi, v kateri živi avtor. Opisuje značilne majhne detajle vsakdanjega življenja, kot so pahljache, lutke, jegulje. Kot vedno pri Kosu je stalno prisotno japonsko občudovanje narave in globok katoliški duh, ki je razpoznavno znamenje vse njegove poezije. V argentinskem Glasu slovenske kulturne akcije so ob omembi te Kosove zbirke leta 2011 zapisali, da je Vladimir Kos verjetno najvidnejši predstavnik slovenske izseljenske religiozne poezije.

V zadnjem času je Kos nashel lep pesniški dom pri Zhupnijskem zavodu Dravlje, ki mu je izdal od leta 2008 do danes serijo bibliofilske opremljenih zbirk poglobljene religiozne poezije v razponu v globalni svet, japonsko stvarnost in slovensko domachnost z mochno duhovno konico v krshchansko metafizichno nadstvarnost. Mihaela Svetek je knjige mojstrsko oblikovala in opremila z umetnishkimi fotografijami, ki dopolnjujejo Kosove pesnishke izpovedi. Naj navedem po kronoloshkem redu izida naslove teh pesnishkih zbirk: *Gora Fudzhi, chujesh serenado, Rapsodija svetlobe, Tebi, sirota Slovenija: Tisoch in en verz, Pesmi z japonskih otokov, Ob rahlo se tresochi tokijski harfi, Halo, japonske zvezdice!* – in nazadnje septembra 2013 *Pesmi ob tibomorskih valovih*.

Zhe naslovi teh novih zbirk se berejo kot pesem. Podoba je, da se Kos po velikih zhivljenskih izkushnjah kljub eksotichnim daljnovzhodnim motivom spet vechinoma blizha formalno skladnim oblikam, kot jih je uporabljal predvsem v zachetnih fazah svojega pesnistva. V bistvu so te Kosove pesnitve molitve in priproshnje, a tudi budnice za sochlovekovo vchasih otopelo srce – z zheljo, da se predrami v duhovno polno zhivljenje. S kar franchishkansko ljubeznijo in milino – naj mi strogi patri jezuiti oprostijo te besede – bozha v svojih pesmih tako rekoeh vse stvarstvo – od zhivali in zhivalic in cvetlic ter drugega rastlinstva vse do silovitih in nevarnih zemeljskih pojavov, kot so na primer za Japonsko tako znachilni potresi, iz katerih pa hoche kljub vsemu razbrati nekakshen nauk, ki mu velja prisluhniti.

Tu ni mogoče v detajlih opisati vsebinskih in formalnih posebnosti tisoč in vech tisoč verzov nashega silno produktivnega pesnika, ki pa je poleg tega tudi pisec proznih tekstov (celo kavbojskih novelet s slovensko primesjo), esejev in filozofsko – religioznih razprav. Dejstvo je, da je njegova literatura mozaichno pretkana s shtevilnimi podrobnostmi in realnostmi vsakdanjega japonskega zhivljenja in z dejstvi iz znanosti in zgodovine, a istochasno hrepenenjsko povezana z usodo slovenskega naroda, ki ga pesnik vgrajuje v univerzalni sistem vrednot.

Naj svoj poseg zakljuchim s Kosovo pesmijo *V okviru oken* iz zbirke *Halo, japonske zvezdice*, saj je v tej pesmi na eksemplarichen nachin izpovedano pesnikovo dozhivljanja sveta in pesnikova vera:

*Kako je krasen svet, iz slik sestavljen,
iz slik, ki v njih zhivljenje zhubori:
nebo z oblaki; gozd s potjo pripravljen;
polje s potokom; vas in dimniki.*

*Kako skrivnosten je, ko se v teh slikah
na okenih tu in tam bleste solze.
Morda ne sanjam, da se jih dotika
v ozadju luh in stekla posrebre.*

*V sveta so oknu tudi temne slike,
kot da se jih luchi sramujejo.
In zmeraj, ko zachujem v oknu krike,
odprem she eno okence: v Nebo.*

(Copyright Lev Detela / Dunaj, september 2013)

Predavanje na jubilejni Kosovi prireditvi 15. septembra 2013 v Dravljah v Ljubljani.

Jolka Milich

SMEJO PREVAJALCI KAJ VPRASHATI?

O zadnjih *Zbranih pesmih* Srechka Kosovela

Ker se prevajalci na splošno bolj malo oglašajo in javno zelo redko postavljajo vprašanja, je sploh veliko vprašanje, ali smem kot prevajalka Kosovela v italijanshchino postaviti Shtudentski zalozhbi v Ljubljani kakšno (im)pertinentno vprašanje v zvezi z *Zbranimi pesmimi* Srechka Kosovela, ki so izshle z letnico 2013 v njeni zbirki Beletrina v nakladi 500 izvodov. Zbrala in uredila jih je dr. Nezha Zajc, spremno besedo *Med pesmimi, opusom in zbranim delom* pa je prispeval dr. Igor Grdina. Vech kot 1200 strani debelo knjigo je oblikovala Andreja Brulc, uposhtevaje oblikovalsko zasnovu notranjosti Polonce Strman. Kot vechina Beletrininih knjig zelo privlachte zunanjosti. Chlovek jih nadvse rad vzame v roke in se zatopi v branje in premishljevanje. Vchasih pa ga navdajo tudi z resnimi pomisleki. Ali je mogoche, da se jim je to zapisalo? Ali zareklo?

Tokrat bi postavila le peshchico nujnih vprašanj, ker se mislim revijalno razpisati o tem delu chez chas, ko se bom srechno in najbrzh v potu obraza dodobra pretolkla skozi domala nepregledno snov. In oborozhena z zhelenimi pojasnili, se bom kasneje veliko lazheje orientirala.

Zhe ko je lani krozhil veseli glas, da bo Shtudentska zalozhba izdala Kosovela, smo se njegovi, recimo, privrzheni, poznavalci, prevajalci in ljubitelji zacheli radovedno sprashevati: ... katerega? pesnishki del? tudi pripovedni in esejistichni? ves opus? bodo popravili spotoma vse, kar se je narobe nabralo pri prvem uredniku dr. Antonu Ocvirku, ki je pred vech kot pol stoletjem mukoma oral ledino? Pa she komu drugemu kasneje? In komu pravzaprav ga bodo zlasti namenili? Strokovnjakom? Ali le navadnim bralcem poezije in ljubiteljem krashkega poeta?

Zhe sredi avgusta po branju porochil o Mednarodnem pesnishkem festivalu Dnevi poezije in vina, na katerem so Srechkove *Zbrane pesmi* predstavili, smo si ustvarili mnenje, da bo izdaja najbrzh shtudijska, saj so v koprskih *Primorskih novicah* ponatisnili iz knjige kratko pesmico *✓ Gorici* she v pisavi, ki je bila v veljavi na zachtetku preishnjega stoletja, in sicer:

Solnce, solnce, solnce.
Na solncu cesta,
pod cesto reka.
Modra reka.
Solnce.
Spomin na Gorico.

Vztrajati pri tej pisavi bi imelo smisel kvehjemu le v kakshni knjigi za jezikoslovce in strokovnjake. Pa she njim bi lahko prizanesli na zachtetku z malo opombico: Za chasa Kosovelovega zhivljenja, kot je vobche znano, so sonce pisali solnce, sonchnica pa solnchnica, marmor mramor, svetilka svetiljka, ladja ladija, rdeche rudeche in vchasih zhe rdeche, in she kaj malega bi se nashlo, kar smo mi zhe davno opustili. Vse te zastarele oblike, kot pri drugih pesnikih, smo tudi mi uskladili s pisavo v danashji rabi.

Ko pa sem dobila knjigo v roke, jo parkrat prelistala in odkrila, da ni namenjena strokovnjakom, marveč običajnemu bralstvu poezije, sem kar ostrmela. Ali zalozhba s to novo prakso pretirano vernega zapisovanja starinskih oblik sugerira Slovencem, da naj ponovno prevzamemo staro pisavo, ker je njej bolj vshechna, saj je teh solnc in solnchnic pa solčnih rechi in solnchkov za celo reshto, kot se spodobi za chastilca so(l)ncea Kosovlovega kova, da se ti odvečni I zhe prav nadležno zapichi v zenice in brni v ushesih? Chemu, se vprasham? In vprasham Zajchevo pa Grdino. Zakaj pri Kosovelu ta ritenska hoja s pisavo v chase pretekle, pri drugih starejših pesnikih pa brezskrbno modernistični prijemi? No, pri tem nesmiselnem pochetju jo je zalozhbi et company nadvse hudomushno zagodel ... bodisi shkrat ali korektor, ali oba v shpanoviji, ker sta starinsko patiniranega Kosovela opremila z lochili po najnovejši modi, ki je niti marsikdo od nas she ne uposhteva, kaj shele pisci v dvajsetih letih prejšnjega stoletja. Prav jim bodi, povrshnezhem!

Ja, "Beletrina" je po svoje zelo zanimiva in dinamična zalozhba, lepe knjige izdaja in prodaja, po tej strani mi je zelo vshech, po drugi pa ... je zhe notorichno povrshne sorte. Oचितno svoje sposobnosti precenjuje in se ji (pre)vechkrat zelo mudi, naglica pa ni prida. Obnese se le pri tekachih in Formulih 1. Zaradi tega so – shkoda! – nastradale tudi *Zbrane pesmi* Srechka Kosovela. Ta zalozhba je zhe drugih, da ne rechem tretjih, izdala „zbrane pesmi“, ki niso bile povsem zbrane, le skoraj, saj vedno kaj tehtnega manjka v njih in torej zhe po pregovoru ... zajca ne ustrelijo. Pri *Zbranih pesmih* V BELO Daneta Zajca manjka vsaj navedba dveh njegovih pomembnih zbirk, ena je kar zajeten antologijski izbor, izshli pa sta v Doberdobu v Italiji. Marsikatera pesem pa prav manjka v *Zbranih in novih pesmi* VSE POTI Kajetana Kovicha. Zasluhili bi obe knjigi, da ju prekrstijo v **Skoraj zbrane pesmi** Kajetana Kovicha in Srechka Kosovela. Jaz pri Srechku zhe po prvem in hitrem branju pogresham tri pesmi, ki so zhe izshle dvojezichno tudi v zvezku mojih prevodov za nashe sosede, ki jih je izdal ZITT-EST leta 2011. Kot pesmi pa nam urednica Nezha Zajc servira tri Kosovlove zelo domiselne – recimo jim – »tekste«, ki pa niso pesmi, in sicer *Prorachun*, *10 bozhjih zapovedi* in *5 cerkvenih zapovedi*. O nizu drugih pomanjkljivosti, samovoljnosti, napachnih branj, neutemeljenih trditev, she kakshen shkrat se je verjetno nepoklican prishtulil itd., se niti ne lotim govoriti, ker bi bilo nashtevanje predolgo, za kakih 10-20 in she vech strani (100? 300?).

Cari amici, tutto da rifare – bi lahko rekli (tudi) v zvezi s to lepo in dolgo prichakovano knjigo. Beletrinci so se nekje pohvalili – menda na festivalu –, da so jo ... zbiksali skupaj v poldrugem letu. Niso sicer rekli tako neposredno kot jaz, malce bolj fino literarno, v rokavicah iz mehke telechje kozhe, da zveni malodane (samo)pohvalno, kot bi angelci stopicali po puhastih oblakih ali peli glorijsko prav potihcema, a de facto so jo prehitro skup spravili in zamesili v knjigo brez vsakega ... (kolikor toliko trdnega ali zanesljivega) kriterija. V zacetku se chloveku zdi, da so jo hoteli chasovno in stilno she nekako smiselno urediti, a ker jim je shlo bolj pochasi in tezhavno od rok, pesmi so se kar naprej upirale dolochenemu – trojnemu – redu, ker ni bil po njihovi meri, bodi pretesen ali preohlapien, pa so branje »punce« (dodajam tudi oblikovalki), namesto da bi ga olajshale s primerno

jasnim in chitljivim tiskom, z nepotrebno bledico drobnejših opomb domala onemogochile ali vsaj neznansko otezhile. Zelo naporno je branje prebledih opomb, primernih le za ostrovidne orle, kot da v tiskarni shparajo chrnilo. (Treba je imeti jastrebje oči tudi pri dvojezicni pesniski zbirki Michela Deguyja *Umishljanja*, ki jo je prav tako izdala Shtudentska zalozhba 2013, prevedla jo je Barbara Pogachnik, jaz pa jo zelo koncentrirano prebiram, seveda s povechevalnim steklom v roki ob dokaj pogostnih prebledih opombah, kot da bi jih spral dez.) No, »punce« so obupale in nametale pêle mêle vso zadevshchino v isti, le malce diferencirani kosh, in glej, dobili smo idealno, do amena nepregledno uravntimerko, razvrshcheno v tri malodane fantazijske sklope: osebne pesmi, poetoloshke in družbenokonstruktivistichne. Kam sodijo one zadnje v chetrtem razdelku, imenovanem *Dodatek*, pa so menda pozabile povedati. Bodo prihodnjih, saj ne gori voda. Zgodi se pach, ko je prevech pesnische robe na enem samem kupu, da kaj spregledamo.

Pa she to: Na strani 1175, na koncu knjige in na koncu *Kratkega zhivljenja Srechka Kosovela – v letnicah* pishe:

»1926: 27. maja Srechko Kosovel umre v novem domu v Tomaju na Krasu, po tezhki bolezni, ki se je vlekla od konca februarja in katere vzrok je bila po vsej verjetnosti pljuchnica.«

Nadvse radovedno vprashanje: In kdo jim je zaupal to domnevo, da je bil vzrok smrti ... *po vsej verjetnosti pljuchnica*? So poslali SMS na televizijo, priljubljenemu Kanalu A, oddaji Astro TV? Oni namrech znajo za nekaj centov ali evrov odgovoriti na chisto vsako, she tako tezhko, zamotano, tvegavo, da ne rechem nerazreshljivo vprashanje. Ali so se zatekli po pomoch h kakshni znameniti shlogarci ljubljanski? Nam primorskim provincialcem in nachitanim Krashevcem je bilo doslej znano, na podlagi izpiska iz tomajske mrlishke knjige, da je Srechko, star 22 let, 2 meseca in 9 dni umrl – previden – 27. maja ob 9. uri zvecher za ... meningitisom. (Glej Ocvirkov drugi del tretje knjige *Zbrana dela Srechka Kosovela* na strani 1215.)

Tudi mi vchasih ugibamo in domnevamo. Jaz na primer mislim, sodech po simptomih bolezni, opisanih v Srechkovih pismih, in po pripovedovanju njegove sestre Tonchke, da je Srechka precej verjetno pichil kakshen okuzhen klop in mu povzročil meningitis, ta pa ga je pokopal. To domnevo sem chula tudi iz ust Borisa Pahorja in she od koga, a vse te, she kako upravichene domneve in ugibanja niso zhal nikoli postale gotovost, da bi si upali z njimi spodbijati ali dopolnjevati podatek iz mrlishke knjige. Ochitno nismo opremljeni z ... neznosno lezhernostjo porochanja, ki jo zmorejjo sestavljalci ... *skoraj Zbranih pesmi* Srechka Kosovela, o katerih teche beseda.

Shkoda, da Beletrinci niso dali ob bok, sicer prizadevne, a ochitno ne zelo izkushene urednice, vsaj kakshnega antologista, da bi jo dodobra nauchil, kako se takim rechem strezhe, in jo spotoma prisilil, da si natanchno prebere vse, kar je pesnik napisal in kar je bilo napisano o poeziji krashkega poeta doslej. Da ji zleze malodane pod kozho, ne pa da ji ostane kot prijetno dishechi talk ali zmleti sladkor za krofe in slashchice le na povrhnici.

Kaj naj še dodam? Shkoda. Spet zapravljena enkratna prilozhnost v korist ... NEsrechka Kosovela in njegovih shtevilnih chastilcev. Z upanjem – *sbagliando s'impara* – da se bomo schasoma na napakah le kaj nauchili, in posledichno, da bomo tudi dobili od nashih zalozhb bolj studiozno zasnovano in izpeljano knjigo, kot se je letos izcimila pri Beletrini. Ne glede na vse recheno – pomisleke lahko argumentiram! – jo priporocham mladim in starim in onim vmes v branje. Med prebiranjem nikoli ne pozabite, da je vse te lepo zveneche pa zrachne in globoke verze – vchasih od urednikov narobe prebrane ali tolmachene – napisal zelo mlad, nadobuden, bister in subtilen krashki fant, ki pa je imel to veliko smolo, da je strashno zgodaj umrl. Izpet? Neizpet?

Razlichna mnenja o Srechkovi knjigi z napakami

Peter Kolshek, tudi sam pesnik in urednik, je v svoji kar dolgi recenziji v *Knjižbevnih listih Dela* z dne 28. januarja 2014 pod naslovom *Rokopisi in prepisi, nakar she antologija* napisal: »**Ponovno zbrane pesmi Srechka Kosovela**. Ves opus pod eno streho, ki tu in tam pushcha.«

Moj pripis: in poshteno zaliva in namaka Srechkovo hisho poezije.

Nedavno, nekaj mesecev kasneje med prebiranjem nadvse zanimive priloge **1904 - 2014**, ki je posvechena 110. letnici rojstva Srechka Kosovela (glej trzhashki *Primorski dnevnik* in kopsrke *Primorske novice* z dne 18. marca 2014), na str. 17 se je – podobno kot Petru Kolshku, le z drugimi besedami – zapisalo tudi znanemu ljubljanskemu prevajalcu, pisatelju in she kaj ter bivshemu uredniku Mladinske knjige in z Ludwigom Hartingerjem avtorju Kosovelove monografije (sicer pronicljivemu duhu in veshchemu peresu) Aleshu Bergerju; o lanski izdaji **Zbranih pesmi** Srechka Kosovela pri Shtudentski zalozhbi v Ljubljani meni, da ni najbolj posreचना.

Ochitno se je tudi Berger s to omiljeno obliko »ne najbolj posreचना«, namesto neposreचना ali slaba, kot Kolshek z relativizacijo fenomena pushchanja »tu in tam« – zaradi lepshega in slajshega – diplomatsko zatekel k evfemizmu. Upajoch, da bodo dovolj pronicljivi Beletrinci razumeli ... antifono, kot pravijo takim nekoliko zavitim lepoptnim stavkom nashi italijanski sosedi.

Mi – kar nekaj nas je in shtevilo narashcha – no, mi, ki evfemizmov niti ne maramo, smo prav trdno preprichani, lahko tudi argumentiramo, da je Beletrina knjiga prava katastrofa. Treba bo nemudoma rehabilitirati po krivici od slovenskih literatov in intelektualcev zhe davno omajani sloves dr. Antona Ocvirka, prvega **resnega** urednika *Zbranega dela* Srechka Kosovela in, se bojimo, tudi zadnjega. Ko bi ljubljanska zalozhba dala kaj nase, bi **morala** lansko knjigo vzeti iz prometa, pa rechi vsem nam: ne zamerite, nismo niti od dalech slutili, da bomo skotili takega spachka. Se bomo vzeli v roke in eksperiment ponovili ter skup spravili ne samo bolj posreचना izdajo, kajpak s povsem neprepustno streho, iz katere ne bo kanila v notranjost niti kaplja, marvech naravnost zgledno knjigo, kot nam jo po tolikih letih veleva dolzhnost pripraviti in tiskati.

Pa brez zamere ali z njo. Le resnica nas bo osvobodila, ne pa pomanjkanje samokritichnosti, da si kolektivno rajshi zatiskamo ochi in nojevsko silimo z glavo v pesek.

Rokopisi in prepisi, nakar she antologija

Delo, 28. januarja 2014; Delo PP 29: 5. in 12. aprila 2014

Očitno je Peter Kolshek prebral moj zapis zelo površno, da je razumel, kot da se jezim, in celo nanj, namesto da bi pravilno razbral, da se sklicujem tako nanj kot na Alesha Bergerja, ker ju shtejem za nekakšna svoja somishljenika, ne tako direktna in ekstremna sicer, kakor sem jaz, ki rada rechem kruhu kruh in vinu vino, a najbrž v tem primeru samo zato ne, ker se nista pregrizla v potu obraza, oziroma nista imela niti potrebe, da se pregrizeta skozi ves Kosovelov opus, z dodatki vred, saj je izshlo kasneje she nekaj knjig, ne samo skozi Srechkovo zbrano delo pri DZS, kot sem se morala jaz iz prevajalskih potreb. She zlasti potem, ko sem odkrila, da je med Ocvirkovimi opombami recheno marsikaj, kar bi moralo biti izpostavljeno zhe chisto na zacetku. Niti malo se potemtakem nisem jezila na recenzenta Kolshka, nasprotno, veselila sem se obeh (tudi Bergerja!) in ju vzela kot shchit, da si vsaj delno zavarujem ledja. Trem skoraj istomishljenikom je tezhje ugovarjati kakor enemu samemu, naj bo she tako ekstremen in dobro podkovan v materiji. Alesh me je celo prijateljsko opozoril, da on ni sploh rekel, da "se mu ne zdi", kot se je meni v naglici zapisalo, marvech da prav "meni", kar je zame she bolj razveseljivo. Njega prosim, naj mi ne zameri, bralce pa pozivam, da tisto moje po pomoti citirano precej cincarsko (ne)dozdevanje zamenjajo z Bergerjevim zdalech bolj solidnim mnenjem. Prosim tudi Petra, da ponovno in bolj zbrano prebere moj zapis v PP 29 z dne 5. aprila letos, saj bo odkril, da se jaz ne jezim niti na Beletrince, le konstantiram, da je njihova knjiga katastrofa. Si upa kdo trditi – argumentirano seveda – da ni? Na dan z besedo, da ga – utemeljeno – demantiram. In po ugotovitvi o katastrofi, sem jim dala nadvse sprejemljiv nasvet (v stilu »prendere o lasciare«, saj nasveti so zhe po svoji naravi fakultativni, torej nich obveznega, stvar premisleka in odločitve pach), naj knjigo avtokritichno vzamejo iz prometa, che hochejo ohraniti kredibilnost. Mar nismo nekoch vihteli parolo, da se uchimo na napakah? In res, prav na napakah se lahko veliko nauchimo, zadostuje, da ne vztrajamo pri njih. Motiti se je chloveshko, pravi stari rek, vztrajati v napaki pa peklensko. V literaturi bolj kot peklensko je bedasto in nesmiselno, ker napisane napake prej ali slej prav skachejo v oči, ni jih mogoche skriti, kaj shele trditi, da jih ni.

Pa she to: Che se smem iti dve muhi na en mah, bi kot potroshnica prosila she za cenjeni nasvet gospo Bredo Kutin, predsednico Zveze potroshnikov Slovenije. Kmalu po izidu sem kupila *Zbrane pesmi* Srechka Kosovela, ki so izshle lani pri Shtudentski zalozhbi. Zanje sem plachala 49 evrov. Medtem sem odkrila, najprej zachudena, nato zgrozhena, da v njih kar mrgoli napak, ponujajo jih kot (prepisujem iz vabila na tomajski vecher) ... najpopolnejshe ... zbrane pesmi, cheprav kar precej pesmi manjka, tu pa tam ne lochijo proznega zapisa od pesmi in med pesmi vrinejo prozo, she Zhupanchichu pofulijo kitico in jo priflikajo Kosovelu, ne da bi opazili, da streljajo kozle, ali se vsaj potem opravičili pri kupcih za pomoto. In tako dalje skoraj v nedogled. V starih chasih so blago z napako trgovci prodajali bolj poceni, saj drugache ga ne bi zlepa (raz)prodali; ko je bilo vech in prevech napak, pa so se ga radi znebili skoraj zastonj. Ker je tu napak she in she ... smemo rachunati na vasho pomoch s kakshno eksemplarichno intervencijo v nash prid in zalozhbi v opomin: Fantje, tako ne gre. Kupcem morate obvezno vrniti vsaj 20-30 evrov. Gospa Kutinova, rachunam na vasho pomoch, saj mi jo dolgujete she iz nadvse sramotnih sodnih chasov pisateljice Brede Smolnikar. She pomnite, gospoda in tovarishi?

Za zgodovinski spomin

Branko J. Hribovšek

»NAJBOLJ NEVARNA KNJIGA«

(Tacitova Germanija od Rimskega imperija do Tretjega rajha) ¹

C. B. Krebs: A MOST DANGEROUS BOOK

(Tacitus's Germania from the Roman Empire to the Third Reich) ^[1]

(II)

ROSSOVE SPLOSHNE RAZLAGE

Zelo lahko je imeti »Tacitovo« *Germanijo* za izvirno – in ravno tako za ponaredek. Pravzaprav je veliko težje, praktično nemogoče, dokazati njeno izvirnost, kot pa dokazati, da je ponaredek. Morda je to še eden od dodatnih razlogov, da je bilo hote prezrto vsako glede tega kritično delo.

Germanijo naj bi »odkrik« Poggio z rokopisoma *Dialogues* in *Agricola* v Fuldi, toda prinesel od tam in »reshil« naj bi jo Enoch iz Ascolija (Enoch d'Ascoli), kot to na splošno trdijo (tudi Krebs).

J.W. Ross ^[16] je dejansko dokazal, da so Tacitusovi *Anali* ponaredek. Kot je bilo tukaj zhe recheno, je obtožil Poggia kot krivca ponaredbe.

Pravzaprav ne maram oznake »ponaredek«, vendar jo bom obdržal.

V skladu s Hochartom ^[17] so poleg *Analov* ponarejene tudi *Historiae*, in che je tako, to velja še za ostala Tacitova dela, torej za *Germanijo*, *Dialoge* in *Agricolo*. Za slednjo pripoved zhe trdijo, da ni skladna z arheoloshkimi najdbami.

Naj navedem le del stavka iz predavanja Birgitte Hoffmann *Archaeology versus Tacitus' Agricola* ^[33]:

... kaj je narobe z besedilom? Ali Tacit resnično lažbe?

In nekeje pozneje:

In mogoče bi se morali spomniti, da je rimski pisatelj Tertullian napisal okoli sto let po zaključku *Agricole*:

Cornelius Tacitus, seveda, ki je, po resnici, najbolj zgovoren v lažbi.

Sam Tertullian, še posebno pa njegovi spisi so tudi zelo sumljivi, toda tu se soočimo z istimi problemi, ki nasploh zadevajo klasiko, ter z dodatkom močno chustvene verske pristranosti ... In zakaj Tertulliana ne navajajo kot dokaz za izvirnost Tacitovih del?

Morda je malce naporno prebirati Rossa ali Hocharta – zelo sta zgovorna, njuni stavki so zelo dolgi, obrazložitve nadvse široke, toda tak je bil nachin pisanja v

njuni dobi. Poskušal bom skrajšati Rossovo besedilo, toda obdržati jedro pripovedi, ne da bi izgubil njegov način izražanja.

Zgoraj sem, kar zadeva Poggia, obširno navedel in uporabil Rossove posebne razlage in opombe, tukaj pa bom predstavil njegove najbolj splošne razloge.

Navajam le dele, ki so razumljivi po zdravem razumu in za katere bralec ne potrebuje nikakršnega posebnega znanja, da bi jih razumel. Po mojem mnenju zadostujejo kot dokaz, da dela, ki naj bi bila Tacitova, niso izvirno starorimski spisi.

[16] Ross, Book I, Chapter I, i:

... Tacita povzdiguje njegova genialnost do take višine, da ga že dviga iz dosega kritike. Sveti na lepopisnem nebu kakor sonce, pred zharom katerega se vsi kot parsi priklanjajo v chashchenju.

*Prejšnji rodovi so ga prebiral s sposhtovanjem in občudovanjem: kot enega največjih učiteljev zgodovine; tako ga moramo prebirati še naprej. Toda kljub temu, da niti hvala niti graja ne moreta povečati ali zmanjšati njegovega slovesa, **resnica in pravica klicheta trezno raziskavo narave in značaja del, ki kazhejo tolikšno razliko v sestavi in taka nesoglasja glede raznih zadev kot Historiae in Annales ...***

[16] Ross, Book I, Chapter II, i:

V zacetku raziskave bom izhajal iz domneve, da gre za ponaredek iz petnajstega stoletja; pri tem mi je podlaga za to domnevo dejstvo, da je to bila doba, ko so bili odkriti izvirni rokopisi, ki so vsebovali to delo, a obstoja teh rokopisov ne moremo slediti dlje kot do tega stoletja; to je bila doba prevarantov (in to je neizmerno važna posledica pri raziskavi tega spisa), doba tako velike lahkovernosti glede prevar, da so ljudje brez zadostnih dokazov ali zgolj z rahlimi dokazi ali pa brez vsakih dokazov verjeli vse, kar jim je bilo podtaknjeno; takrat je bil pohlep tako velik, da so se ljudje voljno odrekli ugledu, ki je spremljevalec največjih dosežkov duha. Vzemimo na primer plemenito tiskarsko umetnost: na njeno iznajdbo bi bil vsak pameten človek po pravici ponosen ... Toda kdo je resnični iznajditelj tiska? Iz katere dežele izvira? Je to Holandija s Costerjem iz Haarlema? Je to Nemčija z Mentelom, plemenitasem iz Strasbourga? Je to Guttentberg, zlatar iz Mainz? ...

[16] Ross, Book I, Chapter II, ii:

... Velika je bila skusnjava ponarejati leposlovje, posebno dela glavnih pisateljev antike, na rachun papezhev, ki so se trudili pozhiviti pouk in so zato dajali denarne nagrade in odpustke tistim, ki bi našli rokopisne kopije katerega koli avtorja od starih Grkov ali Rimljanov. Rokopisi so se pojavljali kot po charovnji, z vseh mogočih strani: iz knjizhnic samostanov, tako neznanih kot slavni; iz najbolj zakotnih mest – z dna izchrpanih vodnjakov, od polzhev umazani, kot je to Historia Velleja Patercula; ali pa s podstreshij, kjer so bili prekrti s pajchevinami in prahom, kot npr. Catullove pesmi. Vsako delo, che je le bilo videti, kot da je zelo staro, so pri pregledu spoznali za staroklasichno; in ni bilo nobenega

dvoma o njegovi izvirnosti, čeprav je bilo poleg starinskega videza tudi she v nepopolni obliki.

Ne poznamo preteklosti zadnjih shestih nepopolnih knjig Analov – najmanj do sedaj; čeprav jo bom podal ob koncu te raziskave; ...

Pravzaprav ni vazhno, ali je Ross res nashel pravega ponarejevalca v Poggio Braccioliniju. Vazhen je njegov nachin analize, da bi dokazal ponaredek v ustreznem zgodovinskem okviru.

Rokopisi so se pojavljali kot po charovnji ... Nicolò Niccoli, Poggiov prijatelj vse zhivljenje in strasten zbiralec starih rokopisov, jih je sam imel priblizhno 800. Najbogatejshe knjizhnice samostanov so verjetno imele okrog 1000 rokopisov. Tolikshno kolichino je lahko izkushen lovec na rokopise pregledal v nekaj dneh. Tako je dejansko nemogoche, da ne bi bili nekateri rokopisi opazheni zhe pri prvem obisku ... Zato so ti lovci navajali najbolj zakotna mesta kot najdishcha pozabljenih rokopisov, kjer naj bi ti bili chakali na svoje ponovno odkritje.

Corpora lente augescent cito extinguuntur.

Telesa rastejo pochasi in umirajo hitro. (Tacit)

In ne le telesa – tudi rokopisi!

Ta mesta so bila dejansko najmanj verjetna kot najdishcha. Zhe sama izdelava pergamenta iz zhivalske kozhe je bila temu primerno draga, potem pa she chas, porabljen za pisanje ali prepis besedila – naposled pa vse to nekam zavrechi in pozabiti ... **Na kakshno mesto, kjer rokopis ne bi prezhivel niti nekaj let; vlaga, plesen, mishi, prah, toplota, zhuzhelke – in tako naj bi pozabljen pochival najmanj stoletje ali vech.** Pergament, che je bil she vedno za uporabo, so obichajno ochistili in popisali z novim besedilom. Od kod naj bi prishli izvirniki, da bi jih prepisali? V zakotnih samostanih, ki v dobi antichnih piscev sploh niso obstajali, naj bi kasneje nashli rokopise? Jih je kdo prinesel iz Konstantinopla? So bili skriti kje v Rimu? Mogoche so bili iz Toleda? Zakaj so bili skriti, che so jih prepisovali?

Ross nadaljuje o tem (podajam skrajshano):

[16] Ross, Book II, Chapter IV, i:

*Sum postaja vse mochnejshi, kajti dejstvo je, **da je bilo leposlovje starih Rimljanov popolnoma unicheno v Evropi** v prvih stoletjih krschbanstva in da bi bil njihov jezik popolnoma izgubljen, che ga do Justinjanove dobe (527-565) ne bi vodilni pravniki obranili za zagovore in spise ...*

... zelo je vprashljivo, ali so samostani sploh kdaj resnichno obranili v kakrsbnem koli, celo najmanjshem obsegu dosezhke chlovesbkega znanja ...

... Toda čeprav so dela starih Rimljanov obranili menibi v svojih samostanskih knjizhnicah, je to bilo le do zacetka zadnje chetrine shestega stoletja. Potem pa je prishla mrachna doba osvajanj ...

... v tem času je leposlovje popolnoma ugasnilo za dve polni stoletji (568-774), ko so porušili samostane in unichili knjige kakor tudi zravnali z zemljo trdnjave in opustoshili mesta ...

... do ponovnega ozhivljanja znanosti v Petrarcovi dobi kot tudi v dobi ocbeta sodobne italijanske proze, Boccaccia, sredi shtirinajstega stoletja. Tako je osemsto let trajal moralni mrk vsega, kar je bilo odličnega v chloveshkem znanju v Italiji in na celotnem zahodu Evrope ...

[16] Ross, Book II, Chapter IV, iv:

... Labko razumemo, da so bile vredne knjige Grkov in Rimljanov ... varno in najdlje obranjene v raznih dezhelah, in da bi jih tam prej nashli kot kjerkoli v Grchiji in Italiji; toda ker so te dezhbe skozi in skozi pregledali, ni tako lahko razumeti, zakaj so bila njihova dela odkrita prav tako hitro in zlahka she v drugih, tudi v barbarskih dezhelah, v chasih celo hitreje in lazhe ...

... Ne bi minila stoletja, preden bi svet zvedel za njihov obstoj, che bi bila ta dela ostala v civiliziranih rokah, uchenjaki jih ne bi mogli izgubiti izpred oči, redki izbranci bi posredovali kopije iz roda v rod, toda v lasti nepismenih ljudi, zhivechih v barbarskih dezhelah, bi bila popolnoma skrita pogledu; taki ljudje bi z njimi ravnali kot svinje z biseri; prezirali bi jih; ne bi jih hranili v knjizhnicah, marvech bi jih zavrgli kot neuporabno ropotijo v kleti, jame, temne luknje, umazane prehode, sube vodnjake, odvrgli bi jih kot izmechek na smetishche ali na kup gnoja. Skoraj isto pove Bracciolini s temachnimi izrazi »v temi«, »v temnici«, »v umazani jechi«, »v bednih jechab«, »v mnogih brlogih«, kot che bi rekel na primer »da so nashli knjige, ki so jih imeli v svojih samostanih zaprte v temi in v jechab brez oken« ...

... Resbil je ugledne avtorje iz bednih jech, v katerih so bili proti svoji volji ujeti, nedostopni za uporabo (ker so bili zaprti v mnogih brlogih in gnusnih jechab)« ...

Mora nam biti jasno, da so knjige, odvrzhene na taka mesta, nashli chisto nakeljuchno, ko so prishli do njih; zato je bilo takoj razumljivo, zakaj so stoletja ostale neznanne svetu. Le kdo bi se spomnil iskati knjige na takih mestih?

Toda to so bila tochno tista mesta, kjer je Bracciolini s svojimi spremljevalci iskal knjige, ki jih je hotel imeti; she bolj nenavadno je, da so na takih chudnih mestih odkrivali tochno tiste knjige, ki so jih iskali. Tako je bilo na primer, ko so nashli knjige v samostanu v St. Gallnu; knjig niso nashli tam, priznava Bracciolini, kjer bi morale biti zaradi svoje odličnosti, namrech na policah knjizhnice, marvech tam, kjer bolj pogosto isbchemo in najdemo polzbe in krastache kot pa knjige in rokopise, v neki izredno umazani temni jechi na dnu grajskega stolpa, in eno teh knjig, avtorja Quintiliana, cheprav so jo oznachili kot »zdravo in varno«, so opisali tudi kot »nasicheno z vlago in umazano z blatom«, kakor da bi jo bili posebej umazali pri odkritju ...

[16] Ross, Book II, Chapter IV, v:

... Tak nachin mishljenja, che ga sprejmemo, na shiroko odpira vrata prevari in ponarejanju;

... Kako so te knjige prishle na taka mesta? Kdo jih je prenesel iz Italije, Grčije ali iz drugega omikanega predela sveta? Kakshen učen menih, ki je postal opat ali prior kakega samostana v Nemčiji ali na Madžbarskem? Ali kakshen enako učen duhovnik, ki so ga v davnini poslali kot sbkofa, da bi pokristjanił pogane v nekib sbe bolj barbarskih deželah na severu? Zakaj naj bi uspesbni menibi, **ljubitelji – dovolite – bolj oranja in zhetja kot pa branja in pisanja, ravnali s knjigami kot s smetmi, s knjigami, ki jih ocenjujejo kot brezvredne, kar zadeva njihove lastne okuse in nagnjenja? Saj so vendar vedeli, da te knjige visoko cenijo shtudirani ljudje v bolj civilizarnih krajih, in da bi bili ti učenjaki, ki razumejo jezik, v katerem so napisane, in imajo njihovo vsebino za zelo dragoceno, pripravljene dati v zameno zanje vsak chas ne le velike, marvech tudi velikanske vsote denarja.**

To so vprashanja, na katera ne moremo zadovoljivo odgovoriti; kazhe, da jih najbolj upraviči predlog za utemeljeno domnevo, **da so te knjige na debelo ponarejali; skoraj nagibamo k temu, da priznamo ocbetu Hardouinu, da je imel prav, ko je izrazil svoje prepričanje, da so stari Rimljani morda resnično napisali ne vech kot dva ali tri stare latinske klasike.**

Ti »klasichni« rokopisi so pravzaprav poglavitno znamenje preporoda in zanimivo je, zakaj je do tega preporoda zares tudi prishlo.

Cerkev je na svojih zacetkih nachrtno unichevala rimsko leposlovje kot poganske pisarije. Sveto pismo naj bi bilo dovolj, che kdo chuti potrebo po branju. Vech kot sheststo let pozneje je pochasi naraslo zanimanje za rimske klasike, to pa so mnogi razlagali kot odgovor na topost in dushevno praznino morechega cerkvenega ravnanja in učenja. Toda obstajali so tudi chlani visoke duhovshchine, ki so podpirali iskanje starega leposlovja. To so bili chasi, ko je Cerkev njej neprijetne ljudi ali pa tiste, ki jih je oznachila kot krivoverce, dajala muchiti in nato sezhgati na grmadah, da bi s tem »reshila« njihove dushe. Tako je bilo zanimanje za klasike uradno poimenovano kot zanimanje za klasichno lepoto, umetnost, morda modrost, ne pa za davna verstva.

Toda mislim, da je bilo vse to le posledica dejstva, da je Cerkev pochasi izgubljala svojo popolno oblast in moch; za tako mnenje ni potreben nikakrshen poseben dokaz. Za ljudi, ki so se imeli za naslednike velikega Rimskega imperija, je bila vrednost klasichne umetnosti in zgodovine potrditev za njihovo zahtevo po vodilni politichni vlogi v svojem chasu. Med na novo nastajajochimi silami v Evropi je papeshtvo poskušalo zadržhati ali pa podpreti svojo premoch nad vsako posvetno oblastjo. Polozhaj je bil podoben tistemu, kot je bil kasneje ob primeru *Germanije*. Shlo je za povzdigovanje »slavne« preteklosti, da bi vzbudili in ponovno utrdili oslabljeno samosposhtovanje, da bi drugim spet pokazali lastno premoch. Tekma med domachimi voditelji in bogatimi meshchani, kdo bo imel vech boljshih in bolj znanih rokopisov, je bila prav »en vogue« in vsekakor vprashanje ugleda (... **pripravljene dati v zameno zanje vsak chas ne le velike, marvech velikanske vsote denarja**) ter je ustrezala resnično iskrenim obchudovalcem in iskalcem klasichnih starin.

POGGIO IN AENEA

... *Exit Poggio ... Enter Aenea Silvio Piccolomini ...*

S temi besedami se je Krebs »razbremenil« bremena, da naj bi bil »dobil« *Germanijo* od hersfeldskega meniha Poggia, in je hkrati »obremenil« Piccolominija, poznejšega papezha Pija II., z nadaljnjo usodo *Germanije*.

Piccolomini je nekako dobil *Germanijo*, ki naj bi jo, recheno po Krebsu in drugih, v Fuldi nashel Enoch iz Ascolija. Toda zelo verjetno rokopis *Germanije* ni bil nikoli v Fuldi ...

Krebs pravi, naj bi Poggiov sin Jacopo »podal dokaz«, da njegov oče dejansko ni nashel *Germanije*. Kakšen dokaz? Je Jacopovo pismo dovolj in kako? Che je sploh vedel za *Germanijo*, gotovo ni bil toliko neumen, da bi ogrožhal svojo dedishchino ...

Dejstvo je, da sta se Poggio in Aenea Silvio Bartholomeo, imenovan Piccolomini, osebno poznala.

Mozhno je, da je bil mladi Piccolomini tedaj, ko je bil učenec Filelfa, enega najbolj znanih firentinskih humanistov, zhe seznanjen s Poggiom. Piccolominijevo pismo Giovanniju Aurispi iz leta 1431 pricha o njegovih poznanstvih s humanisti (^[34] str. 23).

V nasprotnem primeru je bil mladi Piccolomini, ko je leta 1431 prevzel položhaj tajnika shkofa Domenica Capranica in ga je spremljal na baselski koncil (1431-1439), komajda znan Poggiu.

Piccolomini je bil do leta 1435 vechinoma v Baslu. Takrat je bil Poggio prav tako v Baslu, namrech kot tajnik papezha Evgenija IV., ki ga je nato tudi spremljal v Firenco. Toda za Poggia kot papezhevega tajnika je zagotovo vedel mladi Piccolomini. Oba sta se zanimala za podobne humanistichne ideje in Poggio napredujochega Piccolominija kasneje zagotovo ni prezrl, she zlasti ne zaradi Piccolominijevih zhalilnih pisem proti papezhu Evgeniju IV. Leta 1435 je kardinal Albergati, poslanec Evgenija IV. na koncilu, poslal Piccolominija s tajno nalogo na Shkotsko. Poggio je bival na Angleshkem med leti 1418-1423, pa so se verjetno tudi z njim posvetovali o Piccolominijevi nalogi.

Po vrnitvi iz Shkotske se je Piccolomini pridruzil protipapezhu Feliksu V. in je tako postal nasprotnik papezha Evgenija IV. Ko je protipapezh Feliks V. odstopil, se je Piccolomini verjetno potuhnil in je odshel, da bi se izognil morebitnim »posledicam«, v Strasbourg, nato pa na Dunaj na dvor cesarja Friderika III. Habsburzhana, pri katerem je bil nato pisar.

Che Poggio ni zhe prej poznal Piccolominija, je zvedel zanj kot za nasprotnika, ki ga je moral resno uposhtevati.

Sodech po Poggiovem sramotilnem pismu zoper protipapezha Feliksa V., je Piccolomini kot pristash tega protipapezha (^[28] Shepherd, str. 407) pripadal ljudem, opisanim takole:

... Komu ni znan znachaj te buchne tolpe najbolj razuzdanih mozg? Kdo ne pozna te vrste ljudi, kako izprijeni, kako razpushcheni, kako pokvarjeni so bili zbrani v zlonamerni greznici? Odpadniki, presbushtniki, skrunilci, ubezbniki, ljudje obtozbeni najbolj sramotnih zlochinov, bogokletniki, uporniki proti Bogu in proti svojim predstojnikom ...

Piccolomini je nedvomno prebral to zhaljivko; kot porochajo zgodovinarji, je v odgovor napisal tudi svojo protizhaljivko. Vprashanje pa je, ali je sploh kdaj zares pozabil vsebino zhaljivke.

Poggio in Piccolomini sta se gotovo spet sreчала leta 1445, ko se je slednji vrnil v Rim, zashchiten z »diplomatsko imuniteto«, in se je opravičil papezhu Evgeniju IV.; »priznal« je, da je bil zapeljan na krivo pot, k lazni resnici, mlad, neizkushen, ko je sledil slabim zgledom, in papezh mu je odpustil. Nato je Piccolomini odshel kot papezhev pogajalec v Nemchijo.

Papezha ustolichijo kot »Ocheta kraljev in princev, vladarja sveta«, zato se je Piccolominiju splachal »razvoj« iz Savla v Pavla, da je spoznal »Resnico in Pravo pot z Bozhjo pomocijo« ter se tudi ponizhno skesal za pretekle grehe.

Njegove naslednje stopnice v cerkveni hierarhiji so bile shkof, kardinal in nazadnje papezh. Vechina njegovih zhivljenjepiscev, posebej nemshkih, je polna hvale zanj, zlasti glede njegove pobozhne spreobrnitve ...

... Konchno je tishino prekinil Roderigo Borgia: »Glasujem za kardinala iz Siene,« je dejal ...

... kardinali so mu sledili in Piccolomini je bil leta 1458 izvoljen za papezha kot Pij II. (^[35] str. 243).

Piccolomini v *Bulla retractationis* leta 1463 – Poggio je bil tedaj zhe mrtev – pravi takole (^[36] str. 4):

... v neznanju ... v zmoti ... preklicujem ... zavrzite Aenea, sprejmite Pija (Aeneam rejcite, Pium recipite) ...

Tako je Piccolomini uradno priznal svoje nekdanje zmote, popolnoma skesan, toda z novim zharom, vse z namenom, da bi se izognil izgubi lastne veljave zaradi svojih prejsnjih dejanj.

Med drugim si je prisluzhil celo slavilno pesnitev ^[36a].

Piccolomini je bil zelo chastihlepen in tudi nevaren chlovek – oportunist in konformist. Dovolj razlogov torej, da je bil Poggio z njim zelo previden in spravljiv. Piccolomini je Poggia je oznachil kot »auri cupidissimo« (^[37] Walser, str.199), tj. »zlato najbolj privrzheni«.

Sicer pa je bila Poggiova usoda nekoliko podobna Piccolominijevi. Poggio je bil v chasu koncila v Konstanci v sluzhbi papezha Janeza XXIII. (po nekaterih virih

XXII.). Po papezhevem odstopu je ostal nekako zvest svojemu staremu »shefu«, toda vseeno je poskušal dobiti sluzhbo pri novem papezhu. Ni mu uspelo, pa je sprejel sluzhbo pri kardinalu Beaufortu v Angliji; pravzaprav se je tako tudi potuhnil, dalech od Rima, da bi se izognil morebitnim tezhavam. Tako Poggio kot Piccolomini sta si zelo prizadevala, da bi premagala revshchino in da bi si pridobila visoke polozhaje.

Sodech po pismih, ki sta si jih izmenjala, sta bila drug do drugega prijazna; che pa sta bila prijatelja, verjetno nista gojila tesnejshega prijateljstva ⁽¹³⁷⁾ Walser, str. 297). Poggio je Piccolominiju ob izvolitvi za papezha Pija II. napisal chestitko, izjemno glede na tedaj obichajno prijaznost: *Sanctissimo ac beatissimo domino nostro pape Pio*.

Poggio se je pach zhe zdavnaj nauchil, komu, kdaj in koliko se mora prikloniti. Gotovo mu je bilo tudi znano Piccolominijevo posebno zanimanje za Tевtonce. Zelo verjetno je Piccolominiju posredoval tekst *Germanije*; kdaj je to bilo, lahko le ugibamo, toda moralo je biti prej, preden je Piccolomini napisal tista pisma, pri Nemcih tako chashchena, shkofu v Meizu, pravzaprav njegovemu tajniku Martinu Mayerju (1458) ⁽¹³⁸⁾.

Kaj naj bi bil Poggiov razlog za izrochitev *Germanije*? Je bil kot »auri cupidissimoc bogato poplachan? Mogoche je upal, da bo s tem ohranil svoj dober odnos z vaticansko kurijo: Piccolominijev vpliv je rasel, Poggio pa je bil dovolj izkushen, da je lahko predvideval njegov nadaljnji vzpon. Po smrti papezha Nikolaja V. je Poggio zapustil svoj urad v Vatikanu in prevzel sluzhbo firentinskega kanclerja (1453). Kasneje (1456) se je zhelel vrniti v Vatikan; v tem chasu pa je bil v Vatikanu njegov najbolj gorechi nasprotnik Lorenzo Valla, ki je veljal za »strogega slovnicharja« in ki je grajal Poggiov stil pisanja. Poggio je tudi vedel, da je bil Valla nekoch obtozhen krivoverstva, ker je razkrinkal Kristusovo pismo Abgariju kot ponaredek. Za Poggia je bil Valla nedvomno nevaren chlovek. Piccolomini bi bil za Poggia zelo dobrodoshel kot njegov zaveznik v Vatikanu.

Kot rokopis sumljivega izvora *Germanija* ni bila primerna, da bi jo Poggio na vse strani ponujal kupcem; za domache Italijane verjetno sploh ni bila zanimiva. Nasprotno pa velja za Piccolominija, ki je verjetno poznal njeno poreklo; morda je kaj »popravil« ali »dodal« rokopisu ali pa je celo prosil Poggia, da to naredi – vse v interesu lastnih politichnih namenov. Taka domneva je mozhna, ker naj bi Piccolomini »odkril« Jordanesov (Jordanes, Jordanis, Jornandis) spis *Getica*, v katerem je referenca k *Analom* nekega Cornelija ⁽¹²⁷⁾ *Europa*, str. 180, knjiga 29, 96).

Ross o tem pishe ⁽¹⁶⁾ Book I, Chapter I, ii):

Na splošno domnevajo, da Jornandes, chigar dela so tako vredna zaradi v njih podane zgodovine petega in shestege stoletja nashe dobe, pravzaprav govori o Tacitu, ko v drugem poglavju svoje zgodovine Gotov govori o nekem »Corneliju kot avtorju *Analov*« – ti so bili brez naslova vse do leta 1533, ko je Beat Rhenan prvi dal tem knjigam ime Anali. In dalje, le kako bi mogel Jornandes, ki je zhivel v

shestem stoletju, kaj vedeti o kakršnih koli Tacitovih spisih z imenom Anali, ko pa jih s tem naslovom niso oznachevali vse do šestnajstega stoletja?

Silvio Aenea Piccolomini je bil tudi humanist z leposlovno izobrazbo. Na dvoru nemškega cesarja Friderika III. so ga okronali s krono »večno zelenih lovorjevih listov«, namenjeno pesnikom (^[34] Ady, str. 73); torej je bil brez dvoma sposoben »popraviti« Jordanesa s kakšnim vstavkom. Zagotovo je bil oče dveh, domnevno (po govoricah) pa celo dvanajstih otrok; pisal je erotična (včasih oznachena kot pornografska) besedila, njegov roman *Pripoved o dveh ljubimcib* je bil do srede 20. stoletja prepovedano branje v katoliških deklisških ustanovah, mogoče to velja še danes.

Toda on bo vselej v spominu kot oče pravzaprav celotne nacije – je edinstven, kot poroča Krebs (str. 81):

... Piccolomini used Germania to identify Germanen and contemporaneous Germans as the same people at two different moments in history ...

(... Piccolomini uporablja *Germanijo* za istovetenje Germanov in sodobnih Nemcev kot istega ljudstva v dveh različnih trenutkih zgodovine ...)

V svojem delu, pozneje imenovanem *De Europa* ^[27], Piccolomini redkokdaj graja mogočnike, njihove vojne, umore, ropanja, plenitve in posilstva, marveč jih v glavnem oznachuje kot modre, plemenite, vzgojene in dobre kristjane. Posebno so mu pri srcu nemški plemenichi, ni maral Francozov in tudi ne slovanskih narodov, ki jih je oznachil kot zelo divje, najbolj pa je obsojal »divje« Shvicarje, ki naj bi jih z njegovega vidika prekashali morda le Turki.

Njegova politichna zviachnost kakor tudi dvosmiselnost med intimno in uradno privrženostjo kazheta veliko razliko, pridobljeno na podlagi osebnih izkushenj, saj se je vechinoma moral prikljanjati, in to ne le veljakom, kot je najbolj oznachila Cecilia M. Ady (^[34] str. 109):

... bila je simpatija, s katero se je srechal pri ljudeh, ki niso bili Tevtonci ...

Tako je oznacheval svoje izobrazhene *znance*, vechinoma Slovane in Madzhare (ne velja za Tevtonce), s katerimi je imel zelo slabe izkushnje na Bavarskem; o tem poroča v svojih pismih, kot kazhejo naslednji citati (^[35] Boulting, str. 117):

... nich ni hujshega od vrochichnega taborishcha, kot je to princhev dvor. Zavist, ljubosunje, obrekovanje, mrzkost, sovrashstvo, sramotenje, zhalitve in nenebno muchenje so tam doma ... Ne moresh prijeto pljuniti (pri kosilu), marveč morash umazati sosedova oblachila ...

Dunaj je opisal takole:

... Shtudentje se predajajo zabavam, so pogoltnezhi in pijanci, ponochi postopajo po ulicah in napadajo meschane, njihovi mozhgani so polni labkih zbensk ...

... Neustadt je mesto menihov in Zhidov ... na Shtajerskem, Koroshkem in Kranjskem zshivijo barbari ... (^[35] Boulting, str. 119)

V omenjenih dezhelah je imel shkofovski položaj; to so slovenske dezhele, kjer celjskih grofov in knezov ni maral, bili so med redkimi mogočniki, ki jih je v spisih grajal.

O Leipzigu je zapisal:

...Tam je navada, da družba Saksoncev daje chastno mesto tistim, ki največ zhlampajo, in to razvedrilo imenujejo – pijanska tekma.

Te vrstice zvenijo kot obrekovanje, toda podobno pravi tudi Krebs v svoji knjigi *Negotatio Germanie* (^[39] str. 20) z naslednjim zapletenim stavkom:

Enea Silvius und seiner oratio fördert signifikante Differenzen zutage; und wieder anders ist das Bild Deutschlands in Enea Silvius Briefen an seine zumeist italienischen Korrespondenten. Aus ihrem jeweiligen Kontext gelöst und zum Deutschlandbild des Autors hypostasiert, widersprechen die Bilder einander derart, daß der Versuch einer verbindlichen Aussage über das Deutschlandbild Enea Silvius schlechterdings scheitern muß; jedoch innerhalb ihres argumentativen Kontextes machen diese Bilder Sinn, weil sie als Argument das jeweilige Beweisziel zu erreichen helfen.

Krebs ugotavlja, da sama sebi nasprotujocha podoba Nemchije Piccolominiu pomeni sredstvo, da doseže svoj namen v danih okolishchinah; pravzaprav gre za svojevrstni makiavelizem pred Machiavellijem.

Piccolomini v *De Europa* omenja legendo, da so Franki potomci plemenitih Trojancev, na drugem mestu pravi, da so potomci Skitov (^[27] str. 226), Saksonci pa potomci pogumnih Makedoncev. To omenjam, da bi opozoril na Piccolominijevo tezo o t. i. »selitvi narodov«, zlasti slovanskih (^[27] knjige 16-21), ker je to ena od osnovnih zgodovinskih postavk, ki so jo iz te knjige prevzeli nemški zgodovinarji. Piccolomini sicer tudi navaja, da so »divjki« Shvicarji iz trupel svojih sovražnikov delali klopi in mize za pojedine, ko so zhrli njihova srca (enako menda danes počnejo sirski uporniki z Assadovimi vojaki).

Piccolomini ne omenja spisa *Translatio sancti Alexandri* ^[9], poročila o pokristjanjevanju Saksoncev, kjer je opisan prenos relikvije (trupla sv. Aleksandra iz Rima v Spodnjo Saksonijo v 9. stol.), ki je bila darilo papezha Leona nemškemu cesarju Lotharju. Poroča pa o krvaveh hostijah (o Saksoncih, ^[27] knjiga 32, 113, str.197).

V *De Europi* (^[27] str. 58, knjiga 1, 4) je ena redkih graj Nemcev, ko Piccolomini skoraj opravičuje Madzhare za pokol nemških trgovcev:

... Za panonske narode ni nič bolj neprijetno kot trgovati z Nemci, ki izplečejo vse zlato iz dezhele ...

V nobenem odlomku v tej knjigi ni bolje opisal svojega (uradnega) prijateljskega odnosa z Nemci kot tam, kjer občuduje grofa Albrechta, s katerim sta se osebno poznala. Citiram v nemščini, ker ne zmorem slovenskega prevoda v stilu tako

izvirnega prijateljskega navdushenja, kot ga kazhe nemshki prevod, kaj shele latinski izvirnik (^[27] str. 232, knjiga 39, 138, ff):

...

In dieser Provinz hatte Friedrich, Markgraf von Brandenburg ... vier Söhne: Johannes, Friedrich, Albrecht und den anderen Friedrich ...

... Albrecht zog fast alle Fürsten Deutschlands auf seine Seite, als er Nürnberger angriff; die Städte schickten den Nürnbergern Hilfe. Es war ein schwerer und grausamer Krieg, in dem so mächtige Gegner zwei Jahre lang mit erbittertem Hass stritten. Sie sollen neun Schlachten geschlagen haben, acht davon vollendete Albrecht als Sieger, nur in einer unterlag er als Besiegter und war erst mit dem Frieden einverstanden, nachdem er die Äcker beraubt, die Gehöfte zerrüttet, das Vieh weggetrieben, die Landbewohner getötet hatte und Proviant und Geld den Streitenden fehlten. Dann wurde auch über den Frieden gesprochen, und zwar nach dem Willen Albrechts. Dieser Albrecht nahm, wie sie sagen, von Kindesbeinen an dazu erzogen, in Waffen an mehr Schlachten teil, als andere Herzogs seines alters von Schlachten gesehen oder gelesen hatten. Er führte Krieg in Polen, er kämpfte in Schlesien, er schlug in Preussen Lager auf, er warf seine Feinde in Böhmen nieder, er machte Feldzüge nach Österreich, er holte sich Beute aus Ungarn, kein Winkel auf dem Boden Deutschlands, den er nicht bewaffnet betreten hatte; er führte unzählige Kriege an, er vernichtete die wildesten Feinde, er eroberte die bestbefestigten Städte. Bei Zusammenstossen fing er als Erster den Kampf an, als Sieger kam er als Letzter aus der Schlacht; beim Erobern von Städten erstieg er oft als Erster die Mauer; von zahlreichen Nachbarn zu Duellen aufgefordert, lebte er niemals ab, und immer warf er den Feind nieder. Bei kriegerischen Spielen, bei denen man sich mit der Lanze misst, wurde er als der Einzige von allen ermittelt, der niemals von Pferd geworfen wurde und der alle, die gegen ihn los rannten, abwarf. Aus Turnieren ging er immer als Sieger hervor. Siebzehn Mal eilte er, allein bedeckt mit Schild und Helm, im Übrigen nackt (wie es bei den Deutschen eine besondere Art des Duells ist), gegen seine auf gleiche Weise bewaffneten Gegner zu, mit scharfer Lanze, wobei er keinen Schaden erlitt, wähen er selbst die Gegner immer vom Pferd werfen konnte. Wegen dieser Taten wurde er nicht zu Unrecht der »deutsche Achill« genannt, an dem nicht nur die Kriegskünste und die Tugenden eines Feldherrn mit einziger Anmut strahlten, sondern auch der Adel seiner Herkunft. Der hohe Wuchs und die Schönheit seines Körpers, die Grösse seiner Kräfte und seine beredte Sprache machten ihn bewundernswert und fast göttlich.

...

Skratka, Albrecht je pristal na premirje shele, ko je izropal polja, porushil kmetije, odpeljal z hivinno, pobil vse kmete ...

... Vojeval je na Poljskem, boril se je v Shleziji, taboril v Prusiji, premagal svoje nasprotnike na Cheshkem, opravil pohode na Avstrijskem, plenil po Madzharskem, ni ga kota na nemshkih tleh, kjer ni nastopil z orožjem, vodil je neshetete vojne, unichil je najbolj divje sovražnike, osvojiil je najbolj utrjena mesta. Prvi je shel v boj, zadnji se je vrachal iz bitke ...

... Sedemnajstkrat se je vrnil iz dvoboja, v katerem se je bojeval gol na konju in le s chelado, shchitom in kopjem, kot zmagovalec, neranjen ... in so ga zato imenovali »nemshki Achil« ...

... niso z milino blestele zgolj njegova bojna umetnost in vrline voskovodje, temveč tudi plemenitost njegovega rodu. Njegova visoka rast in lepota njegovega telesa, njegova velika moč in njegova zgovorna beseda so bile obchudovanja vredne in so ga naredile skoraj bozhanskega ...

Ena nemških narodnih svetinj je Albrechtov meč, imenovan »Das Kurbrandenburgische Schwert«, ki mu ga je podaril Silvio Piccolomini alias papezh Pij II. z besedami:

Vzemi ta sveti meč kot darilo od Boga, z njegovo pomočjo bosh zmožel pokončiti svoje sovražnike. Pius Pontifex.

Je Piccolomini zares obchudoval Albrehta? Kot papezh mu je dal oznako »skoraj bozhanski« in lahko bi rekli, da je s tem odkril globoko bolechino svoje dushe, kajti sam je bil »der Giftzweg« (strupeni pritlikavec), kot v nemshko govorechih dezhelah zmerjajo chastihlepnezhe majhne postave, in cheprav je bil nekoch na dvoru okronan za kralja pesnikov, je bil na istem dvoru cenjen manj kot tisti, ki je kidal gnoj v stajah.

Mogoche pa se je le prilizoval Albrechtu. Kot sposoben in izkushen politik makiavelistichnega kova je poskushal Albrehta pregovoriti za boj proti Turkom. Da bi zdruzhil evropske sile v boju proti Turkom, je bila Piccolominijeva zadnja velika zhelja, s katero je umrl, ne da bi jo uresnichil.

Papezh Pij II. o Albrechtu tudi: » ... Veseli me, da se nashe stoletje ponasha s tako velikim mozhem ...«

O Ericu iz Stettina (ali kar je Piccolomini slishal o njem ^[40]):

... Bil je lep mozh z zlatimi lasmi, precej velikimi ochmi, svetlega obraza in dolgega belega vratu. Oblachil se je nevsiljivo in je pokrival svoj dolgi vrat z lanenim shalom, toda pritrjenim z zlato zaponko. Sam in brez vsake pomochi je lahko skochil na konja, ne da bi se dotaknil ostrog. Vsaka zhenska, ki ga je videla, she posebno pa cesarica (Barbara Celjska), je bila razvmeta od pozhelenja.

Eric je bil kakor Albrecht izjemen zgled plemenitega germanskega bojvnikaja; morda kje obstaja tudi njegov opis kot svetlolasega, modrookega velikana ...

Toda navedeni stavki so le eden od Piccolominijevih germanofilskih opisov, ki sicer povsem ustrezajo podobi Germanov v spisu *Germanija*. In ta spis je javnosti prvi predstavil javnosti prav Piccolomini. Je tudi on »ochetoval« nekaj vsebine v besedilu *Germanije*?

Na nemshkem govornem podrochju je bil Piccolomini vedno v najvishjih chasteh. Tudi dandanes zavzema tam edinstven polozhaj kot oche »der Europäischen Gedanke«, se pravi t. i. evropske misli ali pojma Evrope, ki jo je hotel zdruzhiti v boju proti Otomanom ... ^[41]

PREZRTI, DIE TOTGESCHWIEGENEN, REVIZIONISTI ...

Navedel bom le najbolj vidne avtorje, ki so kritično raziskovali zgodovinske dokumente. Vsi imajo vsaj en posreden stik s problemom izvirnosti klasičnih rokopisov. Uradna znanost sicer ne upoštevata prispevkov teh avtorjev k zadevni problematiki.

Isaac Newton (1642-1727) je bil eden prvih, če zhe ne sploh prvi, ki bi ga danes lahko oznachili kot revizionista, mogoče celo kot »teoretika zarot«, ker je poskusil kritično pregledati ali revidirati uradno kronologijo svetovne zgodovine, ki je slonela na Scaligerjevem delu *Dissertatio de crucifixione Domini* iz leta 1583 (Joseph Justus Scaliger, niz. zgod., 16. st.). Newton se je zelo dobro izkazal: njegovo delo o kronologiji so namreč oznachili kot okultno študijo in jo bolj ali manj dobrohotno zavrgli. To njegovo delo je le posredno povezano s problemom klasičnih rokopisov. Tedaj je bil še pre zgodnji čas za resne raziskave ...

Newtonov sodobnik je bil Jean Hardouin (1646 – 1729) ^[42], francoski klasicist, omenjen z negativnim prizvokom tudi v Wikipediji kot »*tvorec različnih paradoksalnih teorij ... najbolj znachilna je ... da so z izjemo del Homerja, Herodota in Cicera vsi klasiki Grčije in Rima nepristni, ker so jih naredili menihi v 13. stoletju ...*« Morda to drzhi, z izjemo navedbe stoletja.

Skoraj hkrati je omenjen Hardouinov »sodobni dedich« – ruski matematik Anatolij Timofejevich Fomenko ^[42]. Ta je izdelal skrajno spremenjeno zgodovinsko kronologijo »... *kateri ugotovitve slonijo na njegovih lastnih metodah statistichne analize besedil in rachunske astronomije ter so še bolj radikalne, toda imajo jih za psevdoznanstvene ...*« (tako Wikipedija).

Fomenko je matematik mednarodnega slovesa, strokovnjak za statistiko; njegove »metode statistichne analize besedil« naj bi bile psevdoznanstvene (kdo je dal tako oceno, ni navedeno), toda niti metod niti problemov, s katerimi se je ukvarjal, ni nihče resno preveril, le njegova nova razlaga zgodovinskih dogodkov je oznachena kot napachna, seveda z vidika uradne zgodovine.

Pri Fomenku moramo še omeniti, da statistichno analizo besedil redno uporabljajo, ko preverjajo znanstvene chlanke pri sumu plagiata, podobno tudi študentska dela (diplome, naloge in seminarji) na univerzah. To je posebna uporaba leksikalno-statistichnih in »data mining« metod, ki pa v teh primerih moti le plagiatorje, vendar ne tudi uradne znanosti. Z druge strani pa »uradno« velja trditev, da Tacit ne more biti ponarejen, ker domnevemu ponarejevalcu v srednjem veku niso bile na voljo ustrezne rachunalniskhe metode, da bi tako dobro zadel nachin, stil in vsebino starih del (to mnenje je najti v nekaterih razpravah o izvirnosti porochil o zgodnjih kristjanih).

Naslednji znani sodobni »revizionist in toretik zarot« je nemshki zgodovinar in publicist Heribert Illig ^[43]. Njegova »hipoteza domneva, da so obdobja zgodovine, zlasti Evrope v zgodnjem srednjem veku (614-911), napachno datirana ali pa se dogodki sploh

nikdar niso zgodili, ter so to dejstvo poskušali sistematično prikriti» (tako Wikipedija). Skladno s tem je za Illiga npr. Karel Veliki zgolj mit. Seveda pri tem ni omenjeno, da je Illig uporabil uradno nesporno dejstvo (iz dokumentov *Monumenta Germaniae Historica*), da je vech kot dvajset tisoč letopisov, ki naj bi bili napisani v vprashljivi dobi, ponarejenih (napisani so stoletja kasneje), ter da arheologija ne kazhe vmesnih slojev med rimsko dobo in srednjim vekom. Seveda je Illigovo gledanje zavrzheno, največkrat brez razlage prikazanih problemov.

Nekoliko mileje je obsojen Mario Alinei ^[44], sodobni italijanski avtor teorije kontinuitete od paleolitika. Wikipedia v zvezi z njim pravi: ... *ta članek daje nezaslužheno pomembnost določenim idejam ... je jasno pogled manjšine, ker užhiva zelo malo akademske podpore, resna razprava je omejena na majhen krog znanstvenikov ...*

Seveda gre za majhen krog znanstvenikov, ker vechina Alineija ne uposhteva, saj njegova hipoteza nasprotuje zelo cenjeni – zlasti v nemshkih krogih – t. i. kurganski hipotezi o izvoru Indoevropcejev, katere avtorica je Maria Gimbutas in ki jo je razveljavil zhe Renfrew ^[45]. Kurgansko hipotezo naj bi po svoje podpirala tudi knjiga *Germanija*. Alinei je razveljavil tudi v uradni znanosti »priljubljeno« teorijo o selitvi Slovanov, to pa je popolnoma dovolj za biti »totgeschwiegen«.

Popolnoma neuposhtevana pa je – zlasti na Zahodu – knjiga *Veneti – nashi davni predniki* slovenskih avtorjev Tomazhicha, Shavlija in Bora ^[46], v kateri so podani arheoloshki, toponomastichni in jezikovni dokazi za tezo, da so Slovenci kakor tudi nasploh Slovani prastari avtohtoni prebivalci Evrope. Ti dokazi podpirajo Alineijevo teorijo kontinuitete in razveljavljajo teorijo o slovanski priselitvi v 6. stoletju, s tem pa so seveda v ostrem nasprotju z »zgodbo« uradno veljavne zgodovine. Poleg tega pa gre, kot zhe recheno, za dejstva, ki ne ustrezajo niti nekdanji in sedanji evropski, pravzaprav zahodni politiki. Knjiga *Veneti* je v krogih vladajoche javnosti prav tako »totgeschwiegen«, kajti v njej ne morejo najti dejstev in razlogov, da bi jo lahko argumentirano razveljavili, zato so bili odzivi nanjo predvsem chustveni. V Wikipediji vsebino knjige oznachujejo kot napachno »venetsko teorijo« in pri tem povsem zgrsheno obveshchajo, da ta teorija nasprotuje slovanskemu poreklu Slovencev.

Wikipedia: ... *razlage so znanstveniki popolnoma zavrgli ... kejer so pokazali nevarnost amaterskega jezikoslovja ...* Pri tem so navedene zgolj reference iz krogov uradnih (institucionalnih) slovenskih zgodovinarjev.

Nashteti primeri »revizije« nasprotujejo razlagam uradne zgodovine, ki v veliki meri sloni na »klasichnih« rokopisih, med katerimi *Germanija* zavzema najvishje mesto in kot taka je tudi uporabna za interese nekdanje in danashnje politike. Ne zhelim posebej omenjati mochne chustvene pristranskosti v oceni raznih klasichnih del ...

Mimogrede naj she omenim znachilno stilsko-terminoloshko razlikovanje v ocenah, ki jih dajejo Zahodnjaki glede zahodnoevropskih, srednjeevropskih in vzhodnoevropskih kritichnih avtorjev.

O zahodnoevropskih:

... prezgodnja doba znanstvenega razvoja,
 ... nobenega od avtorjev niso na splošno sprejeli,
 ... so bili utišani.

O srednjeevropskih:

... zelo sporno,
 ... manjšinski pogled uzhiva malo akademske podpore.

O vzhodnoevropskih:

... psevdo znanstveno,
 ... amaterski jezikoslovci.

Posvetimo se zdaj znova vprasanju rokopisov. John Wilson Ross ^[17] je bil obtožen, da je objavil svojo knjigo anonimno, čeprav je v posvetilu knjige omenjen njegov brat s polnim imenom in priimkom. Nasprotniki tudi niso navedli nobenih razlogov, ki bi ovrgli njegove trditve.

Polydora Hocharta ^[18] pa je Walser prav na kratko odpravil z besedami: *Da bi ovrgli fantazije P. Hocharta: L'authenticite des annales usw. 1891 u. Nouvelles considerations au sujet des Annales usw., Paris, Thorin 1894, kot vse kazhe, ni potrebno.*

Praktično nihče ne omenja Lea Wienerja ^[19]. Podobno kot zhe Ross in Hochart, je tudi Wiener, seveda she bolj natančno, s svojim jezikoslovnim znanjem primerjal in razchlenil nekatere pripovedi iz klasičnih zgodovinopisnih virov, kot so Jordanes, Pavel Diakon, Tacit itd. Tukaj lahko navedem le nekaj primerov njegovih sklepanj in vrednotenj, zato je ta izbor nekoliko nepovezan in ne povsem dorechen, a zadostuje za splošen vtis o celotni analizi.

O Jordanesu pravi:

(str. 67)

... *V Getici je referenca o Jordanesovem poreklu, toda che upoštevamo, da je zhe uvod k delu držen ponaredek ... V skladu z njegovo izjavo, da je bil kljub temu, da ni bil pismen (agrammatus), vseeno pisar Gunthiga ... je tudi dejal, da je napisal svojo knjigo v letu 511 ...*

... *Tako dobimo pozitiven in neovrgljiv dokaz, da je Jordanes napisal Getico po letu 711 ...*

(str. 141)

... *Zmешnjavo ponarejevalca, Jordanesa ali pa njegovega predhodnika, ko je sestavljal zgodovino Gotov, smo pravkar pojasnili ...*

Naj omenim Wienerjevo etimološko izpeljavo besed ali imen arabskega izvora. Med njimi je »Haliurunnae« – ime charovnice:

(str. 90)

... *OHGermansko (staro visokogermansko) »alruna« je obranilo le pomen »mandragora« . V obgermanskem imamo »belliruna«, tj. »necromantia«, kakor da bi bila sestavljenka iz »bella«, tj. »pekel«, in »runa«, tj. »skrivnost«, in podobno v starosaksonsčini »helirun, bellrun«, tj. »charovnik« ...*

... Kasneje bomo srečali te čarovnice ali čarovniške ženske v drugih ponaredek, npr. v Tacitovi Germaniji.

O imenu »Finnic«:

(str. 96)

... je tudi pomenilo »mochvirje«, celotna sestava natanko ustreza opisu skrajnega severa. Tam se je pojavilo pleme neznanе preteklosti. To so verjetno »Finni«, in spet ni naključno, da je možno finsko ime za Finsko – »Suomi« izpeljati iz finske besede »suo«, tj. »mochvirje« ... Toda arabska beseda je izvor za gotško »fani«, OHG »fenna«, tj. »blato«, staronorveshko »fen«, tj. »mochvirje«. V svoji obliki »vanga, fanga« je beseda dala italjansko »fango«, francosko »fange« itd.

O Tuisconu:

(str. 208)

... ponarejevalec, ki je bil Got in je prebival v Franciji ali celo bolj verjetno v Švici, je poznal sodobno ime za »Nemshko«, ki je bilo obranjeno v najstarejših francoskih virih kot »tiesche, tiesque, thyos, ties« itd., in ki je prishlo v literarno latinsbchino med drugim kot »tutiscus«, v stari italjansbchini seveda »tudesco«, sedaj pa »tedesco«. Očitno ga je izgovarjal »Tuisco« in je tako ustvaril svojega slavnega junaka Tuiscona. Iz tega Tuiscona je izvedel slavne junake za plemena, ki jih je poznal iz zgodovine – Sueve, Vandale in Tevtonce. Iz Tacitovih Analov 1.56 in 11.25 je vedel za pleme Marsi, in iz istega izvora je vedel za Arminiusa – silni je kralj ...

O Ammianu Marcellinu:

(str. 148)

... Kot je Phrygia lahko nastal samo iz sirijske »pushbice odresbenja«, je jasno, da imamo tu najmanj interpolacijo, če ne gre za čisti ponaredek. Nashli bomo še hujski ponaredek v Ammianu kasneje. Zagotovo je chudno, da ni bilo nikdar napisane niti besedice o Ammianu pred 16. stoletjem, razen kratke reference k stavku v shtirinajsti knjigi v Priscianu XI.51, in da bi se Marcellinovo delo, o katerem je Poggio poročal, da ga je bil nashel v Hersfeldu ali Fuldi, moralo zacetih prav s tem stavkom, ker je trdil, da je nashel Marcellina shele na zacetku XIV. knjige. Kazhe, da je Poggio uporabil ta stavek iz Prisciana kot osnovo za svoj izdelek ...

O Translatio:

(str. 151)

... Iz zmesbnjave besed »pyramid« in »mogochnega vladarja« je nastal mit Irminsula pri Saksoncih. Pripoved se nahaja v Translatio s. Alexandri, ki sta ga napisala Ruodolf in Meginhard leta 851 ...

O Velleju Paterculu:

(str. 163)

... Kolikor mi je znano, nihče ni dvomil o njegovi izvornosti, toda vsi vemo, da Vellej sloni na izgubljeni kopiji, ki jo je uporabljal Beatus Rhenanus v svoji Editio princeps, izdani na zacetku 16. stoletja. Nihče pred njim ni nikdar nich slisbal o njem ali pa ga omenil, razen

enkrat Priscian ... ne dvomimo o njegovem obstoju pred desetim stoletjem ... toda nimamo nikakršnih sredstev, da bi ugotovili, če so bile napravljene kakršbne koli interpolacije ...

O Germaniji:

(str. 159)

... kasneje bom pokazal, da je bil ponaredek, znan kot Tacitova Germanija, napisan v osmem stoletju in da sloni na delih Pseudo-Berosa, ki je tudi sam ponaredek, kot ga je bil ohranil in ožnahlil Annij iz Viterba. Tukaj bom le navedel toliko, kolikor je potrebno, da bi dokazali, da je Arminijeva zgodba pri Tacitu, Strabonu in drugih pisateljih držen ponaredek, ki ni starejši od osmega stoletja.

(str. 212)

... zamenjava Aretije z Veliko Materjo, Cybelo, je zmesnjava, ki, kakor bomo to videli kasneje, zavede ponarejevalca Germanije, da je ustvaril posebno božhanstvo za Germane ...

... Ta poglavja (Germanije) kot tudi nekaj naslednjih slonijo predvsem na Cezarjevem opisu Galije. Opis vojvod sloni na enakosti med Galci, ki so se v glavnem ukvarjali z vojno in so zbirali okrog sebe svoje stranke in pristasbe v razmerju, kolikor je segala njihova vojashka moč ...

... Zgodba o Veledi, Albruni in Ganni iz gozdov, ki so imenovane kot germanske vedeževalke, pripada arabski dobi, to pomeni, da je nastala le v osmem stoletju ...

Veleda je ime arabskega izvora, ki pomeni »mlado žbenske«. Tako ne more biti dvoma, da imamo tu neko pripoved iz arabskih ali španskih virov, kjer je Veleda oznachena kot keltska, namesto kot žhidovska. Veledo najdemo tudi v Siluai Statiusa ...

1

... toda vse izdaje sledijo iz enega vira, ki naj bi ga bil nashel Poggio v St. Gallnu, in so vse interpolirane ...

2

... popolnoma nesmiselno je navajati ta primer imena Veleda, da bi potrdili njegovo izvirnost. To nas pushcha popolnoma same s Tacitom ...

... Ako se sedaj obrnemo h Germaniji, vidimo, da je bil samorog iz Cezarjeve pripovedi spremenjen v narod – v Naharvale. Takoj je razvidno, da ni Narharvalus nich drugega kot »Narvahl«, morski samorog v germanskih jeziki. Beseda mahl-arez ali mahr-arig, ki je v Fredegarju uporabljena za razlago etimologije Meroeus, se tu pojavi v obliki naharvalus.

Da je ta zgodba iz Germanije izposojena od Cezarja, je tako razvidno, da ni potreben niti ponarejevalcev spodrseljaj z Naharvali ali »samorogi«, da bi to dokazali. Toda ponarejevalec je bil tak bedak ali pa podlezh, da se je izdal she na drug nachin. Vzel je Cezarjev rek »sunt item, quae appellantur alces« za nadaljevanje zgodbe o narvablu ali samorogu, in je rekel, da je ime božhanstva aids »ea vis numini, nomen aids.« Neumnost, kot kazhe, ne more iti she naprej, toda ponarejevalec je zagreshil she drugo neizrekljivo neokusnost.

Losa kot tudi samoroga je spremenil v germansko pleme. »Semnoni žbelijo, da jih imajo za najstarejshe in najbolj spoštovanja vredno pleme suevskega naroda. Oznanjajo, da to potrjujejo skrivnosti vere ...

(str. 273ff)

... To je bilo labko v Germaniji dodano ponarejevalčevemu nadaljevanju o Germanih, ki pojejo svoje pesmi, imenovane barritus ...

... Ta celotni opis je prepisan iz Vegetija, De Re Militari, kjer pove, da je bojni krik, ki se imenuje barritus ...

... tudi Ammian je vzljubil to besedo. Pripravlja zgodbo o Cornutih in Braccatih v rimski vojski, ki so povzdignili barritus, da bi prestrahili Alamane. Ta barritus se zachenja s shepetom ...

... Ta Ammianusova pripoved je ponaredek, skupaj s pripovedjo v Tacitu, kar kaže, da sta oba zamenjala barritus z barditus ...

... Ta ponarejevalčeva zmesnjava pri izposojanju se kaže skozi vso Germanijo. Nekaj primerov bo dovolj. V poglavjih VII in VIII ponarejevalec pripoveduje, da so kralje izbirali zaradi njihove plemenitosti in vodje zaradi njihovega poguma, toda nihče jih ni mogel kaznovati, razen duhovnikov.

Wiener sklene takole:

Skrajna brezvrednost Germanije je očitna, brez vsake možnosti zagovora. Le dushevno slep jo bo zagovarjal, tako kot ponaredke iz devetnajstega stoletja, kakršen je razvpiti Koeninghofski rokopis, ki she vedno najde zagovornike. Zhalostno je videti, da germanska zgodovina in z njo povezane zadeve slonijo na Germaniji in Getici, dveh spomenikih zavestne prevare in nezavedne neumnosti, ter na posledicah prvega razcveta arabske romantike, ki je vodila k Tisoch in eni nochi.

Kdor bi zhelel slediti Rossovim, Hochartovim in predvsem Wienerjevim ugotovitvam, bi moral biti resnični poznavalec klasikov kakor tudi klasičnih jezikov, zato sem zgoraj navedel na kratko le nekaj primerov, ki jih lahko razume vsak povprečen izobrazhenec, vključno z menoj.

Profesor Leo Wiener je bil »utishan«. Toda prav njegovo delo – kot v posmeh »uradnemu« mnenju – daje malo vech zaupanja v določeno izvirnost.

Walser, ki je verjel, da so Poggiove najdbe izvirne, poroča o Poggiovem obisku v Clunyju (^[29] Walser, str. 50):

... zanichevanje, ki so jim ga vlili sedanji lastniki spoštovanja vrednih rokopisov. Ti so bili pustili propadati to chudovito dedishchino kot tudi lastni menishki red ...

... Kot je Boccaccio iz razpadle knjižhnice Montecasina ugrabil Tacita, tako so Poggio in njegovi tovarishi iz samostanskega stolpa v St. Gallnu ali pa iz ostankov francoskih opatij izvlekli marsikaterega plemenitega ujetnika ...

... Neposredna poročila o najdbah so na zhalost zelo skopo ohranjena: zgolj po eno pismo Poggia, Cincia in Bartolomeja iz Montepulciana. Ostala pojasnila dajejo naključne pripombe v epistolarjih Bracciolinija in njegovih prijateljev ...

... Doslej so se omejili na to, da so to iz Poggiovega poročila edino bolj znano odpravo v St. Gallen bolj na široko obravnavali in da so ostala potovanja omenjali le na kratko, dokler tega poročila zelo ostroumno ni pregledal Remigio Sabbadini in z gotovostjo zavrnil štiri Bracciolinijeve odprave ...

... Prvo Poggiovo odkritje sta bila dva neznanata Ciceronova govora, ki ju je našel v burgundski opatiji Cluny.

Knjižhnica samostana je skrivala več dragocenih Ciceronovih rokopisov, med njimi spodbujanja vredni zvezek s petimi govori, izvirajoch vsaj iz 8. stoletja ...

... Zakaj je Poggio shel v daljno Burgundijo, ko je bilo toliko drugih samostanov v bližini? Najbolj verjetno lahko povezhemo to potovanje s tesnimi vezmi, ki jih je gojil Janez XXIII. z burgundskim, bolonjskim in konstanskim vojvodom ...

Mogoče to držhi, toda samostan v Clunyu je tesno sodeloval s sholo prevajalcev v Toledu; kot kazhe, so v vseh referencah o Poggju to sholo popolnoma prezrli kot možni vir srednjeveshkih rokopisov, kopij klasikov. Toda Poggio je za to sholo gotovo vedel.

V Toledu so bili prevajalci Arabci, Zhidje in kristjani; tako je profesor Wiener s svojo raziskavo dejansko točno prikazal to obdobje zgodovine, v katerem je vsaj nekaj referenc, seveda po vsebini nezanesljivih in prepisanih, k vprashljivim delom obstajalo zhe prej in zato morda ta dela niso bila napisana shele v 15. stoletju.

»Faustovskim dusham« pa rad ponudim reshilno bilko; ta se imenuje »nostratika« – teorija o skupnem poreklu indoevropskih, ugrofinskih in semitskih jezikov. Z njo bi se nekako izognili arabskemu izvoru imen, saj v Wienerjevem chasu nostraticzna teorija she ni bila znana.

In she nekaj ... Tudi Fomenko in Illig pravzaprav bolj potrjujeta, kot pa zavrachata izvornost starih rokopisov.

Fomenko je pokazal, da so letopisi v bistvu ponavljajochi se prepisi malega shtevila izvirnih spisov, vprashanje je le, katerih; zato mogoche vsak letopis vsebuje nekaj skrite resnice – potrebno je le najti primernege ...

In Illig je s tem, da je »odpravil« del mrachnega srednjega veka, priblizhal starorimski svet dokumentiranemu srednjemu veku in tako podal razloge za vechjo verjetnost izvornosti starih rokopisov, saj je gradnja srednjeveshkih samostanov sledila takoj za rimsko dobo. Potemtakem so rokopisi in njihovi prepisi lahko prezhiveli veliko krajshi chas, brez neznanne mrachne srednjeveshke dobe, zashchiteni v zhe zgrajenih samostanih.

O SLAVI, POGGIU IN EINSTEINU

... quando etiam sapientibus cupido gloriae novissima exiuitur.

... celo najbolj modri, zbelež slavo, zavržejo vse ostalo. (Tacit)

Kot je bilo tukaj zhe omenjeno, je Leonardo Aretino hvalil Poggia:

... Spomin na tvoje zasluge ne bo nikdar izbrisan. Zabeleženo bo do poznih dob, da si ta dela, izgubo katerih so bili tako dolgo obžalovali prijatelji leposlovja, resbil s svojo marljivostjo.

J. W. Ross pa o Tacitu:

... Tacita povzdiguje njegova genialnost do take visbine, da ga zbe dviga iz dosega kritike. Sveti na lepopsnem nebu kakor sonce, pred zharom katerega se vsi kot Parsi (Perzijci) priklanajo v chashchenju.

To ne drzhi popolnoma. Poggio namrech nikoli ni dobil ustreznega priznanja – ne pozitivnega ne negativnega, o tem lahko vsakdo presoja po svojem občutku ...

V bistvu sploh ni pomembno, kakshen je bil Poggio po svojem znachaju: dober, slab, bolesten, pogolten, pobozhen ali she kaj drugega – pomembna so le njegova dejanja. Danes je precej vseeno, ali je res nashel izvirne starorimske spise ali pa jih je sam napisal ali ponaredil, se pravi prepisal iz drugih vprashljivih virov.

Napravil je nedvomno izredno delo, ki je postalo izjemno pomembno za vso zahodno omiko, za njeno zgodovino in znanost, posebej za jezikoslovje in raziskave o Indoevropcih (zhah v napachni smeri), ter tudi za zahodno politiko pri opravicovanju njenih usmeritev v vseh stoletjih novega veka.

Pravzaprav je Poggio dal Zahodu natanko tako sharo, po kakrshni je ta hrepenel in jo je potreboval. Kot v posmeh pa za svoje delo ni dobil nikakrshnega pravega priznanja; slavljeni so morda zgolj izmishljeni Rimljani, njega pa najvech opisujejo v slabi luchi. Zaradi vpliva, ki so ga imela njegova dela, bi moral biti znan vsakemu bolj izobrazhenemu Evropejcu, toda komajda ga poznajo celo strokovnjaki humanistichnih ved.

Le njegovi kritiki mu dajejo polno priznanje, na primer Ross (»kdo je ta chudoviti mozh?«) ali pa Hochart, ki je prepород oznachil kot Poggiovo dobo, pa tudi njegova zhivljenjepisca, posebno Shepherd.

Poggio je namrech pokazal svoj izjemni civilni pogum, nenavaden zlasti za dobo, v kateri je zhivel, saj je pravzaprav tvegah, da bi bil sezghan na grmadi.

Mogoche je bilo njegovo edino zadovoljstvo denar, ki ga je dobil za svoja »odkritja«, ker je vsa »slava« v glavnem preostala osebam, ki si jih je morda bolj ali manj sam izmishlil na podlagi kakshnih stvarnih omemb v rokopisih. To je bila za mojstra njegove velichine zelo bolecha izkushnja, cheprav so ga sicer humanisti, njegovi sodobniki, resnichno sposhtovali.

Za svojo družhino, za svoje zakonske in tudi nezakonske otroke, ki jih je menda vse priznal, naj bi prav tako popolnoma poskrbel.

Ob pomenu in vplivu njegovega dela, njegove skoraj popolne anonimnosti in negativno oznachene osebnosti, lahko Poggia primerjamo s tako rekoch »točno« nasprotnim primerom – s slavnim fizikom Albertom Einsteinom, chigar dela naj bi imela in gotovo tudi imajo epohalen vpliv na sedanjo globalno civilizacijo.

Njunih resnichnih osebnosti verjetno ni mogoche zanesljivo primerjati, saj znachaji niso merljivi, mozhna pa je primerjava njunega javnega položaja, njune javne podobe ter vpliva njunih del in dejanj. V naslednjem opisu so razvidne stichne tocke med delovanjem obeh, hkrati pa tudi neverjetni antiparalelizem glede njunega ugleda v javnosti.

Pravzaprav ta primerjava omogocha skoraj sarkastichen uzहितek spricho »absurdistana« chloveshke civilizacije in kulture na tako imenovanem najvishjem intelektualnem nivoju.

Einsteina pozna skoraj vsakdo, vsaj na Zahodu. Ima ugled nedvomnega genija, velikega humanista, najplemenitejshega znachaja, skromne osebnosti. Spodbijati tehtnost njegovih del je skorajda nevarno, saj kritik tvega, da ga oznachijo za neznanstvenega, kajti vse, kar je Einstein naredil, je nedotakljivo. Njegovi univerzalni genialnosti so namenjeni le slavospevi.

Toda »njegova« najslavnejsha dela niso tako zelo njegova, kot to velja na splošno, in celo vechina fizikov ne ve chisto natanko, kaj je pravzaprav sploh naredil. Obrazlozil je fotoefekt in za ta dosezhek je dobil polno priznanje z Nobelovo nagrado. Kar zadeva t. i. relativnostno teorijo, je njegov prispevek v glavnem zbirka tez ostalih matematikov in fizikov, katerih imen pa v svojih objavah ni omenjal. Na glavi, ki nosi najvech »odgovornosti« za splošno relativnostno teorijo, je zlomil kuhinjski stol – njegova zhen, Srbkinja Mileva Marich, je bila sposobna matematicharka in je pomagala Albertu, dobremu fiziku, toda slabemu matematiku.

Njegovi zagovorniki poudarjajo, da je dobil iste rezultate kot drugi fiziki, toda po drugi poti in na drugachen nachin, nekateri kritichni poznavalci pa ga imajo za najvechjega plagiatorja vseh chasov ...

Lochil se je od zhene, verjetno iz rasistichnih razlogov; njegova judovska družhina menda ni marala pravoslavne kristjanke Mileve, nagovarjali so ga, naj se porochi s svojo sestrichno. Ob lochitvi je dal Milevi denar od Nobelove nagrade, pozneje pa se ni vech zanimal ne za njuno nezakonsko hchi, ki jo je dal anonimno posvojiti, ne za sinova, ki ju je prav tako imel iz zakona z Milevo.

Z lochitvijo tega zakona je praktichno prenehalo Einsteinovo znanstveno delovanje; poslej je pretezhno deloval v javnosti, se pustil slaviti ter je tudi sam slavil bolj ali manj le sebe kot osebo danashnjega slovesa.

Pokazal je pomanjkanje civilnega poguma, ko se je izgovarjal, da ni prav vedel, kaj podpisuje, ko je podpisal tisto slavno pismo, ki je privedlo do izdelave atomske bombe. Vechinoma je le she »produciral znanstveni odpad« (moja oznaka), kot porochi fizik John Dyson, ki je odpovedal srechanje z njim v Princetону, da bi se izognil nesmiselni razpravi o njegovem najnovejšem delu.

Prav zabavno je, kako Poggju kot tudi Einsteinu »uradno« nikjer ne priznavajo njunega ponarejanja in plagiatorstva; prvi je svoja dela predstavljal kot tuja, drugi se je tako rekoč kitil s tujim perjem; prvi je skoraj neznan, drugi je neznansko slaven, prvemu je prisojen najslabši znachaj, drugemu najplemenitejši itd. (vse to je pravzaprav zelo chloveshko).

Slavna Einsteinova dela so manj resnično Einsteinova, kakor pa bi bila Poggiova dela Poggiova, če bi bilo po naključju dokazano, da so ti spisi resnično starorimskega porekla.

Toda vsaj eno Poggiovo delo, namreč slavna *Germanija*, in Einstein – oba imata nekaj neverjetno skupnega – oboje je povzdignjeno v mit; njuni chastilci ju močno in vrochichno, ljubosumno in s predanostjo branijo, ne dovoljujejo nikakršnega kompromisa in nimajo nobenega usmiljenja za svoje nasprotnike.

ZAKLJUCHEK

La vérité historique est souvent une fable convenue. (Napoleon Bonaparte)

Ta izrek je očitno resničen v Tacitovem primeru, še posebno glede spisa *Germanija*. Zhe povrshen, toda nepristranski pregled dejstev pokazhe, da je vechina klasičnih spisov, ki naj bi nashli v prashnih, vlazhnih, pozabljenih kotih srednjeveshkih samostanov, ponarejenih; za tako spoznanje ni potrebno nikakršno posebno znanje, dovolj je zdrav razum. To je tudi glavni razlog, da shirsha »znanstvena skupnost« ni napravila nikakršne resne analize zadevnih spisov, kot so jo napravili Ross, Hochart ali Wiener, njih pa niso niti poskusili ovrechi z nasprotnimi razlagami.

Tako Leo Wiener z obzhalovajem ugotavlja: ... *Zhalostno je videti, da germanska zgodovina in z njo povezane zadeve slonijo na Germaniji in Getici, na dveh spomenikih zavestne prevare in nezavedne neumnosti ...*

To lahko dopolnimo: che Nemci nimajo chisto vsega od A do Zh, da bi bili na to ponosni, pa imajo vech kot dovolj vsaj od B kot Bach, Beethoven ... pa Gauss in Goethe ... Hahn, Hilbert, Heine, Herder ... Schiller ... Wegener ... do Z kot Zweig. Tisti »vcherajshnji«, faustovske dushe, seveda tega ne vedo, ker vseh teh velikanov sploh ne poznajo, je pa veliko in vedno vech »danashnjih«, ki so jim predhodniki vzor.

Imamo tudi naslednjo zabavno in bedasto politichno grotesko: cesar Karl Veliki velja za prvega Evropejca, saj naj bi z ognjem in mechem zgradil Evropo kot »Das Heilige Römische Reich Deutscher Nation«. Zato bi morali *Karlspreis* dopolniti s *Prix Napoleon* ali s *Hitler's Award* (angleshki naziv naj bi kazal evropsko miselnost, ker prva dva nista angleshka); omenjeni so gradili Evropo na podoben nachin, s podobnimi posledicami. Mogoche bi kazalo ustanoviti tudi Piccolominijevo nagrado v spomin na njegovo (italijansko) evropejstvo, npr. *Benedictione Pii* ...

Ironija zgodovine je, da so najbolj chashchena »dejstva« germanseke zgodovine, t. i. *faustovske dushe* – Tacitovi Germani, cesar Karl Veliki in slovanska priselitev – zgolj miti, pravljiice, ki si jih je izmislila zanichevana *felabovska dusba*; ime Germani, ki je zanicljljivo rimljansko ime za sovrazhne Retijce, protoslovansko pleme – vse to je *faustovska dusba* prav ljubeche sprejela za svoje.

Tacita in posebej njegovo *Germanijo*, cesarja Karla Velikega in slovansko selitev bodo *Germani* zagovarjali do poslednjega *Germanusa*, faustovske dushe.

Toda skrb je odveh. Tako dolgo, dokler bodo pripovedke uradne zgodovine v sluzhbi interesov zahodne politike, bo vse to le »Velika lazh«, ki jo bodo she naprej shirili kot resnico kljub vsem najbolj jasnim nasprotnim dejstvom.

---

junij 2013

Viri

[33] Birgitta Hoffmann: Archaeology versus Tacitus' Agricola, a 1st century worst case scenario;

A lecture given to the Theoretical Archaeology Group conference, held in Dublin, 15th December, 2001.

[34] Pius II, Aeneas Silvius Piccolomini, The Humanist Pope, by Cecilia M. Ady, Methuen & Co. LTD., 1913.

[35] Aeneas Silvius, Orator, Man of Letters, Statesman, and Pope; by William Boulting; Archibald Constable and Co., LTD.; London 1908, str. 243.

[36] Aeneas Sylvius Piccolomini als Papst Pius II.; Prof. Dr. Anton Weiss, Graz, Ulr. Moser's Buchhandlung (J. Meyerhoff) 1897.

[36a] Pfizer Gustav: Der Welsche und der Deutsche Aeneas Sylvius Piccolomini (Pabst Pius II.) und Georg von Heimburg: historisch-poetische Bilder aus dem fünfzenten Jahrhundert; Stuttgart 1844.

[37] E. Walser: Beiträge zur Kulturgeschichte des Mittelalters und der Renaissance, herausgegeben von Walter Goetz, Heft 14: Poggius Florentinus, Leben und Werke, von Dr. Ernst Walser, Privatdozent an der Universität Zürich, Druck und Verlag von B.G.Teubner - Leipzig Berlin 1914.

[38] Germania Enee Silvii in qua candide lector continentur: gravamina germanice nationis; confutatio eorundem cum replicis; de concilio Constantinensi & Basilensi; describuntur hic urbes, civitates, ecclesie, episcopatus, abbasie, principatus & principatus & nobilissime familie; Strassburg 1515.

[39] Christopher B. Krebs: Negotiatio Germaniae - 'Tacitus' Germania und Enea Silvio Piccolomini, Giannantonio Campano, Conrad Celtis und Heinrich Bebel. Hypomnemata 158. Untersuchungen zur Antike und zu ihrem Nachleben. Herausgegeben von Albrecht Dihle, Siegmund Döpp, Dorothea Frede, Hans-Joachim Gehrke, Hugh Lloyd-Jones, Günther Patzig, Christoph Riedweg, Gisela Striker. Göttingen 2005 (Vandenhoeck & Ruprecht).

[40] De Viris Illustribus; Two texts by Aeneas Silvius Piccolomini on Denmark by Michael von Cotta-Schönberg¹, str. 5, English trans. Of reviewed anthology: Michael v. Cotta-Schönberg, To tekster af Æneas Silvius Piccolomini om Danmark. In: Umisteligt – Festskrift til Erland

Kolding Nielsen. Edited by John T. Lauridsen and Olaf Olsen. Copenhagen, the Royal Library, 2007, pp. 55-74.

[41] Fabian Fischer: Das Europabild des Humanisten und Papstes Enea Silvio Piccolomini /Pius II. LMU-Publikationen / Geschichts- und Kunstwissenschaften Nr. 25 (2007). <http://epub.ub.uni-muenchen.de/>

[42] A. T. Fomenko: Empirico-Statistical Analysis of Narrative Material and its Applications to Historical Dating; Volume II: The Analysis of Ancient and Medieval Records by A. T. Fomenko. Moscow University, Moscow, Russia – Kluwer Academic Publishers, Dordrecht Boston London 1994.

[43] Heribert Illig: Wer hat an der Uhr gedreht; Ullstein Verlag, München 2009.

Heribert Illig: Das erfundene Mittelalter; Econ Verlag, München 2000.

[44] Mario Alinei: Origini delle lingue d'Europa; Il Mulino, Bologna, 1996, 2000; The Paleolithic Continuity Theory on Indo-European Origins. <<http://www.continuitas.com/>>

[45] Colin Renfrew: Anatolian hypothesis. http://en.wikipedia.org/wiki/Anatolian_hypothesis

[46] Shavli J., Bor M., Tomazhich I.: Veneti; Editiones Veneti, Wien, Boswell 1996 (prevod slovenske izdaje *Veneti – nashi davni predniki*, Maribor 1989).

Viri / polavje (I)

[1] Christopher B. Krebs: A Most Dangerous Book – Tacitus's Germania from the Roman Empire to the Third Reich; W. W. Norton & Co. Inc., New York 2011.

[9] Rudolfus von Fulda: Translatio sancti Alexandri;

Nicolaus Ellenbog: PASSIO SEPTEM FRATRVM filior.. sanctae foelicitatis.

Translatio sancti Alexandri. Passio Sancti Theodori martyris; Ottobeuren 1511.

[16] John Wilson Ross (1818-1887): Tacitus and Bracciolini.

The Annals forged in the XVth century.

Originally published anonymously (?) in 1878.

(Anonimously with dedication: I dedicate to my esteemed and estimable brother Robert Dalrymple Ross – op. B.J.H.)

[17] Polydore Hochart: De l'authenticité des Annales et des Histoires de Tacite; Paris, Ernest Thorin Editeur 1890.

[18] Leo Wiener: A History of Arabico-Gothic Culture;

Volume III, Tacitus's Germania & other Forgeries;

Innes & Sons, 129435 N. Twelfth St., Philadelphia, Pa., MCMXX.

[19] FAZ – Frankfurter allgemeine Zeitung, 18. Oktober, 2008, No. 244 / Str. Z3.

[27] Enea Silvio Piccolomini: Europa; Herausgegeben von Günther Frank und Paul Metzger; Melanchton-Akademie Bretten, Uebersetzung von Albrecht Hartmann; Verlag Regionalkultur, 2005.

(Melanchton, pravo ime Philipp Schwarzerdt, nemshki reformator najblizhji Luthru – op. B.J.H.)

[28] The Life of Poggio Bracciolini. By The Rev. W. M. Shepherd, LL. D., Liverpool. Printed by Harris Brothers, For Longman, Rees, Orme, Brown, Green & Longman. London. 1837.

[29] Beiträge zur Kulturgeschichte des Mittelalters und der Renaissance; herausgegeben von Walter Goetz, Heft 14: Poggius Florentinus, Leben und Werke, von Dr. Ernst Walser, Privatdozent an der Universität Zürich; Druck und Verlag von B. G. Teubner; Leipzig Berlin 1914.

Iz zgodovinskega spomina

Simon Rutar

TRST IN ISTR

(Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra –
Prirodoznanski, statistični, kulturni in zgodovinski opis)

Zagovor

Naj se nihče ne zachudi, da prishtevamo Trst in Istro »slovenski zemlji«, cheravno po vecini prebivalstva nista slovenski. »Morje Jadransko, bilo nekđaj si slovansko« – te besede iz pesmi, ki ni nich manj krasna, nego slovenska marzeleza istega pesnika, so vdihnile Jenku isto trđno preprihanje o avtohtonstvu Slovanov ob obalah sinje Adrije, katere so navdushevale zhe tudi nashega ocheta – pesnika, ki je ponosno vskliknil:

Od davnega tukaj
Stanuje moj rod; itd.

Ta ideja, ki sta ji dala nasha odlična pesnika tako odushevljen izraz, ideja, ki je rodila Kollarjevo »Staroitalijo slovansko« ter navđajala nashega Trstenjaka in mu vodila pero do zadnjega diha – ta ideja napram strogemu, objektivnemu raziskovanju združenih zgodovinskih in jezikoslovnih ved ni obveljala. Toda to nich ne del! Che tudi nismo neobchutljivi uchenjaki, katerim so narodi in njih govoriga in bivalishcha samo zanimivi objekti za vednostno pouchevanje – tudi kot rodoljubi, ki nam srce toplo bije za svojega naroda blaginjo in gorje, se lahko potolazhimo. Namesto domishljevane, a neresnichne preteklosti se nam odpre perspektiva, ki ni nich manj chastna za nash narod. Iste chinjenice, kakor Germane so tirale tudi nashe pradede na obale sinje Adrije: Pritisk sovrazhnih razrodov in pa tisto neodoljivo hrepenenje po solnchnem jugu, ki she dandanes z nepremagljivo silo goni sinove mrzle Germanije in mrzlega Albijona v lovorove gaje ob topli Adriji. V zgodovinski dobi, v 6. stoletju so privreli nashi pradedje ob Dunavu navzgor v danashnja selishcha, tachas she istojezichni in istoverni z danashnjimi Hrvati in Srbi. A niso sedli k polnim loncem, ki so jih jim radovoljno prepustili umikajochi se Latinci ali polatinejci in dohajajochi Germani, nego v neprestanih krutih bojih s temi sovrazhnimi razrodi in pa z nich manj sovrazhno naravo, kateri so morali iztrgati vsako ped zemlje s sekiro in plugom v roci. Po pravici se smejo torej nashinci ob vzhodnih obalah Jadranskega morja smatrati za avtohtonce, za samorodce, che tudi si niso bili s starimi Ilirci, niti v tretjo niti v chetrto.

Te zgodovinske činjenice pa niso za nas potomce še veliko bolj tolazhilne nego tista prefantastična in bash zategadelj še smeshna ideja velikoilirska. V tem zgodovinskem svitu nam slovanstvo ob Adriji ne budi vech otozhnih, trpkih občutkov kakor Jenku, chesh, da so samo ostanki nekdanje slovanske slave in mochi, nego romanstvu je prisodila veda tisto od pesimista Jenka nam namishljeno ulogo; romanstvo se umiche, kakor dalech nese pogled v zgodovinsko davnino, vedno in vedno, sicer počasno, morda prepočasno, vchasih celo epizodichno zmagujoche, a vendar se trajno umiche pred chilim slovanstvom. Rimljani so prekorachili Alpe in Dunav in po nashih krajih je donela latinska govorica. Benechani so dolgo chasa gospodarili tudi vzhodnej obali. A vse to je preshlo. Res je ob obali še mnogo ostalin nekdanje rimske, pozneje bizantinske in beneshke sile in prosvete in v njih se vstopi in pogoltne še mnogo, mnogo nashega zhivlja, prav kakor so se raznarodovali in izgubljali krepki hribovski Samnitje, kadar so se preselili s svojih rovtov v mehkužno Kapuo in druge naselbine grshke razkoshnosti. A zgodovina nam tudi pove, kakshen je bil konec tistega procesa, in ta konec je za nas tolazhilen.

Sprejeli smo v to zbirko tudi Trst in Istro; menimo, da po pravici. – Zhe zgoraj smo omenili, kar zgodovina in jezikoslovje soglasno potrjujeta, da so bili Hrvatje in Srbi v istem chasu kakor nashi pradedje dospeli v sedanja bivalishcha ter jih posedli kot celotna edinstvena narodna skupina, ne pa da bi se bili Hrvatje in Srbi kot sovrazhni vsiljenci zaklinili med nas. Juzhnoslovanska plemena so se shele pozneje, v sedanjih bivalishchih razlochila vsaksebi ter se deloma odtujila drugo drugemu. A prav v Istri se jasno kazhe nekdanje razmerje; v Istri – to je menda najlepshi primer slovanske vzajemnosti – še dandanes v idealni slozhnosti delujeta obe narodnosti. Bodi tudi tale nasha knjiga viden izraz in dokaz slovensko-hrvashke vzajemnosti v Istri.

Da sta Kranjska in Primorska zhe od prirode zvezani, potrja nam najbolj zgodovina. Zhe cesar Avgust je bil pridruzhil Kranjsko do Trojan Veneciji in Istri ali »X.mu predelu Italije« in v srednjem veku je spadalo Notranjsko z Lozhem vred pod patrijarhat oglejski. Zlasti *trgovinske koristi* so vezale Kranjsko z Istro in *nasprotno*, tako da so notranje dezhele dobivale od morske strani sol, olje, vino, lepe lonchene posode, steklene nakrasnine itd. Ta trgovska zveza je bila posebno zhivahna v prvi polovici srednjega veka,^[1] a prenehala seveda ne bode nikoli. Tudi *upravno* je spadala *srednja in vzhodna* Istra h Kranjski od l. 1374 naprej in Trst od l. 1382 pa do francoske okupacije. Pod Francozi je bilo vse *Primorsko* zdruzeno s Kranjsko in cheravno je Avstrija osnovala kronovino *Primorsko*, vendar so jo prishtevali še do l. 1848 *kraljevini ilirski*. Tudi *Reka* z *okolico* je bila Kranjski pridruzena od l. 1465 do 1648. Res je, da sta imela Trst in Reka svoje poglavarje (kapitane), ki so bili v politichnem obziru neposredno odvisni od notranjeavstrijske vlade v Gradcu, ali vendar je vse prishtevalo ti dve mesti z njih okolico h Kranjski, kakor se najbolj spozna iz Valvazorja. Tudi so bili trzhashki in reshki poglavarji vechinoma vzeti izmed kranjskega plemstva.

Uvod

Samosvoje mesto *Trst* *z okolico* in pa mejna grofija *Istra* sta dva posebna dela »avstro-ilirskega Primorja«. Razprostirata se ob severovzhodni strani Jadranskega morja med 44°27'in 45°50' vzhodne dolzhine (po Grinichu). Istra je podobna trikotniku, ali she bolje: polnemu grozdu.

Na severni strani obeh dezhel lezhi grofija Gorishka, na vzhodu pa vojvodina Kranjska, kraljevina Hrvashka, Reka z okolico. Drugod jih obliva Jadransko morje in sicer trzhashko okolico 25 *km* dalech, Istro pa 365 *km* (brez otoshke obale). Trst z okolico meri 93,8 *km*² ter shteje 160.000 prebivalcev, Istra pa 4941,51 *km*² s 320.000 prebivalci. Po narodnosti (po uradni shtetvi) je v Trstu z okolico 100.000 Italijanov, 30.000 Slovencev, 7100 Nemcev in 400 Srbohrvatov izmed domachinov; drugi so italijanski podlozhniki. V Istri govori 142.000 ljudi hrvashki, 118.000 italijanski, 45.000 slovenski in 5900 nemshki, drugi so tujci.

Trzhashka dezhelna barva je rudecha in bela. Grb je povprek razpolovljen: v zgornjem rudechem in zlatem polju je chrni dvoglavi orel s krono (znak, da so se Trzhani sami podvrgli Avstriji); spodej pa je v srebrnem in rudechem polju chrni lilijasti krizh (narobe obrnjen), podoben bradljachi ali helebardi (»helebarda sv. Sergija!«) ali pa ostem, s katerimi se cholni odrivajo in k obali pritezajo. Istrska dezhelna barva je modro-rudecha. V grbu se vidi v vishnjem polju vrh strme skale na levo korakajoča koza z rudechimi rogovi.

Napoleon I. je bil osnoval l. 1809 *ilirsko kraljevino*. Tudi po odhodu Francozov oklicali so 3. avgusta 1816 »ilirsko kraljestvo« (Primorsko, Koroshko, Kranjsko in kos Hrvashkega); od tod ima she sedaj nash cesar naslov »kralj ilirski« in ta naslov se chita tudi na nashih kronah. S cesarskim sklepom dne 10. oktobra 1849 pa so razdelili avstroilirsko primorje na sedanje tri dezhele, ki pa imajo le jednega c. kr. namestnika v Trstu. Ilirija ima v grbu na rudechem polju zlato galejo (ladjo na vesla) z drzhavnim jabolkom, krizhem in vihrajočo zastavo na prednjem koncu ladje. ^[2]

(...)

Podnebje

Podnebje Trsta in Istre je v obche milo, chloveshkemu zdravju prav prikladno. Le Kras in Chicharija imata zaradi ledene burje pozimi prav ostro podnebje, da ljudje in zhivina znatno trpé. Gola vapnena tla srchejo ravno tako slastno toploto, kot mokroto, ali poleti jo tudi odvrachajo in zaradi izzharjevanja neizmerno povzdigajo toplino. Podnebje notranje Istre je torej neizrecheno spremenljivo, sebi nasprotujoche. Nasprotstva se ne ravnaajo po letnih chasih, nego so prav gosta tudi poleti, nastopajo kar nagloma v velikih skokih, tako da se v malo urah opazijo velikanski razlochki topline. Neposredni uzrok tega razlochka tekem dvanajstih ur – tudi poleti – je vedno *burja*, ki stisne zhivo srebro za 8-10°, vchasih celo za 14-16° C.

Che ni burje novembra meseca, zachne zima shele okoli bozhicha, in sicer z zmerno mrzloto, vechkrat brez snega in leda. Ta dva sta jugozahodno od Chicharije prav redka, takorekoch le izjema. Tam doli je tudi pozimi mehko spomladansko podnebje, ako burja ne piha. Pri juzhnem vremenu pa nastopajo pogostoma tople nevihte celo novembra in decembra meseca. Zato vlada groznica in endemichne bolezni (ki pa navadno niso smrtonosne), zlasti v okolici Pulja. Vechkrat zachenja spomlad zhe meseca februvarja, ali tedaj unichi prihodnja burja vse prezgodnje cvetje. In ravno ta »chista zhen« prodolzhi vchasi zimo do srede aprila, potem pa nastopi kratko dezhevno vreme maja meseca, a za njim velika vrochina, ki traja do pozne jeseni. Septembra in oktobra meseca se pojavi burja zelo redko, zato je takrat toplina skoro nespremenljiva, ker se razlochuje le za 4-5° C. Ta dva meseca sta za Istro najprijetnejsha ter najlepsha z ozirom na prav bujno rastlinstvo. V srednji in juzhni Istri so poletni chasi bolj izrazheni, bolj locheni, nego v severovzhodni Istri.

Nad vishje lezhecho Chicharijo plava chist in suh zrak, ki je pozimi vchasi zelo oster, poleti pa ga hladijo redni vetrovi z morja. Tu so nasprotstva topline mnogo manjsha, zato pa je podnebje tudi mnogo zdravejshe. Navadno se natanko razlochujejo le trije letni chasi : poletje, jesen in zima, ker je spomlad tako kratka, da se njena prehajalna doba komaj opazi. Zima zachenja novembra meseca, traja do aprila in prinasha mnogo snega. Mraz ni velik, zhivo srebro pade redko 8-10° C pod nichlo; tudi poletna vrochina ni prevelika, ker jo vetrovi in hladne nochi zmanjsujejo, in dosezhe redko 27° C, nikoli pa ne presezhe 30° C. Ker poleti zelo redko dezhuje, zato nastopa navadno dolgotrajna susha. Iz nizhavja sicer prihaja megla, ali severovzhodni veter jo razpodi po zimi in poleti, jugozahod pa spomladi in jeseni, ter preperechi kuzhne bolezni. Groznica je le malo znana, pach pa protin, unetje pluch in razni katari. Mrljivost znasha povprechno tri odstotke. Tudi motovunski okraj ima vechkrat zelo spremenljivo podnebje, ker je bolj gorat in blizhe Uchke. Pare iz doline Mirne in drzhavnega gozda prouzrochujejo vechkrat groznico med tamoshnjimi prebivalci, vendar je podnebje pozimi precej milo in zdravo.

Obala ima namorsko podnebje, cheravno ne popolnoma oceanske.

(...)

Prebivalci po veri in narodnosti

Ogromna vechina prebivalcev Trsta in Istre je *rimo-katolishke vere*. Shtevilo vseh drugovernikov znasha v Trstu le 8053, v Istri pa 1073, torej vkupno 9126. Med temi je najvech izraelitov, namrech v Trstu samem 4708 ali 2,98% vseh meshchanov. Znatno je tudi shtevilo pravoslavnih (zlasti v Trstu), ki shtejejo 1369 glav, ter 1302 protestanta. V puljskem okraju biva 790 drugovernikov. t. j. 328 pravoslavnih, 290 protestantov in 161 izraelitov. V vasi *Peroj* blizu Fazane (puljski okraj) biva 218 pravoslavnih, katerih predniki so se zhe l. 1658 iz Boke kotorske in

Chrne gore v Istro preselili. V koperski kaznilnici so nashteli l. 1890: 98 drugovernikov, med temi 89 pravoslavnih. V občini Volosko bilo je istega leta 113 drugovernikov in od teh 94 v zdravilishchu Opatija.

Samostana sta v Trstu le dva: oo. kapucinov v Podnarezu in benediktink pri sv. Ciprijanu zhe od l. 1302. Poleg tega imajo dunajski oo. mehitaristi svoj gostinjec v Trstu, potem so she usmiljenke za postrezhbo bolnikov, dekile milosrchnice (v bolnishnici za otroke), sestre N. G. Sijonske in sholske sestre III. reda, ki poduchujejo na slovenski dekliscki sholi sv. Cirila in Metoda.

V Istri imamo (v trzhashko-koperski shkofiji) samostan malih bratov in kapucinov v Koprju, franchishkanov v Pazinu in Piranu ter benediktincev v Dajli. V Koprju so she tretjerednice, na Voloskem in v Iki pa milosrchnice. V poreshki shkofiji bivajo mali bratje v Rovinju, sestre previdnosti v Porechu, Rovinju in Pulju, sestre bozhjega Odreshenika pa v Sv. Pelagiju pri Rovinju. Primeroma mnogo samostanov je v krshki shkofiji, namrech franchishkani (provincija sv. Jeronima) v Koshljunu, Nerezinah in Kampori (na Rabu); malih bratov na Cresu; tretjega reda ilirskega v Krku, Glavotoku, Dubashnici in Martinshchici. Benediktinke imajo svoje samostane v Krku, Cresu in Rabu; tretjerednice v Rabu; usmiljenke v Velikem in Malem Loshinju; milosrchnice sv. Vincenca a P. v Loshinju (malem) in Cresu.

Kakor sploh na Primorskem, dotikata se tudi v Trstu in Istri dve veliki narodnostni plemeni, t. j. *slovensko* in *romansko*. Slovanstvo dosezhe tu svojo najskrajnejsho mejo proti jugozahodu in romanstvo skrajno točko proti severovzhodu. Z ozirom na mnogoshtevilstvo teh plemen izgubé se skoro popolnoma Nemci, ki bivajo v znatnejšem shtevilu le v Trstu in Pulju; vseh vkup so nashteli l. 1890 v Trstu z okolico 7107, v Istri pa 5904.

Meja med *Slovinci* in *Italijani* v Trstu se ne da dolochiti, ker je v predmestjih in blizhnjih krajih prebivalstvo zelo pomeschano. Gorenja okolica se pach lahko imenuje *popolnoma slovenska*. V Istri govoreé italijanski ob vsej obali tjadoli do izliva Draganje, zlasti v mestih Milje, Koper, Izola in Piran ter v oblizhju teh mest, posebno che spadajo raztresene hishe pod mestne duhovnije, n. pr. Brtoki, Shkocjan, Sv. Marko, Sermin in Oltra.

Draganja pa naznachuje priblizhno mejo med *Slovinci* in *Hrvati*. Vendar se ljudska govorica mochno priblizhuje hrvashchini tudi zhe v nekaterih selih na severu Draganje, n. pr. v Shempetru na gori in Koshtaboni. Nasproti pa se imenujejo prebivalci v Topolovcu (Herovih), Gradinji in she celo v Shterni »Slovence«, doma govoreé meshano, v cerkvi in sholi pa sedaj le hrvashki. Meshano je prebivalstvo tudi v Smokvici in Movrazhu, ker sta ta dva kraja nekdam spadala pod buzetski okraj. Na Kozlerjevem zemljevidu so prishteti Slovincem vsi prebivalci, ki spadajo pod osapsko dekanijo, torej tudi oni v Sochergi, ki se shtejejo za Hrvate, Jelovici, Vodicach, Golcu in Poljanah.

Slovence v severovzhodni Istri onstran glavne ceste imenujejo *Brkine*; tostran so pa »Chichi«. Kozler prishteva Slovincem prebivalce krajev Podgrad, Velobrdno in Jelshane; a Rachice, Starada in Pasjak pa ne, cheravno so tudi ti spadali pod podgrajsko sodnijo, torej so bili vedno v zvezi s chistimi Slovenci. (Munci in Zhejanci so spadali n. pr. pod zavrshnishko gosposko, Jelshanci pa pod gutnishko). Resnica pa je, da govoré v Rachicah, Staradi in Jelshanah pomesano, pol slovenski, pol hrvashki, a v Pasjaku in Sapjanah bolj hrvashki.

Sicer pa je neizrecheno tezhko dolochiti pravo mejo med Slovenci in Hrvati, ker jedno narechje v drugo prehaja. V prejsnjih chasih so shteli n. pr. vse *kajkavce* sploh k Slovincem. Kajkavcev so nashteli l. 1861 v podgrajskem okraju (Jelshane in Starada) 4796; v buzetskem okraju, ki je ves kajkavski, 10.485 dush, takoimenovani *Fuchki*; v prtoljski dekaniji (tudi »Fuchki«) 8032; v umashki dekaniji, »Shavrini«^[3], 7319; v motovunski dekaniji (Kaldir, Karojba, Novaki, tudi »Shavrini«) 1250; v krshanski dekaniji (*Dolenja vas*) 1037 in v pazinski (Zamasek) 386, vkupno torej 33.305. Ob istem chasu so bili nashteli pravih Slovencev 34.446, torej vseh *kajkavcev* vkup 67.751.

She tezhje je dolochiti mejo med *Hrvati* in *Italijani*. V obche se ta meja vleche vzporedno z zahodno obalo in ni, izvzemshi pri Balah in Vodnjanu, nikjer vech kot dva kilometra od nje oddaljena. Italijani zapremajo torej okoli 575 km² istrskega povrshja. Popolnoma, ali vechinoma italijanski so le kraji (razen zhe pri Slovincih nashtetih): Zhalborna, Novigrad, Sv. Lovrech, Umag, Vrsar, Porech, Rovinj, Bal, Vodnjan, Fazana, Galezhan in Pulj; njih prebivalci govoré brez izjeme beneshko narechje. Hrvati okoli Pazna jih imenujejo *Latine* in imajo jih za zvite ljudi. V zadnjih 15—20 letih se je poitalijanchilo tudi mnogo Hrvatov v Materadi in Petrinju.

Tudi Hrvati, ki prebivajo na 4366,5 km² istrskega povrshja, se med seboj dijalektichno precej razlochujejo. Vrh tega so prebivalci nekdanje beneshke Istre mnogo vishjega stasa, bolj Chrnogorcem podobni in govoré chist jezik, (nekdanji avstrijski Istrani pa bolj slovenski). Tudi v Promanturshchini govore lepo hrvashchino (sami »shtokavci«). Prebivalce nekdanje pazinske grofije (tjedoli do Plomina) so imenovali Bezjake, a sami sebe so nazivali »kraljevce«, tudi »mushkardine« (tiste, ki imajo »korajzho«).

»Chakavshchino« govoriyo po vsi vzhodni Istri, od Pazina do Roverije in Barbanshchine. Tu so odlochni »ikavci«, tako da govoriyo celo »grem domi«. Tudi takoimenovani »Chichi« v Rachji vasi, Podgachju in Lanishchu so »chakavci«. – Na otokih pa izgovarjajo povesod *ca*.

Chiche imenujejo prebivalce vasi Mune, Zhejane, Brgud, Jelshane, Starada, Lipa, Skalnica, Golac, Vodice, Lanishche, Brest, Sushnjevica in Brdo, ter jih nashteli l. 1861: 10.074; njih vasi imajo vsa slovanska imena, znamenje, da so se Vlahi shele za Slovenci naselili. Srednji Istrani jim pravijo *Vlahi Chiribirici*, dochim so *Vlahi Arbanasi* (potomci Dalmatincev in Ercegovcev?) Hrvati na juzhni strani Rashe,

Zhmina, Kringe in Baderne.^[4] Blizu Kranjske meje bivajoči Chichi govore slovenski, ali pa hrvaški, le v vaseh *Mune* in *Zhejane* še sedaj *rumunski ali chiribirski*.

Pred tremi desetletji so razumeli ta jezik še skoro vsi Chichi.^[5] Jakob Volchich je trdil, da so to prisiljeni »cincari« (Macedo-Vlahi).

Pri zadnjih shtetvah se niso vech ozirali na *narodnost*, ampak le na »obchevalen jezik«, zato nimamo natanchnih podatkov, koliko prebivalcev spada tej ali drugi narodnosti. Leto 1850. je bilo zadnje, ko so shteli še po narodnosti, in tedaj so nashli v Trstu z okolico 26.948 Slovencev (P. Kozler jih je rachunal leta 1854: 33.414) in 51.695 Italijanov, v Istri pa 38.878 Slovencev, 88.343 Hrvatov in 85.778 Italijanov.^[6] (Kozler je rachunal 38.000 Slovencev, 136.000 Hrvatov in 61.000 Italijanov.)

Po obchevalnem jeziku so nashteli l. 1880 v Trstu 26.263 Slovencev in sicer v mestu le 2.817, (v predmestjih pa 12.812), 88.887 Italijanov (v predmestjih 36.605), 5.141 Nemcev, 126 Srbohrvatov, 92 Chehov. Istega leta je bilo v Istri: Hrvatov 121.732, Slovencev 43.004 in Italijanov 114.291.

Leta 1890 so nashteli v Trstu 27.725 Slovencev (8564+9332+9829), 100.039 Italijanov, 7.107 Nemcev, 404 Srbohrvate in 140 drugih. V Istri je bilo istega leta 44.418 Slovencev (v Koprshchini 27.343, Voloshchini 13.640, Pulshchini 1.560, Poreshchini 1.427, Pazinshchini 390 in Loshinjshchini 49), 140.713 Srbohrvatov, 118.027 Italijanov in 5.004 Nemcev.

Nachudnejshe je, kako je tako silno poskochilo shtevilo Italijanov v Trstu, cheravno vemo, kako zeló se selé Slovenci v to mesto s Krasa in z Gorishkega sploh.

Glede skoro jednakomernega shtevila Slovencev v Istri je treba opomniti, da so l. 1890 shteli prebivalce mnogih vasi za Hrvate, kateri so poprej veljali za Slovence, n. pr. v buzetki obchini v Vrhu, Sovinjaku, Draguchu in mestu Buzetu. L. 1890 so razlochevali Slovence le še v Movrazhu, Sochergi, in deloma v Chrnici.

Tudi Italijanov izkazujejo v Istri kakih 25.000 prevech. Zlasti v občinah Umag, Buje in Oprtlje zapisali so premnogo Hrvatov za Italijane. Ako te odshtejemo, najdemo, da biva v resnici v Istri le okoli 93.000 Italijanov ali 30%.

Pregled isterske zgodovine

Naravno je, da nahajamo tudi v Istri prazgodovinske ostanke, in sicer v prvi vrsti onih ljudij, ki so bivali po votlinah. Vendar je bilo le malo isterskih jam obljudenih, ker so vechinoma mokrotne in celo povodnjim podvrzhene. Premnogo pa je bilo gradishch, zlasti po zahodni Istri, katerih lahko shtejemo na stotine in stotine. Najimnitnejshe izmed vseh gradishch je bilo na *Picugih* pri Porechu, na grichu jugovzhodno od mesta (110 *m*); potem pri Barmu blizu Pazna, katero je razkopaval Dr. Marchesetti, na Luncih pri Labinu, na Grachishchu, Lindaru, Sv. Mihelu pri

Balah, Rochu, Buzetu, Bujah, nad Izolo, Milami itd. Blizu njih so bila prav bogata pokopalishcha, iz katerih so izkopali neizmerne zaklade zhar, posod in nakrasnin iz brona, jantarja, pa tudi iz srebra, katere hranijo v dezhelnih muzejih v Trstu in Porechu. Posebno mnogo je prav lepo izdelanih chrnosvetlih zdelic s posebnimi okraski (z bronastimi buchki in bronastimi ploshchicami), kakorshne nahajamo povsod po vzhodnih Alpah. Njih rochaji so visoko vzdignjeni (kakor pri italijanskih posodah), stojalo zelo vitko (kakor pri kranjskih) in okoli njih se vlechejo rudechi pa chrni trakovi. Zdele za darovanje z visokim, otlim stojalom so podobne grshkim in na Picugih so nashli tudi starogrshke vase. Posebno imenitni so nakraski na pashnih sklepancih, ki kazhejo zhe zelo napredno kulturo (kakor v Brezju na Kranjskem).

Na libulnih lokih se nahajajo vechkrat podobe zhivali (kvadriga), zapestnice so bogato nakrashene in mnogovrstno izdelane, lepotichje iz pobarvanega fenishkega stekla in iz jantarja, vse to nam pricha, da je zhivelo prebivalstvo zahodne Istre v obilnosti in bogastvu. Trgovinske zveze je imelo proti severa in proti jugu (zlasti jugovzhodu), tako da kazhejo bronasti predmeti, kakor tudi lonchene posode nekako posredovanje med Italijo ter Kranjsko, Koroshko in Shtajersko. Po celi Istri, zlasti na Picugih, se nahajajo bronaste ciste, kakorshne so bile med Grki v navadi; potem pisane lonchene posode, ki se dajo primerjati starogrshkim in she celo onim iz Troje, Roda in Cipra. Izvestno je prihajalo mnogo takih predmetov po morju v Istro, ali tudi po suhem je morala drzhati vazhna trgovinska pot, ki je posredovala oni promet z Grshko. Gotovo je vplivala grshka kultura zhe v najstarejsi dobi na izdelovanje bronastih predmetov v Istri in mogoche je celo, da je marsikatera posoda po suhem prihajala skozi Istro v Italijo. Ta trgovinska pot nam daje navodilo, da so se tudi ljudje, selili v omenjeni smeri in da so prvotni prebivalci prishli v Istro z Balkanskega polotoka. Gradishcha so se gotove ohranila she do prihoda Rimljanov in na marsikaterem osamljenem grichu (n. pr. v Buzetu) so nastali pod Rimljani z zidom utrjeni kraji, namesto prejsnjih nasipov. Vendar se najde primeroma le malo rimskih ostankov po isterskih gradishchih, ker so ljudje tudi pod Rimljani najleshe nakrasnine dajali svojim mrlichem v grobe, chesh, da jih napravijo kolikor mogoche lepe za bodoche zhivljenje.

Istria («Histria») je bila znana zhe prvim grshkim pomorshchakom, ki so izvajali njeno ime od «Ister» (dolenji tok Donave) in je spajali s pripovedko o »argonavtih«, o Medeji in njenem bratu Absirtu itd. Istri ao bili, kakor njih sosedje Liburni, Japidi, Karni in Veneti, *ilirske narod*. Da je to res, potrjujejo nam premnoga osebna imena, ki so se ohranila na nadpisnih kamenih iz raznih delov Istre s konchnicami *ona – in* (Mommsen, *Römische Geschichte*, V. 180, 182). Res je, da imenujejo stari pisatelji Istre tudi »Trake«. Ali najprej je treba pomisliti, da so bili poslednji sorodni Ilircem; potem pa, da so starogrshki »zemljepisci« (she Pomponij Mela v I. stoletju po Kr.) trdili, da se trashki Ister izliva na drugo stran v Jadransko morje (v Mirno), in da so z argonavti tudi Traki prishli v Istro.

Navadno se trdi, da je segala Istra proti vzhodu le do *Rashe* (Arsia). Premisleka vredno je vendar Benussijevo mnenje,^[7] da imamo iskati najstarejshe vzhodne meje Istre pri Reki. Kajti, cheravno so imeli stari slabe pojme o zemljepisni dolzhini in shirini, vendar so prav lahko vedeli, da Kvarnerski zaliv sega mnogo dalje proti severu, kakor izliv Rashe, in da je torej koncem prvega mnogo naravnejsha meja, kakor ob Rashi. Gledé imena pa je treba pripomniti, da se tudi pri Reki nahaja Trsat, stari »Tarsaticum«, ki ima izvestno isto deblo, kot »Arsia«.

Istrani so zhivelii pod svojimi glavarji (»kraljii«) v malih zhupanijah, kakor sploh vsi ilirski razrodi. Razvita in globoko zajedena obala jih je napotila k mornarstvu, pa tudi k gusarstvu, kakor njih blizhnje sosede Liburne in Dalmatince. In ravno zato, ker so Istrani napadali rimske ladje, napovedali so jim Rimljani vojno ter jih podjarmili l. 78-177. Rimljani so tako hitro shirili svoj jezik, svojo vero in shege med podlozhniki, da je mogel Avgust zhe l. 42 pr. Kr. pridruzhati severno Istro do rechice *Formio* (Rizhana) k Veneciji (»Decima regio Italiae«) in leta 12 pr. Kr. celo ves isterski polotok. Tudi po Dijoklecijanovi razdelitvi je ostala Istra zdruzhenaz Venecijo (»Provincia Venetia et Histria«) in ostala tako chez pol tisochetja.

Poleg Trsta je bila *Pola* (Pulj) najslavnejshemesto rimske Istre, katero si je pridobilo svojo vazhnost po svoji naravni, prostorni in popolnoma sigurni luki. Rimljani so ji dali chast *kolonije* z imenom »Pietas Julia« in jo naredili za prvo bojno luko poleg Solina na vzhodni strani Jadranskega morja. O imenitnosti rimske Pole svedochijo she dobro ohranjeni spomeniki, n. pr. dobroznana arena (premera znashata 133 × 105 m, vishina 24 m), svetishche Avgusta in Rome, Sergijev slavolok, veliko gledalishche itd., kateri so bili deloma she le v XVII. stoletju razdejani, da so prepeljali njih gradivo v Benetke za tamoshnje hishe.

Drugi isterski kraji, zlasti v notranjem delu polotoka, kakor n. pr. *Ruginium* (Rovinj), *Parentium* (Porech), *Humagum* (Humac, Umag), *Sihivium* (Zhalborna), *Piranum* (Piran), *Amulium* (? Mile) in *Pinquentum* (Buzet) so imeli nasproti Poli le podrejeno vazhnost. *Neapolis* (Emona, Novigrad) je dobil svoje ime brzchkone shele od Bizantincev (pozneje so je prestavili zopet v »Città nuova«) in o legi *Nesatica* (Nesaticum) ugibljejo she vedno, ali je res stal pri Visachih nad Badavo (Valle di Badó) blizu vhoda v Rasho.^[8]

Leta 489 so posedli Istro vzhodni Goti, ki so si kmalu potem osvojili vso Italijo. V tej dobi so nastopili zlasti za Istro mirni in srechni chasi, ki so zacelili marsikatero rano, krvavecho od poprejšnjih dnij sploshnega preseljevanja. Posebna srecha za nashe ljudi je bila, da si je izbral vzhodnogotski kralj *Teodorik Veliki* za svojega prvega ministra uchenega rimskega patricija Kasjodora, ki je skrbel prav po ochetovski za vse dele obsezne gotske drzhave. V njegovih pismih »Varia« nahajamo glede Istre sledeche vazhnejshem opazke za leto 537: »Izvedel sem od mnogostranih potovalcev, da ste pridelali letos v Istri prav mnogo olja, vina in pshenice. Zato naj plachajo Istrani za bodocho indikcijo (537/538) toliko davka v solidih, kolikor bi ga morali plachevati v navadnih razmerah v denarjih; zato pa ne

bomo zahtevali od njih nikake druge sluzhnosti zaradi vsakoletnih stroshkov. Ker pa drzhava potrebuje prav mnogo olja, vina in pshenice, zato poshilja minister iz drzhavne blagajnice toliko denarja za nakup omenjenega zhita, da Istrani pri tem ne bodo nich trpeli; niti brodarine jim ne bode treba plachati».

(...)

Istra je ostala v gotski oblasti do l. 552. Po njenem razpadu prishla je pod Bizantinca, ki so jo pridruzili ravenškemu eksarhatu. Langobardi so skushali polastiti se tudi Istre, ali Slaveno-Avari so jim to prepRechili, ker so se okoli l. 600 polastili vechjega dela te pokrajine. Po njih podjarmljenju l. 788 pa je razshiril Karol Veliki svojo oblast tudi chez Istro (l. 790), Liburnijo in Dalmacijo. Toda ljudstvo se je upiralo Karlovi oblasti in je ubilo l. 799 glavnega poveljnika Erika, vojvodo furlanskega, pri Trsatu. Vkljub temu so imeli Franki zhe l. 803 vso Istro v svoji oblasti.

Iz dôbe Karolove vlade nahajamo vech prevazhnih porochil o razshirjanju Slovanov po Istri. Cesar ukazhe (med l. 803 in 810) svojim nadzornikom (*missi regis*), naj sklichejo istersko prebivalstvo k javnemu zborovanju in posvetovanju v *Rizhano* blizu Kopra. Teга zborovanja so se udelezhili mnogi cerkveni (med njimi akvilejski patrijarh) in posvetni prvaki, potem premnogo ljudstva iz cele dezhele, da so mogli izrechi svoje pritozhbe o postopanju cerkve, o nepostavnih terjatvah frankovske gospode (vojvode Ivana), o krivicah, katere trpé Istrani, in o nadlogah, katere morajo prenashati udove in sirote. Po ukazu cesarja Justinijana morali so namrech shkofje podpirati siromashno ljudstvo, zlasti udove in sirote; zato pa so dobivali posebno desetino od poljskih pridelkov.

Najpoprej se je opravicheval oglejski patrijarh Fortunat in zahteval, naj se zabelezhijo njegove pravice. Puljski prvak je izjavil in vse ljudstvo mu je pritrnilo, da vselej, kadar je prishel patrijarh za bizantinske vlade uradno v Pulj, mu je shel naproti shkof z duhovshchino v cerkvenem ornatu, s krizhem, svechami in kadilnicami, pevajoch mu kakor papezhu samemu. Naproti so mu shli tudi mestni sodniki in ljudstvo z zastavami, ki ga je sprejelo z veliko chastjo. Ko je prishel patrijarh v puljsko cerkev, polozhil mu je shkof takoj ključe svoje palache k nogam. Nato jih je izrochil patrijarh svojemu hishnemu oskrbniku in je potem tri dni po palachi gospodaril, chetrti dan pa je shel v svoje zasebno stanovanje. Vsi so zheleli, naj tako tudi za naprej ostane. Zhivina naj se pase po obchinskih pashnikih brezplachno. Pravice do sena in trave ter do svinjske pashe po hrastovih gozdih naj nihche ne zahteva siloma. Od vinogradov naj se ne pobira tretjine in shkofovski hlapci naj ne bijejo svobodnih ljudij s palicami in mechi. Morje bodi javno, kakor poprej in vsakdo smej svobodno po njem ribariti brez straha, da bi ga kdo pretepel, ali pa mu mrežhe raztrgal.

Najbolj so se pritozhevali Istrani proti Karolovemu grofu, *vojvodi Ivanu*. Poprej so plachevale vse isterske obchine (Pulj, Rovinj, Porech, Novigrad, Motovun, Buzet, Trst, Pichen in Labin) vkupno 344 mark solidov, katere so tekle v cesarsko blagajnico, a vojvoda Ivan je porabljal te dohodke za se, cheravno je uzhival

dohodke od mnogih posestev, ki so bila za njegovo osebo odmenjena. V Novemgradu, kjer je stanoval, je imel vse javne dohodke in zunaj mesta nad 200 kolonov. O dobri letini dobival je vech kot 100 shkafov olja in nad 200 baril vina, a kovanja za potrebo. Ribishtvo mu je neslo vech kot 50 mark na leto brez onih rib, katere je porabljal za svojo osebo. Prepovedal je ljudstvu pasti goveda in svinje, vzel mu shtancije na dezveli. Poslal je vrhu tega na mestno zemljo *Slovane*, »ki orjejo nashe njive in ledine, kosé nashe travnike, pasó po nashih pashnikih in plachujejo vojvodi Ivanu davek. On je unichil nasho obchinsko ustavo ter nam postavil svoje zhupane (»centarhe«) in razdelil ljudstvo med svoje sinove, hchere in zeta, kateri so si kmalu sezidali svoje palache, chervna so bili poprej ubogi. Smatral nas je kot nesvobodne ljudi in nas prisilil, da smo morali iti nad sovrazhnika v družbi s svojimi hlapci. Nikdar nismo dajali hrane vojakom in njih konjem, nikdar nismo robotali v grashchini ali po vinogradih in pitali lovskih psov. Nikdar nismo dajali bire od goved in drobnice, a sedaj pa moramo. S svojimi ladjami moramo prevazhati za vojvodo in njegove ljudi v Benetke, Raveno in Dalmacijo, in tudi po rekah; za nje moramo tovoriti po vech kot 30 milj dalech, potem nam pa she zhivino vzame, da jo poshlje v Francijo, ali pa daruje svojim ljudem, a mi se moramo pesh domu vrachati. Grkom smo dajali od sto ovec le po jedno, zdaj pa mora vsakdo jedno dati, tudi che ima le tri. Tri leta smo morali dajati cerkvene desetine *poganskim Slovanom*, katere je vojvoda poslal v nasho pogubo na zemljo isterskih cerkva in isterskega ljudstva«.

Vojvoda se je opravicheval, da je smatral gozde in pashnike za drzhavno last. Od sedaj naprej ne bode terjal vech bir in plachil, nego je bila navada pod prejsnjho vlado. Tudi tezhavne robote in prevazhanja hoche odpraviti. Mestom dovoli oblast nad tujci, katere imajo v svoji sredi. »Kar se tiche Slovanov, pojmo v tiste kraje, kjer prebivajo, ter jih preglejmo ako morejo brez vashe shkode ostati na posedenih zemljishchih, naj ostanejo; kjer pa vam delajo, kako shkodo na polju, po gozdih, ledinah, ali drugod, od tam jih prezhenemo, ali pa jih poshljemo v take zapushchene kraje, kjer lahko ostanejo brez vashe shkode, kajti koristili bodo na ta nachin drzhavi in dezveli.«

Na to so zahtevali cesarski nadzorniki od vojvode Ivana poroshtvo, da vojvoda vse krivice popravi in ugotovi opravicenim tozhbam. Ko imenuje Ivan poroke, odstopi ljudstvo od svoje tozhbe s pogojem, da se ne bo vech godilo kaj takega. Glede drugih pritozhb proti cerkvenim in posvetnim oblastnikom dolochi zbor, naj se vse popravi, kar so navedli ljudski zastopniki pod prisego ali pa kar je bilo v pisanih pritozhbah zabelezhenno. Kdor bi ne hotel slushati, plachaj devet mark zlata v drzhavno blagajno.

Iz zapisnika o tej ljudski sodbi spoznamo, da so imeli le omenjeni kraji she svoje romansko prebivalstvo, svoje obchinske pravilnike in svoje stare obichaje. Obchine teh krajev razprostirale so se po stari navadi tri milje dalech okoli mesta, vse drugo pa so bili zhe Slovani posedli, zlasti vso severno in vzhodno Istro. Ti Slovani so se zhe tedaj pechali s poljedelstvom in zhivinorejo, kakor she

dandanashnji, ter zhiveli v zadrugah pod svojimi zhupani in podzhupani. Ko so pa dolgotrajne vojne med Benechani in Genovezhi in pa kuzhne bolezni v XV—XVII stoletju pokonchale skoro vse prebivalstvo zahodne Istre (Umag, Novigrad, Porech, Pulj in blizhnje vasi so bile skoro popolnoma opustoshene), morali so Benechani privabiti novih naseljencev, zlasti Hrvatov, iz pazinske okolice, she bolj pa iz Dalmacije, Bosne in Hercegovine.

¹ Krains mittelalterliche Handelsbeziehungen zu den Städten an der adriatischen Küste: Mittheilungen des hist. Vereins für Krain, 1890, S. 7 r ff

² P. Kozler, Kratek slovenski zemljepis (Dunaj 1845), naslovna podoba

³ Shavrine (ker so bili pod cesarjem, »sovranom«?) imenujejo tudi »Podgorce« okoli Kopra in Pomjana do Rakitovicha, ki govoré vsi slovenski.

⁴ Primeri: Novice, 1857, str. 35.

⁵ Tukaj podamo nekoliko vzgledov, kakoshen je chiribirski jezik; »Mushato fetice, och vire« = lepa deklica, sem hodi. »Pas dormi« = pojdi spat. »Draku te cire« = vrag te vzemi. »Sto anj« = sto let. »Prevtu« = presbyter, prette. (Jakob Sajovec je sestavil kratek vlashko-slovensk slovar: Novice, 1867, 254).

⁶ Czörnig, Ethnographie der öster Monarchie, str. 77 in 78.

⁷ L' Istria sino ad Augusto.

⁸ De Franceschi, L' Istria pag. 46. – Benussi, Manuale di geografia, storia e statistica del Litorale.

Simon Rutar: Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra – Prirodoznanski, statistichni, kulturni in zgodovinski opis. Matica Slovenska, Ljubljana 1896

SIMON RUTAR (1851, Krn pri Tolminu – 1903, Ljubljana), zgodovinar in geograf, utemeljitelj slovenske znanstvene historiografije, geografije, arheologije, deloma tudi etnologije. Po maturi v Gorici (z odliko) enoletni prostovoljec v vojski, nato shtudiral zgodovino in zemljepis s filologijo in filozofijo (Gradec, Dunaj). Gimnazijski profesor v Dalmaciji, nazadnje v Ljubljani (v sobi sredi mesta umrl zaradi opeklin, od sveche se mu je vnela obleka). V mladosti je pisal tudi leposlovje. Zapustil je obsezhen opus spisov (ok. 300 enot). Zgodovino je povezoval z zemljepisnim okoljem, z osebnim ogledom lokacij, z natanchno raziskavo virov in z obilno statistiko. Njegova knjiga o Trstu in Istri (1896), iz katere je prichujochi izbor odlomkov, je temeljna monografija o zadevnem področju; cheprav v njej omenja (po tedanji modi) slovansko priseljevanje in medсловansko idiliko, na zacetku izpostavi »preprichanje o avtohtonstvu« in citira (malce po svoje; izv.: Od perviga tukaj ...), temu ustrezna verza iz Vodnikove pesmi *Ilirija ozbiljena*, omeni pa tudi Davorina Trstenjaka (avtohtonista, zanichevanega s strani vechine »oficialnih« zgodovinarjev) in poudari njegovo vztrajanje pri lastnih pogledih (nekateri so namrech pisali, da se jih je bil »odreke«). (Op. ur. I.A.)

Vprashalnica

Branko J. Hribovšek

»TACIT IN NJEGOVI ROKOPISI« ?

(Pripombe k pripombam)

To ni avtoriziran izvleček iz zadevne spletne strani. Prichujoči zapis ne vsebuje ničesar, kar bi lahko avtor izvirne spletne strani razlagal kot »konstruktivne povratne informacije«, vendar pa so pripombe zelo razdiralne po svojih namerah in s svojim mnenjem. Komentator ne namerava imeti nikakršne polemike s komerkoli.
(op. B.J.H.)

Je Tacit ponaredek?

Sodobne izdaje Tacita, ki sem jih videl, ne omenjajo trditve o ponarejanju, ki so se pojavljale v prejšnjih chasih. Spodaj podani pregled je povzet po Mendellu, ki daje iste podatke v vechjem obsegu. Če ima kdo vech podatkov ali novejshe bibliografske reference na to temo, da bi se z njimi ta zgodba lahko she bolj uredila, bom hvalezhen, che jih bom prejel.

Po Mendellu je bilo od leta 1775 vsaj shest poskusov diskreditacije Tacitovih del kot ponarejenih ali pa izmishljenih:

- Dvom izvira od Voltaira, njegove trditve je izoblikoval odvetnik Linguet. Vendar pa je zadevo resno vzel shele Napoleon. Francoski revolucionarji so nashli »velikansko spodbudo v Tacitovem republikanizmu. Sodobni naslednik Cezarja«, namrech Napoleon, je zato imel mochan politichni motiv za diskreditacijo Tacita. Toda ta prizadevanja prenehajo s propadom prvega francoskega cesarstva.
- John Wilson Ross je (anonimno!) objavil knjigo z naslovom *Tacit in Bracciolini: letopisi ponarejeni v XV. stoletju* (London, 1878) z namenom dokazati, da je Poggio ponaredil Tacitova dela. (Bilo bi zanimivo vedeti, kako je bil Ross lahko preprichan, da bi Poggio mogel ponarediti rokopise iz 9. stoletja.) Rossovo delo je zdaj uvrshчено v *Projekt Gutenberg* in je dostopno na spletu.

Pripomba glede anonimnosti: Ross je knjigo posvetil svojemu bratu, ki je s polnim imenom naveden na naslovni strani knjige!

Pripomba glede Poggiove mozhnosti ponaredka: Kot pishe Ross, je to mozhno s pergamentom in ustreznim chnilom, kot so tudi nasploh nemshki ponarejevalci v XI. stoletju in pozneje vech kot dvajset tisoeh kronik prikazovali kot kronike iz IX. stoletja in prej.

- **Leta** 1890 je P. Hochart v delu *De l' Authenticite des Annales et des Histoires de Tacite* ohranil isto mnenje »z veliko vechjo uchenostjo in podprto she z dodatnim zvezkom«. Očitno pa niti Ross niti Hochart v svojem času nista mogla preprihati mnenja znanstvenikov.
- Leta 1920 je Leo Wiener v delu *Tacitova Germanija in drugi ponaredki* »zaman skushal dokazati z zmedenim prikazom lingvističnih ognjemetov, da so Germanija in s tem implicitno tudi druga Tacitova dela ponaredki, izdelani potem, ko se je arabski vpliv razširil v Evropo«.

Pripomba: »zaman skushal dokazati« – s katerim svojim mnenjem zaman, kaj je narobe z dokazi? Kje so nasprotni argumenti? Tudi »zmedenih prikazov lingvističnih ognjemetov« ni mogoče poglobiti z ironijo, če to ni utemeljeno z nasprotnimi argumenti.

- »Po izidu briljantne knjige Gastona Boissiera (Tacite, 1903) se je zbudilo novo zanimanje za tega zgodovinarja; Eugene Bacha (Le Genie de Tacite, 1906) je poskušal dokazati, da je bil Tacit mojster romantične izmisljivosti ... Bachova knjiga ima določeno vrednost po svojih pripombah o slogovnih zadevah.«
- T. S. Jerome v delu *Vidiki preučevanje zgodovine* (1923) predstavlja Tacita kot »doslednega lažnivca po naravi in premisljeni izbiri. Knjiga nima nobene vrednosti zaradi svoje vsestranske nenatančnosti, zmede glede vidikov stvarne in zgodovinske naracije ter zaradi svoje v celoti neprebrljive metode«.

Pripomba: Tacit kot »dosledni lažnivec« – zakaj ne citirati Tertulijana o tej temi, kot je tukaj navedeno na Tertulijanovi strani?

Kot meni Mendell, nobeden od teh piscev ni dosegel splošne sprejetosti svojih pogledov o Tacitu; ekstremna stalishča so bila zanemarjena in vsestranska neoporečnost Tacita potrjena. Vseeno pa tako kot pri vsej zgodovini osebni element v izbiri in razlagi pomeni, da znanstveniki niso obvezno sprejeli Tacitovega pogleda kot dokončno in pravilno razlago prvega stoletja rimske zgodovine.

Zdi se, da argumenti o ponaredku niso zadostovali, da bi bili sprejeti.

Pripomba: nezadostni argumenti o ponaredku (?) – ugotovitev je brez navedbe nasprotnih argumentov.

Mendell daje tudi obsežen seznam ljudi, ki od I. stoletja n. sht. dalje omenjajo Tacita ali katero od njegovih del. Iz tega lahko vidimo, da je Tacit omenjan ali citiran v vsakem stoletju vse do vključno šestega. Sedmo in osmo stoletje sta edini, ki nista zapustila nobene sledi o poznavanju tega avtorja. Njegov *Dialogus* sploh ni kakorkoli omenjen. Brez citiranja vsake reference je tukaj nekaj primerov, ki so se mi zdeli zanimivi.

Okoli leta 400:

- Ammianus Marcellinus objavi svojo zgodovino, ki jo zachenja tam, kjer Tacit konča.⁰¹

Pripomba: Marcellinusa je »odkril« tudi G. F. Poggio Bracciolini.

- Sulpicius Severus iz Akvitanije v *Chronicorum Libri* (II, 29) uporablja Tacitova *Letopisa* 15.37 in 15.44 kot svoja vira o poroki Nerona s Pitagorasom in o kaznovanju kristjanov. (Naj dodam, da ne vem točno, kaj se vezhe na kaj.) Angleshchina v ANF; avtor latinskega teksta je Sulpicius Severus: *Sulpicii Severi Libri qui supersunt*; ed. C. Halm. CSEL 1, Dunaj (1866). Glej tudi E. Laupot: *Tacitov Fragment 2: Antirimljansko gibanje kristjanov in nazarejcev*; *Vigiliae Christianae* 54 (2000), p. 233-47.⁰²

Pripomba: »Tacit«, avtor *Letopisov*, bi lahko uporabil *Chronicorum Libri*, če bi to delo obstajalo, kot vir podatkov in tudi kot naslov *Letopisi*.

Ross: »... kajti ta naslov jim ni bil dodeljen vse do shestnajstega stoletja.«

- Jerome v svojem *Komentarju k Zahariju* (14.1, 2) navaja Tacita kot avtorja rimske zgodovine od smrti Avgusta do smrti Domicijana v 30 zvezkih:
- »Haec omnia plenissime Josephus, qui Judaicam scripsit historiam, et multo majora quam legimus v prophetis, eos sustinuisse commemorat. Cornelius quoque Tacitus, qui post Augustum usque ad mortem Domitiani Vitas Caesarum triginta voluminibus exaravit.« (citat iz *Patrologia Latina*)

Prevod iz lat.:

»Vse te stvari Josephus, ki je napisal zgodovino Judov, navaja zelo popolno in jih podpira z mnogimi podatki v vechjem obsegu, kakor pa jih je mogoče brati iz /biblijskih/ prerokov. Enako Cornelius Tacitus, ki je opisal zhivljenja cesarjev v 30 zvezkih od Avgusta do smrti Domicijana.«

Pripomba: Pristnost zapisov Josephusa Flaviusa, zlasti glede kristjanov, je na splošno sporna; ta spor je kot verska zadeva zelo emocionalen (gl. na spletu).⁰³

Okoli leta 500:

- Servius citira izgubljeni del besedila v svojem komentarju k *Eneidi* (3.399).
- Orosius uporablja Tacita in citira iz zdaj izgubljenih delov besedila. Cassiodorus citira iz *Germanije* (45). Jordanes citira iz *Agricola* (10) in je zadnji antični avtor, ki tako ravna.⁰⁴

Pripomba: Ali pa je morda »Tacit« uporabil te pisce za sestavljanje *Germanije* in *Agricola*, Piccolomini pa je odkril Jordanesovo delo *Getica*, »uporabljeno« kot prvotna *Germanija*.

Poggio Bracciolini in Tacitova dela

Ker so berljivo dostopna v angleški različici Poggiova pisma Niccolòju Niccoliju o tej zadevi, mislim, da bo morda zanimivo navesti nekaj odlomkov iz njih.⁰⁵

Pripomba: Renesanchni pisatelji so imeli navado prepisovati svoja pisma in so prepise razposiljali zainteresiranim bralcem, zato njihovih pisem sploh ne kazhe jemati kot zelo osebna sporočila ali dopise, temveč kot informacije, razširjene v splošno javnost; zlasti to velja za »invectiva« (invекcije, besedni napadi, sramotenje) v smislu predhodnika danashnjega rumenega tiska. Poggio je bil znan med svojimi sodobniki tudi zaradi svojega objavljenega dopisovanja. Zato je vprashljivo, kaj je resnica in kaj je mogoche jemati kot resnichno. Poudarki v citatih iz pisem so komentatorjevi.

Iz pisma X

... Kar zadeva samostan Corvey, ki je v Nemchiji, nimash razlogov za upanje. Tam naj bi bilo domnevno veliko knjig; ne verjamem v pripovedi bedakov, ampak tudi che bi bilo res, kar govorijo, je vendar vsa dezhela brlog tatov.

Celo tisti domachini, ki ostanejo v Kuriji, ne gredo varno nazaj v svojo dezhelo. Torej zavrzi to idejo. (...) Devetindvajseti dan oktobra [1420].

(Poggio je bil prepričan, da gre v Anglijo v chasu, ko je bila papeshka kurija she posebej ogrozhena, vendar je bil zapeljan od svojega novega pokrovitelja, kardinala Beauforta, ki mu je pustil zelo malo denarja. Vsa Poggiova pisma iz tega obdobja so zelo potrta, nenehno je pritiskal, da bi shel domov. Naposled mu je uspelo dobiti dovolj denarja za pobeg in takoj se je pochutil veliko srechnejshega.)

Iz pisma XLII

... Imash skoraj vse novice, toda jaz hranim denar za konec. Moj prijatelj, ki je **menih iz samostana v Nemchiji** in ki nas je pozneje zapustil, mi je poslal pismo, ki sem ga prejel pred tremi dnevi. Pishe, da je nashel vech zvezkov take vrste, kot so vshech tebi in meni, zheli pa jih zamenjati za *Novella* Joannesa Andreaeja ali za *Speculum* z dodatki, ter v prilogi k pismu poshilja naslove knjig. *Speculum* z dodatki so zvezki velike vrednosti; zato poglej, ali se ti zdi, da bi bila zamenjava mozhna. Med temi zvezki so Julius Frontinus in vech del Kornelija Tacita, doslej nama she neznana. Videl bosh seznam in ugotovi, ali je mozhno te pravne knjige kupiti za spodobno ceno. Knjige bodo deponirane v Nürnbergu, kamor bi moral tudi *Speculum* z dodatki; prav zlahka je prenesti knjige od tam, kot bosh videl iz seznamu. To je izbor; je pa tam she veliko drugih knjig. On namrech pishe takole: 'Ker ste me prosili, da za vas oznachim pesnike, ki naj bi jih vi izbrali iz seznamu, sem nashel mnoge, in od teh boste nekatere nashli na prilozhenem popisu.' – Dragi Nicolaus, pishi mi, kakor hitro moresh, kaj mu odgovoriti, tako da bo vse

opravljeno v skladu s tvojo presojo; skrbi me le nekaj stvari, ki jih bosh videl sam. Pozdrav, tole sem napisal v veliki naglici. Rim, tretji dan novembra [1425]. – Povej Nicolausu, kar se dá kmalu, naj ne pošilja svojega prepisa *De finibus*, ker sem jaz nashel enega, in ta, ki ga zdaj pripravljam, bo dokončan, preden pride njegov. Torej tvoje zadeve gredo po ovinkih naprej. [konec pisma]

(To se nanasha na meniha iz Hersfelda. Pravne knjige, ki so omenjene, so zelo obsezhni in dragi zvezki.)⁰⁶

Pripomba: Bracciolini je dejal, da »**che je shel na Madzharsko, naj bi se pretvarjal, da je prishel iz Anglije**«; stvar je morala biti v tem, da naj ne bi nihche vedel za dezhelo, kjer je bil rokopis znova odkrit ...

Iz pisma XLVII

... Nichesar vech ne bom rekel o knjigah iz Nemchije, le she to, da drugache kakor ti jaz ne spim, ampak sem buden. Vendar upam, da bo mozh drzhal besedo in da knjiga pride do naju prisilno ali prostovoljno. Tudi zato sem se potrudil, da dobim popis enega zelo starih samostanov v Nemchiji, v katerem je velika zbirka knjig, vendar ti ne povem she vech, tako da me ne bosh drazhil s tvojim sarkazmom. Che zhelish imeti Spartianusa, vedi, da imam Aulusa Gelliusa ... Pozdrav, v Rimu v naglici, dvanajsti september [1426].⁰⁷

Iz pisma XLVIII

... Vedi, da imam knjige, za katere sem te prosil, in papirje tudi ter predvsem Aulusa Gelliusa. Resnichno bom vesel, che bosh poslal Kornelija Tacita; che bosh to storil, bom vrnil tvojega Spartianusa; zelo vztrajno te prosim za to. (...) Pozdrav, in odgovori mi, chetudi si jezen, kajti tedaj mi tvoja pisma prinesejo najvechje zadovoljstvo. Rim, enaindvajsetega oktobra [1426].

(To je sklicevanje na M. II. Niccolò je bil chlovek nenehno slabega zdravja in zelo zhivchen; to ga je delalo razdrazhljivega in je znatno prispevalo k njegovi zmozhnosti izzivanja nasprotnikov.)

Pripomba: Le kako je to mogoche vedeti?

Iz pisma XLIX

XLIV. Najinemu prijatelju Cosmusu sem rekel, prav kot si napisal, **da je ta menih iz Hersfelda** povedal nekomu, da je prinesel popis vech knjig **po mojem seznamu**. Kasneje, ko sem temeljito izprashal tega mozha, je prishel k meni in prinesel spisek, poln besed in brez vsebine. Je dober chlovek, toda nevednezh glede najinih shtudij, in je mislil, da bo vse, kar je nashel in mu ni bilo znano, neznano tudi nama, in tako je spisek oblozhil s knjigami, ki jih imava, s takimi, ki jih poznash zhe od drugod. Vseeno ti pošiljam del njegovega seznama, ki opisuje zvezek Kornelija Tacita in dela drugih avtorjev, ki nama manjkajo: to so namrech

kratka, drobna besedila, ki jim ne kazhe prisojati velikega pomena. Opustil sem veliko upanje, ki sem ga zasnoval na njegovih obljubah; to je razlog, zakaj si nisem posebno prizadeval, da ti pishem o tem, kajti che bi bilo karkoli nenavadnega ali vrednega najine pozornosti, ti ne bi le pisal, ampak bi poletel k tebi, da ti povem o tem osebno. **Ta menih potrebuje denar**; razpravljaj sem z njim o pomoci le pod pogojem, da mi za ta denar dá Ammianusa Marcellinusa, prvo Livijevo *Dekado* in en zvezek Ciceronovih *Govorov*, che omenim le dela, ki jih imava obadva, in she nekaj drugih, ki jih kljub temu, da jih imava, ne kazhe prezreti. Nadalje sem zahteval, da se jih na njegovo odgovornost prenese v Nürnberg. Toliko sem opravil. Ne vem, kako se bo to izkazalo; vendar bosh o vsem izvedel od mene v doglednem chasu. (...) Rim, petnajstega maja [1427] ...

Iz pisma LI

... Zdaj pa k bolj pomembnim zadevam. Ko prispe Kornelij Tacit, ga bom obdržal skritega pri sebi, kajti poznam tisti napev »Od kod je to prishlo in kdo je to prinesel semkaj? Kdo to razglasha kot svojo last?« – Ampak ne skrbi, niti ena beseda mi ne bo ushla. (...) Nichesar nisem slishal o Korneliju Tacitu, ki je v Nemchiji. Chakam na odgovor tega meniha. (...) Rim, petindvajseti september 1427.

(To kazhe, da je bilo nekaj dvoma o lastnishtvu zvezka. Nakazano je bilo, da je to zato, ker ga je Niccolò 'pridobil' iz Boccacciove posesti.)

Pripomba: Pismo le potrjuje, da sta bila Poggio in Niccolò sokrivca glede zhe »najdenega« Tacita, ter sta zhelela, da bi verjeli, da kakršnikoli dvomi niso bili utemeljeni in da so nekatera Tacitova dela res bila v Nemchiji.

Phyllis Gordan ob tem daje nekaj referenc v zvezi s temo ponovnega odkrivanja Tacita, ter o Poggiu in Niccoliju.⁰⁸

- P. Hochart: *De l' authenticité des Annales et des Histoires de Tacite*, Bordeaux: imprimerie G. Gounouilhou, 1889. (Glej tudi zgoraj)
- R. Sabbadini: *Le Scoperte dei codici Latini et GRECI ne " secoli XIV e XV*; 2 zvezka, v revidirani različici E. Garin 1967; II, p. 254.
- L. Pralle: *Die Wiederentdeckung des Tacit: Ein Beitrag zur Geistesgeschichte Fuldas und zur Biographie des Jungen Cusanus*; Quellen und Abhandlungen zur Geschichte der Abtei und der Diözese Fulda XVII, Fulda: Parzeller & Co. (1952), vključuje znanstveno razpravo o tej zadevi z zaporedjem in datumi Poggiovih pisem na to temo.

Iz pisma LVII

... Pozdrav, petega junija 1428. Dal sem Bartolomewu de Bardisu Livijevo *Dekado* in Kornelija Tacita, da ti to poshilje. V tvojem Korneliju vech strani manjka na različnih mestih in v *Dekadi* cel stolpec, kot bosh lahko videl. 1428. [konec pisma] (Nanasha se na izvod M. II., ki ga je imel Niccolò.)

Pripomba: Kako je to mogoche vedeti?

Iz pisma LIX

... Kornelij Tacit je v Nemchiji nem in od tam nisem slisal nich novega o njegovi dejavnosti. (...) Pozdrav, v naglici, enajstega septembra 1428.

Pripomba: Pravzaprav Tacit ni znan v Nemchiji in menih ni naredil nich – nereshena uganka ima veliko reshitev!

Konstruktivne povratne informacije so dobrodošle. Roger Pearse.

Tertulijanova stran: http://www.tertullian.org/feedback.php?page=t_rpearse_tacitus_index.htm

Pripomba: Glej moto (op. B.J.H.)

Iz angl. prevedel in dodal opombe Ivo Antich.

⁰¹ (Op. prev.: Ammianus Marcellinus, rimski vojak in zgodovinar iz 4. stol. n. sht.)

⁰² (Op. prev.: Sulpicius Severus, 4. stol. n. sht., rimski pravnik, krshchanski duhovnik, zgodovinar, avtor znamenitih *Kronik* in biografije sv. Martina.

Neron je bil »uradno« poročen s tremi zhenskami in z dvema moshkima; slednja sta Pitagoras /Pythagoras in Sporus.)

⁰³ (Op. prev.: Josephus Flavius, Jozhef Flavij, rimski zgodovinar iz prvega stol. n. sht., rimski drzhavljan, izvorno Jud z imenom Yosef ben Matityahu, rojen v Jeruzalemu; pisal o rimski in judovski preteklosti ter o zachetkih krshchanstva; v judovski tradiciji oznachen kot konvertit.

Domicijan – ekscentrichen rimski cesar, sposoben, a tiranski, preganjal Jude in kristjane, umorili so ga dvorni uradniki leta 96 n. sht.)

⁰⁴ (Op. prev.: Servius, Orosius, Cassiodorus, Jordanes – rimski pisci, zgodovinarji med 4. in 6. stol. n. sht.)

⁰⁵ (Op. prev.: Gian Francesco Poggio Bracciolini, 1380-1459, pisec, zgodnji ital. renesanchni humanist, odrashchal v Florenci, v sluzhbi pri sedmih papezhih, v samostanskih knjizhnicah v Nemchiji, Shvici in Franciji odkril shtevilne klasichne rimske rokopise, med njimi Lukrecijevo pesnitev *O naravi*; prepise teh del je poshiljal prijateljem uchenjakom; med raziskovalci obstaja mnenje, da je avtentichnost nekaterih rokopisov vprashljiva.

Niccolò Niccoli, 1364-1437, Florentinec, humanist, izumitelj kurzivne pisave.)

⁰⁶ (Op. prev.: Giovanni d'Andrea ali Johannes Andreae, ok. 1275-1348, italijanski ekspert za cerkveno pravo, njegovo delo *Novella ali komentarji*, 1234.

Speculum indicale, iz 1271, pregled civilnega in cerkvenega prava, avtor je francoski pisec in shkof Guillaume Durand, tudi Durandus, 13. stol.

Julius Frontinus, rimski aristokrat, pisec, 1.-2. stol. n. sht.)

⁰⁷ (Op. prev.: Spartianus in Aulus Gellius, rimska pisca med 2. in 4. stol. n. sht.)

⁰⁸ (Op. prev.: Phyllis Walter Goodhart Gordan, 1913-1994, amerishka znanstvenica iz New Yorka, prevedla iz lat. v angl. korespondenco Bracciolini-Niccoli, izd. 1991.)

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich

UREDNIŠKE ZADEVE 2013 (II) ¹

»KDO BO KOGA?«

Kje in kako se je pravzaprav začela tezhava v Matejevem urednikovanju *Revije SRP*? In kako se je končala?

Zdaj je zadeva zhe toliko za nami, da si jo lahko poskušam razjasniti z nekoliko distance.

V Dokumentu 1 z naslovom *Svoboda, Resnica, Pogum* je Matej Krajnc zapisal:

»Urednik seveda skrivaj upam, da SRP nadaljuje v naslednjih dvajset let; da nam bo nov vdih uspel in bosta na leto izšli vsaj dve shtevilki hkrati z vsaj dvema shtevilkama slovensko-angleške revije *Lives Journal*, ki kot dvojezichna sopotnica SRP-a izhaja od januarja 2010.

Odgovorni urednik

Matej Krajnc, maj 2013, obj.: *Revija SRP 113/114*, junij 2013.«

(To naj bi pomenilo: Za naslednjih dvajset let bi nek neimenovan mecen moral zagotoviti vsaj minimalne donacije, potrebne za letno izhajanje neodvisnih revij: dveh *SRPov* in dveh *Lives Journalov* letno ter predvsem navdih, ki je opredeljen v samem naslovu (*Svoboda, Resnica, Pogum*).

Seveda sem ga vprašal, ali ve, da si je s tem stavkom naložil veliko breme in kaj bo, če se zadeva ne bo izšla?

Njegov odgovor: »Bomo pach napisali nekaj drugega.«

(moje mnenje o tem): Lahkomiselno in neodgovorno. Tak naj bi bil program ali vizija SRPa za naslednjih dvajset let?

Vrednotne orientacije SRPa (zavoda, obeh revij in edicije *Pogum*), ki je kot stalnica navedena in natisnjena tudi na koncu vsake revije, Matej ni dojel. Samo v Uredniški zadevi junija 2013 jo Matej dosledno napachno navaja kot: »vrednostni koncept Zavoda Revije Srp, vrednostne orientacije revije, vrednostnemu sistemu Zavoda Revija Srp in revije Lives, vrednostni sistem revije.« Skratka, Matej vrednote dosledno zamenja z vrednostmi. To seveda ni malenkost – lapsus, gre namrech za temeljno opredelitev Revije SRP (zavoda in obeh revij) – njeno posebnost, njeno neodvisnost! Revija ni blago, ne nastopa na trgu blaga in storitev, nima cene in ni naprodaj! (Z izjemo dveh izvodov, ki sta v prodaji v Konzorciju MK, redkih prodanih izvodov revij pa nikdar ne obrachunamo!). Le tako si Revije SRP lahko zagotovi in ohrani svojo neodvisnost: Ne udinja se socialno veljavnemu vrednostnemu sistemu. Zato tudi njene vrednote niso vrednosti!

Praktična tezhava Revije SRP (Matejevega urednikovanja – in s tem nadaljevanja »zhivljenja neodvisne Revije SRP«) – pa je bila predvsem ta, da za revijo ni imel dovolj časa, da ni sprevidel razlike med urednikovanjem in urejanjem revije. Konkretno: ni skusil koliko dela je potrebno, da se vzdržuje Revija SRP kot elektronski medij, tudi ne koliko dela je potrebno, da se revija postavi v obliko za tisk. Ni sprevidel niti tega, da tudi *Revije SRP 113/114* ni uredil sam.

Matej je pisal: »Drugache pa te bom prosil she za eno oblikovalsko in internetno seanšo glede postavljanja, da dokončno zapopadem vse mape in datoteke, kontakte pa tudi imam – te bom v prihodnje res razbremenil komuniciranja z zamudniki. Urednikovanje sem prevzel tudi zato, da tebi zmanjšam tovrstni stres. LPM«

Moja opomba: V eni seansi bi (tudi samo tehnično) težko zapopadel strukturo elektronskega medija Revija SRP (vse mape in datoteke, povezave), skratka, vse to, kar ga doslej ni zanimalo, kar dela neimenovani tehnični urednik – tudi postavljalec tekstov za tisk in za internet zhe kar dvajset let.

Komuniciranja s svojimi avtorji pa me je Matej res razbremenil, drugache recheno, odrezal mi je možnost komunikacije z njimi. Lahko bi hudomushno rekel, da me je predčasno upokojil. Kasneje se je to pokazalo kot preuranjeno, tudi kot nemajhen problem pri avtorizaciji prispevkov in tudi distribuciji avtorskih izvodov. Matej je bil lahkomiseln (neodgovoren) tudi pri zbiranju in obveshchanju sodelavcev. (Glej primer zapleta s Katjo Gorechan, Dne 2.10.2013)²

Matej je predlagal: »da gremo naprej z novo shtevilko revije – *Srp 115/116*, ki se zhe lepo polni. Sodelavcem Livesa pa bo, che bo treba, kot urednik pojasnil, da se je zataknilo pri osnovnih nachelih, ako seveda ne najdemo druge reshitve. Upam pa, da jo bomo, in da bo Lives 7 tudi izshel.«

Moja opomba: *Lives Journal 7* je bil zhe bil v fazi zadnjih korektur, t.j. tik pred oddajo v tisk. Pri osnovnih nachelih, t.j. vrednotnih orientacijah revije se namrech ni nich zataknilo, le njegov avtoritativni pristop v urednikovanju je močno strigel s temi vrednotami.

Matej pishe: (v Ur. zadevi): »Glede Srpa: urednika sta po novem tudi Mario Batelich in Andrej Pleterski (bila sta potrjena in zapisana), poleg njiju pa jaz, po novem spet ti, Damir in Ivo Antich.

Samovoljni sklepi treh brez drugih treh so v nasprotju z (dosedanjo) demokratično usmeritvijo obeh revij.«

Moja opomba: Mario Batelich in Andrej Pleterski sta nastopala samo v osnutkih – *SRPa 115/116* in *Lives Journala 7* (v revijah v pripravi). Za potrditev v uredništvo namrech ne zadostuje en prevod ali ena redakcija.

Nesprejemljivost Matejevega urednikovanja se je pokazala v njegovem pismu Branku Hribovshku. Morda bi se komu zdela kot manjša kaprica – problematiziranje “treh narekovajev” in domnevne “nedopustne ironizacije”. Seveda ni shlo zgolj za tri narekovaje, she manj za nedopustno ironijo v avtorjevem izrazhanju (to je v SRPu vedno dopustno). S takimi toni v pismih bi prej ali slej uzhalil Branka Hribovshka in she marsikaterega avtorja.

Prispevek Branka Hribovshka v *Livesu* 7, O imenu *Slovani*, II / Concerning the name *Slovani*, II, pa je zhe bil pripravljen za tisk.

To pismo je bilo kaplja chez rob. Vendar »Urednishka havarija« bi se vseeno zgodila, prej ali slej, razhajanje med nami je bilo preocitno.

Matej je zachel posegati v Hribovshkov tekst v *Lives Journalu* 7, cheprav je bil ta v celoti objavljen zhe v *Reviji SRP*: Branko J. Hribovshek O imenu *Slovani* I, *Revija SRP* 79/80; II. del *Revija SRP* 81/82. Prvi del tega chlanka: O imenu *Slovani*, I / About the name *Slovani*, I pa v *Lives Journalu* 6.

Ali naj po tem problematiziramo tudi objavo naslednjih Hribovshkovih prispevkov: Branko Hribovshek, »Najbolj nevarna knjiga« (*Tacitova Germanija od Rimskega imperija do Tretjega rajha*) I, pa je bil tudi v SRPu, oktober 2013, shtevilka v pripravi 115/116. Oba dela I in II v ang. »A most dangerous book« / *Tacitus's Germania from the Roman Empire to the Third Reich* – C.B. Krebs/ I, II;

Oba sta dostopna v *Lives Journalu* 8 in 9 (v revijah v pripravi) – to je tudi na internetu. Branko je vechletni nepogreshljivi sodelavec SRPa in *Livesa* v rubrikah Zg. spomin.

Matej je o tem pisal tudi takole: »Zhe od prejsnjega petka mi dajesh vedeti (vsaj tako je razvidno iz tvoje komunikacije), da gre pri mojih urednishkih pripombah glede Hribovshkovega teksta in opomb za nekakshne pristranske kaprice, chetudi sem ti te pripombe vechkrat zelo nepristransko utemeljil, a moje utemeljitve te, si zapisal, niso preprichale (kot da bi jih pisal kak neuk smrkavec). Zaradi tega sicer nisem uzhaljen, kot si verjetno mislish, le sit sem vechnega pojasnjevanja in tega, da ljudje moja iskrena prizadevanja sprevrachajo v nekaj chisto drugega. Pod moj drobnogled bi namrech lahko prishel Hribovshek ali pa kdo drug, razlike bi ne bilo.«

Takole sem to Urednishko zadevo – nekoliko poenostavljeno – skushal pojasniti Jolki:

Draga Jolka,

lepo od tebe, da si prebrala chreva z naslovom Urednishke zadeve. Ako te bo zanimala kaka konkretna podrobnost, ti jo bom rade volje skushal pojasniti.

Ko sva se z Ivom pogovarjala o tem, kako bo ta dokument vechinoma razumljen, sva oba ugotovila, da bo nekako tako: Stari samodrzhec r.sh. se ni mogel sprijazniti, da bo moral spustiti krmilo iz rok, drugache recheno, si je premislil, pa je neusmiljeno odstranil nadarjenega naslednika.

Naj bo tako, zaradi mene, bi dejal. Chemu bi se zagovarjal ali izgovarjal. Dobro bi bilo slishati ali zaslishati she kakega drugega soudelezhenca, vsaj Iva in Damirja.

Tebi pa v svoj zagovor povem, da sem imel z *Revijo SRP* 113/114 – v kateri je Matej Krajnc naveden kot glavni in odgovorni urednik – veliko vech dela, kot s katerokoli revijo doslej. *Revija* je namrech treba she urediti: postaviti za tisk in posebej she na internet, ker *Revija SRP* funkcionira predvsem kot elektronski medij. Matej pa tega ne zna in za to nima chasa. Matej je reviji urednikoval, moja malenkost pa je vse te nebodijhtreba samo delala, kot recheno, vech kot prej, ko je bil Matej samo chlan urednistva.

Predvsem zato sem si oddahnil, zdaj imam lazhje delo. *Reviji* bosta obchasnika, izshli bosta, ko bosta in bosta, dokler bosta.

To bo toliko, kolikor bo – predvsem stara garda – nabrala prispevkov za objavo in morebiti she kakega novega sodelavca pesnika ali pisca.

Nate seveda računamo – v polni pari –, tudi Ivo in Damir.

Lepo te pozdravljam, rajko

Moj ochitek Mateju, glede njegovega urednikovanja, izrečen 19. julija 2013 navajam zato, ker ga je Matej iz pisma v pismo fantazijsko nadgradil. Bil pa je tak:

»Ako bi se skushal modro odzvati na tvojo avtoritativno urednishko mnenje, bi moral rechi samo: v redu, bo zhe kako. A tako, kot je, je povsem v nasprotju z dosedanjo prakso, s takim načinom urednikovanja bi revija ne uchakala 20 let izhajanja.«

(Glej pismi o tem):^{3,4}

Pomembno se mi zdi opozoriti le she na svojo ponudbo Mateju, da bi se o zadevi pogovorila.⁵ Preslishal jo je.

Seveda sem se zavedal, da so besede, napisane v izmenjanih el. pismih »Urednishke zadeve, julij 2013«, kochljiva zadeva, udelezhence zadevajo in prizadenejo tudi osebno. V Reviji SRP 115/116, Dokument 1-2 sem jih zato zabelezhil – kar in kolikor sem mogel na kratko – takole:

»INTERMEZZO

V letu 2013 smo sodelavci starejshe generacije poskushali prepustiti obe reviji (Revija SRP in Lives Journal) mlajshim. Izkazalo se je, da to ne gre. Poskus predaje obeh revij na mlajsho generacijo – se pach ni izshel.«

Popularne razlage o spopadu dveh osebnosti in tudi druge so seveda tudi mozhne. Npr. razlaga: Ali ali?

Ali bi Matej upokojil neimenovaega urednika iz ozadja (Shushtarshicha) ali pa bi ta odstranil Krajnca?

Vseeno pa zdaj po razmisleku mislim, da je zadevo treba obelodaniti in razjasniti, predvsem z vidika: kaj bo to pomenilo za nadaljevanje neodvisne Revije SRP kot celote, za njen nadaljnji obstoj. Morebitnim nadaljevalcem bo ta izkushnja lahko pomagala pri prebroditvi podobnih tezhav, v katerih se bodo skoraj zagotovo znashli. Za nas taka izkushnja krize obstoja ni bila prva. Doslej smo jih prebrodili kakih pet. Zanesljivo pa bi bilo bolje, ko bi tako refleksijo naredil kdo drug, zagotovo bi jo naredil bolje – bolj nepristransko – od obeh protagonistov v zadevi.

Samo, ko bi se to komu dalo.

V Ljubljani, oktobra 2013

Rajko Shushrshich

¹»Dokument 1-2, Rajko Shushtarshich, Uredniskhe zadeve 2013; *Revija SRP 115/116*, 174
<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp115/index115.htm>

²»Uredniskhe zadeve: Katja Gorechan«
 (oktober 2013 - tik pred tiskom Revije SRP 115/116)

Dne 1.10.2013 2:33, pishe Katja Gorechan:

Pozdravljeni,

zhelela bi izvedeti, zakaj me ni nihche iz urednistva kontaktiral in obvestil ter vprashal za dovoljenje o objavi mojih pesmi v reviji SRP?

Katja Gorechan

Dne 01. oktober 2013 05:41 je Rajko Shushtarshich <rsured@revijasrp.si> napisal/-a:

Sposhtovana Katja Gorechan,

obzhalujem in se opravičujem, kolikor se to sploh da.

Uvrstitev v Revijo SRP 115/116 je she oz. zhe iz poletja 2013, ko je she bil odg. uredik Matej Kranjc.

Ako zhelite in zheljo sporočite takoj, vas lahko she izpustimo iz revije, revija je namrech danes she (revija v pripravi).

pozdrav, rajko

Dne 2.10.2013 3:04, pishe Katja Gorechan:

Super, najlepsha hvala, gospod Rajko. Che she obstaja mozhnost, me izpustite iz revije. Lep pozdrav, Katja

Dne 02. oktober 2013 10:54. Rajko Shushtarshich

Sposhtovana Katja, zadeva je urejena.

pozdrav, rajko

(Moj komntar: ta zadeva seveda ni bila malenkostna. V primeru objave – zhe chez kak dan – bi to pomenilo, da *Revija SRP* samovoljno objavlja prispevke – brez vednosti avtorjev!)

³ (Pismo v celoti):

From: Rajko Shushtarshich [mailto:rsured@revijasrp.si]

Sent: Friday, July 19, 2013 9:53 PM

To: Matej Kranjc – Revija Srp

Subject: Re: AW: Ime Slovani II Lenka Karantanec popravki (na 5 majlov 19. jul. zvečer)

»Matej, ne hiti.

Ako bi se skushal modro odzvati na tvojo avtoritativno uredniskho mnenje, bi moral rechi samo: v redu, bo zhe kako.

A tako kot je, je povsem v nasprotju z dosedanjo prakso, s takim nachinom urednikovanja, bi revija ne uchakala 20 let izhajanja.

Nikoli nisem nikogar prosil, ali od njega zahteval, da kaj vsebinskega spremi.

Branko je pomemben prispevek za zg. spomin *O Imenu Slovani* objavil v celoti (I, II.) zhe v SRPu, I. del pa v Livesu 6.

Zavrnitev nadaljevanja objave, bi bila tudi v nasprotju z nashim dogovorom o nadaljevanju Livesa.

Lahko ti povem, tudi iz izkushenj na ISF pri UL, da znanstveniki na veliko ironizirajo in imajo nasploh zelo razlicna mnenja.

Morda se bodo mnenja pri SRPu in Livesu tudi nekolikanj unesla, morda ne.

Za zdaj je gotovo tja da se vsaj za Lives 7 nich vech ne mudi. Na internetu bo z dodatkom (sht. v pripravi), mesec ...

Dajmo ta nesrečni Lives v mirovanje; ko bo pa bo, morda pa sploh ne bo. A nekako bo to treba pojasniti tudi sodelavcem.

pozdrav, rajko«

⁴ 22. julija sem ga le ponovil v nekoliko drugachni obliki:

»Bistveno v tej uredniski zadevi je: da rabimo vech sodelovanja celotnega urednistva in malo manj avtoritativnih motenj.«

(Pismo v celoti):

»Matej, to je malo neprijetna zadeva, pa she ob nepravem času je.

Dolzhan sem ti namrech she odgovor na tvojih sedem sporochil, ki se nanashajo na uredniskhe zadeve zavoda SRP:

– urejanja el. medija Revija SRP

– urejanja obeh revij: Livesa in SRPa.

Odgovarjam po premisleku.

Bistveno v tej uredniski zadevi je: da rabimo vech sodelovanja celotnega urednistva in malo manj avtoritativnih motenj.

Za zachetek samo to: zhelim biti naveden kot chlan urednistva v SRPu in Lives Journalu.

Verjemi mi, da nerad, a mislim, da je to neizogibno.

To mi po statutu vsekakor pripada, a vseeno zhelim soglasje aktivnega preostalega starega jedra SRPa, t.j. Ivovo in Damirjevo.

(dokumentiran odgovor – v prilogi)

pozdrav, rajko

V Ljubljani, 22. julija 2013«

⁵ 22. jul. 2013-10-21

»Matej, lahko bova razchistila to kasneje, vsako besedo posebej, lahko ustno; samo lepo te prosim, dovoli mi da zdaj koncham popravke v Livesu 7 za tisk.

p.r.«

Celotni dokument *Uredniskhe zadeve*, 30. julija 2013 (ki obsega kar precej posameznih dokumentov – izmenjane el. poshte) ni namenjen za objavo v *Reviji SRP*, je predvsem za arhiv aktov zavoda [in. za tiste sodelavce ter morebitne nadaljevalce revije, ki bi jih to posebej zanimalo]. (Op. R.Sh.)

Dokument 2

*Jolka Milich***Odprto pismo pisateljici Bredi Smolnikar**

Draga Breda,

v rubriki Dela *Prejeli smo* (8.3.2014) sem pravkar prebrala tvoje pismo Zhenskemu odboru slovenskega centra Pen, kjer mu razlozhish, zakaj te ni bilo v Trst v petek 7.3. na predpraznični večer 8. marca, to je zhenskega praznika, in obenem na predstavitev Mire in delno tudi v pochastitev prve Mirine nagrajenke, mene, v Gregorchichevi dvorani na ulici Svetega Franchishka 20. Vse skupaj pod taktirko slavistke, kritičarke, samostojne raziskovalke in publicistke dr. Bogomile Kravos, ki pod egido trzhashkega kluba je gostila in predstavila trzhashkemu občinstvu slab ducatek domachih renomiranih pesniskih, pripovednih in prevajalskih peres, med katerimi si bila uvrshchena tudi ti. Ti si, vsaj tako si napisala, pogreshala med nami – zdi se celo krvavo in kot *conditio sine qua non* – zdaj te bom navajala skoraj dobesedno »kakshnega moshkega predstavnika, da se lahko vsaj rahlo naslonish na ramo kakega slovenskega pisatelja ali pesnika, ker so zate samo zhenska ramena preshibka.« In nadaljujesh, da bi se rada v Trstu ... »odpochila na rami kakega Shalamuna, Jancharja ali vsaj mladega, danes v Sloveniji cenjenega Vojnovicha. Samo tako – ob vseh – bi lahko pokazala svojo literarno moch.«

Konec citata in zachetek mojega strmenja: Breda, ne ga srat, lepo te prosim. In te flavze o naslanjanju in najbrzh tudi o drzhanju za rokco stresash z jezika prav ti, ki – literarno vzeto, kot najrajshi pohvalno pravimo – imash pod kiklo vech ... jajc kot vechina slovenskih moshkih nadarjenih peres, z njimi si se mi nekoch sama bahala, rekoeh izzivalno: Naj vidijo, domishljavci, da znamo tudi zhenske povedati kakshno robato in she bolj kosmato in nich posladkano od njih, pa kot oni mahati nezhenirano z onéti in pishki kot s kakshno izpostavljeno monshtranco, mi jo imamo, ve pa ne, shlik, shlik! Oni trije, ki bi jih rada imela obvezno ob strani v Trstu, da bi se pochutila na dovolj visoki ali vsaj sprejemljivi ravni, po najnovejsi teoriji znanega pravnika, filozofa in publicista dr. Boshtjana M. Zupanchicha v pred leti izdani knjigi *Prva od subih krav* (2009), kjer skrajno avtoritativno trdi, da je nasha (zahodna družba, vkljuchno s Slovenijo) chisto ... demaskulizirana, pa da moshki ne obstajajo vech, ker so postali njihove vse bolj pozhenshchene razlichice. Torej vsi skupaj smo na Zahodu en sam zhenski mishmash, moshki z bolj malo v hlachah, zhenske, zlasti take kot ti, z malo prevech, a rajshi prevech kot premalo, se ti ne zdi? Naj me bog shtrafa, che ni res, ti mi pa oprosti malce presuhoparno strokovno izrazhanje in kajpak odkrito zgrazhanje nad teboj: Saj che primerjam njihove (vele)umne izdelke s tvojo kot moshka klofuta krepko pisavo, se mi zdi, da pri njih berem vechernice in pesmice za predsholko otrochad, zelo blagdoneche zgodbice in rimice, she vedno zimzelene in tu pa tam celo razigrano shegave ali nezransko turobne, pa vendar iz zvrsti vechernic in slikanic. Vrh tega, ko bi zahrepenela po Shalamunovi rami Barbara Korun, ne bi nich rekla, saj ga je

proglasila za svojega duhovnega ometa in guruja v svoji prvi zbirki. Od tu do sovrstnika in primerjalnega elementa – kdo je kdo, ti ali jaz ali je she kdo, ki naju prekasha? – je le korak. Ne bi nich rekla tudi, che bi se zaskominalo po ostalih dveh ali vseh treh Nezhi Maurer in Alenki Rebula, ker po komplementarnosti binoma »on – ona« (l'éternel féminin et l'éternel masculin) tezhijo vsi njuni verzi, ampak, da ti nameravash spremeniti moshke v nekakshen zhiv fotelj ali kavch, kjer bi si rada poravnala izdelane ali trudne kosti in se blazhenno odpochila na njihovi rami, mi prav ne gre v glavo. Ob prvi prilozhnosti ti bom poslala kakshno puhasto blazino v dar, ki naj nadomestno opravi to zheljeno funkcijo mehkega pochivalishcha, njej ti ne bo treba reci niti hvala.

Pred dnevi, ko sem ti pisala in te vprashala, che pridesh v Trst, ti pa si vprashanje kar obsihla, sem zasumila, da imash nekaj za bregom, da jo mislish vsem nam zagosti, a sem si potegavshchino napachno tolmachila. Mislila sem si, da se nam bosh pridruzihla in tam v Trstu prebrala svojo Zaznamovano – zgodbo s trdo kuhanimi jajci in na oko, ve se katerimi – lahko tudi v novi dragoceni preobleki, z naslovom *Pripovedka o Ábrnci – izklyuchno za starejshe* – (ki je izshla lani pri Blodnjaku v Novem mestu) in z obeshenjashkim humorjem chakala, da publika z nami vred, pesnishkimi rahlo zapechenimi dushicami, pademo na rit, kar bi se tudi zgodilo. Z moshkimi v dvoranici vred, ki zlepa ne bi prishli do sape. Vsi skupaj pa ne bi mogli vsaj en mesec jesti radicha in motovilca, kot ju nisem mogla jaz ob prvem in vsakem naslednjem branju. Saj meni vedno ochitash, zakaj je ne berem ali dam prebrati mojim znancem in prijateljem, in me vsakich obdolzhish, da si ne upam, ker sem strahopetna in komformistichna in se nochem nikomur zameriti. Pa sem si rekla: te edinstvene prilozhnosti, ki se ji tokrat ponuja, si ... Bredka pripovedka (zdaj te prosto navajam) iz Depale vasi, ki na shtriku visi in veselo binglja pa kvanta kot objesten in do amena ne-maren dedec, si ne bo zapravila. Pridivjala bosh v Trst in mi nazorno pokazala, kaj vse zmore, mora in sme, kdor zares nekaj hoche in se ne boji. Pa nich tega se ni zgodilo. Rajshi si tudi ti stisnila rep med noge in kot kakshna romantichna in nesrechna Ofelija na glas zahrepenela po ramah Gorana, Draga in Tomazha, ki naj ti kavalirsko pomagajo nositi pezo ustvarjalnosti indushe zaklad. Saj literarno spadash – to ti rade priznamo tudi zhenske – med ... zelo tezhke Brede, ki jih po tvoji jasnogledni presoji nasha – beri zhenska – preshibka ramena niso sposobna nositi. Pa zakaj bi te sploh nosila, che pa znash samostojno hoditi in si celo kos zelo dolgim progam? To mi povej! No, dovolj. Jaz sem te na tem babjem znamenitem sejmu-vecheru pogreshala (povedano na uho: zakuska tip top za nashe krizne chase! Pogovori ob njej tudi vredni greha, oziroma ne abstiniranja!) Tvoja Ábrnca in njen (ne)slavni mozg s svojim ... vengóm pa z nezadovoljenim amozhnim ali abránklyem bi pa odmevala she dolgo tam v mestu v zalivu. She Borisa Pahorja bi zatemnila, kar se, milo recheno, ne zgodi vsak dan, kaj she da bi to lovorichje pozhela zhenska, pa naj se she tako ponasha s tvojim kalibrom. Lep pozdrav od tvoje pribochnice v dobrem in hudem in Mirine prve nagrajenke

jolke (milich)

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srečnejši od drugih,
ti, ki so rojeni pod srečno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdržati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie

